

T.C
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
RADYO, SİNEMA VE TELEVİZYON ANABİLİM DALI
İLETİŞİM BİLİMLERİ BİLİM DALI

**SİYASİ AKTİVİZM ARACI OLARAK SOSYAL MEDYA: YEMEN
ÖRNEĞİ**

Yüksek Lisans Tezi

ABUBAKR AL-OWAA

İstanbul, 2019

T.C
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
RADYO, SİNEMA VE TELEVİZYON ANABİLİM DALI
İLETİŞİM BİLİMLERİ BİLİM DALI

**SİYASİ AKTİVİZM ARACI OLARAK SOSYAL MEDYA: YEMEN
ÖRNEĞİ**

Yüksek Lisans Tezi

ABUBAKR AL-OWAA

Danışman: PROF. DR. ALİ MURAT YEL

İstanbul, 2019

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

TEZ ONAY BELGESİ

RADYO, TELEVİZYON VE SİNEMA Anabilim Dalı İLETİŞİM BİLİMLERİ Bilim Dalı TEZLİ YÜKSEK LİSANS öğrencisi ABUBAKR AZİZ AHMED MOHAMMED AL-OWAA'nın SİYASİ AKTİVİZM ARACI OLARAK SOSYAL MEDYA : YEMEN ÖRNEĞİ adlı tez çalışması, Enstitümüz Yönetim Kurulunun 18.04.2019 tarih ve 2019-10/23 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi 27.05.2019

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

İmzası

1.	Tez Danışmanı	Prof. Dr. ALİ MURAT YEL	
2.	Jüri Üyesi	Dr. Öğr. Üyesi VEYSEL KURT	
3.	Jüri Üyesi	Dr. Öğr. Üyesi YUSUF ZİYA GÖKÇEK	

GENEL BİLGİLER

İsim ve Soyadı : Abubakr Al-owaa
Anabilim Dalı : Radyo, Televizyon ve Sinema
Programı : İletişim Bilimleri
Tez Danışmanı : Prof. Dr. Ali Murat Yel
Tez Türü ve Tarihi : Yüksek Lisans – Mayıs 2019
Anahtar Kelimeler : Sosyal Medya, Siyasi Aktivizm, Facebook, Twitter, Youtube, Yemen

ÖZET

SİYASİ AKTİVİZM ARACI OLARAK SOSYAL MEDYA: YEMEN ÖRNEĞİ

Arap Baharı ve geçiş döneminde Yemen’de şahit olunan siyasi olaylarda ön plana çıkarak ülke siyasetinde aktif rol alan sosyal medya siteleri ile birlikte, siyasi aktivistler ve sıradan vatandaşlar sosyal medyanın siyasi aktivizm alanındaki etkisinin farkına varmışlardır. Çalışma bu doğrultuda, 2011 yılında meydana gelen ayaklanmalara katılımındaki amaçları irdelemeyi ve 2011-2015 yılları arasında Yemen’de yaşanan siyasi durumu analiz etmeyi hedeflemektedir. Araştırmada, Yemen’de 2011-2015 yılları arasında siyasi aktivizmin gerçekleştirilmesinde sosyal medya sitelerinin - Facebook, Twitter ve Youtube- rolünün öğrenilmesi hedeflenerek, bu sitelerin 2011 protestolarına olan etkisi incelenmiştir. Aynı zamanda sosyal medyanın siyasi değişim üzerindeki rolüne de değinilmiştir. Yemenli gençleri siyasi katılıma teşvik etmesine ve siyasi bilinç oluşturmadaki sosyal medya sitelerinin etkisi araştırılarak, Yemenli siyasi aktivistlere, olaylar gerçekleşirken sosyal medya sitelerinin olaylara ne gibi etkileri olduğu, ne tür fırsatlar sunduğu konusuna değinilmiştir. Sosyal medya sitelerinin konvansiyonel medyadan ayıran özellikleri de ele alınan çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Ayrıca derinlemesine görüşme ve yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinden faydalanılmıştır. Katılımcılara yönelik sorulacak sorular daha önceden tasarlanmış ve bu sorular görüşme formunda hazırlanmıştır. Fakat daha fazla bilgi

sağlanması arzu edildiği veya konunun daha ayrıntılı tahlil edilmesinin amaçlanması açısından katılımcılara bir kaç alt soru da yöneltilmiştir. Çalışmada amaçlı örnekleme yöntemiyle seçilmiş 26 Yemenli siyasi aktivist ile yüz yüze görüşme yapılmış, yapılan görüşmelerin sonuçları betimsel analiz yöntemiyle değerlendirilmiştir. Araştırmadan elde edilen sonuç; Yemen’de fakirlik oranının artmış olduğu, gençlerde işsizlik oranının yükseldiği, sosyal, ekonomik ve siyasi reformların zayıfladığı yönünde olmuştur. Bu sonuçlar Yemenlileri 2011 yılı protestolarına katılmaya iten en önemli sebepleri oluşturmuştur. Aynı zamanda elde edilen sonuçlarla Körfez girişiminin siyasi çözüm önerisi verdiği sonucuna varılmıştır. Söz konusu siyasi çözümle birlikte, körfez girişimini imzalayan siyasi taraflar, aralarındaki ihtilaflara rağmen Yemen iktidarı, barışçıl ortamda başka bir lidere devredilmiştir. Araştırmadan elde edilen sonuçlarda da Facebook, Twitter ve Youtube gibi sosyal medya sitelerinin 2011 yılında protestolara katılım oranını arttırma konusunda büyük etkisinin olduğu, protestoların tarihi, zamanı ve yerini belirlemek için yardımcı bir araç olarak kullanıldığı kanıtlar niteliktedir. Yine bu araştırma yoluyla, söz konusu sosyal medya sitelerinin Yemenli genç ve siyasi aktivistlere görüşlerini özgürce açıklama, konvansiyonel medya araçlarında tartışılması mümkün olmayan konuları tartışma fırsatlarını sunduğu anlaşılmıştır. Ulaşılan sonuçlara göre sosyal medya sitelerinin, 2011-2015 yılları arasında Yemen’de yaşanan siyasi olaylarda gençlerin katılımları için teşvik ettiği görülmüştür. Sunduğu siyasi bilgilerle gençlerde siyasi bilinç oluşturulmuştur. Ayrıca gençlerin Facebook, Twitter ve Youtube sitelerini kullanma oranları konusunda farklılık göstermelerine ilişkin yapılan araştırmada, 2011-2015 yılları arasında Yemen’deki siyasi aktivizm gerçekleştirilmesinde Facebook sitesinin en çok kullanılan sosyal medya sitesi olduğu da kaydedilmiştir.

GENEL KNOWLEDGE

Name and Surname : Abubakr Al-owaa
Field : Radio, Television and Cinema
Programme : Communication Sciences
Supervisor : Prof. Dr. Ali Murat Yel
Degree Awarded and Date : Master – May 2019
Keywords : Social Media, Political Activism, Facebook, Twitter, Youtube, Yemen

ABSTRACT

SOCIAL MEDIA AS A TOOL FOR POLITICAL ACTIVISM: THE CASE OF YEMEN

Social Media have taken an active role in the politics of Yemen by coming to the forefront in the events that have been witnessed in the country during the Arab Spring and the transition period. Political activists and ordinary people have recognized the impact of social media sites on political activism.

In this context, this study aimed to learn the aims of participating in the protests in 2011 and to analyze the political situation in Yemen between 2011-2015. The study also aimed to learn the role of social media sites -Facebook, Twitter and Youtube- in the realization of political activism in Yemen between the years 2011-2015. In this study, the effect of these sites on the 2011 protests was studied. At the same time, their role on political change was addressed. The effects of social media sites on young people's political participation and creating political consciousness were researched. Opportunities of social media sites offered to Yemeni political activists during political events were evaluated. The characteristics that differentiate social media sites from the conventional media are also discussed. Qualitative research method was used in this study. In-depth interview technique and a semi-structured interview was used in interviews. Questions to be asked to the participants were planned in advance and

prepared in the interview form. However, when more information was requested, or the subject was asked to be analysed, the participants were also asked some sub-questions. 26 Yemeni political activists who were selected by purposive sampling method were interviewed and the results of the interviews were evaluated with descriptive analysis method. The results obtained from the study indicates that the poverty rate in Yemen increased, the youth unemployment rate increased, and the social, economic and political reforms weakened. These results were the main reasons for leading Yemenis to participate in the 2011 protests. At the same time, it was concluded that the Gulf initiative created an appropriate political solution with the results obtained. In addition to political solutions, the political parties that signed the Gulf initiative despite the conflicts among them, the power was transferred to another leader in a peaceful environment. The results of study show that social media sites such as Facebook, Twitter and Youtube had a great impact on increasing the participation rate in 2011 protests and used as a significant device to determine the date, time and location of demonstrations. Again, through this study, it was understood that the aforesaid social media sites offered an opportunity for the young and political activists of Yemen to express their thoughts freely and to discuss the issues that could not be discussed in conventional media. According to the results, it is seen that social media sites encouraged young people to participate in political events in Yemen between the years 2011-2015. They created political consciousness among young people by giving political information. However, in this research conducted on young people differing on the rates of using Facebook, Twitter and Youtube sites, it was found that Facebook was the most widely used social media site in the realization of political activism in Yemen between 2011 and 2015.

ÖNSÖZ

Günümüzde sosyal medya sitelerinin kullanıcılarının pek çokları için günlük yaşamın bir parçası olduğu gerçeğini inkar etmek mümkün değildir. Kullanıcılarının başkalarıyla kolayca iletişim kurmalarını sağlayarak, ilgi alanlarını ve fikirlerini paylaşan yeni arkadaşlarla tanışma fırsatı verir. Aynı zamanda, sosyal medya siteleri aracılığıyla kamuoyu liderleri tarafından kitleleri ve politik platformları harekete geçirerek bir araç olarak da kendini gösterir. Bu liderler daha da aktif hale gelerek siyasi ve sosyal hayatı değiştirebilir hale gelmiştir.

Bu tez çalışmasının yazma sürecinde teşekkür borçlu olduğu birçok kişi bulunmaktadır. Öncelikle, tez çalışmamda bana yol gösteren, bu zorlu süreci benim için kolaylaştırıp keyifli hale getiren, değerli görüşlerinden dolayı akademik kariyerim boyunca kendime örnek aldığım hocalarımdan biri olan tez danışmanım Prof. Dr. Ali Murat YEL'e tezimin danışmanlığını yaptığı için sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca yüksek lisans tez çalışmalarımın başlangıcından itibaren ve hazırlama döneminde bana manevi destek ve motivasyon sağladıkları için babam Aziz Al-owaa, annem Zeyn Al-owaa ve amcam Ahmed El-semavi'ye teşekkür ederim.

Bununla birlikte Türkiye'deki eğitim ve öğretimimde bana finansal destek sağlayan Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı'na teşekkürlerimi sunarım.

İstanbul, 2019

Abubakr Aziz AL-OWAA

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ÖZET	i
ABSTRACT.....	iii
ÖNSÖZ	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLO LİSTESİ.....	ix
ŞEKİL LİSTESİ.....	x
KISALTMALAR	xi

1. GİRİŞ

2. YEMEN TARİHİ

2.1. Yemen'e Genel Bakış.....	4
2.1.1. Coğrafi Konum	4
2.1.2. Nüfus, Ekonomik ve Sosyal Hayat	5
2.1.3. İslam'ın Yemen'e Girişi	8
2.2. Eylül 1962-1990 Yılları Arasında Kuzey Yemen'in Tarihsel Gelişimi.....	12
2.2.1. Yemen Arap Cumhuriyeti'nin Kuruluş İlanı ve 1962-1970 Yılları Arasındaki Gelişimi	12
2.2.2. 1970-1990 Yılları Arasında Yemen Arap Cumhuriyeti'nin Siyasi Tarihi.....	16
2.3. 1963 -1990 Yılları Arasında Güney Yemen Tarihi.....	18
2.4. 1990-2010 Döneminde Yemen Cumhuriyeti'nin Kuruluşu ve Gelişimi	21

3. YEMEN MEDYASINA GENEL BAKIŞ

3.1. Yemen'de Medya Tarihi	24
3.1.1. Basın	24
3.1.2. Radyo	26
3.1.3. Televizyon.....	28
3.1.4. Sinema.....	30
3.1.5. Tiyatro.....	31
3.1.6. Elektronik Gazetecilik	33
3.2. Yemen'de Medya Politikası	34
3.3. Arap Baharı Bağlamında Yemen Medyası.....	35

4. SOSYAL MEDYA VE SİYASİ AKTİVİZMDEKİ ETKİNLİĞİ

4.1. Siyasi Aktivizm'in Tanımlanması.....	38
4.2. İnternet Devrimi	41
4.2.1. İnternet'in Kısa Tarihi.....	42
4.3. Sosyal Medya	43
4.3.1. Sosyal Medyanın Tanımı ve Özellikleri	43
4.3.2. Popüler Sosyal Medya Siteleri.....	45
4.3.2.1. Facebook.....	46
4.3.2.2. Twitter	47
4.3.2.3. Youtube	48
4.4. Sosyal Medya ile Konvansiyonel Medya Arasındaki Farklar.....	49
4.5. Yeni Medya Çağında Siberaktivizm	50
4.6. Sosyal Medyanın Siyasi Aktivizm'deki Rolü	52
4.6.1. Sosyal Medya ve Siyasi Bilinç Oluşturulması.....	52
4.6.2. Sosyal Medyanın Siyasi Katılımdaki Rolü	53
4.6.3. Sosyal Medyanın Siyasi Değişimdeki Rolü.....	55
4.6.4. Sosyal Medyanın Arap Baharı'ndaki Rolü	56
4.7. 2011-2015 Yılları Arasında Yemen'de Siyasi Aktivizm	59
4.7.1. Yemen'de Arap Baharı	59
4.7.1.1. 11 Şubat Devrimi.....	60
4.7.1.2. 2011 - 2015 Yılları Arasında Yemen'deki Geçiş Dönemi	65
4.7.1.2.1. Ulusal Uzlaşma Hükümeti'nin Kurulması.....	66
4.7.1.2.2. Erken Cumhurbaşkanlığı Seçimi	67
4.7.1.2.3. Kapsamlı Ulusal Diyalog Kongresi	69
4.7.1.2.4. Yemen'in Yeni Anayasasının Taslağının Hazırlanması	71
4.8. Yemen'de İnternet ve Sosyal Medya	72

5. SİYASİ AKTİVİZM ARACI OLARAK SOSYAL MEDYA'NIN YEMEN'DEKİ ROLÜNÜN DEĞERLENDİRİLMESİ

5.1. Araştırma İle İlgili Yapılan Araştırmalar	74
5.1.1. Arap Baharı ve Sosyal Medya	74
5.1.2. Gezi Parkı Protestoları ve Sosyal Medyanın Etkisi	75
5.1.3. Siyasi Bilinci Oluşturma Aracı Olarak Sosyal Medya	75

5.1.4. Mısır ve İran'daki Siyasi Değişim ve Sosyal Medyanın Rolü.....	76
5.1.5. Sosyal Medya ve Siyasi Aktivizm	76
5.1.6. Sosyal Medyanın Siyasi Katılımı Desteklemedeki Rolü	77
5.2. Araştırmanın Konusu	77
5.3. Araştırmanın Amaçları	78
5.4. Araştırmanın Önemi	79
5.5. Araştırmanın Yöntemi	79
5.5.1. Verilerin Analizi	80
5.5.2. Araştırmanın Örneklemi	81
5.5.3. Kapsam ve Sınırlılıklar	82
5.5.4. Araştırma Verilerinin Toplanması	83
5.6. Araştırma Bulgularının Değerlendirilmesi	83
5.6.1. 2011 Yılı Ayaklanmalarına Katılmanın Hedefleri	83
5.6.2. Yemen'deki Değişim Sürecindeki Siyasi Durum Analizi	88
5.6.3. Yemen'de Siyasi Aktivizm Aracı Olarak Sosyal Medya	93
5.6.3.1. 2011 Yılında Sosyal Medya ve Ayaklanmalara Hazırlık	94
5.6.3.2. 2011-2015 Yılları Arasında Yemen'deki Siyasi Değişim ve Sosyal Medya	100
5.6.3.3. Siyasi Katılımı Destekleme Aracı Olarak Sosyal Medya....	108
5.6.3.4. Sosyal Medya ile Konvansiyonel Medya Arasında Kıyaslama	112
5.6.3.5. Sosyal Medya Siyasi Aktivistlerin Kitle İletişim Aracıdır..	116
5.6.3.6. Sosyal Medyanın Siyasi Bilinç Oluşturma Konusundaki Rolü	120
6. SONUÇ	124
EKLER	132
KAYNAKÇA.....	137

TABLO LİSTESİ

Sayfa No.

Tablo 1 : Şubat 2011’de 11 Şubat Devriminin En Önemli Olayları.....	62
--	----

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa No.

Şekil 1 : 2009-2015 Döneminde Yemen’de İnternet Kullanıcılarının Sayısı.....72

Şekil 2 : Facebook Üzerinden Protestolar Çağrılar İle 2011 Yılında Gerçekleştirilen
Protestolar Arasındaki İlişki.....105

KISALTMALAR

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
BBC	İngiliz Radyo Televizyon Kurumu (British Broadcasting Corporation)
bk.	Bakınız
BM	Birleşmiş Milletler
C.	Cilt
CD-ROM	Compact Disc
çev.	Çeviren
E-	Elektronik
Ed.	Editör
FM	Frekans Modülasyonu
GHK	Genel Halk Kongresi
GSYH	Gayrisafi Yurt İçi Hasıla
H	Hicri
Hız.	Hazret
JMP	Joint Meeting Parties (Ortak Buluşma Partileri)
KİK	Körfez Arap Ülkeleri İşbirliği Konseyi
km	Kilometre
M	Miladi
M.Ö.	Milâttan Önce
No.	Numara
Prof.	Profesör
t.y.	Tarih Yok
thk.	Tahkik eden
TV	Televizyon
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
vb.	Ve benzeri
WWW	World Wide Web
YAC	Yemen Arap Cumhuriyeti
YDHC	Yemen Demokratik Halk Cumhuriyeti

1. GİRİŞ

20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren teknolojik ilerlemelerle birlikte günümüzde dünya çapında pek çok teknik devrim gerçekleşmiştir. Bu devrim, bireyler arası bilgi gönderme ve paylaşma imkanı sunan dijital teknolojinin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Kanadalı iletişim uzmanı Marshall McLuhan; söz konusu teknolojik gelişmelerin dünyanın “Global Köye” benzemesine neden olduğunu söylemiştir. Burada aktarılan, insanların bir köydeymiş gibi kolay haber alıp vermelerinin, her türlü iletişimin anında gerçekleşmesinin mümkünleşmesidir. Günümüzde sosyal medya sayesinde her türlü gelişme anlık olarak takip edilebilmektedir ve haber alma hızı geleneksel medyaya göre kıyaslanamayacak ölçüde yüksektir.

Günümüzde, bilgi teknolojisi vazgeçilmez bir unsur haline gelmiştir. Teknolojik gelişmeler, hayatın bütün alanlarına nüfuz etmiş durumdadır. Medya ve iletişim alanı da, kaçınılmaz olarak bu gelişimden etkilenen alanlardandır. Teknolojinin muazzam boyutta çeşitli bilgileri aktarması, en başta internet olmak üzere iletişim kanallarının çeşitliliğinden bu bilgilere kolayca ulaşılması insanları cezbeden en belirgin özelliklerdir.

Özellikle internet ağı günümüzde en önemli iletişim araçlarından biri haline gelmiştir. İnternet sayesinde kullanıcılara çeşitli alanlarda hızlıca gerekli hizmetler sunulmaktadır. Bu hizmetlerin en önemlileri: E-postalarla mesaj gönderme ve mesaj alma, araştırma ve bilgi merkezleriyle hızlıca iletişime geçme, dilediği zamanda son haber ve gelişmeleri takip etme gibi hizmetlerdir. İnternet çeşitli özelliklere sahip olduğu için kullanıcılar arasında en önemli iletişim araçlarından biri haline gelmiştir.

Etkileşim özelliği sayesinde iletişim birden çok yönlü bulunmaktadır. Bununla beraber medya aracılığıyla bilgi akışı tek yönlü iken (One to Many) çok yönlü (Many to Many) haline gelmiştir. Aynı zamanda konvansiyonel medyanın aksine internet aracılığıyla kullanıcılara etkileşim alanında eşit fırsatlar sunulmuştur.

İnternet ağlarıyla birlikte sosyal medya sitelerinin yayılmasıyla çift yönlü etkileşim gittikçe artış göstermektedir. Günümüzde kullanıcı, içeriğin üretiminde katılımcı olabilmekte, aynı zamanda bilgi ve haber toplama, tasnif etme, analiz etme ve yazma alanında etkili roller alabilmektedir. Sosyal medya siteleri web 2.0’ın ikinci nesil

tekniklerindendir. Bilgi paylaşımını kolaylaştıran siteler aynı zamanda sanal ortamda kişiler arasında iletişim fırsatları doğurmuştur. Kullanıcılar sosyal medya üzerinden farklı gruplara girerek çeşitli sorunlarını tartışarak birlikte çözümler üretebilmektedirler. Sosyal medya sitelerinin meydana gelmesiyle medya alanında kırılma noktası yaşanmış, sosyal medya siteleriyle internet kullanıcıları daha etkili hale gelmiştir. Bunun en büyük kanıtlarından birisi, Arap ülkelerinde yaşanan devrimlerle sosyal medya sitelerinin siyasi alanda bariz etkisinin ortaya çıkmasıdır.

2010 yılının sonu ile 2011 yılının başı itibariyle birçok Arap ülkesi geniş protestolara şahit olmuştur. Protestolar öncelikle Tunus ülkesinde başlayarak daha sonra Mısır'a, Mısır'dan sonra birçok Arap ülkelerine yayılmıştır. Sosyal medya siteleri protestolarda çok etkili şekilde kullanılmıştır. Yaşanan olaylarda Arap ülkelerinde sosyal medya siteleri protestoları teşvik eden en etkili araç haline gelmiştir. Sosyal medya siteleri siyasi hareketliliklerde temel rolü üstlenmiştir. Aynı zamanda protestocular arasında iletişimi sağlayarak protestoları kolayca organize eden araç haline gelmiştir. Bununla birlikte Arap gençleri bu sitelerle denetim, baskı ve karartmalardan uzak özgürce protestolara çağrı yapıp, protestoların yer, gün ve başlangıç saati gibi bilgilerini kolayca duyurabilmiştir.

Arap Baharı olayları bağlamında önceki araştırmalarda Tunus, Mısır, Suriye, Libya ve çeşitli ülkelerde sosyal medya sitelerinin rolleri araştırılmıştır. Dolayısıyla Arap Baharı ülkelerinden olan Yemen üzerinden sosyal medya sitelerinin rolünün araştırılması son derece önem arz etmektedir.

Bu bağlamda bu araştırma, Yemen'de 2011-2015 yılları arasında siyasi aktivizmin gerçekleştirilmesinde sosyal medya sitelerinin -Facebook, Twitter ve Youtube- etkisini anlamak için 2011 yılında halk protestolarının hazırlanmasında bu sitelerin rollerini, 2011-2015 yıllarında Yemen'in tanık olduğu siyasi değişim sürecine olan etkisini ortaya çıkarmayı hedeflemiştir. Yine bu araştırma, siyasi katılımı, siyasi bilincin oluşturulmasında ve Yemenli siyasi aktivistlere siyasi aktivizmde bulunma fırsatlarının sunulmasında bu sitelerin oynadığı rolü ortaya çıkarmak ve bu sitelerin konvansiyonel medya araçları ile ilgili avantajlarını ortaya koymuştur. Aynı zamanda bu

araştırma Yemenlileri protestolara katılmaya iten nedenleri ve 2011-2015 yılları arasında Yemen'deki siyasi durumu analiz etmeyi amaçlamaktadır.

Araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Veri toplamada derinlemesine görüşme tekniğine başvurulmuştur. Derinlemesine görüşmeler, amaçlı örnekleme yöntemiyle seçilen Yemen uyruklu 26 siyasi aktivist ile gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerin verilerini analiz etmek için betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Araştırma kapsamında yapılan görüşmelerde en çok İstanbul ilinde olmak üzere Türkiye'de yaşayan Yemenli siyasi aktivistlerle yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırmacı, tezi yazma aşamasında çeşitli zorluklarla karşılaşmıştır. Bu zorlukların başında; 2015 yılından itibaren Yemen'de yaşanan savaşla birlikte Uluslararası San'a Havalimanı'nın uçuşlara kapatılması ile özellikle kadın aktivistler olmak üzere Yemenli siyasi aktivistlere ulaşma konusunda zorluk çekilmiştir.

Araştırmanın birinci bölümü Yemen'le ilgili olayların genel arka planını, 1962-2010 yılları arasında Yemen'in siyasi tarihini içermektedir. İkinci bölüm ise Yemen medyasını ele alarak Yemen'de medya araçlarının doğuşu, Yemen'deki medya politikası ve Arap Baharı bağlamında Yemen medyası konularına değinilmiştir. Üçüncü bölümde ise sosyal medya müzakere edilerek siyasi aktivizme olan etkisi ele alınmıştır. İlgili bölümde siyasi aktivizm tanımı, internet tarihi, sosyal medyanın tanımı ve özelliklerini içermektedir. Aynı zamanda üçüncü bölümde siberaktivizm, sosyal medya sitelerinin konvansiyonel medyadan ayıran özelliklerine değinilmiş, bununla birlikte sosyal medya sitelerinin siyasi katılıma ve siyasi değişime olan etkisi, siyasi bilinç oluşturma ve Arap Baharı üzerindeki rolü gibi konular ele alınmıştır. Ayrıca 2011-2015 yılları arasında Yemen'de yaşanan siyasi olayları, Yemen'de internet ve sosyal medya siteleriyle ilgili konulara da çalışmada yer vermeye çalışılmıştır. Dördüncü bölümde ise Yemenli siyasi aktivistlerle yapılan görüşmeler ışığında, sosyal medya sitelerinin 2011-2015 yılları arasında Yemen'de yaşanan siyasi olayların üzerindeki etkisi değerlendirilmiştir.

2. YEMEN TARİHİ

2.1. Yemen'e Genel Bakış

2.1.1. Coğrafi Konum

Yemen Cumhuriyeti, Arap yarımadasının güneybatısında, ekvatorun kuzeyinde 12° ve 20° enlemleri ile Greenwich'in doğusunda 41° ve 54° boylamları arasında yer almaktadır. Yemen'in kuzeyinde Suudi Arabistan, güneyinde Arap Denizi ve Hint Okyanusu, batısında Kızıldeniz ve doğusunda da Umman'a sınırları bulunmaktadır (El-Şabiri, 2011: 48). Yemen Cumhuriyeti'nin yüzölçümü 555.000 km²'lik bir alana uzanmaktadır. Yemen sahil şeridinin uzunluğu Kızıldeniz ve Arap Denizi boyunca 2000 km'den fazladır. Sahil şeridi, Umman sınırından güneybatı yönüne doğru giderek Bab El-Mendeb'e kadar uzanır. Bu eğilim kuzeye doğru yön değiştirerek Suudi Arabistan sınırına kadar devam etmektedir (El-Faqih, 2000: 8). Yemen'in deniz sahasının önemi, 1869 yılında Süveyş Kanalı'nın açılmasıyla artmıştır. Çünkü dünyanın kuzeyini ve güneyini birbirine bağlayan en önemli ticaret yollarına sahip olmuştur (El-Rababa'a, 2001: 4).

Yemen Cumhuriyeti'nin coğrafi konumu büyük bir önem arz eder. Doğu ve batıdaki ticaret yollarına sahip Bab El-Mendeb Boğazı dünyanın en önemli boğazlarından biri olup petrol yüklü pek çok ticaret gemisini denetlendiği için de büyük önem taşımaktadır. Günde, dünya petrol üretiminin %5-6'sının ve yılda 21.000 adet kargo gemisinin boğazdan geçtiği tahmin edilmektedir. Kızıldeniz ile Aden Körfezini birbirine bağlaması ve Süveyş Kanalı ile Hürmüz Boğazını birleştirmesi, Bab El-Mendeb Boğazı'nın önemini daha da arttırmaktadır (Bab El-Mendeb Boğazı'nın Bölgesel ve Yerel Önemi, 2015). Ayrıca Kızıldeniz ülkeleri arasında olması Yemen'e büyük önem kazandırmıştır. Çünkü bu deniz Amerika ve Avrupa'ya petrol geçiş kanalı sayılmaktadır.

Yemen'in coğrafi konumu, bir kısmı Kızıldeniz'de, bir kısmı da Arap Denizi ve Aden Körfezi'nde bulunan birçok adanın olmasıyla da farklı bir özelliğe sahiptir.

Kızıldeniz'de bulunan ada sayısı 112'den fazladır. Bunlar içinde en büyükleri; Zuqar adası, Zubair adası, Büyük Haniş adası, Küçük Haniş adası ve Kamaran adalarıdır (El-Mavla, 2015: 48). Yemen, Hint Okyanusu'nda ise Sokotra Adalarına sahiptir. Sokotra Adaları, Aden Körfezi'nin güney ve Hint Okyanusu'nun kuzeybatı yolunda bulunan altı

adadan oluşan bir takımadadır. Sokotra; Kızıldeniz ve Aden Körfezi'nin stratejik deniz suyuollarının kavşağı olduğu için de önemli bir stratejik konuma sahiptir.

Yunanlılar eski çağlardan beri, Yemen'e ılımlı iklim, su bolluğu, tarım topraklarının yeşilliği, bitki ve mineral zenginliğinin varlığı ve stratejik konumu nedeniyle "Mutlu Arap  lkesi" ismini vermişlerdir (El-Yemeni, 1984:15). Yemen, eskiden beri Yemen kahvesi, tütsü, altın, gümüş ve reçineli bitkileri ile bilinmiştir.

Yemen'in Arap yarımadasının güneybatısında bulunması onu, eşsiz ve ayrıcalıklı bir konuma sahip kılmaktadır. Bu ayrıcalık, Arap yarımadasının en verimli topraklara sahip olması, güneydeki Kızıldeniz'in giriş kapısı sayılan Bab El-Mendeb Boğazı'na bakan bölgede bulunmasındandır. Ayrıca Yemen, deniz konumu, Afrika kıyılarına en yakın nokta olan sahil şeridine sahip olması nedeniyle dünyanın kuzey ve güney kısımları arasındaki ticaret yollarının denetlenmesinde yetki sahibidir.

2.1.2. Nüfus, Ekonomik ve Sosyal Hayat

2016 yılında yapılan Birleşmiş Milletler (BM) istatistiklerine göre, Yemen Cumhuriyeti'nin nüfusu 27 milyon 478 bine ulaşmıştır. Kent nüfusu, toplam nüfusun %34,6'sına denk gelmektedir (United Nations Statistics Division, 2016). Central Intelligence Agency (2017)'na göre, Yemen, nüfus artışı açısından dünyada 35'nci sırada yer almıştır. Öyle ki, 2017 yılında bu oran %2,3 seviyesine ulaşmıştır.

0-14 yaş arasındaki çocukların nüfus oranı %46,2 olup, 15-64 yaş arasındaki bireylerin nüfus oranı ise %50'ye ulaşmaktadır. 65 yaş üstü nüfusun oranı ise diğer gruplarla karşılaştırıldığında daha düşüktür (Açıkalın, Coşkun ve Laçiner, 2010: 24). Yemen'in nüfusu etnik homojenlik ile karakterizedir. Öyle ki, cinsiyet, dil, tarih, gelenek ve görenekler vb. ortak ilişkiler Yemen halkını birbirine bağlar. Yemen halkının dili Arapça olup devletin yaygın dini ise İslam'dır.

şüphesiz ki, Yemen'in etnik nüfus homojenliği, vatana aidiyet duygusunu artırmakta ve ulusal birliğini güçlendirmek için büyük önem arz etmektedir. Bu homojenlik, devletin dokusunda özellikle Yemen'de azınlıklar bulunmadığından dolayı

jeopolitik bir güç teşkil etmektedir. Yemen halkı toplam nüfusun %99'unu oluşturur (El-Rababa'a, 2001: 48). Bu homojenliğin sağladığı katkılardan belki de en önemlisi Yemen'i bölmek için çabalayan sömürgecileri durdurmak için elde edilen büyük politik kazanımdır. Diğer yönden Yemen halkı zaten birliğine bağlıdır. Yemen iktidarı, Yemen'i bölmek için yapılan bütün çabaları engellemektedir. Bunun yanında eğitim, sağlık, elektrik, telekomünikasyon ve diğer alanlarda kalkınma projeleri hazırlayarak vatandaşlara hizmet sunmaya çalışmaktadır. Yemen'in yaşadığı savaş ve sorunlara rağmen Yemen iktidarı vatandaşlara hizmet vermeye devam etmekte, bölge ve diğer ülkelerle işbirlikleri kurarak vatanın ve sosyal dokunun birliğini muhafaza etmek için çalışmaktadır.

Genel anlamda Yemen toplumu, çoklu gruplar olarak tanımlanır. Tribalizm (kabile çoğunluğu), toplumun en geniş biçimlerinden sayılır. Kabileler, ülke nüfusunun yaklaşık %85'ini oluşturur. Kabile*, Yemen tarihi boyunca bir kültür, kimlik ve yaşam biçimini teşkil etmiştir (El-Mavla, 2015: 99). Genel olarak Yemen kabilelerinin ve toplumlarının evlatları cömert, saygın ve onurlu, darlıkta ve bollukta birbirine yardım eden ve soylarıyla iftihar eden insanlar olarak göze çarparlar.

İster Yemen'in büyük kabileleri olan Haşid ve Bekil** kabilesine mensup olsun ister küçük kabilesi olan Mizhac kabilesine mensup olsun, Yemen halkının çoğunluğu kabilelerden oluşmaktadır. Yemen kabilelerinin çoğu istikrarlı olup bireyleri tarımla ilgilenmektedir. Öyle ki, tarım Yemen halkının en temel geçim kaynağıdır. Ve böyle olmaya devam etmektedir.

Tarım sektöründe, kadınların ekonomik olarak aktif olduğu yerlerin oranı %44 iken erkeklerde bu oran %56'dır (Gıda ve Tarım Örgütü, 2008: 461). Yemen nüfusunun %73,5'inin gelir kaynağı tarımdır. Bunların, doğrudan tarımda çalışıp çalışmamaları veya hizmetler, meslekler ve diğer sektörlerde bulunmaları fark etmez (Yemen Tarım ve Sulama Bakanlığı, 2013: 2). Tarım ülke ekonomisini desteklemekte de büyük bir rol oynamaktadır. Öyle ki, tarım sektörü Yemen milli gelirinin %16,5'ini oluşturmaktadır.

* Kabilenin Sosyoloji Tanımı: Üyeleri kan ve akrabalık bağları, üretim, dağıtım ve tüketim, yaşam biçimi ve değerleri, ortak davranış standartları ve iç otoritenin yapısıyla bağlı bir topluluktur (El-Mavla, 2015: 99).

** Haşid ve Bekil kabileleri Kuzey Yemen'de en etkili siyasi güç sayılır. Bu kabileler 1962 yılında İmam Rejiminin ortadan kaldırılmasında önemli bir rol oynamıştır (El-Rababa'a, 2001: 52).

Ayrıca bu sektörde işgücünün %54'ü istihdam edilmektedir (Ulusal Bilgi Merkezi, t.y). Bu bağlamda, Yemen işgücü; mısır, buğday, bakliyat, darı, pamuk, kahve, khat* ve tütün ekimi için çeşitli tarımsal çevrelerden yararlanmaktadır. Yemen'de bu ürünler en meşhur tarım ürünleri arasında sayılır.

Yemen halkı, tarıma ek olarak tekstil, halı, örme, iplik ve dokuma, çimento, sigara, tuz, gıda işleme ve balık konserve gibi birçok sektörde çalışmaktadır. Bu endüstriler, Yemen devlet bütçe kaynaklarının bir kısmını oluşturmaktadır. Ayrıca petrol, Yemen hükümetinin yıllık bütçesini destekleyen önemli bir kaynak konumundadır.

Dünya Bankası'na (2014: 19) göre, Yemen'de petrol üretimi GSYH'nın %30'unu teşkil etmekte olup Yemen hükümet bütçesinin %75'inden fazlasına katkı sağlamaktadır.

Yemen Petrol Bakanlığı'nın resmi web sitesinde, genel petrol rezervinin 9 milyar 718 milyon varil olduğunun tahmin edilmektedir. Ayrıca 2008 yıl sonu itibarıyla doğalgaz rezervi de 18 trilyon metre küp civarındadır (Yemen Petrol ve Madenler Bakanlığı, 2011). Yemen'de petrol ve gaz varlığına rağmen, özellikle Suudi Arabistan ve Umman olmak üzere komşu petrol ülkelerine kıyasla yoksulluk ve işsizlik oranı yüksektir.

Dünya Bankası'nın Orta Doğu ve Kuzey Afrika bölgesi için yıllık ekonomik özetinde, Yemen'deki işsizlik oranının, Orta Doğu ve Kuzey Afrika'daki en yüksek oran olduğuna işaret edilmiştir. 2010 yılında Yemen'de işsizlik oranı %17'ye ulaşmıştır. Kadınlardaki işsizlik oranı %54'ten fazla olup erkeklerde bu oran %12'dir (Dünya Bankası, 2014: 19). Yemen'deki yoksulluk oranı da, Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülkelerine göre daha yüksektir. Öyle ki, 2010 yılında bir günde kişi başına düşen geçimin 1.25 dolardan az olması hasebiyle bu oran %17'dir. 2011 devriminden sonra, siyasi birliğin zayıflaması, iç savaşın sonucu olarak Yemen halkının tehcir edilmesi ve Yemen'e komşu olan Afrika ülkelerinden kaçan mülteci sayısının artması sonucu Yemen'deki yoksulluğun artarak kötüleşeceği tahmin edilmektedir (Dünya Bankası, 2014: 20). Yemen, 2011 yılında geniş kitlesel halk protestolarına şahit olmuştur. Bu protestolar, eski

* Türkiye'de bu otun ekim alanı bulunmamakla birlikte "Yemen Otu" olarak bilinmektedir.

Cumhurbaşkanı Ali Abdullah Salih'in düşürülmesine ve yerine, yardımcısı olan Abd Rabbu Mansur'un getirilmesine sebep olmuştur. Protestolara erkek, kadın ve tüm gruplar katılmıştır.

Yemen'deki iç savaş, ekonomik ve siyasi krizler, erkek ve kadınlar arasındaki okuma yazma bilmeme oranlarının yükselmesine yol açmıştır. Yemen Anayasası*, eğitim zorunluluğunu vurgulamasına rağmen, erkek ve kadın arasındaki eğitim farkı hala oldukça yüksektir.

Öyle ki, kadınlarda okur-yazarlık oranları %29 iken erkeklerde bu oran %69'dur (Durac, 2012: 4). Eğer bu rakamlara bakarsak, okuma yazma bilmeme oranının kadınlar arasında yüksek olduğunu görürüz. Ancak bu, Yemenli kadınlarının farklı alanları erkeklerle paylaşmadıkları anlamına gelmez. Bilakis Yemen Anayasası, kadınların politik, eğitim ve çalışma haklarını koruyarak kadın ve erkek arasındaki eşitlik ilkesine vurgu yapmaktadır. Yemenli kadın, erkekle yan yana tarım, sanayi ve tüm sivil sektörlerde çalışabilmekte, çeşitli resmi kurumlarda ve birçok idari görevde de bulunabilmektedir. Bunun yanı sıra siyasi alanda çalışabilmekte, seçimlerde oy kullanabilmekte ve protestolara katılabilmektedir.

Bu bağlamda, Yemenli kadınlar 11 Şubat 2011 devriminin halk protestolarına Yemen şehirlerinin çoğunda, etkin bir şekilde katılmıştır. Ulusal Diyalog Konferansta da Yemenli kadınlar Konferansta toplam katılımcı sayısının %30'unu oluşturmuştur (El-Eriani, 2014: 102).

2.1.3. İslam'ın Yemen'e Girişi

İslam dinini kabul eden Arap ülkelerinin ön saflarında Yemen yer almıştır. Yemen halkı İslam davetini duyunca Yemen'in farklı bölgelerinden Hz. Peygamber (s.a.v.)'in huzuruna heyetler halinde gelmeye başlamışlardır. Yemen halkı, birbirini izleyen süreçler ve birbirini takip eden gruplar halinde İslam dinine girmişlerdir. Bu duruma Hz. Peygamber (s.a.v.)'in onlar hakkındaki övgü dolu sözleri tanık olmuştur. Ebû

* bk. Yemen Anayasası 54.madde, 1994.

Hüreyre (r.a.) dedi ki: Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: “Yemen halkı geldi. Onlar gönülleri en rakik (kalpleri en yumuşak) insanlardır. İman Yemenlidir, fıkıh Yemenlidir, hikmet Yemenlidir” (Nisaburi, 2006: 43). Yemen halkı gruplar halinde İslam dinine girince, Nasr süresinin indiğine dair birçok rivayet nakledilmektedir (Şaraf El-Din, 1964: 167). İslami davet Yemen’e farklı yollarla da ulaşmıştır. Resulullah (s.a.v.) Yemenlileri mektuplar ve elçiler aracılığıyla İslam’a davet etmiştir. Resulullah (s.a.v.) bu davetini Yemen’deki büyük güçlere yapmıştır. Bu güçler şunlardır: Pers yönetimi, Himyer kabilesi, Hadramut kabilesi, Kinde kabilesi ve Necran Hristiyanlarıdır. Bu güçler, Yemen toplumunun merkezinde olup toplum üzerinde tesirleri bulunmaktadır (El-Şoga, 1987: 119). Özellikle Pers yönetimi bunların başında gelmektedir. İslamiyet’ten önce, Yemen’in bazı kısımları Pers hükmü altındaydı. Bu topluluk, Himyeri kralı Seyf b. Zi Yezen’in isteği üzerine Habeşlileri Yemen’den çıkarmıştır.

Habeşliler Yemenlilere karşı zulümlerini artırınca Seyf b. Zi Yezen, Pers kralı Kisra’ya giderek Habeşlileri ortadan kaldırmak için yardım istemiştir. Bunun üzerine Kisra yardım amaçlı Vahraz komutanlığında bir ordu göndermiştir. Seyf b. Yezen’e Kahtan kabilelerinden pek çok kişi de katılmış ve savaşın sonunda Pers komutanı Vahraz, Habeş ordusunu yenerek bozguna uğratmıştır. Daha sonra Seyf b. Zi Yezen Himyer yönetimine atanmıştır (El-Yemeni, 1984: 49).

Seyf b. Zi Yezen Yemen’i yıllarca yönetmiş olup Yemen’de iktidara tekrar dönmek isteyen Habeşlilerin geriye kalanları tarafından öldürülmüştür. Seyf b. Zi Yezen’in öldürülme haberini alan Pers kralı Kisra’nın M. 598 yılında tekrar Yemen’e gönderdiği Vahraz, Habeşlilerden geriye kalanları ortadan kaldırarak San’a şehrine yerleşmiştir. Vahraz’ın ölümünden sonra Yemen’i oğulları yönetmiş ve Pers kralı, Bazan’ı Yemen’e vali tayin edinceye kadar da yönetimleri devam etmiştir (El-Haddad, 1986: 326). Hicretin yedinci yılında Hz. Peygamber (s.a.v.) Persler tarafından Yemen valisi olan Bazan’a İslam’a davet mektubu göndermiş bunun üzerine Bazan Müslüman olduğunu ilan etmiştir. Onunla birlikte Yemen’de yaşayan Pers oğulları da Müslüman olmuştur (El-Yemeni, 1984: 51). Bazan ve beraberindeki Pers oğulları Müslüman olunca, Pers egemenliği altında olanlar kendiliğinden İslam devletine boyun eğmiştir.

Hicretin yedinci yılı Yemen'in İslam'a giriş tarihi sayılmaktadır. Hz. Peygamber (s.a.v.) Himyeri kralı Haris b. Abdü'l-Kilal Himyerî'ye Muhacir b. Ümeyye El-Mahzûmî'yi kendisini ve kavmini İslam'a davet etmek için elçi olarak göndermiştir (Bawazir, 1966: 183). Yemen halkı Müslüman olduklarını ilan ettikten sonra Hz. Resulullah (s.a.v.) valilerini Yemen'e göndermeye başlamış ve hicretin dokuzuncu yılının sonunda Hz. Resulullah (s.a.v.) Muaz b. Cebel (r.a.)'i Yemen'e vali olarak atamıştır. Hicretin onuncu yılı Recep ayında Yemen, İslam devletinin bir parçası haline gelmiş ve Vali olarak da Muaz b. Cebel bulunmuştur (El-Şoga, 1987: 162-163).

Hz. Peygamber (s.a.v.)'in ölümünden önce Yemen'in üç valisi olmuştur. Yemen idari sisteminde üç bölgeye ayrılarak yönetilmiştir. Bu bölgeler şunlardır: En büyük bölge olan El-Cened bölgesi, San'a bölgesi ve en küçük bölge olan Hadramut bölgesi. Hz. Peygamber (s.a.v.) ve Hulafa-i Raşidin döneminde Yemen'e gelen vali sayısı toplam 21'e ulaşmıştır (El-Azzazi ve Kroza, 1975: 14). Resulullah (s.a.v.) başından beri kendisine gelen kabile birimleriyle bireysel olarak ilişki kurmuş ve daha sonra yöneticiler ve valiler atayarak Yemen'i birleştirmeye çalışmıştır. Hz. Ebu Bekir (r.a.)'ın hilafeti döneminde, tek çatı altında birleşmiş bir Yemen tablosu vardı. Bu haldeki Yemen Hz. Ömer b. Hattab (r.a.), Hz. Osman (r.a.) ve Hz. Ali (r.a.)'in hilafetleri dönemlerinde İslam toplumunda aktif bir rol oynamıştır (El-Şoga, 1987: 243).

Öyle ki, Hulafa-i Raşid'in döneminde yaşanan İslami fetihlerin başlangıcından beri Yemenli kabileleri cihada katılmıştır. Hz. Ebu Bekir (r.a.)'in cihat çağrısına icabet eden Yemenliler, kabileler halinde cihada katılmışlardır. Yemenli mücahitlerden bir kısmı fethettikleri bölgelere yerleşmişlerdir. Örneğin: Irak, Şam, Mısır, Endülüs ve Hicaz gibi. Aynı zamanda bu mücahitlerden islami bilimde, yargı, siyaset, liderlik ve başka alanlarda seçkin şahsiyetler ortaya çıkmıştır (Bawazir, 1966: 185).

Dördüncü halifenin vefatından sonra Yemen, Emevi döneminde sayıları 22'ye ulaşan pek çok valinin atandığına tanıklık etmiştir. Ayrıca Yemen Emevi döneminde, Arap dünyasının güneyinden, İslam nüfuzunun ulaştığı devletlere yaşanan büyük bir göçe şahit olmuş, İslami fetihlerle birlikte Yemenliler Akdeniz'in çevresinde bulunan tüm devletlere yayılmıştır (El-Azzazi ve Kroza, 1975: 14). Yemen, Emevi devletinin çöküşünden sonra Abbasi yönetiminin altına girmiştir. Bu dönem Zeydiyye mezhebinin

doğuşuna şahit olmuştur. Bu mezhep, Emevi devleti döneminin son zamanlarında öldürülen İmam Zeyd b. Ali b. Zeynelabidin b. Hüseyin b. Ali b. Ebi Talib'e nispet edilir (Kamel, 1968: 146-147).

Zeydiyye mezhebi M. 894 yılında Yemen'in kuzeyinde bulunan Sa'deh* şehrinde ortaya çıkmıştır. Buradan da diğer bölgelere yayılmıştır. Kabile liderlerinin sorunlarını çözmelerine yardımcı olmak için davet edilen ve Medine'den Sa'deh şehrine M. 894 yılında gelen İmam Hadi Yahya b. Hüseyin tarafından tesis edilmiştir. Yemen'de Zeydiyye mezhebinin etkisi ve varlığının bin yıldan fazla devam etmesi için İmam Hadi, Sa'deh şehrini Zeydilerin başkenti kılmıştır (El-Şarjabi, 1986: 66). Zeydiyye mezhebinin temel özelliklerinden biri daha faziletli biri varken daha az faziletli birinin imametinin caiz olmasıdır. Bundan dolayı Zeydiler, İmamette İmam Ali b. Ebi Talib'i başkasından daha faziletli görmüşlerdir. Aynı zamanda kendisinden sonra İmameti çocukları Hasan ve Hüseyin ile sınırlı tutmaktadırlar. Ancak Hz. Ebu Bekr'in ve Hz. Ömer'in imametinin meşruluğuna da karşı çıkmaz ve inkar etmezler (El-Şarjabi, 1986: 64-65).

Genel olarak Zeydiler öğretilerinde Ehl-i Sünnet'e daha yakındırlar. Şia ehlinin caiz gördüğü takiyyeyi caiz görmezler. Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer'i reddetmezler. İmamların masumiyetine inanmaz ve saklı oldukları görüşüne katılmazlar. Daha faziletli biri varken daha az faziletli birinin imametini caiz görürler (Bawazir, 1966: 208).

Yemenlilerin çoğu H.204 yılında Yemen'de ortaya çıkan Şafii mezhebini takip eder. Bu mezhebin tabileri orta ve güney bölgelerde, Tihame ovası ve doğu bölgelerinin bazı bölgelerinde yoğunlaşırken, Zeydiyye mezhebinin tabileri yüksek bölgelerde yoğunlaşır. Bu bölgelere örnek; San'a, Zemar, Sa'deh, Hucce ve ülkenin doğusudur (El-Şarjabi, 1986: 63-67). Şafii ve Zeydiyye mezhepleri Yemen'de bulunan iki temel mezhep sayılır. Yemenlilerin çoğu Şafii mezhebini takip ederken, Zeydiyye mezhebine tabi olanların oranı %35-40'tır (Boucek, 2010: 10). Şafii ve Zeydiyye mezhebinin üyeleri birbirleriyle barış içinde yaşamaktadırlar. Ayrıca ikisi de aynı camide namaz kılar ve birbirlerine kız alıp verirler. Böylece kendi aralarında sosyal ilişkiler de ortaya çıkmış olur.

* Sa'deh şehri San'a şehrine 245 km. uzağında olup kuzeyinde bulunmaktadır (El-Hacri, 1996: 467).

Yemen'deki mezhepsel çeşitlilik siyasi alanda kendini göstermeye başlamıştır. 1990 yılında Yemen'de siyasi ve parti çoğulculuğun başlamasıyla birlikte, Yemen'in siyasi alanında din eğilimli birçok siyasi parti ortaya çıkmış, böylece diğer siyasi partiler ve örgütlerde olduğu gibi dini partiler siyasi çeşitliliğe bürünmeye başlamışlardır. Bütün bunlar mezheplerin adı altında yapılmaya başlanmıştır. Kimisi Şafii, kimisi Hanbeli ve kimisi de Zeydî adı altında yapılmıştır. Bu partiler mezhep yönelimlerini, destekledikleri kurumlar ve dini okullar aracılığıyla yansıtmaktadır. Yemen'in dini yönelimli en meşhur siyasi partileri arasında şunlar bulunur: Yemen El-Islah partisi, temelinde reform yapılmasını isteyen Sünni yönelimlidir. Bir diğeri El-Hak partisi olup Zeydî yönelimlidir. Bir diğeri de Yemen Reşat Birlik Partisi olup Selefi yönelimlidir.

2.2. Eylül 1962-1990 Yılları Arasında Kuzey Yemen'in Tarihsel Gelişimi

2.2.1. Yemen Arap Cumhuriyeti'nin Kuruluş İlanı ve 1962-1970 Yılları Arasındaki Gelişimi

San'a şehri, H. 921 yılında Mısır'dan Yemen'e gelen Memlüklerin kontrolü altındaydı. San'a şehrine yerleşen Zeydî İmam Şerafeddin onlara karşı olduğunu duyurmuştur. Öyle ki, İmam ve onunla birlikte olan bazı kabileler San'a'da bulunan Memlük güçlerini kuşatmışlar ve daha sonra imzalanan bir anlaşma ile Memlük güçleri Zabid şehrine çekilmişlerdir (El-Yemeni, 1984: 99).

Zeydi İmam Şerafeddin, San'a şehrinin batı ve güneyini kontrolü altına aldıktan sonra kuvvetlerini geniş bir alana yayarak Aden şehrine ulaşmıştır. Orada bulunan Tahir oğullarının son kralı Amir b. Davud'u kuşatma altına almıştır. Amir b. Davud, Portekizlerle savaşmak için Yemen sahillerini kontrol altına alan Osmanlı tarafından öldürülmüştür (El-Omari, 2001: 14). Yemen'in stratejik konumunun Kızıldeniz'in üzerinde olması ve Bab El-Mendeb boğazının Portekizliler tarafından kontrol altına alınması Osmanlının Portekizlilere karşı hedeflerini gerçekleştirmek için önemli bir faktör olmuştur. Aynı zamanda Osmanlı İmparatorluğu'nun güneydeki ortak savunma hattı Kızıldeniz sayılır ve Portekiz tehlikesinden, kutsal yerlerin (Mekke ve Medine) güvenliğini sağlamak için bir emniyet valfidir.

Osmanlılar 1538 yılında Yemen'e geldiğinde, Zeydilerin nüfuzu bölgelerin çoğuna yayılmıştı. Osmanlı İmparatorluğunu temsil eden Memlüklerin etkisi, Zabid ve kendisini çevreleyen Tihame bölgelerinde sınırlı idi. Ayrıca Tahir oğullarının etkisi de Aden şehriyle sınırlıydı. Osmanlılar ve Zeydi İmamlar M.1539 yılının sonlarında Yemen yönetimini aralarında paylaştılar. Öyle ki, sahil bölgeleri olan, Cizan'ın kuzeyinden Aden'e ve oradan Şahr'ın güneyine doğru olan bölge Osmanlıların kontrolünde idi. Zeydilerin kontrolü ise Yemen platosu yönündeydi (Salem, 2006: 125-188). Osmanlı kuvvetleri Zeydi İmamların bulunduğu bölgelere ilerlediğinde, Osmanlı kuvvetleri ile Zeydi İmamlar arasında birçok çatışma ve savaş ortaya çıkmış, Yemen'in kuzeyinde Zeydi İmamı olan Yahya Hamiduddin yönetimi devraldıktan sonra çatışmaların şiddeti daha fazla artmıştır.

1904 yılında Yemen'in kuzeyinde, Yahya Hamiduddin'e Zeydilerin imamı olarak biat edilmiştir. Kendisine yapılan biattan sonra kabileleri Osmanlı'ya karşı kıskırtmaya başlamış, ayrıca 1910 yılında Yemen'in kuzeyinde Osmanlıların varlığına karşı isyan ilan etmiştir. Bunun neticesinde Zeydi kabileleri Osmanlıların içinde bulunduğu San'a şehrini birçok yönden kuşatma altına almıştır (El-Yemeni, 1984: 111).

Mart 1911 yılında Ahmed İzzet Paşa büyük bir askeri güçle gelerek San'a'nın kuşatmasını kaldırmada başarılı olmuş ve aynı yılın Ekim ayında Osmanlı komutanı Ahmed İzzet Paşa ile İmam Yahya arasında "Da'ân" adında bir barış anlaşması imzalamıştır. Anlaşmanın nedeni ise, Kuzey Yemen'de güvenlik ve barışı sağlamaktır (Abazah, 1986: 290). "Da'ân" anlaşmasından sonra Kuzey Yemen'de güvene ve istikrara tanık olunmuştur. Öyle ki, insanlar hayatlarını normal bir şekilde kaostan ve kavgadan uzak bir şekilde yaşamıştır. Ayrıca kuzey Yemen, 1918 yılında imzalanan Mondros Ateşkes Antlaşmasından sonra, oradan çekilinceye kadar Osmanlı'nın yönetimi altında kalmıştır.

İmam Yahya, Mondros anlaşmasından sonra gücünün devam etmesi için siyasi durumu kendine uygun görmüş ve Osmanlı valisi Mahmud Nedim Bey ve San'a kabile liderleri ile istişare ettikten sonra ikamet ettiği merkezden ayrılarak San'a şehrine gitmiştir (Gallupovskaya ve diğerleri, 1990: 9). San'a kabile liderleri ve Osmanlı valisiyle

istişare etmesi, İmam Yahya'nın yönetimi teslim almasını, prosedürleri başlatmasını ve "Yemen Mütevekkili Krallığı" adı altında yeni bir devlet kurmasını kolaylaştırmıştır.

İmam Yahya, San'a şehrine girmesinden ve orada yerleşmesinden sonra hakimlerin (kadıların) ve Osmanlıların egemenliği altında kalan bölgelerdeki yetkililerin atamalarını yapmış ve kendi egemenliğine karşı çıkan kabile güçleriyle savaşımaya devam etmiştir. Güney Yemeni işgal eden İngiltere, El-Hudeyde şehrini Asir valisi Muhammed El-İdrisi'ye teslim etmiştir. Bu durum İmam Yahya ve İdrisiler arasında bir savaşa yol açmıştır. Savaş, İdrisilerin Emirinin ölümüyle sona ermiştir. Daha sonra El-İdrisi'nin işgal ettiği Tihame bölgesi, İmam Yahya'ya teslim olmuştur (El-Yemeni, 1984: 238-239). İmam Yahya, yönetimi döneminde kuzey Yemen'i şiddetli bir şekilde soyutlamış ve tecrit etmeye çalışmıştır. Hiçbir devletle diplomatik ilişki kurulmamış bunun sonucunda Yemen halkı yalnızlığa mecbur edilmiştir (Abonti, 2010: 100). Ayrıca o dönemde diğer ülkelerin yaşadığı ilerleme ve şehirleşme yöntemlerinden şiddetle uzaklaşmış, doğal zenginlikleri çıkarmak, endüstriyel ve üretken projeleri kurmak için çalışılmamıştır.

İmam Yahya'nın bu politika Yemenli insanlar arasında çeşitli hoşnutsuzluklar yaratmıştır. Ardından İmam Yahya otoritesinin düşürülmesini, ülkenin Anayasal sisteminin takip edilmesini, sosyal ve ekonomik reformlar yapılmasını talep eden vatanseverler ortaya çıkmıştır. Ayrıca bu vatanseverler davalarını yaymak ve hedeflerini kamuoyuna açıklamak için Yemen Liberal Partisi kurarak "Yemen'in Sesi" adlı gazeteyi de çıkarmışlardır (Salem, 1993: 496). Şubat 1948 yılında, sözde Anayasa Devrimi'nde İmam Yahya öldürülmüştür sonrasında Kuzey Yemen'de anayasa imamı olarak Abdullah El-Vezir atanmıştır. Fakat veliaht Ahmed Yahya Hamiduddin devrimi ortadan kaldırmayı başararak Mart 1948 yılında San'a'ya girmiştir (El-Eriani, 2014: 100). Buna göre, sözde Anayasa Devriminin, muhalefetin kabilelerle iletişim zayıflığından ve İmam Ahmed'e suikast yapılamamasından dolayı, devam ettikten birkaç gün sonra başarısız olduğunu söyleyebiliriz. İmam Ahmed, Yemenli kabileleri kısa sürede harekete geçirebilen ve devrimi ortadan kaldırabilen bir kişi olmuştur.

İmam Ahmed yönetiminde iken bazı reformları hayata geçirmek için çaba göstermiştir. Örneğin: Okul açmak ve yurtdışında öğrenim görmek için öğrenciler

göndermek. Fakat Yemen'i babası gibi davranarak soyutlamıştır. Dolayısıyla muhalefet uzun yıllar yönetimine karşı direnmiştir.

Sonuç olarak, 1962 yılının başında ordu subayları birkaç kampta Özgür Subaylar Komitesi kurmuştur. Bu örgütü oluşturmalarına ve Yemen'in diğer şehirlerinde kolayca hareket etmelerine, İmam Ahmed'in hastalığı yardımcı olmuştur (El-Bardouni, 1997: 360). 19 Eylül 1962'de İmam Ahmed ölmüş ve ölümünden bir hafta sonra oğlu El-Bedr, Yemen Mütevekkili Krallığına getirilmiştir (Varanda, 1994: 28). İmam Ahmed'in ölümü, özgür subaylar için büyük bir fırsat teşkil etmiştir. İmam Ahmed'in gömülmesi sırasında San'a şehrini güvence altına almak için çok sayıda silah getirilmiştir. Bu durum, bazı tank ve silahın devrimcilerin eline geçmesiyle sonuçlanmıştır (El-Bardouni, 1997: 360-361). Devrimciler tarafından elde edilen silahlar, özgür subaylar arasında işbirliği ve koordinasyonun sağlanmasına ve ortaya konulan planın uygulanmasına büyük katkı sağlamıştır.

26 Eylül 1962 gecesi İmam, üst düzey devlet liderleriyle yaptığı toplantıdan sonra devrimciler tarafından alınan tanklar, İmam El-Bedr'in konutunu bombalamış ancak İmam El-Bedr saray muhafızlarının yardımıyla kaçmayı başarmıştır (Naji, 2004: 266). Aynı tarih ve zamanda Kuzey Yemen'de özgür subaylar krallık yönetimini devirmeyi başarmış ve Cumhuriyet sistemin başladığını ilan etmiştir.

27 Eylül 1962 sabahı, devrim liderleri olan Ali Abdu'l-Muğni ve Abdullah Sellal tarafından San'a radyosunda krallığa son verildiği ve ülkede Cumhuriyet sisteminin kurulduğu duyurulmuştur. Ayrıca devrimciler, Yemen halkına devrimi desteklemek ve onaylamak için çağrıda bulunmuşlardır. Bunun üzerine San'a ve diğer büyük şehirlerdeki ordu fırkaları arka arkaya devrime katılmaya başlamışlardır (Elena, 1994: 18). 28 Eylül 1962 yılında San'a radyosu, devrimin temel hedeflerini yayınlamıştır.* Bu hedeflerden en önemlisi, krallık sistemini ortadan kaldırmak ve yerine tek devlet çatısı altında sosyal adalet ilkelerine dayanan İslami Cumhuriyet Demokratik bir sistem kurmak ayrıca kültür ve eğitim alanında kalkınma projeleri oluşturmak ve modern Yemen ordusu kurmaktır (Gallupovskaya ve diğerleri, 1990: 122-123). Buna göre, 26 Eylül 1962 devriminin

* 26 Eylül 1962 devrimin hedeflerini ve detaylarını öğrenmek için bk. (Gallupovskaya ve diğerleri, 1990: 122-123).

hedeflerinin, Yemen halkının tüm sınıflarının ve sosyal tabakalarındakilerin beklentilerini ifade ettiğini söyleyebiliriz. Bu hedefler Yemen toplumunun demokratik ve adil bir şekilde yeniden inşasına çalışmıştır.

Devrimin ilk günlerinden beri Ordu Komutanlığı, Devrim Komuta Konseyi, Başkanlık Konseyi ve Bakanlar Konseyi oluşturulmaya başlanmış ayrıca muhalefet partileri devlet otoritesinin bütün organlarına da girmiştir (Gallupovskaya ve diğerleri, 1990: 121). Bu bağlamda, iktidarda muhalefet ile ordunun bir arada olması, krallık sisteminin ortadan kaldırılmasının, Yemen'in içinde ve dışında olan ordunun ve muhalefetin hedeflerinden biri olduğunu doğrulamaktadır. Ortaklık aynı zamanda ordunun yalnız başına yüce gücün ve özellikle yeni Cumhuriyet sistemin altında tekelleşmediğini göstermektedir.

Yukarıdaki açıklamalardan yola çıkarak şunu söyleyebiliriz ki, 26 Eylül 1962 devrimi, çeşitli entelektüel yönelimler ve farklı askeri rütbede bulunan, Yemen ordusunda kurulan Özgür Subaylar'ın hareket planlanmasıydı. Devrimciler baştan beri devrimin hedeflerini çizmiştir. Sonuç olarak, krallık sisteminin ortadan kaldırılması ve Yemen Arap Cumhuriyeti kuruluşunun ilan edilmesi devrimin başarısıdır.

2.2.2. 1970-1990 Yılları Arasında Yemen Arap Cumhuriyeti'nin Siyasi Tarihi

Yemen Arap Cumhuriyeti (YAC), Cumhuriyet döneminde çeşitli siyasi, ekonomik ve eğitim alanlarında birçok gelişmeye tanıklık etmiştir. Ayrıca Yemen'in kuzeyinde olan krallık döneminden farklı, modern sivil devletin oluşumuna katkı sağlamıştır.

YAC'nin tanık olduğu en önemli gelişmeler şunlardır: 1964 yılındaki gümüş para yerine Yemen riyalinin ulusal para olarak kabul edilmesi, dönemin en verimli projelerinden biri olarak kabul edilen 1968 yılında tekstil fabrikasının kurulması, eğitim alanındaki gelişmelerden bir tanesi 1970 yılında ülkenin en önemli eğitim projelerinden biri olarak San'a Üniversitesinin kurulmasıdır (Varanda, 1994: 31). Ayrıca YAC, bazı

siyasi değişimlere de tanık olmuştur. En önemlisi, 1962 devriminden sonra bazı Cumhurbaşkanlarına karşı askeri darbe ve suikast dalgasının ortaya çıkmasıdır.

YAC ilk darbeye 13 Haziran 1974 yılında tanık olmuştur. Bu darbeyi Silahlı Kuvvetler Genelkurmay yardımcısı Albay İbrahim El-Hamdi 1967 yılında Sella'dan sonra YAC Cumhurbaşkanı Abdurrahman El-Eryani'ye karşı yapmıştır (El-Othربی, 2017: 12). Cumhurbaşkanı İbrahim El-Hamdi yönetime geçtikten sonra ulusal bağımsızlık, modernleşme ve kalkınma projelerinin temellerini ve kurallarını belirlemeye, ulusal ekonomiyi güçlendirmeye, kültürel ve sosyal dernekler ve sendikalar kurmaya önem vermiştir (Varanda, 1994: 32). Ayrıca El-Hamdi, üyelerin çoğunluğu kabilelerden oluşan Şura Konseyini dondurmaya ve devletin genel siyasi yaşamındaki kabilelerin rolünü azaltmaya çalışmıştır.

11 Ekim 1977'de Cumhurbaşkanı İbrahim El-Hamdi'ye suikast gerçekleşmiş, suikast olayı, Cumhurbaşkanı'nın Yemen'in kuzey ve güney bölgeleri arasındaki birliği görüşmek üzere Güney Yemen'i ziyaret etmeye hazırlandığı gece meydana gelmiştir (El-Haceri, 1988: 27). Cumhurbaşkanı İbrahim El-Hamdi suikastı, dört yıldan az bir süre boyunca hüküm süren İslah Hareketi'nin devrilmesine neden olmuştur. Suikasttan önce Cumhurbaşkanı İbrahim El-Hamdi'nin güney ve kuzey bölgeleri arasında sağlamasını planladığı Yemen birliği projesi başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

El-Hamdi'den sonra Cumhurbaşkanlığı görevini Yarbay Ahmet Hüseyin El-Gaşmi devralmıştır. Bu kişi zaten El-Hamdi döneminde Silahlı Kuvvetler Genelkurmay Başkan yardımcılığı görevini yürütmekteyken El-Gaşmi Cumhurbaşkanlığı görevine gelir gelmez 99 üyeden oluşan Kurucu Halk Meclisi kurulmuştur (El-Othربی, 2017: 13). Haziran 1978 yılında Cumhurbaşkanı Ahmet El-Gaşmi, makamında, Güney Yemen'den gelen elçinin çantasındaki saatli bombanın patlaması neticesinde öldürülmüştür. Bundan dolayı YAC, Yemen Demokratik Halk Cumhuriyeti'ni (YDHC) El-Gaşmi'yi öldürmekle suçlamış, ayrıca onunla olan diplomatik ilişkilerini kesmiştir. Suikastın ardından, Kurucu Halk Meclis Başkanı Abdülkerim El-Arşî başkanlığında Cumhurbaşkanlığı Konseyi kurulmuştur (Elena, 1994: 310-311). Eylül 1962 devriminden sonra YAC'ı yönetenler arasında, yönetimde en az kalan Cumhurbaşkanı El-Gaşmi sayılmaktadır.

17 Temmuz 1978 yılında Kurucu Halk Meclis'in özel oturumu düzenlenmiş, bu oturumda Meclis başkanı olan Abdülkerim El-Arşî, Geçici Cumhurbaşkanlığı Konseyi üyesi Albay Ali Abdullah Salih'in Cumhurbaşkanı seçilmesini önermiştir. Daha sonra Meclis üyeleri tarafından gerçekleşen seçimle Ali Abdullah Salih, Yemen Cumhurbaşkanı olarak 76 oyla seçilmiştir (Gallupovskaya ve diğerleri, 1990: 284). Ali Abdullah Salih, YAC'nin yaşadığı karmaşık koşullarda ve özellikle kendisinden önceki Cumhurbaşkanlarına yapılan suikast dalgalarından sonra görevi devralmıştır. Buna rağmen 1978-1989 dönemi arasında iktidar için çarpışan iç ve dış baskıları dengelemeyi başarmıştır. Ayrıca geçmiş siyasi olaylardan yararlanarak bir tür ulusal sadakat yaratmıştır (Varanda, 1994: 32).

2.3. 1963 -1990 Yılları Arasında Güney Yemen Tarihi

İngiltere, 1839 yılında Aden şehrini işgal etmiş ve himayesi altındaki Aden çemberini Güney Yemen'de genişleterek tamamlamıştır. İngilizler, Aden'i işgal ettikten sonra 1914 yılında Osmanlılarla sınır planlaması anlaşması imzalayarak tek devlet olan Yemen'i iki devlete bölme politikası izlemeye başlamıştır. Dolayısıyla Yemen'i kuzey ve güney diye ikiye bölmüştür (Gallupovskaya ve diğerleri, 1990: 61). İngilizler, şehir halkının, kara sularının üzerinden geçerken İngiliz gemisine saldırdıkları gerekçesiyle Aden şehrini işgal etmiştir. Bunu yaparken İngilizler şehri işgal etmek için bir grup askeri harekete geçirmiş ancak halkın şiddetli direnişiyle karşılaşmışlardır (Sabit, 2004). İngiliz askerleriyle uzun bir savaştan sonra iktidardaki sultanların şehrin İngilizlerin kontrolüne geçmesini kabul eden anlaşmayı imzalamaları neticesinde Aden şehri düşmüştür (Sabit, 2004). Buna göre, İngiliz gemisinin batma olayının Aden şehrini işgal etmek için yalnızca bir gerekçeden ibaret olduğu anlaşılmaktadır. Ancak şehrin stratejik konumu, İngilizleri şehri işgal etmesi için mecbur etmiştir.

İngilizler, Aden'e girdikten sonra, İngiliz işgaline karşı silahlı operasyonlar yürüten kabilelere acımasız bir şekilde baskınlar düzenlemişlerdir. Ayrıca kabile liderlerini himaye şartlarını kabul etmeye zorlamışlardır. Böylece silahlı çatışmalardan kaynaklanan karşılaşma biçimi, halk ayaklanmaları, işçi grevleri ve diğerleri barışçıl bir şekle dönüşmüştür (El-Sarraf, 1992: 32). Kuzey Yemen'de 26 Eylül 1962 devrimi ile

birlikte İngiliz sömürgeciliğine karşı barışçıl yöntemler yerine silahlı mücadele başlamıştır.

1963 yılının Ağustos ayında, işgal altında olan Güney Yemen için Yemen Kurtuluş Cephesi San'a'da kurulmuştur. Cephe, Güney Yemen'de bulunan İngiliz sömürgeciliğine karşı silahlı mücadeleye olan inancını ilan eden yedi gizli örgütün entegrasyonu ile kurulmuştur (Taher, 2013). 14 Ekim 1963'te Ulusal Cephe, İngiliz sömürgeciliğine karşı ilk silahlı direnişine başlamıştır. Bu silahlı direniş, Güney Yemen'de kabilelerden oluşan bir grubun 26 Eylül 1962 devrimine katıldıktan ve geriye döndükten sonra İngiliz kuvvetleri arasında gerçekleşmiştir (14 Ekim Devriminin 49. Yıldönümü, 2012). Radfan bölgesinde başlayan silahlı çatışmalar, İngiliz sömürgeciliğine karşı silahlı mücadelenin başlangıcını belirtmektedir. Daha sonra silahlı devrime dönüşen direniş, İngiliz himayesi altında bulunan Aden şehrine kadar ulaşmıştır (Gallupovskaya ve diğerleri, 1990: 192). 22-25 Haziran 1965 tarihleri arasında Ulusal Kurtuluş Cephesi, Güney Yemen'i işgalden kurtarmak, iç düzenlemeleri ve ulusal tüzüğü onaylamak için Taiz şehrinde ilk konferansını gerçekleştirmiştir. Ayrıca bu konferansta, İngiliz sömürgesinin Yemen'den ayrılincaya kadar silahlı mücadeleye devam edileceği de vurgulanmıştır (Taher, 2013).

14 Kasım 1967'de İngiltere Dışişleri Bakanı George Brown, İngiltere'nin 30 Kasım 1967 tarihinde Güney Yemen'den çıkacağını ve bağımsızlığı vermeye hazır olduğunu açıklamıştır. Buna göre, Ulusal Cephe Temsilcisi ile İngiliz heyeti Cenevre'de bir araya gelerek, İngilizlerin ayrılmasından sonra iktidarı ülkeyi yönetecek olan ulusal hükümete teslim etme konusunda görüşmeler yapmıştır (Gallupovskaya ve diğerleri, 1990: 207). 26 Kasım 1967'de İngiliz kuvvetlerinin Aden'den çekilme süreci başlamıştır. Bu süreç, 30 Kasım 1967'de Güney Yemen Cumhuriyet ve Ulusal Bağımsızlık Bildirgesi'nin ilan edilmesinin önünü açmıştır (Gallupovskaya ve diğerleri, 1990: 207). Bu tarih, yüz yıldan daha fazla süren İngiliz sömürgeciliğinin ardından Güney Yemen bölgesinin topraklarının yeniden birleştirilmesine yönelik kuruluş ve dönüşümün başlangıcı sayılmaktadır. Devrimin başarısı, uzun yıllar süren güney halkının mücadelesinin bir sonucudur.

İngiliz işgal ordusunun ayrılmasından sonra Ulusal Cephe, Aden’de iktidarı teslim almıştır. Emirlikleri ve Sultanlıkları tek bir devlet çatısı altında Güney Yemen Cumhuriyeti adı altında birleştirmiştir (Yemen’in İki Kesiminde 1962-1978, 2009).

2-8 Mart 1968 tarihlerinde Ulusal Cephe’nin dördüncü konferansı Zanzibar (Zangibar)’da yapılmış, Ulusal Cephe’nin solcu kanadındaki temsilciler, konferansın kararlarında, siyasal, sosyal ve ekonomik açıdan topluma ve devlete radikal değişikliklerin aşırı bir vizyonu içeren bazı taleplerini kabul ettirmiştir (Gallupovskaya ve diğerleri, 1990: 214). 22 Haziran 1969’da Ulusal Cephe’nin sol kanadı, Cumhurbaşkanı Kahtan Şa’bî’ye karşı yapılan darbeyle güç kazanmaya başlamış sonrasında yönetimi Salim Rabi’ Ali devralmıştır (El-Hamdani, 2010: 33). 1970’te güney anayasası ile ilgili yeni siyasi, sosyal ve ekonomik reform hareketi başlamıştır. Yeni devletin adı Yemen Demokratik Halk Cumhuriyeti olarak değiştirilmiştir. Ayrıca Ulusal Cephe, Marksizm-Leninizm’i resmi ideoloji olarak benimsemiştir (El-Hamdani, 2010: 33). 26 Haziran 1978’de Cumhurbaşkanı Salim Rabi’ Ali ve grubunun aleyhinde bir darbe düzenlenmiş ve Ulusal Cephe Genel Sekreteri Abdülfettah İsmail yetkiyi devralmıştır. Aynı yıl içinde Yemen Sosyalist Partisi kurulmuş ve anayasa değiştirilmiştir (El-Hamdani, 2010: 33-34).

Ocak 1986 yılında Abdülfettah İsmail’e bağlı güçler ile eski Güney Yemen Cumhurbaşkanı Ali Nasır Muhammed’e bağlı güçler arasında silahlı bir çatışma meydana gelmiş, bu çatışma iki taraf arasında iç savaşa neden olmuştur. Bu çatışmanın kazanan tarafı Abdülfettah İsmail olmuş ve Ali Nasır Muhammed Etiyopya’ya kaçmıştır. Aynı yılda bir başka silahlı çatışma yaşanmış ve bu çatışmada Abdülfettah İsmail öldürülmüştür. Aynı zamanda Ali Salim El-Bayd YDHC yönetimini devralmış ve bu yönetim 1990 yılında Yemen’in birleşmesine kadar iktidarda kalmıştır (El-Hamdani, 2010: 34). Yemen birleşmeden önce Yemen’in güney kesimindeki siyasi taraflar arasında yaşananın, bir iktidar mücadelesi sürecinden ibaret olduğu ve her birinin farklı ideolojiler taşıdığı görülmektedir. Bu çatışmalar askeri darbeleri, başkanları devirmeyi ve onları yurt dışına sürgün etme durumunu doğurmuştur.

2.4. 1990-2010 Döneminde Yemen Cumhuriyeti'nin Kuruluşu ve Gelişimi

Yemen birliği ilan edilmeden önce şahit olduğu siyasi gelişmelerin doğası, iki devletin içindeki siyasi ve parti güçlerin, dayatılan koşullar yüzünden bölünmesi farklı boyutlar almıştır. Kuzey ve Güney Yemen'in politik sınırları, siyasi sistemi ve ekonomik canlılığı söz konusudur. Her iki taraftaki siyasi iktidar diğerinden farklıdır ve siyasi özelliklerin çoğunda da fikri ve ideolojik eğilimleri, diğerinden farklılık gösterir. Bütün bunlar her iki ülke arasında, Yemen birliği gerçekleşmeden önce çatışmalara yol açan durumlar olmuştur.

Yemen birliğinin gerçekleştirmesi için yapılan çalışmalar uzun zaman almıştır. Kuzey ve Güney kesimlerindeki siyasi liderlerin unsurlarıyla birkaç toplantı yapılmıştır. Yemen birliği ilan edilmeden yıllar önce birkaç anlaşma yapılmıştır (El-Othربی, 2017: 23). 26 Eylül ile 12 Ekim 1972 tarihleri arasında kuzey ve güney tarafları arasındaki savaş esnasında Arap arabuluculuğu, Arap Birliği aracılığıyla iki taraf arasındaki savaşı durdurmak ve çatışmayı tartışmak için harekete geçmiştir. Ayrıca Arap Birliği, iki delegasyonun başbakanları düzeyinde Kahire'de bir toplantı yapmaları için taraflara çağrıda bulunmuştur. Uzun görüşmelerden sonra iki heyet, iki taraf arasındaki Yemen birlikteliğinin kaçınılmazlığını vurgulayan “Kahire Anlaşması”^{*} nın sonucuna ulaşmıştır (Al-Nahari, 2017: 107). Kahire Anlaşmasının birinci maddesi, YAC ile YDHC arasındaki birliğin sağlanması ve tek bir Yemen Devletinin kurulması şartını getirmiştir^{**}.

Buna göre, 22 Mayıs 1990'da Aden'de, iki Cumhurbaşkanı olan Ali Abdullah Salih ve Ali Salim El-Bayd arasında Yemen Birliği Deklarasyonunu imzalamaları neticesinde, Yemen Cumhuriyetini kurulması ve siyasi başkentinin San'a olarak tayin edilmesi suretiyle Yemen birliği gerçekleştirilmiştir. Daha sonra iktidar paylaşımı, Genel Halkın Kongresi (GHK) (birleşme öncesinde kuzeyde iktidar olan) ve Sosyalist Parti (güneyde iktidar olan) arasında eşit bir şekilde yapılmıştır. Akabinde ülkeyi yönetmek için Cumhurbaşkanlığı Konseyi kurulmuştur (El-Fakih, 2009). Cumhurbaşkanlığı Konseyi, Yemen Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Ali Abdullah Salih'i ve Cumhurbaşkanı

^{*} bk. Kahire Anlaşması'nın metni (El-Sarraf, 1992: 367-368).

^{**} bk. Kahire Anlaşması'nın metni (El-Sarraf, 1992: 367-368).

yardımcısı olarak da Ali Salim El-Bayd'ı seçmiştir. Ayrıca Yemen Cumhuriyeti 1991 yılında tek devlet anayasası ile ilgili referanduma da tanık olmuştur (El-Fakih, 2009).

Yemen birliği gerçekleştikten sonra kuzey ve güney iktidar ortakları arasında anlaşmazlıklar ortaya çıkmış ve bu durum 1994 yılının yazında iki devlet arasında bir savaşın çıkmasına neden olmuştur. Savaştan birkaç gün sonra Cumhurbaşkanı yardımcısı Ali Salim El-Bayd güney devletin ayrıldığını açıklamıştır. Sonuç olarak, Yemen'in kuzey ve güney kuvvetleri arasındaki savaş daha da şiddetlenmiştir. Savaş, Aden şehrinin ve güney şehirlerinin kuzey güçleri tarafından kontrol altına alınmaya başlaması, zafere kuzey bölgesinin ulaşması neticesinde Cumhurbaşkanı Yardımcısı Ali Salim El-Bayd yurtdışına sığınmıştır. Aynı zamanda Yemen birliği pekiştirilmiş ve Yemen'in kuzeyindeki devlet temsilcilikleri daha önceki hükümetin idaresi altına girmiştir (El-Eriani, 2014: 100). Birliğin tarafları arasındaki çatışmayı tımandırmayı hızlandıran en önemli faktörler arasında şunlar vardır:

Yemen'in birleşmesinden sonraki ekonomik bozulma, silahlı kuvvetlerini tam olarak entegre edememesi ve bölünmüş bir şekilde bırakılması, Sosyalist Parti liderlerinin suikast dalgasıyla hedeflenmesidir (El-Fakih, 2009). Savaş bittikten sonra GHK ve Yemen Islah Partisi ile güneyin bölünmesine karşı gelen bazı şahsiyetler arasında koalisyon hükümeti kurulmuştur. Ayrıca Yemen Cumhuriyeti'nde 1999'da Cumhurbaşkanlığı seçimleri olmuştur. Bu seçimleri Cumhurbaşkanı Ali Abdullah Salih kazanarak, 2003 yılında üçüncü yasama seçimleri yapılmıştır (El-Fakih, 2009). Yasama seçimlerinden sonra Yemen, Ensarullah Hareketi (Husiler) ile Yemen ordusu arasında iç savaşın başlamasına şahit olunmuştur. Çatışma Yemen'in kuzeyinde olan Sa'deh şehrinde yoğunlaşmıştır.

Yemen ordusu ile Ensarullah Hareketi (Husiler) arasındaki silahlı çatışma Haziran 2004'te başlamış, bütün bunlar, Sa'deh şehrinde yerel yönetim yetkilileri ile Hüseyin Bedreddin El-Husi'nin yönettiği "Genç Müminlerin Formu" destekçileri arasında çıkan sınırlı çatışmada üç askerin öldürülmesinden sonra ortaya çıkmıştır. Bu olay Sa'deh valisinin, Hüseyin El-Husi'yi tutuklama emri çıkarmasına neden olmuştur. Hükümet güçleri, Husi'nin karargâhına doğru hareket ettiğinde çatışma yeniden alevlenmiştir. Çatışmalar yıllarca sürmüş ve nadir de olsa bazen birkaç sakin dönem

görmüştür. Bu savaşlar fiili olarak 11 Şubat 2010 yılında durdurulmuştur (El-Şabiri, 2011: 66). Ensarullah Hareketi (Husiler), birinci savaşta liderleri olan Hüseyin Bedreddin El-Husi'yi kaybetmiştir. Hareketi babası Bedreddin El-Husi devralmış ardından kardeşi Abdülmelik El-Husi yönetime gelmiştir.

Bu bağlamda, iktidar ile Ensarullah Hareketi (Husiler) arasında süren altı Sa'deh savaşları iki tarafın önemli maddi ve insani kayıplara sebebiyet vermiştir. Bu durum iki tarafın diyaloga başvurmamasının ve birçok savaşta iç çatışmada başarısız olduğunu kanıtlayan askeri tercihin yerine barışçıl bir çözümün tercih edilmesinin önünü açmıştır.

Sa'deh savaşları bittikten sonra ve Arap Baharı devrimiyle birlikte Yemen'in siyasi manzarası değişmiş, öyle ki, insanlar sokaklara çıkmıştır. Özellikle de gençlerin protestolara katılımı ve Ali Abdullah Salih rejimini değiştirmeyi talep etmeleri dikkat çekmiştir. Protestolara, Ensarullah (Husiler) de dahil bütün siyasi güçler katılmıştır (Embassy of the Republic of Yemen-Washington, 2017: 2). Ensarullah (Husiler) meydanlara "Direniş Gençliği, Ensarullah" adı altında protestolara katılan gençlerin ve siyasi güçlerin yanında yer almıştır. Protestoların ön saflarında İslamcı gençler, Ortak Buluşma Partileri (JMP) ve müttefikleri ile bağımsız Yemen topluluğu bulunmaktadır (Al-Nahari, 2017: 439). O zamandan beri "Ensarullah" terimi hareketin resmi adı haline gelerek 11 Şubat 2011 devrimi sonrasında daha da pekişmiştir. Hareketin ve onun siyasi müttefikleri tarafından yapılan tüm konuşmalarında ve belgelerinde bu isim dolaşmaya başlamıştır (Şinbari, 2016: 106).

Ensarullah Hareketinin kurucusu Zeydiyye mezhebinin büyük alimlerinden Bedreddin El-Husi'nin oğlu Hüseyin El-Husi'dir. Hareket, belirli bir düşünce çerçevesinde gelişmiştir. Başlangıçta diğer siyasi hareketler gibi hedefleri, sistemleri ve düzenlemeleri olan bir hareket değildir (El-Kaiwani, 2011). Hareketin belirli düşünce çerçevesi, teğmen Hüseyin Husi'nin yayınları ve ses kayıtları aracılığıyla oluşmaya başlamıştır. Bu yayınlar ve ses kayıtları, Zeydiyye mezhebi çerçevesinde dini yenilemeyi hedefleyen birtakım İslami fikirleri içermektedir.

3. YEMEN MEDYASINA GENEL BAKIŞ

3.1. Yemen’de Medya Tarihi

3.1.1. Basın

On dokuzuncu asrın son çeyreğinde Osmanlılar el matbaasını 1872 yılında San’a’ya götürdükten sonra Kuzey Yemen’de basın dönemi başlamıştır (El-Ağberî, 2014: 17). Bu matbaa askeri, sivil, idari ve eğitimle ilgili yayınlar basılmıştır. Bunun yanında eyaletlerin gazeteleri temsil eden Yemen, San’a ve yıllık dergi olarak Yemen Vilayet-i Salnamesi (Yemen yıllıkları) yayınlanmaktayken, o sırada kitapların kopyalanması/çoğaltılması elle yapılmaktadır (Ez-Zeyn, 1995: 36). Gazetelerin, dergilerin ve diğer basın materyallerinin doğuşu ve gerçek başlangıcını teşkil eden Yemen basınının ilerlemesi matbaanın ortaya çıkışıyla ilişkilendirilmektedir.

Yemen gazetesi, Yemen’de Türkçe diliyle basılıp yayınlanan ve ilk ortaya çıkan gazete sayılmaktadır. Bu gazete başlangıçta Velayet gazetesi olarak bilinmiştir. Yayın yeri ve editörün kim olduğu zikredilmeden orta boyda 4 sayfa olarak yayınlanmıştır. Ayrıca bu, Osmanlıların Yemen’e matbaayı götürdükten sonra basılan ilk gazete olarak da bilinmektedir (Ez-Zeyn, 1995: 38-39). Yemen’in kuzeyinde gazeteciliğin başlangıcının üç yayın (Yemen, San’a ve Yemen Yıllıkları dergisi) olduğu kabul edilmektedir. Bu gazetenin yayınları, 1918’de Osmanlıların çekilmesiyle durmuş ve bu durum 1926 yılında İman gazetesinin yayınlanmasına kadar devam etmiştir. İman gazetesi, matbaayla basılan ilk Yemen gazetesi sayılmaktadır (El-Ağberî, 2014: 19-20).

İman gazetesinin birinci sayısı 1926 yılının Ekim ayında İmam Yahya’nın emriyle çıkmış olan bu gazete Yemen hükümetinin resmi gazetesidir. Yayınlanmasından sorumlu olan matbaa müdürü Kâid Serî’ ve gazetenin başyazarı Abdülkerim Mutahhir’dir. İman gazetesi çoğu sayfalarını sarayın emirlerine, memurların tayin kararlarına, askeri gelişmelere, kanunların duyurulmasına, ittifak ve anlaşmalara ayırmakta ve bunun yanında hükümetin siyasetiyle uyumlu Arap gazetelerindeki haberleri, Arap ve İslam aleminin haberlerini ve dünyadaki önemli haberleri

yayınlanmaktadır (Ez-Zeyn, 1995: 65-66). İman gazetesinin şekil ve içerik yönünden genel koordinatörlüğünü İmam Yahya ve kendisinden sonra da oğlu İmam Ahmed yapmıştır.

26 Eylül 1962 devrimden sonra Sebe gazetesi dışında eski resmi gazetelerin tümü yok olmuştur. Bunlar yerine yeni hayata uygun gazete ve dergiler ortaya çıkmaya başlamıştır. Taiz şehrinde askeri yönetim resmi olarak bu gazeteleri yönetmektedir. Bu yeni gazetelerden en önemlileri Es-Sevre gazetesi, El-Cumhuriyye gazetesi ve El-Ahbar yayınlarıdır. Bu gazeteler yönlendirme, kuruluş şartları ve devrim nutuklarına benzer yayınlar yapmaktadır (Ez-Zelb ve El-Mütevekkil, 2003: 1808-1809). 26 Eylül 1962 devrimden sonra Yemen’de yayınlanan ilk resmi günlük gazete Es-Sevre gazetesi sayılmaktadır. Bu gazete yeni devrim sistemini açıklayan ilk önemli gazetedir.

26 Eylül 1962 devrimden sonra gazetelerde yayınlanan medya materyalleri, İmamî düzen ve bu hükümde Yemen halkının yıllarca yaşadığı çeşitli negatif durum eleştirileriyle öne çıkmıştır. Aynı şekilde daha önceleri Güney Yemen’de yaşanan Britanya sömürgeciliği aleyhinde yayınlanan basın materyalleriyle önem kazanmıştır.

Yemen’in güneyinde 1967 yılındaki bağımsızlık ilanından 1990 yılında gerçekleşen Yemen’in birleşmesine kadar sayısı 30’u bulan birçok gazete, dergi ve yayın ortaya çıkmıştır. Bunlardan 10’u gazete, 10’u haftalık, aylık ve mevsimlik yayınlar ve günlük devlet adına yayın yapan (14 October) gazetesidir (El-Ağberî, 2014: 101).

1990 yılında Yemen’in kuzey ve güney kısımları birleştikten sonra yayınlanan basın yayınlara alakalı 25. Kanun maddesi vatandaşlara bağımsız yerel gazete kurma hakkı tanımıştır. Siyasi örgütlere, partilere, sivil toplum, sendika ve sanat örgütlerine öncesinde izin belgesi almada gazete kurma hakkı da tanınmıştır. Kanun gereği gazetelerin denetlenme durumu ortadan kalkmış olmakla birlikte gazetecilere bilgilere kaynağından ulaşma yetkisi ve bu bilgileri basılı yayın alanında paylaşma özgürlüğü verilmiştir (El-Ağberî, 2014: 111-112). Bu kanun birçok parti gazetelerinin ortaya çıkmasına imkan tanımıştır. Bunun en bariz örneği; 1990 yılında yayına başlayan ve El-Vahdî Eş-Şa’bî En-Nasirî örgütünün (El-Vahdî) gazetesidir. Yine Rabitatü Ebnau’l-Yemen partisi adına yayın yapan (Rey) gazetesi ve El-Ba’su’l-Arabi El-İştiraki partisi adına yayın yapan (El-Cemahir) gazetesidir.

Yemen’de 89 gazete bulunmaktadır. Bunlardan 9’u hükümet, 30’u siyasi parti ve 50’si de yerel gazetelerden oluşmaktadır (El-Ağberî, 2014: 126). Yemen gazeteciliği siyasi ve fikri eğilim açısından resmi, partili ve yerel olarak ayrılmaktadır. Yemen’de gazete ve dergilerin yayınlanmasını üstlenen üç resmi kuruluş vardır. Bunlardan birincisi, devrim kuruluşudur. Buradan günlük Es-Sevre gazetesi, haftalık Er-Riyadiyye ve El-Vahde gazeteleri ve aylık Main dergisi yayınlanır. İkincisi: 14 October kuruluşu olup buradan günlük 14 October gazetesi yayınlanmaktadır. Üçüncüsü ise; gazete, basım ve yayın için El-Cumhuriyye kuruluşudur. Buradan günlük El-Cumhuriyye gazetesi ve Es-Sakafe gazetesi yayınlanmaktadır.

3.1.2. Radyo

Yemen radyo yayını ile ilk kez 1940 yılında tanışmıştır. Güney Yemen’de bulunan Aden şehrinde, Britanya sömürge otoriteleri (Savtu’l-Cezire) adıyla radyo istasyonu kurmuştur. Bu radyo kısa dalga ile Yemen halkına ve Aden’de ikamet eden yabancılara II. Dünya Savaşı sırasında Britanya askeri zaferlerini, Almanya’ya karşı olan müttefiklerin ve kendi müttefik devletlerinin haberlerini takip etmek için haber yayını yapmıştır (Bâslim, 2003: 243). Britanya’nın radyoyu kurmadaki hedefi bölgedeki sömürge projelerini ve çıkarlarını çeşitli propaganda programları sunarak gerçekleştirmektir. Yaptığı haber yayınında Güney Yemen’de sömürgeciliğin varlığını ve uzun süre hayatta kalmasını savunmak için gerekçeler sunmuştur.

İngilizler Güney Yemen’de radyo açtıktan sonra İmam Yahya kendi yönelimlerini, fikirlerini ifade etmek, başarılarını iç ve dış kamuoyuna duyurmak için benzer bir sesli medyaya sahip olmak istemiştir.

Yemen, 1947’de BM’ye üye olmuş ve dış dünyayla iletişim haline geçmiştir. Aynı yıl içerisinde Seyfu’l-İslam Abdallah b. İmam Yahya başkanlığında bir heyet, Amerika Birleşik Devletlerine (ABD) bir ziyarette bulunmuş ve bu ziyarette askeri alanda kullanılmak üzere (Signal marka) 5 kW gücünde alıcı ve verici özelliğine sahip kablosuz cihaz satın alınmış ancak bu cihaz daha sonra radyo yayını amacıyla kullanılmıştır. 1947 yılı Kasım ayının ilk günlerinde Haberleşme Bakanı Prens El-Kasım ilk resmi radyoyu

açmıştır. Radyo programları 15 gün boyunca bir saat beş dakika süre içerisinde her Perşembe akşamı saat 19:30 sıralarında başlanmış daha sonra her Pazartesi ekstra yayın yapılmaya başlanmıştır (Ez-Zeyn, 1992: 391). Programlar Kur'an-ı Kerim, hadisi şerifler, bazı askeri marşlar ve kraliyet saray haberleri içermektedir.

1990'da YAC ve YDHC arasındaki medya kuruluşlarını bir araya getirme eğilimlerinin parçası olarak Aden'deki "Radyo Televizyon Kurumu" ve San'a'daki "Yemen Radyo Televizyon Genel Kurumu" birleştirilmiştir. Böylece Yemen Radyo Televizyon Genel Kurumu adı altında tek bir kuruluş haline getirilmiştir. San'a radyosu Yemen Cumhuriyeti'nin genel programı ve Aden radyosu da ikinci programı olmuştur.

1990'daki medya kuruluşların birleştirilmesinden sonra radyo sektöründe hükümet adına yedi radyo istasyonu kurulmuştur. Bunlardan San'a ve Aden radyo yayınları bütün ülkeyi kapsarken, beşi yereldir. Bunlar: Taiz radyosu, Hadramut Mukalla radyosu, El-Hudeyde radyosu, Sayun radyosu ve Ebyen radyosudur (Yemen Medya Kurumları, t.y). Daha sonra Yemen'de il merkezlerinden yayın yapan yerel radyo istasyonu sayısı 10'u bulmuştur. Bunlar: Atak radyosu, El-Hudeyde, Hucce, İb, Lahec, El-Mukalla, Sa'deh, Sayun, Taiz ve Zencibâr'dır. San'a radyosu kısa odaklı ve Frekans Modülasyonu (FM) yayın yapmakta olup radyoların çoğu orta odaklı yayın yapmaktadır (Battaglia, 2017). Yemen'de radyo istasyonları ister siyasi partilerin, ister şirketlerin isterse kişilerin olsun özel radyo istasyonlarının kurulması yasaklandığından dolayı radyo yayıncılığı uzun süre devletin tekelinde kalmıştır.

2010 Kasım ayında ana hedefleri para kazanmak olan, Yemen'de kişilerin ve ticari şirketlerin sahip olduğu özel radyolar ortaya çıkmıştır. Bu radyo istasyonlarının finansmanı; şirketlerin, kuruluşların ve işletmelerin reklamcılığı ve sponsorluğu yoluyla yapılmaktadır. Özel radyo istasyonlarının sayısı Yemen'de 21 San'a da ise 15 FM radyosudur. El-Kaide'nin sınır dışı edilmesinden sonra güvenli hale gelen Hadramut ili 5 radyo ile San'a'dan sonra gelmektedir. Üçüncü sırada bir radyo istasyonuna sahip olan Aden şehri yer alır. Bu radyo istasyonları, vatandaşlara bilgi sağlama konusunda, hükümet radyo istasyonlarının tekeli sona erdirmeyi başarmıştır (Ekonomik Basın ve Araştırma Merkezi, 2017a : 9). Yemen'deki bazı özel radyo istasyonları dini ve müzik alanlarında uzmanlaşmıştır. Örnek olarak dini radyolara Kur'an-ı Kerim radyosu

verilebilirken, müzik alanında uzmanlaşmış olan radyo da Yemen müzik radyosudur. Bazıları da gençlere yönelik programlar içermektedir. FM Şebab radyosu bunlardan biridir.

2017’de Ekonomik Basın ve Araştırma Merkezinin hükümet ve özel radyo dinleyicileri üzerinde yaptığı araştırmada Yemen’de dinleyici oranı %75 olup radyoyu hiç dinlemeyenlerin oranı da %25’tir. Yapılan araştırmada dinleyicileri radyoya iten nedenlerden en önemlileri, gazetelerin basımının durdurulması, elektrik kesintisi, internetin pahalı olması ve dinleyicilerin her yerden radyoya ulaşma kolaylığıdır (Ekonomik Basın ve Araştırma Merkezi, 2017a: 12). Radyo, dinleyicilerin isteklerini çeşitli programlarla karşılamakta ve bilhassa özel radyolar, onların farkındalık oluşturmaya katkı sağlamaktadır.

3.1.3. Televizyon

Televizyon, günlük hayatımızda en önemli medya araçlarından biridir. Zira olayları ve bilgileri halka teşvik ederek sunmaktadır. Televizyonun ses, görüntü, hareket ve rengi bir arada toplama özelliği vardır. Bu çeşitlilik sayesinde televizyon, olayları gerçeğe en yakın şekilde aktarır.

İlk televizyon kanalı 11 Eylül 1964’te Aden şehrinde (eski Güney Yemen’de) kurulmuştur. Arap televizyon kanalları arasında kuruluş bakımından onuncu sırada yer almaktadır (El-Ağberî, 2014: 202). Aden televizyonu 2 Mart 1981’e kadar yayınıni siyah beyaz olarak yapmıştır. Televizyon tarihinde yeni bir merhale sayılan renkli yayın, Aden şehrinde kademeli bir şekilde gerçekleştirilmiştir (Ez-Zelb, 2003: 729). Aden’i işgal eden İngilizler, işgali reddeden güneydeki halka seslerini ulaştırmak için televizyon kanalı kurmuştur. Aden Güney Arap Birliği Televizyonu olarak adlandırılan kanalda programlar Arapça ve İngilizce dilleriyle yayınlanmaktadır.

Kuzey Yemen’de televizyon yayını 1974’in başlangıcına kadar bilinmemekteyken, San’a’da televizyon yayın istasyonu projesi tamamlandığında Birleşik Arap Emirlikleri finans desteğiyle “San’a Televizyonu” kurulmuştur. Televizyon yayını 26

Eylül 1975'te siyah beyaz olarak başlamıştır. Bu şekilde dört yıl boyunca devam etmiştir. Yayın kapsamı sadece San'a ve çevresiyle sınırlıdır. 1979'da televizyon kanalı San'a'da ilk renkli yayınını yapmıştır (Ez-Zelb, 2003: 732-733). Televizyon yayını seksenli yıllarda San'a televizyonunda dikkat çekici gelişmelere şahit olmuş, yayın akışının güçlendirilmesi için birçok yeni istasyonlar açılmıştır. Öyle ki Yemen Cumhuriyeti topraklarının çoğuna yayın yapılmıştır. Aynı şekilde bu süreçte Yemen dışına eğitim için birçok teknik eleman gönderilmiştir.

1990'da Yemen Cumhuriyeti kurulduktan sonra San'a'da Yemen Radyo Televizyon Genel Kurumu, Aden Radyo ve Televizyon Heyeti tek bir kuruluş altında birleştirilerek Yemen Radyo Televizyon Genel Kurumu adı verilmiş, San'a istasyonu (birinci kanal) ve Aden istasyonu da (ikinci kanal) diye adlandırılmıştır.

1996'da birinci kanalın programları uydu yoluyla yayınlanmaya başlamıştır. Böylece Yemen dışındaki Arap izleyicisi ilk defa Yemen televizyonunu izleme imkanı bulmuştur (Ez-Zelb, 2003: 737). Birinci kanalın programları, ABD uydusu İntelsat 702 üzerinden ve Mısır uydusu Nilesat üzerinden yayınlanmaya başlanmıştır.

Hasan'a göre; 11 Şubat 2011'de Yemen Devrimi baharı, televizyon dünyasında benzeri görülmemiş bir medya yayınına katkı sağlamıştır. Yemen Cumhuriyeti, çoğunlukla siyasi olmak üzere 16'dan fazla hükümet ve özel uydu kanalına sahip olmuştur. Bu kanalların sahipleri memleketin kabile liderleri, siyasi partiler ve gruplardır (Hasan, 2013b). 11 Şubat 2011'deki devrimden sonra Yemen, görsel medya alanında kayda değer bir dönüşüme tanık olmuştur. 2011 öncesinde devletin tekeli haline gelen bazı özel ve parti kanallarına Yemen içinde medya ofisleri açma ve canlı yayın yapma izni verilmiştir. 2011 devrimi, Yemen siyasi güçleriyle görsel medyadaki uydu kanalları arasında program üretim alanında rekabet oluşturmuştur.

2011'de ortaya çıkan en bariz Yemen televizyon kanalları, 2011'de Eylül ayında yayınına başlayan, 11 Şubat devrimi esnasında yapılan faaliyetleri ve devrim olaylarını nakleden (Yemen Şebab) kanalı, 2012'de kurulan ve güney hareketini takip eden (El-Masir) kanalı ve 2012'de kurulan, Ensarullah (Husiler) tabi olan ve onların faaliyetlerini nakleden (El-Mesire) kanalıdır.

Siyasi partiler ve gruplar, 2011’de kurulan televizyon programları vasıtasıyla özellikle kanalların çoğu siyasi alanda uzmanlaştığı için Yemen’in 2011’de başlayan ve bugüne kadar devam eden olayları gündeme taşımak, görüşlerini ve tutumlarını ifade etme imkanı bulmuştur.

Ekonomik Basın ve Araştırma Merkezinin Yemen uydu kanalları üzerinde yaptığı araştırmaya göre, siyasi programlar Yemen televizyon kanallarında %65,4 düzeyinde ve birinci sırada gelmekte, ikinci sırada ise ekonomik programlar %17,9 ile, üçüncü sırada kültür ve miras programları %9 ile, dördüncü sırada ise sağlık programları %6,4 ile ve son olarak eğlence programları ise %1,3 düzeyinde bulunmaktadır (Ekonomik Basın ve Araştırma Merkezi, 2017b: 5). Siyasi programların birinci sırada olmasına 2015’ten beri sürmekte olan savaş, siyasi, askeri ve güvenli olaylar neden olmuştur.

Yemen ve Arap uydu kanallarında siyasi programları takip etmesi için El-Azazi araştırması, medya araçlarının Yemen gençlerinin siyasi bilincini şekillendirmedeki rolünde bu sonuçlara ulaşmıştır: Arap ve Yemen uydu kanallarında siyasi programlarını takip eden gençlerin oranı %88’dir. Onlardan Yemen ve Arap uydu kanalları takip edenlerin %12’si devamlı bir şekilde Yemen uydu kanallarını takip etmektedir. Arap uydu kanallarını ve bilhassa Al-Jazeera ve El-Arabiya programlarını takip edenler %35’tir (El-Azazi, 2007). Bu sonuç, Yemenli gençlerin yerel ve Arap uydu kanalları aracılığıyla siyasi programları takip ettiklerini ve özellikle farklı uydu kanalları tarafından geniş bir şekilde ele alınan Yemen’deki siyasi olaylarla ne kadar çok ilgili olduklarını göstermektedir.

3.1.4. Sinema

Sinema, 1962’de Yemen devrimine katılan Mısır askerleri tarafından Yemen’e getirilmiştir. İmam Yahya, sinemayı renkli bir büyü olarak kabul ettiğinden ve girmesine ikna olmadığından daha önce sinema bulunmamaktaydı. Yemen vatandaşı, Yemen’de bulunan bazı yabancı elçiliklerden ve Britanya işgali altında bulunan güney Yemen’e gidenlerden sinemayı tanımıştır. Sonra Yemen’in bazı şehirlerine sinema salonları yayılmıştır. Amaçları sadece kazanç olan Yemenli işadamları tarafından San’a, Taiz ve

El-Hudeyde’de de sinema salonları açmak olmuştur (El-Hutamî, 2012: 287). Mısırlı askerleri sinemaya Yemen’e getirdiklerinde, Yemenli işadamları arasında rekabet ortaya çıkmıştır. Özellikle İmamların yönetimi döneminde onları kurmaları yasaklandığından beri bir dizi sinema kurmaya başlamışlardır.

Ekim 1963’te San’a şehrinde bazı işadamları tarafından ilk sinema salonun açılışı yapılmıştır. Sinema sadece Arap ve Hint filmlerini yayınlanmaktaydı. O dönemde sinema idari yönden Enformasyon Bakanlığına bağlıydı. Çünkü sinema salonlarının açılışı için Enformasyon Bakanlığı’ndan, salon sahiplerinin yasak film göstermemeleri ve 500 riyal ödemeleri şartıyla izin belgesi alınmaktaydı (Ez-Zeyn, 1995: 331). 1990’da Yemen’in birleşmesinden sonra Aden’deki Sinema Genel Kurumu ile San’a’daki Sinema Sektörü bir kurumda birleştirilerek Kültür Bakanlığı’na bağlı Tiyatro ve Sinema Genel Kurumu olarak adlandırılmıştı. Fakat kurum, maddi imkansızlık nedeniyle sinemalara yeni filmler ithal etmek ve kiralamak için uğraşmamış ve bu durum sinema salonlarının azalmasına neden olmuştur (El-Ağberî, 2014:280-281).Yine Aden’de mevsimsel olarak CD-ROM ile çalışan iki sinema salonu kalmıştır (Hasan, 2013a). Sinemaların kapatılması Yemen’de üretim ve film yapımının zayıf olmasına neden olmuştur. Zira sinema salonları sinemanın üretiminde ana tema olarak kabul edilmektedir. Bu duruma özel sektör tarafından yapılan yatırım eksikliği de bir nedendir. Bazı nitelikli filmleri ve televizyon dizileri üreten uzmanlaşmış kadroların varlığına rağmen, Yemen’de siyasi çatışma, film yapımında ve üretiminde zayıflığa yol açan diğer nedenlerden biridir. Yemen’de sinemanın başarı kazanması için milli yapımın geliştirilmesi, sinema alanında yatırımlar yapmak için hükümetin desteği ve özel sektörün teşvik edilmesi gerekmektedir.

3.1.5. Tiyatro

İlk tiyatro gösterisi eski Güney Yemen’in Aden şehrinde 1904’te “Cemlet Şah” adı altında Hint temsil hareketiyle takdim edilmiştir (El-Ağberî, 2014: 242). Aden’de mevcut olan topluluklara ve özellikle şehirde çoğunluğu teşkil eden Hint topluluğuna bu grup, tiyatro gösterisi sunulmuştur. Hint tiyatro gösterisi Aden sakinleri için sahnelenen benzer çeşitli tiyatrolara başlangıç noktası olmuştur.

1910'da Aden'de devlet okullarında okuyan bir topluluk ilk Yemen Arap tiyatro grubunu oluşturmuştur. Okul tiyatro grubu ilk gösterisini Shakespeare'e ait olan (Julius Caesar) oyununu küçük bir sahnede Kriter bölgesinde sergilemiştir. Bu tiyatro Aden şehrinde Arapça diliyle halka sunduğu ilk gösteridir. Bu tiyatro Yemen modern tiyatrosu kuruluşunun ilk safhasının başlangıcı olmuştur. 1926-1940 yılları arasında birçok tiyatro grupları oluşmuştur. Bir yıl içerisinde bir veya iki tiyatro sergilenmekteydi (El-Ağberî, 2014 : 244-245). 1940-1961 yılları arasında tiyatro Güney Yemen'de bazı yeniliklere şahit olmuştur. Bunlardan en göze çarpanı tiyatrodaki kadın kılığına girmiş erkek oyuncuların yerine kadın oyuncular sahnede yer almaya başlamasıdır. 1940'ta yönetmeni Muhammed Haydareh ve Sabbağın tiyatro grubu tarafından takdim edilen (Acaibu'z-Zaman/Zaman Harikaları) adlı tiyatro oyunudur (Eş-Şerefi, 2003: 2641-2642). Altmışlı yıllar Güney Yemen'de tiyatro yönetmenliğinin geliştiği dönemdir. Oyuncuların güzel hareketleri sergilemeleri, kişilere rollerin dağıtılması, ışık ve dekor kullanımı gibi yeni teknik unsurlar tiyatronun güzelleşmesinde etkili olmuştur. Kuzey Yemen'de birçok şehir meşhur olmuştur. Ayrıca altmışlı yıllarda Kuzey Yemen'de tiyatro etkinliğinin başlangıcı teşkil etmiştir.

26 Eylül 1962'de yaşanan devrimden sonra tiyatro etkinlikleri okullarda görülmeye başlanmıştır. Devrimden sonra ilk tiyatro El-Hudeyde, San'a ve Taiz'den önce El-Haceriyye bölgesinde bulunan El-A'bus köyünde ortaya çıkmıştır. Resmi olarak 1977'de Enformasyon ve Kültür bakanlığı "milli tiyatro" grubunun oluşturulmasını kararlaştırılmıştır. Grubun sayısı 30 üyeden oluşmaktadır (El-Ağberî, 2014: 255-260).

Abdülvaris'e göre; Kuzey ve eski Güney Yemen'de tiyatro hareketinin en parlak dönemi yetmişli ve seksenli yıllardır. Bu dönem birçok tiyatro grubunun ortaya çıkması ve bu grupların Yemen'in dışında çeşitli festivallere katılmasıyla ön plana çıkmaktadır. Bu grupların çoğu devlet malıydı. Bunların en meşhuru Aden ve San'a'da "milli tiyatro" grubudur. Yine bu süreçte Avrupa ve Arap üniversitelerinde akademik yeterlilik fırsatı bulan birçok yazar, yönetmen, oyuncu, yetenekli ve uzman sanatçı ortaya çıkmıştır. 1990'da Yemen birleşmesinden sonra tiyatro Yemen kültürünün en önemli etkinliklerinden biri haline gelmiştir (Abdülvaris, 2017). Birleşmeden sonra Yemen birçok tiyatro festivaline şahit olmuştur. Bu festivallere birçok tiyatro takdim edilmiş ve

Yemen'in farklı illerinde pek çok tiyatro grupları iştirak etmiştir. Yemen'in başkenti San'a'da ilk tiyatro festivali 1990'da düzenlenmiştir. 2008'de Yemen tiyatro çalışmalarının ilerlemesine katkıda bulunan Kültür Bakanlığı'na bağlı Yemen Sinema ve Tiyatro Genel Kurumu kurulmuştur.

3.1.6. Elektronik Gazetecilik

1996'nın Aralık ayında Yemen iletişim şirketi yoluyla (TeleYemen) internet hizmeti başlamasından itibaren birçok taraf, kişi ve kurumlar bu hizmetten yararlanmaya başlamıştır. Bunlar içinde Yemen gazeteleri, internet ağına abone olmak için erken davranmıştır. "26 Eylül" gazetesi, Kasım 1996'da internet hizmetine giren ilk Yemen gazetesidir. Onu, Aralık 1996'da "Yemen Times" ve peşinden Eylül 1997'de "El-Eyyam" gazetesi izlemiştir (Al-Nahari, 2011: 93). Zamanla Yemen gazetelerinin çoğu internet hizmeti almaya başlamıştır. Toplam gazete ve dergilerin % 30'u  evrimi i web siteleri olmuştur (El-Ağberî, 2014: 296). Gazete ve dergilerin internete girmesiyle elektronik haber siteleri oluşmuştur. Bir grup yerel muhabir ve bazı dış kaynaklar vasıtasıyla, olaylara ve değişkenlere ayak uydurma yeteneği kazanmıştır. Bu da Yemen'de yaşanan olayları anında ve hızlı bir şekilde yakalamasını sağlamıştır.

Profesyonel elektronik gazeteler olarak değişen Yemen web sitelerini b l mlendirmek mümkündür (Al-Nahari, 2011: 93). şöyle ki:

-   Kendi başına duran elektronik günlük haber gazeteleri.
-   Günlük ve haftalık resmi gazetelerin elektronik kopyaları.
-   Haftalık siyasi gazetelerin elektronik kopyaları.
-   Günlük ve haftalık yerel gazetelerin elektronik kopyalarıdır.

Yemen'de elektronik medya 2002 ile 2005 yılları arasında altın çağını yaşarken siyaset ve partizanlık konuları ön plana çıkmıştır. Elektronik medya, haber ve görüntü kolaylığı sağlaması ve Arap ve yabancı medyasını takip etmesi nedeniyle Yemen gazeteciliğinin gelişimine katkı sağlamıştır. Elektronik haber sitelerinin varlığı, basılı yayınları daha etkili duruma getirmek için konu ve görüşler sunarak katkıda

bulunmaktaydı. Bu fırsatlar elektronik medya ortaya çıkmadan önce kaynakların kıtlığı ve nitelikli personel eksikliği nedeniyle bu özelliklere sahip değildi (El-Nsari, 2016 : 94). Bu özellikler, Yemen arenasındaki siyasi partiler ve siyasi örgütler tarafından kurulan farklı ideolojik ve politik yönelimleri olan bir dizi Yemenli elektronik basın sitelerinin ortaya çıkmasına neden oldu. Bu siteler partilerin düşüncelerini ve politik söylemlerini yansıtmaya başladı.

Mayıs 2006 yılında Yemen’de yapılacak Cumhurbaşkanlığı seçimleri öncesine kadar; iktidar, muhalefet ve bağımsız partiler arasında dağılmış 14 elektronik siyasi gazete vardı. 6 Şubat 2001’de Yemen İslah Cemaati ana muhalefet partisine bağlı “as-Sahva” gazetesinin uzantısı olan “as-Sahva Net” ilk elektronik gazetedir. Cumhurbaşkanlığı seçimlerinden önce ve Yemen Sosyalist Partisine bağlı en son yayınlanan siyasi gazete “El-İştiraki net” elektronik gazetesidir (Al-Nahari, 2011: 96). 2003’te “El-Mu’temer net” web sitesi basılı gazetenin bir uzantısı olmadan resmi olarak ilk elektronik gazete olarak yayınlanmaya başlamıştır. Bu siteyi GHK partisi takip etmiştir.

Yemen’in siyasi e-dergileri kamuoyunda geniş tartışma alanı yaratmıştır. Siyasi liderlere siyasi ve kültürel seçkinlerle etkileşim kurmak için mükemmel bir fırsat sağlamıştır. Basılı gazetecilik, radyo ve televizyonda siyasiler tarafından tartışılması, görüş ileri sürülmesi ve açıklanması zor olan konular elektronik sitelerde özgürce ele alınır hale gelmiştir.

3.2. Yemen’de Medya Politikası

Yemen Cumhuriyeti, 1990’da Yemen birleşmesinden sonra ve özellikle 1990 tarihli (25) sayılı Basın ve Yayın Kanununun yayınlanmasıyla medyada dikkat çekici gelişmelere şahit olunmuştur*. Kanunun yayınlanmasından sonra basın bültenleri artmış, siyasi, yerel ve uzman resmi gazete ve dergiler, kurumsal dergi ve gazeteler yayınlanmaya başlamıştır. Kanun, vatandaşlara, partilere, kurumlara, kuruluşlara, toplu örgütlere,

* bk. 25 Sayılı Yemen Basın ve Yayın Kanunu 33. Maddesi.

Yemen’de daha önce hiç görülmemiş bir şekilde medyada çoğulculuk, gazete ve dergiler için mülkiyet hakkı vermiştir.

Kasım 1995’te, Yemen Cumhuriyeti’ndeki hükümet medyasının medya politikası ve haber servisine ilişkin (277) sayılı Başbakanlık kararı yayınlanmıştır. Yemen Cumhuriyeti medya politikası aşağıdaki ilkeler ve esaslara dayanmaktadır (Yemen’in Enformasyon Bakanlığı, 1995):

- İslami şeriat,
- Ulusal birlik,
- Yemen devrimin hedefleri,
- Anayasa.

Temelinde medya çalışması olan stratejik medya politikası sınırları belirlenmiştir. Bunlar: İfade ve basın özgürlüğü, güvenlik ve istikrar ortamı oluşturarak birlik ve özgürlük unsurlarını sağlamaktır. Medya mesajını bir insan ve sosyal hak olarak kabul etmek, medyanın herkesin mülkiyetinde olduğu ve her durumda ana görevinin halkı meşru hedeflerine ulaştırmak olduğunu bilmek, görsel ve işitsel toplumsal huzur ve refahı sağlamak. Basına duyulan güven yanında özgürlüğünü sağlamak, gazetecilerin ve yazarların itibarını korumak, sorumlu kişi ve esasları eleştirmeye cesaretlendirmek ve medya çalışmasında özgürlük ilkesinin yakınlaşmasını somutlaştırmaya teşvik etmektir (El-levzi, 2006: 18). Yemen Cumhuriyeti medya politikası, izlemesi gereken kuralları ve temelleri içeren medya araçlarıyla ulusal, insani ve milli hedefleri gerçekleştirmeye çalışmaktadır. Medya politikası, insanları ulusun inşasında sorumluluk üstlenmeleri için bilinçlendirmeyi, günlük hayatın gerçekleri ve gelişmeleri ile ilgilenmeyi amaçlamaktadır.

3.3. Arap Baharı Bağlamında Yemen Medyası

Ortadoğu’daki değişim süreci iç ve dış aktörlerin etkisiyle rejim değişikliği evrilmiştir. Bu değişim süreci, az çok bölgesel aktörlerden de etkilenmiştir. 2010 yılı sonunda ortaya çıkan Arap Baharı ile başlayan değişim süreci, tarih boyunca bölgedeki en önemli olaylardan biridir (Akbaş, 2012: 52). 2010 yılı sonunda ve 2011 yılının başında

bazı Arap ülkeleri barışçıl halk gösterilerine şahit olmuştur. Bunun sonucunda Yemen Devlet Başkanı Ali Abdullah Salih'in de aralarında bulunduğu bir dizi Cumhurbaşkanı devirmiştir. Salih, 2011 sonu itibariyle imzalanan Körfez girişimi uyarınca yetkilerini vekili olan Abd Rabbu Mansur Hadi'ye devretmiştir.

2011'de Arap dünyasında 15 yılda meydana gelen medya değişimleri 2011'de Arap isyanlarını patlak vermiştir. Bu ayaklanma, uydu televizyonu, yerel radyo, yarı bağımsızlık gazetecilik ve internette yayınlanmıştır. 2011'deki siyasi ayaklanmalarda yeni medya araçları önemli rol oynamıştır. Yeni medya, dışardaki kamuoyuna eleştiri mesajları ve haberleri yayınlamıştır. Aktivistlerle sıradan vatandaşlar arasındaki ilişki bağını kurmuş ve bölgesel ayaklanmalardaki haberlerle protestocular arasındaki bağ sağlamıştır (Lynch, 2015: 90). 2011'in başında halk protestoları Yemen'de başladığında çeşitli kuvvetler ve toplumsal katmanlar, hükümet polisinin araç ve gereçlerine irade ve bastırma kararlığıyla karşı gelerek devrim alanında oturma eylemleri ve barışçıl kitle yürüyüşlerine katılmak suretiyle yeni gerçeklerle etkileşime girmiştir. Tüm bu olaylar televizyon kameralarının önünde gerçekleşmiştir.

Televizyon görüntüsü, farklı milliyetlerdeki insan hayatının bir parçası ve hatta kullanılan bir silahı haline gelmiştir. Görüntü güçtür, güçte korkutucudur. Aslında mutlak manada tarafsız değildir. Bilakis ideolojik duruşu (televizyon ideolojisi) vardır. Sahibinin ve yapımcısının düşünce, inanç, bağ ve kültür mesajlarını yansıtır (El-Berhi ve El-Sofi, 2014: 33-34). Televizyon kameraları, canlı bir şekilde protesto alanlarından olayları kamuoyuna nakletmiştir. Ve 2011 yılında Yemen'de tanık olunan siyasi olayları takip etmesi için elit tabakaya fırsat vermiştir.

Eş-Şami'nin araştırmasına göre: Yemen gençlerinin ayaklanması yayınları ve haberlerinin televizyonda yer alması buna tepki göstermesi elit tabakanın bu haberleri takip etme oranı %78,9'a çıkarmıştır. Elit tabakanın yarısı dört ana kanala güvendiğini söylemektedir. Bunlardan üçüncü sırada olan ve %58,9 oranında seyredilen özel Yemen Süheyl kanalıdır. Ardından birinci sırada olan ve izlenme oranı %67,3 olan Al-Jazeera kanalıdır. El-Arabiye kanalı ikinci sırada olup seyredilme oranı %63,6'dır. Bunların yanında BBC dördüncü sırayı almaktadır (Eş-Şami, 2014: 370-373). Yapılan araştırmanın sonucunda, yerel, Arap ve uluslararası görsel medyanın Yemen'deki

olayların yayınlanmasında önemli rol oynadığını ve elit tabakanın bunlara güvendiğini açıkça göstermektedir.

11 Şubat 2011 devrimi sırasında Yemen medyası, Yemen siyasi partileri ve güçleri arasında şiddetli çatışmanın yoğunlaşması nedeniyle yeni uydu kanallarının ortaya çıkmasına şahit olmuştur. 2011'in ikinci yarısında farklı siyasi partileri temsil eden üç uydu kanalı ortaya çıkmıştır. Bunlar: Yemen Today kanalı, Yemen Gençlik kanalı ve Ezal kanalıdır.

Medya araçlarındaki bu çeşitlilik ve ihtilaf, 2011'de Yemen'de yaşanan siyasi olayların farklı adlandırılmasına sebep olmuştur. İktidar rejimi GHK'yi medyasında siyasi kriz, muhalefet medyası (Ortak Buluşma Partileri)'da (Barışçı Halk Devrimi) olarak nitelendirmiştir.

Yemen'deki gençlik ayaklanması televizyona göre değişiklik göstermektedir. Gençlerin ayaklanmasını ilk günden itibaren reddeden hükümet kanalları, iktidar rejimine eğilim göstermiştir. Bu uygulama, 23 Kasım 2011'de bir tarafta GHK ile JMP ve diğer tarafta da muhalefet partileri arasında ulusal uzlaşma hükümeti kuruluncaya kadar devam etmiştir (Eş-Şami, 2014: 358). Bunun yanında 11 Şubat devriminin ilk gününden itibaren kendi kendine “Es-Sevre kanalı (Devrim)” diye adlandıran Süheyl kanalı Yemen ıslah partisine eğilim göstererek yayın saatlerinin çoğunu devrim olaylarını, San'a'da ve diğer şehirlerde meydana gelen protestoları yayınlarak sürdürmüştür.

Yemen'in elit tabakası, gençlerin ayaklanmalarıyla ilgili radyo istasyonlarının yayınladığı haberlere güvenmemiştir. Şami araştırmasına göre güvenenler sadece %8'lik bir oranı teşkil etmektedir. Bu konuda San'a radyosu ilk sırada yer almıştır. Ardından onu, BBC radyosu ve sonra sırasıyla Sava radyosu, Tahran radyosu, Aden ve Ortadoğu radyosu izlemiştir. Şami, radyo dinleyicilerinin az olması, diğer medya araçlarıyla rekabet, radyoya karşı uydu kanallarından alınan zevk unsurları ve sosyal medyanın interaktif doğası gibi nedenlere bağlıdır (Eş-Şami, 2014: 374). Resmi radyo istasyonları o dönemlerde iktidar rejimine tabi olmuştur. Devrim esnasında daha radyo ele geçirilmediğinden dolayı uydu kanallarına güven daha büyük olmuştur.

4. SOSYAL MEDYA VE SİYASİ AKTİVİZMDEKİ ETKİNLİĞİ

4.1. Siyasi Aktivizm'in Tanımlanması

Aktivizm, politik, sosyal ve ekonomik değişimi meydana getirecek ve toplumun üyeleri için adalet ve refahı sağlayacak bir veya birkaç kişinin çalışmasıdır. Bu çalışmalar genellikle tek taraflı destek veya muhalefetle karşılaşabilirler.

Aktivizmin birçok yararı bulunmaktadır. Bunlar arasında vatandaşlık bilincini geliştirmek, kamu yararını teşvik etmek, sosyal farkındalığı geliştirmek ve olumlu kararlar alarak daha etkili bir hükümet oluşturmak suretiyle insanların yaşamlarını daha iyi hale getirmek vardır (Norris, 2007: 629). Norris, “Political Activism: New Challenges, New Opportunities” başlıklı makalesinde, karşılaştırmalı araştırmalar öncelikle geleneksel etkinlik biçimlerine, vatandaşların seçilmiş yetkilileri etkilemeye çalıştıkları ve her ülke içindeki temsili demokrasilerde kamu politikaları yaratacağı eylemlere odaklanmıştır. Öte yandan, aktivizmin yeni etkinlikleri olan gösteri ve protestolara katılımı, tüketici politikalarının artan popüleritesi, çıkar gruplarının ve sosyal hareketlerin yayılması, internet toplulukları ve ulusal politikaların çoğalması gibi bazı araştırmaları incelemiştir (Norris, 2007: 642).

Son yıllarda aktivizm kelimesi protesto veya muhalefetle eşanlamlı olarak kullanılmaktadır. Aktivizm kavramı, aynı zamanda e-posta yoluyla yerel siyasi yazışmalar, çevre koruma kampanyaları, tercih edilen şirketleri destekleme veya boykot etme gibi çeşitli ekonomik faaliyetler, grevler, toplantılar, bloglar, gerilla taktikleri vb. gibi bir dizi faaliyet içerecek şekilde genişletilmiştir (Koç, 2015: 94). Bununla beraber iktidar rejimlerine karşı protesto, muhalefet ve siyasi fikirlerin yayılması ve paylaşımı, belirli hedeflere ulaşmak için bireylerin siyasi aktivitelerinin bir parçasıdır.

Siyasi aktivizm aynı zamanda vatandaşların katılma biçimlerini, bunları yönlendiren faktörleri ve bu eylemlerin sonuçlarını göstermektedir (Norris, 2007: 628). Genel olarak vatandaşlar, siyasi olaylar ve siyasi temsilciler, siyasi aktivizm için analitik çerçeveyi oluşturmaktadırlar.

Literatür, son yıllarda siyasi aktivizm doğasının önemli değişikliklere uğradığına işaret etmektedir. Özellikle gençler, siyasi katılım ve politik ifadelerde, modern siyasi aktivizm biçimlerine uyum sağlamış kişiler olarak ön plandadırlar (Norris, 2002'den aktaran Norris, 2004: 2). Geleneksel sosyalleşme teorileri, bireylerin yaşamlarının ilk oluşum yıllarında aile, okul, işyeri ve toplumla birlikte siyasal davranışın kazanıldığını ve bu alışkanlıkların zamanla giderek arttığını ve birbirini izleyen nesiller arasında sürekli farklılıklar yarattığını göstermektedir (Norris, 2004: 8). Bireylerin gençlik döneminde siyasi faaliyetlere katılmaları, onların yaşamları süresince devam etmelerini teşvik edecektir.

Karakter özellikleri, çevresel ve toplumsal faktörlerle birlikte siyasi aktivizmin etkinliğini arttıran yetenekleri edinme şartlarını oluşturan temel bir kural olarak teşkil etmektedir (Ribeiro ve Borba, 2016: 27). Siyasi oluşum, siyasal formasyon kaynaklarının, politik çerçeveyi korumak ve toplumun gelişimi üzerinde çalışan iyi bir yurttaş olması için bireyin değer ve siyasi değerleri aşıladığı bir toplumsallaşma sürecidir (El-Tabib, 2007: 161). Böylece birey siyasi oluşum aşamasında bilgiler, düşünceler ve ideolojik eğilimler kazanmaktadır. Bunun yanında onun davranışını etkilediği gibi siyasi aktivizmi uygulamaya yardımcı olmaktadır.

Siyasi aktivizm kavramı aynı zamanda barış, gösteriler, siyasi katılım ve siyasi değişim talepleri ile eşanlamlı olarak kullanılmaktadır. Diğer yandan bazı araştırmacılar, gazetelerde yazmaya, siyasetçilerin konuşması ve siyasi kampanyaları bir tür siyasi aktivizm olduğunu saymaktadırlar. Aynı zamanda bireyler, yaşamları boyunca politika ile ilgili birçok eylemi uygulamaktadırlar. Özellikle bireylerin katıldığı en geniş alan olarak kabul edilen siyasi katılım bunun içindedir.

Samuel Huntington ve John Nelson, siyasi katılımı “vatandaşın hükümetin siyasi karar verme sürecini etkileme aktivizmi” olarak tanımlamaktadır. Bu da siyasal katılımın siyasal sistemlerin sonuçlarını siyasal katılımında bulunan bireylerin isteklerine uygun şekilde değiştirmeyi hedeflediğini göstermektedir (El-Tabib, 2007: 87). Aynı zamanda siyaset bilimi açısından bakıldığında, siyasi katılım, toplumun tüm üyelerine toplumun politik karar verme mekanizmasına sistematik olarak katılma fırsatını demokratik bir şekilde verme ile ilgilidir.

Siyasal katılım biçimleri (yasal ve yasadışı) ne kadar farklı olursa olsun kamu politikalarını ve yönünü etkilemeyi hedeflemektedir (Şuveihat ve El-Kvaledah, 2013: 783). Burada siyasi katılımın, sorumluluk duygusu, inisiyatif, kendine güven, topluma mensup olanları ve hedefleri gerçeğe dönüştürme arzusunu besleyen ve teşvik eden organize bir davranış olduğu söylenebilir.

Siyasi katılım çeşitli geleneksel faaliyetler içermektedir. Bunlar şunlardır: siyasi tartışmalar, siyasi oylamalar, konferans ve seminerlere iştirak etmek, seçim kampanyalarına ve siyasi partilere katılmak, ilgili gruplara katılım sağlayarak yetkililerle iletişim kurmak (Odeh, 2014: 21). Siyasi katılım, bireylerin davranışlarından, takip ettikleri yollardan ve toplumlarının siyasi meselelerine karşı sergiledikleri tepkilerden ortaya çıkmaktadır. Bireyler siyasi faaliyetlerde aktif olabilmek ve toplumsal düzeni koruyan temel görevlerini yerine getirmelerine yardımcı olmak için siyasi bilince sahip olmalıdırlar. Böylece yaşadıkları toplumun güçlü ve zayıf yanlarını da belirleyebilmektedirler.

Siyasi bilinç, adalet, eşitlik ve özgürlük elde etmek amacıyla demokrasiye ulaşmak için önemli bir şarttır ve özellikle bireyler siyasi kültüre sahip olursa o zaman toplumdaki kalkınma olayları önemli bir unsur sayılmaktadır (Majdalavi, 2016: 18). Siyasi kültür, bireylerin bazı şeylere karşı edindikleri siyasi eğilimlerle, bilinç ve inançlarla ilgilenmektedir. Örnek olarak, iktidara karşı siyasi ideoloji, siyasi bilinç ve toplumdaki siyasi değişim sürecini anlamada bir giriş olan siyasi aktivizm temel araçlardan biridir (Ahmed ve Abulkasim, 2017: 156). Herhangi bir toplumdaki siyasi değişim, siyasi özgürlüklerin serbest bırakılması, insan onuruna ve haklarına saygı ile sağlanmalıdır. Genellikle insanlar haklarını talep etmek için değişimi getirmenin en iyi yolu olarak protestolara başvurmaktadırlar (Kataluni, 2014: 56). Protestolar genellikle belirli talepleri veya belirli bir durumu desteklemek ya da karşı çıkmak için bir grup insan tarafından yürütülmektedir. Taleplerini slogan ve tezahüratlarla ya da resim ve levhalarla ifade etmektedirler.

Protesto olayı demokratik ve demokratik olmayan sistemlerde vardır. Fakat protestolar genellikle sistemin gelişmesine, toplumsal sıkıntılara ve siyasi marjinalleşmeye dikkat çekmektedir. Ancak protestocuların taleplerine cevap

verilmediğinde, siyasi sistemin krizleri derinleşebilmektedir (Şobaki, 2011: 102). Protestolara katılmak, siyasi alanda meydana gelen sorun ve olayları bilmeyi gerektiren bir iş sayılmaktadır. Bu siyasi aktivizmi uygulamak için de belirli motivasyonlar olmalıdır.

Yukarıdaki açıklamalardan yola çıkarak siyasi aktivizmi şöyle tanımlarız: “Siyasi alanda bireyler tarafından yürütülen ve belirli hedeflere ulaşmak için çabaladıkları faaliyetler bütünüdür. Siyasi aktivizm çeşitli alanları içermektedir. En önemlileri: Siyasi değişim, seçimlere katılarak oy kullanma, konferanslara iştirak etme, protestolara katılma ve bireylerin siyasal bilincini yükseltecek siyasi aktiviteyi ve siyasi fikirlerin ve bilgilerin yayılması için daha etkin bir şekilde toplumlarının gerçekliğini ve sorunlarını anlamalarına yardımcı olması ve onlara çözüm bulmasıdır”.

4.2. İnternet Devrimi

İnternet insan yaşamında önemli tarihsel gelişmelerden biridir. Bir dizi yerel ve küresel ağı birbirine bağlayabilmiş ve iletişim, erişim ve bilgi alışverişi için önemli bir araç haline gelmiştir (El-Nuno, 2007: 30). Ayrıca internet sayesinde insanlar mesafeleri ortadan kaldırabilir, coğrafi sınırları aşabilir ve zamanlarını kısaltabilir hale gelmişlerdir. En son haberleri anında takip edebilir ve başkalarıyla kolay ve uygun maliyetli bir şekilde iletişim kurabilmektedirler. Burada, internetin, özellikle de eğitim sektörü ve araştırma merkezleri, ticaret, pazarlama, gazetecilik, medya ve askeri endüstriler ya da sosyal uyum ve insanlar arasındaki ilişkiler olmak üzere farklı sektörlerin çalışmalarında önemli bir rol oynadığı günlük yaşantımızda vazgeçilemeyen araçlardan biri haline geldiğini söyleyebiliriz.

Siyasal alanda internet, görüşlerin paylaşılmasına ve çeşitli konuların tartışılmasına izin vermektedir. Aynı zamanda toplulukların ve azınlıkların kendi internet sitelerini oluşturup kendi görüşlerini ifade etmelerini ve çeşitli sorunlarını serbestçe siber uzayda tartışmalarını sağlamaktadır. İnternet, tüm bireylerin çeşitli siyasi faaliyetlerde bulunmasına izin veren sosyal medya sitelerinin ve ağların ortaya çıkmasında büyük rol oynamıştır.

4.2.1. İnternet'in Kısa Tarihi

İnternetin başlangıcı 1969'a kadar uzanmaktadır. ABD Savunma Bakanlığı İleri Araştırma Projeleri Ajansı tarafından finanse edilen ve askeri amaçlar için kullanılan farklı araştırma merkezleri arasında bilgi alışverişi sağlayan ARPANET adlı bir ağ projesi bulunmuştur (Desoki ve El-Rubaie, 2004: 12). ARPANET buluşunun başlangıcında ABD'li araştırmacılar, ABD Üniversitelerine bağlı araştırma merkezlerinde dört bilgisayarı telefon bağlantısıyla birbirine bağlamayı başarmışlardır (Kataluni, 2014: 81). Bu başarı her ne kadar deneysel olsa da, hayatta kalmayı başarabilen ve bozulmasına rağmen faaliyete devam edebilecek merkezi olmayan bir sistem yaratması açısından önemli bir adım olmuştur.

1970'lerde ARPANET, Avrupa'daki bazı üniversitelere ve araştırma merkezlerine bağlanmıştır. Bu dönemde aynı zamanda bilgi depolama teknolojisi ve e-postanın ortaya çıkmasına da tanık olunmuştur. 1980'lerde bireylerin farklı konuları tartışmasına olanak sağlayan Usenet haber grupları ortaya çıkmıştır (El-Avnî ve Mustafa, 2006: 25). 1990 yılında, hiperlinkler aracılığıyla bilgiye erişimi kolaylaştıran ilk World Wide Web (WWW) yazılımı geliştirilmiştir (Desoki ve El-Rubaie, 2004: 18-19). 1996 yılında, mevcut interneti oluşturan büyük gelişmeler yaşanmaya başlanmıştır. Sayısız büyük şirketler yüksek iletişim ağları kurarak interneti dünyanın çoğunu kapsama alanına girecek şekilde geliştirmişlerdir. Daha sonra internet, dünya çapında binlerce ağ arasında bir bağlantıya dönüşmüş ve bir araya gelmiştir. Eğitim kurumlarından, akademik ve araştırma merkezlerinden, farklı şirketlerden gelen güçlü bir talep ile büyümeye başlamıştır.

İnternet World Stats (2018) 'ne göre, 2017 yılında internet kullanıcıların sayısı 4.156 milyardır. Bunun 216.811 milyonu Arap ülkelerindeki internet kullanıcılarından oluşmaktadır.

4.3. Sosyal Medya

Yeni medyanın, teknolojik determinizmin belirleyicileri tarafından dayatılan yeni bir iletişim sisteminin başlamasına izin verdiği ve medyayı interaktif iletişime dönüştürdüğü söylenebilir.

Aydoğan ve Kırık (2012: 59) 'na göre, ses görüntü ile veri içeriklerini etkileşim enstrümanlarını de içerecek şekilde bir araya getirmesi, modern medyayı konvansiyonel medyadan ayıran noktadır. Buna göre, yeni medya **“bilgisayarların işlem gücü olmadan oluşturulmayacak ortamlar”** olarak tanımlanabilmektedir.

Bununla birlikte, yeni medyanın tanımı, bireylerin internette buluşmalarını ve bilgi toplayıp paylaşmalarını sağlayan dijital ortamda yeni iletişim yollarını ifade etmektedir.

Bu bağlamda yeni medya, fikir ve bilgi paylaşılan etkileşimli bir toplum yaratmayı başarmaktadır. Ayrıca web siteleri, bloglar, portallar, sohbet ve sosyal medya siteleri tarafından temsil edilen medya kavramında büyük bir gelişme yaşanmaktadır (Skaik, 2014: 52). Ve burada sosyal medya sitelerinin yeni medyanın en göze çarpan belirtileri olduğunu ve bugün dünyamızda en popüler siteler olduğunu söyleyebiliriz. Bu sitelerin ortaya çıkmasıyla bireylerin medyayla olan ilişkilerini tamamen değişerek etkileşimli ve katılımlı bir ilişki haline gelmiştir. Böylece bilginin tekelleşmesi imkansız hale gelmiş, hatta çeşitli alanlarda da herkese açık hale gelmiştir.

4.3.1. Sosyal Medyanın Tanımı ve Özellikleri

Sosyal medya, “Web 2.0”ın ideolojik ve teknolojik temeline dayanan, kullanıcı tarafından üretilen içeriğin oluşturulmasına ve değiştirilmesine olanak veren bir dizi internet tabanlı uygulama” olarak tanımlanmaktadır (Kaplan ve Haenlein, 2010: 61). Buna göre, Web 2.0 teknolojisi, bireylerin birbirleriyle etkileşime girmesine, yayınlanan içeriğe yorum yapmasına, arkadaşlarıyla paylaşmasına, haber ve bilgi paylaşabilecekleri gruplar oluşturmaya olanak tanıyan etkileşimli ve esnek bir teknolojidir (Demir, 2014: 6). Web 2.0 teknolojisinin ortaya çıkışı ile bağlantılı olarak, sosyal medya platformları

hayatımıza girerek bireylerin içerik oluşturmaya, mesaj, fotoğraf, ses ve video paylaşmasına olanak sağlayarak onları kullanmak için milyonlarca insanı çekmiştir.

Sosyal medya, insanların ağ teknolojisi ile etkileşime geçmesine olanak tanıyan bir dizi araç, hizmet ve uygulamaya atıfta bulunan kapsamlı bir terimdir (Boyd, 2008: 92). Sosyal medya; sosyal yazılımı, çevrimiçi toplulukları, medya paylaşım teknolojisi, ağ oyunları, anlık mesajlaşma, bloglar, mikroblog, forumlar, e-posta, kısa mesajlar ve sosyal ağ siteleri içermektedir (Boyd, 2008: 92). Sosyal ağ siteleri en popüler sosyal medya türüdür. Bloglar, anlık mesajlar, e-posta, sohbet odaları ve medya paylaşım siteleri gibi sosyal medya türünün birçok özelliğini içermektedir (Boyd, 2008: 94). Dolayısıyla, bu siteler çok sayıda kullanıcı çekmiş ve internette daha yaygın hale gelmiştir.

Aşağıdaki özelliklere sahip olan sosyal medya, internetteki yeni medya arasındaki en önemli gruplardan biri sayılmaktadır (Mayfield, 2008: 5):

- Katılımcılık: Sosyal medya, kullanıcıları katılmaya teşvik eder ve ilgili her kullanıcıdan farklı tepkilere izin verir.
- Açıklık: Sosyal medya hizmetlerinin çoğu katılımcılara açıktır ve bir yankı sunmaktadır. Bu hizmetler, kullanıcıları yorum yapmaya, bilgi paylaşmaya ve oy kullanmaya teşvik etmektedir. İçeriğe erişmek ve bunlardan yararlanmak için bir engelin bulunmaması gerekir.
- Sohbet: Sosyal medya iki taraflı konuşmaya izin vermektedir.
- Toplum: Sosyal medya, hızlı ve etkili toplumların oluşturulmasına izin vermektedir. Bu topluluklar siyasi konular, görüntüler ve televizyon şovları gibi ortak çıkarları paylaşmaktadırlar.
- Bağlantılılık: Sosyal medya sitelerinin çoğu ortak işlevler gerçekleştirmektedir. Bireylerin başka sitelere, araştırmalara ve bireyin ihtiyaç duyduğu konularla ilgili şeyi paylaşmalarına katkı sağlamaktadırlar.

Günümüzde sosyal medya siteleri insanlar arasında çok popüler hale gelmiştir. Çünkü kullanıcılara ilgi alanları paylaşma, arkadaşlık kurma, yorum yapma ve anlık mesajlaşma fırsatı vermektedir. Bu özelliklere ek olarak, sosyal medya siteleri, sıradan vatandaşlar ve hükümet yetkilileri arasında bulunan engelleri ortadan kaldırmaktadır.

Ayrıca çeşitli şekillerde yolsuzluğun ortaya çıkarılması için önemli bir araç haline gelmiştir. Bu siteler, bireylerin kovuşturma korkusu olmadan görüşlerini ifade etmek için var olan bir platform olarak düşünülebilir.

Sosyal medya siteleri günlük olaylarda etkili bir araç haline gelmiş, bireylerin sosyal, ekonomik ve siyasi sorunları tartışabilmelerini ve farklı düşüncelerini iletebilmelerini sağlamıştır. Dolayısıyla, bu siteler gazeteciler ve çeşitli medya için bir kaynak haline gelmiştir. Zira haberlerini ve bilgilerini bu sitelerden nakletmektedirler.

Araştırmacının biri, gazetecilerin sosyal medya siteleri aracılığıyla kullanabileceği 20 hizmeti belirlemiştir. Bu hizmetler arasındaki en önemlisi; bilgi, haber toplamak ve dağıtmak, gazetecilerle koordinasyon sağlamak, kamuoyu eğilimlerini bilmek bunun yanında birçok yetkili ve uzmanlarla iletişim kurmaktır (Abulhamam, 2011: 56). Sosyal medya sitelerinin en önemli özelliklerinden biri de etkileşimdir. Bu siteler iki kişi veya grup kullanıcı arasında fikir, görüş ve bilgi alışverişinde bulunmaya yardımcı olan sanal bir ortamda iki taraflı bir iletişim sağlamaktadır. Aynı zamanda bu siteler farklı zamanlarda mesaj göndererek belirli bir vakitte buluşma ihtiyacı duymadan kullanıcı ile diğeri arasında iletişim kurma olanağı sağlamaktadır.

Sosyal medya siteleri de, videoları, dosyaları ve fotoğrafları paylaşmaya da olanak tanımaktadır. Aynı zamanda bu siteler insanların iletişim kurma ve etkileşim kurma biçimleri, ürünlerin nasıl pazarlandığı ve satıldığı, hükümetlerin vatandaşlarıyla nasıl iletişim kurduklarını önemli ölçüde değiştirmeye gücü yetmektedir. Diğer sitelere kıyasla en önemli sosyal medya siteleri Facebook, Youtube ve Twitter gibi sitelerdir (Hamouda, 2013: 52). Genel olarak sosyal medya sitelerinin önemi, kullanıcılar için hayatın farklı alanlarında yenilikleri takip etmelerine, kullanıcıyı bir bilgi ürününe ve katılımcıya dönüştürmelerine yardımcı olmaktır.

4.3.2. Popüler Sosyal Medya Siteleri

İnternet sitelerinde sosyal medya siteleri, diğer web sitelerinden ayırt edici özelliklerinden dolayı en yaygın olanıdır. Bu da bu siteleri dünyanın dört bir yanındaki kullanıcılar arasında popüler kılmıştır.

Sosyal medya siteleri fenomeni 1997 yılında başlamıştır. Bu sitelerin ilki “Six Degrees. com” sitesidir. Kullanıcıların profiller ve arkadaş listesi oluşturmaya mesaj alışverişinde bulunmasına olanak sağlamıştır. 2002 yılında ortaya çıkan “Friendster” web sitesi kullanıcılar arasında en popüler olanıydı. Ayrıca 2003 yılında kurulan “MySpace.com” sitesi bu tür için geniş ufuklar açmıştır. 2004 yılında Facebook kurulmuş ve 2006 yılında aboneleri 80 milyona ulaşmıştır. Ardından kullanıcıların bilgi alışveriş yapmalarını sağlayan Youtube, Flickr ve başka siteler gibi sosyal medya siteleri ortaya çıkmıştır (Tanker, 2011). Kurulduğu günden bu yana sosyal medya siteleri çok popüler hale gelmiştir. We Are Social ve Hootsuite tarafından hazırlanan raporda sosyal medya sitelerinin kullanıcı sayısının Ocak 2018 sonunda 3.196 milyar aktif kullanıcıya ulaştığı belirtilmiştir (We Are Social and Hootsuite, 2018). Sosyal medya sitelerinin ortaya çıkmasından bu yana sınıflandırma, kullanıcılar arasındaki popülerlik açısından yapılmaya başlanmıştır. Sosyal medya siteler içinde listenin en üst sıralamasında Facebook, Twitter ve Youtube gelmektedir. Bu siteler konuyla ilgili olduğundan dolayı tezde kullanılacaktır.

4.3.2.1. Facebook

Facebook 4 Şubat 2004 yılında Harvard Üniversite öğrencisi olan Mark Zuckerberg tarafından kurulmuştur. Sitenin kuruluş aşamasında sadece Harvard Üniversitesinde okuyan öğrenciler kayıt yapabiliyordu (Kara, 2014). Sitenin kullanımı 2004 yılının Mart ayında Stanford, Columbia ve Yale Üniversite öğrencileri tarafından kullanılmaya başlandı. Aralık ayında aktif kullanıcıların sayısı yaklaşık bir milyon oldu (Gönenli ve Hürmeriç, 2012: 224). Eylül 2005’te Facebook lise öğrencilerine de açılmış ve Aralık ayında aktif kullanıcıların sayısı 5.5 milyondan fazla kullanıcıya ulaşmıştır. Eylül 2006’dan bu yana site e-postaya sahip olan herkes tarafından kullanıma açılmıştır. 2007 yılında telefon için Facebook uygulaması oluşturulmuştur. 2010 yılında kişiler bulundukları yerin konumunu (Places) kutusundan belirlemeye başlamıştır. Temmuz 2011 yılı itibariyle kullanıcı sayısı 750 milyona ulaşmıştır (Gönenli ve Hürmeriç, 2012: 224). Facebook’un önemli bir iletişim aracı olmasını sağlayan bir dizi özelliği vardır: Kullanıcıların profil oluşturma, mesaj alıp göndermesi ve başka bir kullanıcıyı arkadaş

olarak eklemesi ve gruplar kurup onlara katılması gibi özelliklerdir. Bununla beraber site sesli çağrılar ve görüntülü aramalar gibi anlık iletişim araçları da içermektedir. Sitede, tweaks, yorum, paylaşım gibi etkileşimli araçlar bulunmaktadır. Ayrıca kullanıcılar fotoğraf, bağlantı ve video yükleyip paylaşabilmektedirler.

Facebook sunduğu özelliklerden dolayı kullanıcı sayısını önemli ölçüde artırmıştır. Nitekim Facebook şirketi Eylül 2018’de günde aktif kullanıcı sayısının 1.49 milyar kullanıcıya ulaştığını bildirmiştir. Ayrıca 30 Eylül 2018’de aylık aktif kullanıcı sayısı 2.27 milyar kullanıcıya ulaşmıştır (Facebook, 2018).

Arap bölgesinde Facebook, kullanım açısından en popüler sosyal medya sitesidir. Zira 2016 yılından önce kullanıcı sayısı 115 milyon iken 2017 yılında 156 milyona ulaşmıştır. Arap bölgesindeki Facebook kullanıcısının çoğu toplam kullanıcıların %64’ünü oluşturan 30 yaşın altındaki gençlerdir (Salem, 2017: 33-34). Alexa, Facebook’u Google ve Youtube’dan sonra en çok ziyaret edilen üçüncü web sitesi olarak sıralamaktadır (Alexa, 2018). Facebook yaratılışının başlangıcında öğrenci arkadaşlar arasında basit bir eğlence ve sosyal paylaşım fikri olduğu yukarıdaki açıklamalardan açıkça anlaşılmaktadır. Birkaç yıl içerisinde işlevleri değişerek siyasi ve ekonomik alanlarda önemli bir rol oynamaya başlamıştır. Birçok çalışma Facebook’un, özellikle gençler arasında olmak üzere çeşitli sosyal kesimler üzerinde etkili bir site haline geldiğini ispatlamıştır.

4.3.2.2. Twitter

Twitter, mikroblog hizmetleri sağlayan bir sosyal medya sitesidir. Site ismini “Tweet” teriminden almıştır. Kuşların cıvıltısı demektir. Logosu ise kuştur.

Twitter 2006 yılında Jack Dorsey tarafından kurulmuştur. Kurulduktan sonra dünyanın her tarafında popülerlik kazanmış, 2012 yılında kullanıcı sayısı 140 milyon aktif kullanıcıya ulaşmış ve günde yaklaşık 340 milyon tweet atılmaktaydı (Twitter Blog, 2012). Twitter ilk kuruluş yıllarında “Neler oluyor?” basit sorusunu yanıtlamak için “Tweets” olarak adlandırılan 140 harfli metin mesajları gönderebiliyordu (Glassman,

Straus ve Shogan, 2010: 2-3). Twitter, Kasım 2017 yılında mesaj alanını genişletmek için kullanıcıların haberleri ve bilgileri küçük bölümlere ayırmak yerine tam bir şekilde göndermelerini sağlamak için yazıda kullanılan karakter sayısını 280'e yükseltmiştir (Twitter, Tweet Karakterlerinin Sayısını, 2017). Twitter kullanıcılarının diğer takipçileri takip etmelerine ve Twitter ana sayfasından tweetlerini okumalarına izin vermektedir. Ayrıca belirli bir bölgedeki gelişmeleri ve olayları görmek için haber sayfalarını ve televizyon kanallarını da takip etme imkanı vermektedir.

Ayrıca Twitter, farklı konular ve etkinlikler hakkında bilgi yayma fırsatını sunarak, bireylerin düşüncelerini ifade etmelerini sağlamaktadır. Twitter, kişilerin sadece yazılı metinler yoluyla değil, aynı zamanda fotoğraf, video ve ses dosyalarını da paylaşmalarını sağlamaktadır. Dolayısıyla site kullanıcılar arasında oldukça popüler hale gelmiştir.

Statista sitesinden alınan istatistiklere göre, 2018'in ikinci çeyreği itibariyle aktif Twitter kullanıcı sayısı ayda 335 milyona ulaşmıştır (Statista, 2018a). Mart 2017'de Arap dünyasında bir ayda aktif kullanıcı sayısı 11 milyona ulaşmıştır (Salem, 2017: 44). Twitter, bireyler arasında sosyal iletişimi ve geniş bir sosyal medya oluşturmak için uygun bir yoldur. Aynı zamanda siyasi seferberlik ve kamuoyunu ilgilendiren konulara ilişkin özgür bir platformdur. Dünyanın dört bir yanında bulunan başkanlar ve siyasi liderler için de favori bir araç haline gelmiştir.

4.3.2.3. Youtube

Kısa bir süre içinde Youtube sosyal medya siteleri arasında ileri bir konuma sahip olmuştur. Dünyanın farklı yerlerinde meydana gelen son olaylarda ayrıcalıklı bir rol oynamıştır. Bunlar arasına doğal afetler ve halk devrimleri dahildir.

Youtube 2005 yılında kurulmuştur. Video paylaşımına ve arama motoruna sahip özel bir web sitesidir. 2009 yılında Google sitesinden sonra ikinci büyük arama motoru olmuştur (Gönenli ve Hürmeriç, 2012: 220). Youtube, internette video izlenebilecek en büyük platformdur. Ayrıca müzik videolarını, filmleri, video blogları ve diğer eğitim

videolarını içeren, kullanıcılar ve şirketler tarafından oluşturulan çok çeşitli medya içerikleri de içermektedir (Statista, 2018b). Site, videoları yüksek kalitede izlemeyi sağlayan Adobe Flash teknolojisine dayanmaktadır (El-Haşımi, 2018: 18). Alexa, Google'dan sonra Youtube'u en çok ziyaret edilen ikinci site olarak sıralamaktadır (Alexa, 2018). Youtube, kullanıcılara çeşitli videoları formlarda ve bloglarda yayınlama, indirme ve paylaşma fırsatını vermektedir. Aynı zamanda diğer siteler gibi sosyal medya siteleri olan Facebook ve Twitter aracılığıyla ücretsiz olarak paylaşım fırsatı sunmaktadır. Ayrıca yayınlanan videoları değerlendirebilme, yorum yapabilme, favorilere ekleyebilme ve arkadaşlara gönderebilme imkanı vermektedir (İman ve Marzouki, 2009: 43). Youtube'un farklı ve önemli yönlerinden biri de sanatsal ve sosyal yönüdür. Milyonlara erişimi sağlayan bir araç olduğu için şöhreti arayan insanlar siteye yönelmeye başlamışlardır. Ayrıca Youtube, marjinal ve baskıcı yetkililerden muzdarip birçok muhalif için bir çıkış noktası haline gelmiştir.

Youtube, kişisel olsun, yapım şirketi tarafından olsun, en büyük video sunucusu haline gelmiştir. Ayrıca site, medya kurumları veya uydu kanalları ve gazetecilerle sınırlı olmayıp halkın farklı yaş gruplarında bulunan ve özellikle gençlerin kullanımına da açık haldedir. Aynı zamanda her yaştan ve farklı ilgi alanından milyonlarca insanın kaygılarının ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir.

4.4. Sosyal Medya ile Konvansiyonel Medya Arasındaki Farklar

Modern toplum, son yıllarda bilgi üretim ve dağıtım yöntemlerinde değişikliklere yol açan medya alanında büyük değişikliklere tanık olmuştur. Yeni iletişim işlevleri ve özelliklerinin yayıldığı modern teknolojiler ortaya çıkmıştır. Bunlardan en önemlisi tek yönlü iletişimden iki yönlü etkileşimli iletişim teknolojilerine geçiş olup yeni fenomen olarak yeni medya terimi ortaya çıkmıştır.

Bu gelişmelere, yeni medya için yeni araçların ortaya çıkması eşlik etmiştir. En önemlileri internetteki sosyal medya siteleri olup haberlerin nakledilmesinde konvansiyonel medyadan farklı medya ortamları yaratmıştır. Ayrıca bilgi alışverişinde bulunmak ve farklı konuları tartışmak için bir platform haline gelmiştir.

Sosyal medya sitelerinin yaygınlaşması, medya içerik endüstrisinde halkın katılımını sağlamıştır. Böylece konvansiyonel medya üzerindeki otoritenin getirdiği sansür ve enformasyon tekeli büyük ölçüde sona ermiştir (El-Raud, 2012: 52). Ayrıca bu siteler konvansiyonel medyadan daha fazla açıklığa, erişebilirliğe ve katılıma sahiptir.

Pek çok araştırmacı, yeni medya araçlarının en önemli özelliğinin, etkileşim (Interactivity) ve yüksek esneklikle içeriği entegre etme (Convergence), değiştirme, biçimlendirme, gönderme, alma ve saklama becerisi olduğunu kabul etmektedir (El-Helve, 2012: 6). Yeni medya araçları, özellikle sosyal medya siteleri, bireyin sadece televizyon aracılığıyla kendisine sunulan şeyin veya radyodan duydukları şeyin alıcısı olduğu konvansiyonel medyanın tersine, gönderici ile etkileşime girme olanağını sağlamaktadır. Aynı zamanda bireylere konvansiyonel medyada ele alınması zor ve hassas olan sosyal, siyasi ve ekonomik konuları tartışabilme özgürlüğünü sosyal medya siteleri sağlamaktadır. Ayrıca bu siteler toplumun üyeleri arasında yeni fikirler ve işbirliği, eğitim ve örgütlenme yolları yaratmaktadır.

Sosyal medya sitelerinin ortaya çıkmasıyla sıradan herhangi bir vatandaşın ses ve video ile olayları belgelemesi, başkalarıyla paylaşması mümkündür. Bu olgu yurttaş gazeteciliği olarak bilinmektedir.

Bu yeni değişken, konvansiyonel medyanın, vatandaşların yayınlanmak üzere haber, fotoğraf ve video çekmek için sosyal medya sitelerinde yayınladıkları şeyden yararlanmasını sağlamıştır (Zran, 2017: 16).

4.5. Yeni Medya Çağında Siberaktivizm

Siberaktivizm; internet erişimi olmadan ulaşılması zor olan siyasi hedeflere ulaşmak için interneti kullanma süresi olarak tanımlanmaktadır. Bu aktivitenin amacı, bireylerin maruz kaldığı adaletsizliği açıklamayı amaçlayan, tarihi olayları yorumlamak ve bazı siyasi çıkarları savunmak için dijital entelektüel tutumlar üretmektedir (Howard, 2011: 145). Son yıllarda internet, siyasi aktivistlerin ve protesto hareketlerinin birbirleriyle etkileşime girmesine, birlikte çalışmasına, ortak çerçeveleri kendi aralarında oluşturmalarına ve kendilerini yerel ya da küresel olarak örgütlemesine izin vermiştir.

Aynı zamanda internet bireyler arasındaki tartışmalarda arabulucu rolünü oynayarak ve çeşitli etkinliklerin kullanılmasına izin vererek kamusal alanın desteklenmesinde, giderek daha önemli bir rol oynamaktadır. İnternet ve sosyal medya siteleri, sosyal hareketler, sivil toplum örgütleri ve siyasi eylemciler için belirli politik hedeflere ulaşmaya çalıştıkları çeşitli faaliyetlere katılma fırsatı sağlamaktadır.

Bu bağlamda internet ve sosyal ağlar, çevrimiçi aktivistlerin toplumsal mücadelenin yaşamını resmi sansürden uzak tutmak için iletişim kurmaları, programlamaları, düzenlemeleri ve gerekli önlemleri almalarını sağlayan güvenli platformlardır. Diğer taraftan siberaktivizm, devlet kurumlarının performansındaki eksikliklerin tespit edilmesine, protesto ve şikayetlerin daha etkili olduğu uluslararası forumlara aktarılmasına izin vermektedir (Pérez ve Assif, 2017: 54). Sosyal medya sitelerinde faaliyet gösteren aktivistler, protesto gösterilerine katılanlar aracılığıyla bilgiye erişebilir ve bireylerin zaman ve mekan kısıtlamalarının ötesinde etkileşime girmelerine izin verilmektedir.

Sosyal medya siteleri üç şekilde yararlı olabilmektedirler. Bunlar şunlardır : Hızlı bir şekilde göstericilerin harekete geçilmesi, sistemin meşruiyeti ve sistemin skandallarının yerel ve uluslararası düzeyde tespiti (Social Capital Blog, 2011). Buna göre, sosyal medya siteleri, Arap Bahar devrimleri sırasında göstericileri harekete geçirme konusunda kendilerini kanıtlamıştır. Bu siteler birçok aktivistin ilgisini çekmiştir. Çünkü konvansiyonel medyada tartışılması zor olan birkaç konu hakkında tartışmak için özgür bir ortam sağlamışlardır.

Bu bağlamda Mısırlı siyasi aktivist Wael Ghonim “Devrim 2.0” adlı kitabında, medya baskısı ve sokaktaki göstericilerin baskısı, sanal dünyayı internette, polis tarafından öldürülen ve gençleri desteklemeye davet eden Halid Said’in davasının yayılmasında önemli bir alternatif oluşturmuştur (Ghonim, 2012: 104). İnternet teknolojileri, göstericilerin merkezi bir otoriteye ihtiyaç duymadan kendilerini organize etmelerine izin vermiştir. Bu örgütlenme biçimi, göstericiler arasında daha esnek kolektif eylem biçimleri yaratmıştır (González-Bailón, 2013: 1). Buna göre, göstericilerin medya özgürlüklerini yeni medya ve onun araçları artırmaya katkıda bulunmuştur. Aynı

zamanda siyasi aktivistler tarafından çeşitli konularda bilgi ve fikir yaymak için kullanılan önemli bir araç haline gelmiştir.

4.6. Sosyal Medyanın Siyasi Aktivizm’deki Rolü

Web 2.0 uygulamaları özellikle sosyal medya siteleri, siyasi aktivizm için önemli bir araç haline gelmiştir. Siyasi aktivistler, siyasi seferberlik yapma ve göstericilerle iletişim kurma fırsatı yakalamıştır. Arap Baharı ülkelerinin tanıklık ettiği protestolar sırasında bu siteler üst düzeyde rol oynamıştır. Siyasi seferberlik sürecinde, gençlere görüşlerini ifade etme ve onların siyasi sürece katılmada bu siteler rol oynamıştır. Aynı zamanda bu siteler, gençler için siyasi bilincin gelişmesine katkıda bulunarak, ülkelerinde siyasi değişimin gerekliliklerini yaratmalarına yardımcı olmuştur.

Bu bağlamda, çalışmanın temel amacı 2011-2015 yılları arasında Yemen’de sosyal medya siteleri olan Facebook, Twitter ve Youtube’un siyasi aktivizme ulaşmadaki rolünü ortaya koymaktır. Fakat ilk önce Arap Baharında bu sitelerin etkinliğinden bahsetmek yararlı olacaktır. Bu rollerin yanı sıra, siyasi bilinci şekillendirmek, politik katılımı, siyasi değişimi ve protestoları siyasi aktivizm alanında destekleme rolleri de vardır.

4.6.1. Sosyal Medya ve Siyasi Bilinç Oluşturulması

Siyasi bilinç, siyasi bilim alanından önemli bir kavramdır. Toplum üyelerinin emellerini ve hedeflerini gerçekleştirmeyi, sağlık, eğitim ve yaşam düzeyini yükseltmeyi ve toplumsal sistemlerin gelişmesini hedeflemektedir (El-Havraş, 2012: 24). Buna dayanarak siyasi bilinç, bireyin toplum koşullarına etkin bir şekilde katılmasına izin veren, onları analiz eden, yargılayan, onların durumunu belirleyen ve geliştirip değiştirmeye iten bir dizi değer, eğilim ve siyasi ilke olduğu söylenebilir (El-Lekani ve El-Camel, 1996: 204’dan aktaran Vatfa, 2003: 687). Siyasi bilincin pek çok araçları vardır. Bunlar arasında bireyin kendi bilgisini kazanabileceği, kendi tutumları ile ideolojik ve eğilimlerinin yer aldığı çok sayıda siyasi bilinç aracı vardır.

Aile, arkadaşlar, eğitim kurumları ve siyasi partiler siyasi bilincin şekillendirilmesinde önemli araçlardır (Ebu-Yakup, 2015: 24). Aynı zamanda medya siyasi bilincin önemli araçlarından biridir. Zira bireylere sağladıkları bilgi ve siyasi bilgiler aracılığıyla siyasi değerlerin kökleşmesinde katkıda bulunur. Siyasi oluşum ve bireylerin siyasete katılma sürecinde rolü vardır (Ebu-Yakup, 2015: 25). Medya araçların yayılması, bireyler ve özellikle gençler arasında aktif kabulü ile giderek medyanın rolü daha fazla önem kazanmaktadır.

Bu bağlamda, modern medya ve özellikle sosyal medya siteleri, siyasi bilincin oluşumunda önemli bir faktör haline gelmiştir. Bu sitelerin yayınladığı içerik, gerçeklerin bilinmesi ve idrak edilmesine katkı sağlamaktadır. Aynı zamanda sosyal medya siteleri fikirleri ifade etmek için önemli bir araç ve çeşitli konularda münakaşalar için özgür bir forum haline gelmiştir. Ayrıca kamusal konulara ilginin artmasına katkıda bulunan ve siyasi bilincin yükselmesine yol açan bir bilgi platformu haline gelmektedir.

Sosyal medya siteleri, bireylerin iletişim ve mesajlarının iletilmesine izin vererek, siyasi bilincin gelişmesinde önemli bir kaynak haline gelmiştir. Ayrıca siyasi konulara anlamalarına katkıda bulunan bilgiler sağlamıştır. Buna göre, sosyal medya sitelerinde yayınlanan bilgiler bireylerin kültürel ve siyasi olarak harekete geçmelerine katkıda bulunmaktadırlar. Kendi vatanlarında vizyonlarını analitik ve bilinçli bir şekilde etkileyen koşulları güçlendirmektedir. Ayrıca bu sitelerdeki bilginin özgürce yayılması, siyasi olayların doğru ve kapsamlı bilgisiyle halk hareketine büyük bir potansiyel oluşturmaktadır. Bu siteler aynı zamanda kamuoyunun şekillenmesinde ve kitlelerin oluşturulmasında belirli fikirler ve eğilimlerle harekete geçirmede önemli bir rol oynamaktadırlar (El-Madani, 2015: 402). Sosyal medya siteleri, farklı siyasi konuları tartışıp görüş alışverişinde bulunabilecekleri gruplar oluşturarak insanların siyasi bilincini geliştirmede önemli bir rol oynayabilirler.

4.6.2. Sosyal Medyanın Siyasi Katılımdaki Rolü

E-katılım (E-Participation), insanların ilgi ve değerlerinin katılımıyla sınırlı değildir. İnternetin maliyeti düşürdüğü ve siyasi katılımı arttırmaya yönelik bilgi

bolluğunu artırdığı için, internetin seçmenler ve adaylar arasında diyaloglar oluşturma aracı olarak kullanılmasına odaklanmaktadır (El-Kadi, 2013: 50). İnternet ayrıca siyasi videoların yayınlanması ve abonelere gönderilmesi, yeni para ve zaman biçimlerine ihtiyaç duyulması gibi yeni siyasi katılım biçimlerinin yaratılmasına da yardımcı olmuştur. Aynı zamanda siyasi ilgi, siyasi etkinlik ve politik bilgi ihtiyacı gibi siyasi katılım kriterlerini de gerektirmektedir.

İnternetin gücü, bireylere siyasi bilgi sağlama becerisinde değil, fakat onların davranışlarını şekillendirme kabiliyetlerinde de saklıdır. Haber ve sosyal medya sitelerinin çoğalması nedeniyle insanlar politikaya daha fazla ilgili olmuşlardır.

Bu bağlamda, internet ve sosyal medya siteleri belirli bir siyasi hedefe ulaşmak için bireyleri harekete geçirmek, bir araya getirmek ve organize etmek için bir araç olarak kullanılmaktadır. Seçmen listelerine kaydolma veya kamu hizmeti projelerine katılma ya da savunuculuk kampanyalarını organize etme belirli siyasi kararlara karşı protesto etme konusunda onları motive etme gibi (Ebu-Zeyd, 2012: 96). Aynı zamanda sosyal medya sitelerinin en uygun şekilde kullanılması, adayların siyasi kampanyalarının başarılı olması ve siyasetle ilgilenmeyen kişileri farklı siyasi faaliyetlere katılmaya davet etmeleri için bir fırsat sunmaktadır.

Sosyal medya siteleri, bireyler arasında çeşitli siyasi konularda tartışma için özgür bir ortam oluşturma potansiyeline sahiptir. Aynı zamanda, siyasi katılım isteklerini artıran, sağladıkları çeşitli içeriklerle sosyal ve siyasi konulara dikkatlerini çekmeyi başarmıştır.

Pew Araştırma Merkezi'nin "Civic Engagement in the Digital Age" (Dijital Çağda Sivil Katılım) başlıklı çalışmasına göre; sosyal medya sitelerinin kullanıcılarının %43'ü, sosyal medya siteleri üzerinden ilk gördükten sonra siyasi ve sosyal konular hakkındaki bilgilerini artırmaya karar vermişlerdir. Ayrıca %18'i bu sitelerde okudukları materyale dayanarak siyasi bir konuda kararlar vermişlerdir (Smith, 2013). Buna göre, sosyal medya siteleri siyasi katılım için önemli bir kanal oluşturmaktadır. Bireylerin siyasi hayata katılımını engelleyen zorluklara katkıda bulunmuştur.

Yukardaki verilen bilgiler ışığında, siyasi katılım, siyasal bilgi öğrenmekle başlamaktadır ve sonra siyasal eğilimlerin oluşumuna dönüşen geniş bir kavram olduğu söylenebilir. Bu da seçimlerde oylama, konferanslara katılım ve protesto hareketlerinin oluşumu gibi siyasi aktivizme neden olmaktadır.

4.6.3. Sosyal Medyanın Siyasi Değişimdeki Rolü

Siyasi değişim; “Bir toplumun siyasi yapılarının genel dönüşümlerinin bir yansıması olup iktidar ve nüfuz devletin kendisinde veya birkaç devlet arasında dağıtılması” şeklinde tanımlanmaktadır (Kataluni, 2014: 54). Siyasi değişim resmi veya gayri resmi yollarla yapılabilmektedir. Resmi değişim yolları arasında; parlamento konseylerinin referandumu, seçimleri ve denetleyici rolü bulunmaktadır. Gayri resmi değişim araçları arasında şunlar yer almaktadır: Grevler, gösteriler, halk devrimleri ve askeri darbelerdir (Kataluni, 2014: 6). Eskiden beri toplumlar, özgürlük, demokrasi ve siyasi değişim istekleri için tüm araçları kullanmaya çabalamışlardır. Değişim sürecinin olayları için halk tarafından kullanılan medya araçları ön planda olup önemli bir rol oynamıştır.

Geçmişte insanlar değişim talep etmek için gazetecilik, radyo gibi konvansiyonel medya araçları ve diğer araçları kullanmışlardır. İnternetin ortaya çıkmasıyla insanlar arasında sosyal iletişim ihtiyacını beraberinde getirmiştir. Böylece bireylerin bilgi, fotoğraf ve video iletişiminde bulunmalarını ve paylaşımlarını sağlayan sosyal medya siteleri ortaya çıkmaya başlamıştır.

Son zamanlarda bu tür sitelerin kullanımında büyük ve önemli bir gelişme yaşanmıştır. Zira toplumların halk protestolarını örgütlemek ve göstericiler arasında dayanışmayı sağlamak için kullanılan önemli bir araç haline gelmiştir.

Sosyal medya siteleri, 2004 yılında Ukrayna’daki siyasi hareketliliğin artmasına ve gençlerin protestolarını artırmasına yardımcı olmuştur. Bütün bunlar komünistlere yeni cumhurbaşkanını seçme ve anayasada değişiklik yapma hakkı veren ve muhalefetin

hükümeti parlamento seçimlerinde yaptıkları sahtekarlığı ortaya çıkarmasından sonra meydana gelmiş ve bu oyların %50'sini aldıkları halde olmuştur (Barry, 2009).

Ayrıca 2009 yılında İran'daki protestolara da sosyal medya siteleri katkıda bulunmuştur. Zira muhalif aktivistler Twitter sitesini, kanunun nasıl ihlal edilerek kötüye kullanıldığını belgeleyerek yayımlamışlardır. Böylece batı medyası ve uluslararası kamuoyu, olayları kolay ve doğrudan takip edebilmiştir (Endari, 2011).

Arap Baharı yaşayan ülkelerde siyasi değişim sürecinde, sosyal medya siteleri ve özellikle Facebook önemli bir rol oynamıştır. Yine göstericiler arasındaki saha hareketlerinin koordinasyonu ve tüm siyasi ve sosyal güçlere siyasi etkinliklere etkin bir şekilde katılma fırsatı veren bir iletişim ortamının yaratılması yoluyla yeni bir bilincin oluşmasına katkıda bulunmuştur.

Yukarıdaki bilgilerden yola çıkarak, bilgi teknolojisi devriminin bireyler arasındaki iletişim biçimlerini değiştirdiği ve siyasi sistemlerin çöküşüne katkıda bulunduğu söylenebilir. Ayrıca kamuoyunun şekillenmesinde önemli rol oynamıştır. Bu yeni gerçek, Marshall McLuhan'ın medya endüstrisinde yeni veriler yaratan teknolojik determinizm diye adlandırdığı şey tarafından dayatılmıştır.

4.6.4. Sosyal Medyanın Arap Baharı'ndaki Rolü

Arap Baharı devrimleri Tunus devriminden etkilenen birçok Arap ülkesinde yaşanmıştır. Tunus devrimi, iş bulamamaktan ve geçim sıkıntısından dolayı seyyar satıcılık yapan Tunuslu Muhammed Buazizi adlı gencin tezgâhı ile mallarına el konulması ve kendisini yakmasıyla patlak vermiştir. Bu devrimler dört cumhurbaşkanını devirmeyi başarmıştır. Bunlar: Tunus Cumhurbaşkanı Zeynel Abidin Bin Ali, Mısır Cumhurbaşkanı Hüsnü Mübarek, Libya Cumhurbaşkanı Muammer Kaddafi ve Yemen Cumhurbaşkanı Ali Abdullah Salih'tir.

Arap devrimleri, Arap medya sisteminin sütunlarının istikrarsızlaştırılmasında önemli bir rol oynamıştır. Mısır, Tunus ve Yemen demokratik marjinal ve göreceli özgürlüklere izin veren en önemli ülkelerdendi. Kamuoyunda resmi medyaya getirilen

kısıtlamalardan kurtulmak suretiyle protestolarda sosyal medyayı istihdam ederek bunu gerçekleştirmiştir (El-Alem, 2013: 2). Sosyal medya siteleri aynı zamanda gençlerin yönetim rejimlerinin uygulamalarını açığa çıkarmasına, yerel ve küresel kamuoyuna ulaşmaya çalıştıkları hedefleri sunmalarına yardımcı olmuştur.

Bu bağlamda, Arap devrimlerinin gençleri sosyal medya siteleri aracılığıyla siyasi diyalog yoluyla dünyanın her tarafına seslerini iletmek için uygun bir araç buldukları söylenebilir. Ayrıca fikirlerini ve siyasi duruşlarını yaymak için bu sitelerde gruplar oluşturmuşlardır. Aynı zamanda sosyal medya siteleri bilgi, fotoğraf, video ve halka açık platformlar halk için önemli bir kaynak haline gelmiştir. Böylece bu siteler aracılığıyla normal vatandaş cep telefonu kamerasıyla çektiği olayları bu sitelere yükleyerek bir gazeteci rolünü oynayabileceği yer olmuştur.

Sosyal medya siteleri, göstericilerin siyasi olarak bilgi edinmelerini sağlayarak, aralarında iletişimi kolaylaştırıp, sansür ve karartma medyasının önündeki engelleri aşmalarına olanak sağlayarak, siyasal olarak harekete geçmelerine yardımcı olmuştur. Ayrıca bu siteler birçok gencin görüntü ve videoları doğrudan dünyaya aktarmasına yardımcı olmuştur.

Bu bağlamda Arap devrimleri, potansiyel güç olan sosyal medya sitelerinin devlet kontrolünün dışına çıktığını kanıtlamıştır. Protestocuları seferber etme ve onları protesto için zamanında koordine etme yeteneği sayesinde siyasi haritada değişiklik yapmaya katkıda bulunmuştur (Nairat, 2014). Tunus ve Suriye protestoları sosyal medya sitelerine yoğun bir şekilde bel bağlamıştır. Zira bu sitelerde göstericiler sesleri aracılığıyla olayları yerel ve küresel kamuoyuna doğrudan ses ve görüntülü bir şekilde ulaştırmışlardır (El-Raud, 2012: 65). Aynı zamanda internet ve sosyal medya siteleri insanları birleştirmek ve ortak bir siyasi kimlik oluşturmak için faydalı olduğunu ispatlamıştır. Bu siteler Mısır devriminin önemli bir parçası olmuştur. Yine bu siteler aracılığıyla insanları nasıl harekete geçireceklerini anlamada başarılı bir örnek olmuştur (Spasojević, 2017: 50). Bu bağlamda, internet sosyal medya üzerinden, Mısır devriminin savunulmasında Facebook önemli bir rol oynamıştır. Bu rol Mısır'daki siyasi aktivistlerin birbirleriyle iletişim kurmak, fikirlerini yaymak ve gösterilerin seferber edilmesini sağlamak için gelmiştir. 25 Ocak 2011'de Mısırlı aktivist Wael Ghonim'in Facebook'ta

“hepimiz Halid Said’iz” sayfasını oluşturarak öfke (gazap) günü gösterileri ve devrimi patlatmak için gençlere koordinasyon çağrısında bulunması sitenin ne kadar büyük bir rol oynadığını ortaya koymuştur.

Sosyal medya sitelerinin, özellikle Facebook’un aktivistlerin mümkün olduğu kadar çok sayıdaki insana bilgi yaymalarına izin verdiği ve böylece iktidar rejimlerinin onları izlemesinin zor olduğu söylenebilir. Bu siteler aynı zamanda göstericiler arasında iletişim ve koordinasyon sağlamak için önemli bir araç olup gösterilerin yapılacağı yerleri görmek için de yardımcı olmaktadır.

Bu bağlamda, sosyal medya sitelerini siyasi seferberlik için önemli araçlar olarak düşünebiliriz. Sadece iç organizasyon için değil, haber ve bilgi dağıtımında aynı zamanda dış dünyada anında gerçekleşen olaylara bakmak için kullanılmaktadır. Mısır hükümeti interneti kestiğinde, Twitter protestocularının dış dünyaya bağlanmaları için bir alternatif yol sağlamıştır.

Arap Baharı devrimlerinde sosyal medya sitelerinin kullanımı önemli ve etkiliydi. Bu siteler vatandaşlara çeşitli siyasi faaliyetlere katılmak için yeni kanallar sunmayı başarmıştır (Davision, 2015: 8). Arap devrimlerinde toplumsal birliği sağlayan etken sosyal medya siteleri olarak kabul edilmektedir. İktidardaki siyasi rejimleri devirmek için toplumun bütün fertlerini tek bir hedef ve tek bir amaç için birleştirmeyi sağlamıştır. Ayrıca göstericiler yaşadıkları gerçeğe etkileşimde bulunmak ve kendi ülkelerinde meydana gelen durumlardan dolayı öfkelerini ifade etmek için siteleri kullanmışlardır.

Yukarıdaki bilgilerden yola çıkarak, Arap devrimlerinde rol oynayan gençler korku bariyerlerini kırmak için sosyal medya sitelerine sığındıkları ve özellikle Facebook’un sanal alana başvurdıkları sonucuna varıyoruz. Ayrıca tüm düzeylerde büyük bir halk hareketi dalgasına neden olan protesto gösterilerinin hayata geçirilmesiyle sonuçlanan protestoların örgütlenmesi Arap bölgesinde önemli bir demokratik dönüşüme yol açmıştır.

4.7. 2011-2015 Yılları Arasında Yemen’de Siyasi Aktivizm

4.7.1. Yemen’de Arap Baharı

Başlangıçta Arap Baharı devrimlerini karakterize eden değişimler ve özelliklerin ışığında devrim kavramına dönmek gerekmektedir. 2011-2015 yılları arasında geçiş döneminin aşamalarını ele almak ve Arap Baharı devrimlerine denk olan Yemen’deki 11 Şubat 2011 devriminin gidişatının bir analizine işaret etmek gerekmektedir.

2010 yılının sonlarında ve 2011 yılının başlarında Arap bölgesinde gerçekleşen olaylara Arap Baharı Olayı ya da Arap Baharı Devrimleri denilmektedir. Tunus’ta başlayan olaylar, “halk rejimi devirmek istiyor” sloganını yükselten birçok Arap ülkesine taşınmıştır (Haidar, 2015: 521). Arap Baharı olaylarının tasvirleri çeşitli siyasi partiler arasında farklıydı. Olaylara katkıda bulunan güçler kendilerini devrimci olarak adlandırmışlardır. İktidardaki siyasi rejimler ve onları destekleyenler komplo diye tanımlamışlardır. Fakat 2010 yılının sonunda ve 2011 yılının başlangıcında Arap ülkelerinde, sosyal bilimlerdeki fenomenin ve terminolojinin yaşayabilirliği, siyasi ve sosyal olayların gelişmesinde uyum sağlama açısından devrim olarak tanımlanmaktadır (El-Maktari, 2016: 4). Arap devrimlerinin kavramını daha derin tanımlamak için kitlesel ve kamusal eylem olarak tanımlanan devrim kavramlarını ele almalıyız. Siyasi, ekonomik ve sosyal durum kötüleştiğinde insanların yaşamları zorlaşmaktadır. Yöneticilerle halk arasındaki mesafe uzaklaştığında ve barışçıl ifade araçları kaybolduğunda, halkın durumu değiştirmek için radikal bir şekilde hareket etmekten başka seçeneği kalmamaktadır. Mısır ve Tunus’taki sahne, devrimci harekete eş değerdir (Abraaş, 2012: 3’ten aktaran Ryan, 2015: 19). Başka bir araştırmacı, Arap ülkelerinin şahit olduğu protestolar (devrimci) sadece kısmi talepler veya geçici bir ayaklanma değil, devrimci unsurları Tunus, Mısır, Libya, Yemen ve Suriye için geçerli olup olayların protestolara ve kısmi taleplere daha yakın olan diğer Arap ülkeleridir (Raşed, 2011: 26’dan aktaran Ryan, 2015: 19). “Devrim” terimi Arap ülkelerinde yaşanan olaylara da denilebilir. Bunun nedeni, siyasi hareketlerin ve devrime katılan toplumsal grupların halktan yaygın destek almasıdır. Bu gerçekten Mısır, Libya, Tunus ve Yemen’deki şehirlerde ve Arap ülkelerinin başkentlerinde kurtuluş alanlarında ve meydanlarında gerçekleşmiştir

(Haidar, 2015: 534). Bu devrimlerin ortak özelliği, Arap halklarının siyasi hayatı kontrol eden rejimlere karşı yaygın olarak katılmasıdır.

Arap Baharı devrimlerine katılan birçok sosyal grup ve politik güç bulunmaktaydı. Hedefleri farklı olan bu güçler ve gruplar sokaklara çıkıp “halk rejimi devirmek istiyor” sloganıyla kapsamlı bir değişim talep etmekteydi.

Modern Arap devrimleri Tunus’ta başlayan ve pek çok Arap ülkesine sıçrayan devrimlerdir. Devrimler arasında ortak payda, yolsuzluğa, baskıcı rejimlere, yoksulluğa ve işsizliğe ve mirasçı siyasete karşı çıkmak olmuştur (Mazavi, 2011). Arap ülkelerinin halkları, o sistemleri devirmek ve yerine daha demokratik siyasi sistemler getirmekten başka bir seçenek olmadığına kanaat getirmişlerdir. Onlara göre, bunu başarmanın en iyi yolu, tüm grupların ve toplum kesimlerinin katıldığı barışçıl devrimleri gerçekleştirmektir.

4.7.1.1. 11 Şubat Devrimi

Arap devrimleri 2010 yılının sonlarında Tunus’ta başlamıştır. Oradan Mısır’a ve ardından diğer Arap ülkelerine sıçramıştır. Arap gençleri ülkelerinde yaşadıkları ağır ekonomik ve sosyal durumları reddederek ülkelerinde bulunan iktidar rejimlerini devirmeyi talep ettikleri için sokağa çıkmışlardır.

Yemen, Arap bölgesini kasıp kavuran değişim rüzgarlarından uzak değildi. 15 Ocak 2011 yılında, Tunus ve Mısır’da yaşananlardan etkilenen ve rejimde kapsamlı bir değişim yapmak isteyen Yemen Halk Devriminin adımları başlamıştır. Yemenli aktivistler, tek rejim iktidarının ayrılmasını, hayat pahalılığını ve siyasi ufkun açılmasını talep etmek için oturma eylemleri ve kalabalık mitingler yapmaya başlamıştır (Abutaleb, 2011: 66). Ayrıca protestocular, kapsamlı siyasi bir yapı değişikliği, modern medeni bir hukuk devleti, eşit vatandaşlık, sosyal adalet, insan haklarına saygı, düşünce ve ifade özgürlüğü çağrısında bulunmuşlardır.

Rejime karşı gösteriler yapılırken, iktidar partisi 3 Şubat 2011’de Tahrir Meydanı’nda kitlesel gösteriler düzenleyerek siyasi rejimin ayrılmasına yönelik yapılan

çağrılarını reddetmiştir. Mısır cumhurbaşkanı görevinden istifa ettikten sonra iktidar rejiminin destekçileri protestolarını hızlandırmıştır (İnternational Crisis Group, 2011: 7). San'a başkent merkezindeki Tahrir Meydanı, rejimin destekçileri için ana buluşma noktası haline gelmiş ve oturma eylemi için çok sayıda çadır inşa edilmiştir.

Yemenli devrimin 15 Ocak'ta patlak vermesine rağmen, devrimci güçler, 11 Şubat 2011 devrimi diye adlandırmaya karar vermişlerdir. Mısır Cumhurbaşkanı Hüsnü Mübarek rejiminin devrildiği zaman Yemen'in çeşitli illerindeki gösterilerin genişletildiği güne denk gelmektedir (El-Hatri, 2015). Tunus ve Mısır'daki siyasi sistemin çöküşü Yemen devriminin patlak vermesine, rejimin bazı siyasetçi ve ordu mensuplarının devrime katılmalarına ve talepleri desteklediklerini açıklamalarına neden olmuştur. Mısır devrimi, Yemen gençlerinde en güçlü etken olmuştur. Hüsnü Mübarek'in devrilmesinin ertesi günü, Taiz şehrinin gençleri, oturma eylemi yapmak için Özgürlük Meydanı'nda alan kurmuştur (El-Maktari, 2016: 6). Bunu, ek olarak birçok ilde devrim meydanları kurulması izlemiştir. Böylece büyük oturma eylemi alanlarının sayısı git gide artmıştır. Bu alanların en önemlileri San'a Üniversitesi kapısının önündeki "Sahatü't-Tağyir (Değişim Meydanı)" ve Âb şehrindeki "Sahatü'l-Hurriyya'dır (Özgürlük Meydanı).

Değişim Meydanı genç devrimciler için bir merkez haline gelmiştir. İçinde konuşma platformları, saha hastanesi, gönüllü avukatlar ve güvenlik güçleri bulunan yoğun bir alan haline gelmiştir. Ayrıca yakındaki sokaklara açılarak alan daha da genişlemiştir. Meydandaki çadırlarda yaklaşık 5000 protestocu yaşamaktaydı. Hatta Cuma gösterilerinde katılanların sayısı on binlerce kişiye ulaşmaktaydı (Human Rights Watch, 2013: 13-15). Değişim Meydanı'ndaki kolektif deneyim, ülke çapında olan benzer fikir sahipleri arasında ilişkilerin oluşturulmasını kolaylaştıran güçlü bağlantılar yaratmıştır (Alwazir, 2016: 173).

Ayrıca meydanlar, farklı devrimci sloganlar taşıyan kitlesel mitinglere katılan, en önemlisi "halk rejimi devirmek istiyor" ve "halk yeni Yemen kurmak istiyor" gibi çeşitli gruplarla Yemen toplumunu, kadın ve erkekleri, askerleri ve aşiretçileri, siyasileri ve sıradan insanları bir araya getirmiştir. Oturma eylemi çadırlarının Değişim Meydanlarında kurulması süreci, 11 Şubat devriminin gidişatında önemli olayların ortaya

çıkmasına ve dönüşüme yol açmıştır. Şubat 2011’de devrim sırasında meydana gelen en önemli olaylar tablo (1)’de açık bir şekilde gösterilmektedir.

Tablo 1

Şubat 2011'de 11 Şubat Devrimi'nin En Önemli Olayları *

Tarih	Olaylar
21 Şubat	Cumhurbaşkanı Ali Abdullah Salih, diyaloga için muhalefete çağrıda bulundu ve seçim sandıklarının dışında istifa etmeyi reddetti. Ayrıca bugün, Ensarullah (Husiler) rejimin devrilmesini talep eden devrime katılmasına tanık oldu.
22 Şubat	Ulusal Dayanışma Konseyi -Şeyh Hüseyin Al-Ahmar tarafından yönetilen kabile bloğu- rejimin devrilmesini talep etmek için San'a Üniversitesi kapısının önünde toplanan protestoculara katıldı.
23 Şubat	Bugün, iktidar partisinden 9 milletvekilinin, göstericilere karşı güç ve şiddet kullanması sebebiyle istifa ettiğini, bunun yanında sayısız kişinin ölümüne yol açtığını gördü.
26 Şubat	Bugün, Yemen'in en büyük kabilelerinden olan Haşid ve Bekil'in bazı liderleri meydanlarda bulunan genç protestocuların taleplerini desteklediklerini açıklayarak protestolara katıldı.
28 Şubat	Cumhurbaşkanı Ali Abdullah Salih, birkaç noktadan oluşan çözümler için girişimde bulundu. Bunlar: Ulusal Birlik hükümetinin kurulması ve ulusal diyalog sağlanmasıdır. Ancak muhalefet bu girişimi reddederek rejimi devirme talebine bağlı kaldı.

* bk. أحداث الثورة في اليمن (Yemen Devrimi'nin Olayları). (13 Nisan 2011). *Al-Jazeera*. <https://www.aljazeera.net/news/reportsandinterviews/2011/4/13/%D8%A3%D8%AD%D8%AF%D8%A7%D8%AB-%D8%A7%D9%84%D8%AB%D9%88%D8%B1%D8%A9-%D9%81%D9%8A-%D8%A7%D9%84%D9%8A%D9%85%D9%86> (8 Subat 2017).

Yemen’deki protestolar, siyasi partilerle ilişkisi olmayan bağımsız öğrenciler ve aktivistler tarafından başlatılmıştır. Gençler meydanlarda ve değişim alanlarında toplandıktan sonra siyasi partiler protestolara katılımlarını ilan etmişlerdir (Salmen, 2012: 13). Ortak Buluşma Partileri-JMP’nin ve ortaklarının protestolara katılımı, Yemen muhalefet partileri gibi ve bu partilerin en başta iktidardaki GHK ile iktidar ortaklığı olan siyasi hedeflerine ulaşmaları için tarihi bir fırsatı temsil etmektedir. Bu, protestoların başlangıcında partilerin siyasi reformlar gerçekleştirme taleplerinin kısıtlanması ve gençlerin siyasi rejimin devrilmesini talep ettikleri bir zamanda ortaya çıkmıştır. Fakat bu siyasi partiler Mısır devriminden sonra duruşlarını değiştirerek hedefi rejimin devrilmesi olan devrim gençlerinin taleplerine destek verdiklerini ilan etmişlerdir.

Burada, JMP’nin meydanlara katılımının, devrimin gidişatında bir dönüm noktası oluşturduğu söylenebilir. Özellikle protestocu gençler hiçbir siyasi parti ve aşirete tabi olmazken iktidar partisiyle diyalog ve müzakere imkanı için iyi bilinen ara yüz oluşturmuştur. Aynı zamanda gençlerin liderliğindeki protesto hareketi, JMP, Ansarullah (Husiler) ve güney bölgelerindeki aktivistler arasındaki gelişmiş işbirliği, genç göstericilere sarsılmaz bir güç ve coşkuya yol açmıştır (International Crisis Group, 2011: 3). Bu siyasi partilerin desteğinden sonra barışçıl protestolar ve gösteriler büyümeye devam ederken binlerce kişi daha katılmıştır.

18 Mart 2011’de 52 göstericinin öldürülmesi ve Değişim Meydanı’na bitişik bir evin çatısında bulunan keskin nişancılar tarafından yüzlerce kişinin yaralanmasıyla barışçıl protestolar kökten değiştirilmiştir. Öldürme olayı, iktidar partisinin, üst düzey sivil yetkililerin, büyük elçilerin ve birçok askeri görevlinin kolektif bölünmelerine yol açmıştır (Fattah, 2011: 82). Protestocular Cuma namazını kıldıktan sonra “Cummat Al-Karama” adı altında bir saldırı gerçekleştirmiştir. Değişim Meydanı’nda 11 Şubat devrimcilerinin organize ettiği en büyük protestosu günü olmuştur.

“Cummat Al-Karama” olayları ile bağlantılı olarak Cumhurbaşkanı Ali Abdullah Salih olağanüstü hal ilan ederek hükümetin istifa ettiğini ilan etmiştir (Abutaleb, 2011: 69). Ancak rejimin aldığı önlemlere rağmen, protestocular bunu yeterli görmeyerek Yemen’in farklı şehirlerinde ve bölgelerinde protestolar daha da artmıştır.

Yemen ve diğer Arap ülkelerindeki devrimler ışığında, yeterli gerekçeler olmadan hiçbir siyasi değişikliğin gerçekleşmeyeceğini söyleyebiliriz.

Aşağıda Yemen'deki 11 Şubat devriminin patlak vermesinin nedenlerini şöyle özetleyebiliriz:

El-Ahmer (2013)'e göre, Yemen'de devrimin patlak vermesinin beş nedeni vardır. Bunlardan ilki iktidarın mirası, anayasanın değiştirilmesi, genişletilmesi, gecikmesi ve iktidara bağlanmasıdır. Yemen devrim döneminden önceki süreçte ekonomik krizi ile karşılaştığı en önemli zorluklardan biridir. Ekonomik başarısızlık, planlı büyüme oranlarının elde edilememesi, yolsuzluğun yayılması, ekonomik dengesizliklerin devam etmesi, iç ve dış borcun artması, yüksek işsizlik ve yoksul sosyal koşullar ile karakterize edilmiştir (El-Maktari, 2016: 9). Ekonomik koşulların bozulmasında çeşitli faktörler aktif rol oynamıştır. Bunların en önemlileri: Altı Sa'de savaşları, güney hareketinin protestoları ve terörist operasyonlarını artırması gibi siyasi istikrarsızlık ve iç savaşlar (El-Maktari, 2016: 9). Ülkenin finansal gelirlerinin büyük bölümünü oluşturan Yemen'in petrol tedarikçisine neredeyse tamamen bağımlı olması nedeniyle ekonomik zorluklar da artmıştır. Bu sektör son yıllarda üretilen miktarlarda düşüşe tanık olmuştur.

Ek olarak iç faktörler Arap Baharı devrimlerinden etkilenecek Yemen bütün illerinde geniş protestolara neden olmuştur. Genel olarak, bu protestolar barışçıl tabiatıyla karakterize edilmiştir. Askeri kuruluşunun dağılması sırasında, askeri kararlar devrimin hedeflerine ulaşma zorunluluğunu talep eden pek çok talep gündeme getirilmiştir.

Askeri dağılıma yönelik çağrılar, rejimin kuvvetleriyle ve devrime sadık güçlerle silahlı çatışmaların patlak vermesiyle çakışmıştır. Buna ek olarak Haziran 2011'de Cumhurbaşkanı Ali Abdullah Salih ve devletin liderleri namaz kılarken cumhurbaşkanlığı sarayının bombalanması hedeflenmiştir (El-Maktari, 2016: 11-12). Başkent San'a'nın merkezinde devrimci güçler ve muhalefet arasında silahlı çatışmalar da meydana gelmiştir. Bu, bir yanda iktidar partisi ile müttefikleri ve bir yanda muhalefet partileri arasında Körfez Girişimi'nin imzalanmasını hızlandıran durumdur.

Devrim muhalefet partileri için bir sürpriz olsa da siyasi sahneyi yönetmeye çalışmışlardır. Ansarullah (Husiler) ve Güney Hareketi'nin sembolik temsili dışında devrimci güçlerin tüm bileşenlerini içeren Ağustos 2011'de "Barışçıl Devrim Kuvvetleri Ulusal Konseyi"'nin kurulduğunu duyurmuştur (El-Maktari, 2016: 12). Konsey, iç savaştan kaçınma bahanesiyle, devrimin barışçıl yolundan siyasi bir çözüme taşınmasına yönelik çalışmalara katkıda bulunmuştur. Ayrıca Konsey, iktidar partisi ve müttefikleri ile Körfez Girişimi'nin imzalanmasını kabul etmek için kamuoyunu harekete geçirmiştir (El-Maktari, 2016: 12). Körfez Girişimi, 11 Şubat devriminin gidişatını ve hedeflerine ulaşma yönünü somutlaştıran Yemen'deki geçiş dönemi için bir yol haritası hazırlamıştır.

4.7.1.2. 2011 - 2015 Yılları Arasında Yemen'deki Geçiş Dönemi

Yemen devriminin siyasal süreci, bölge ülkelerinin gayretleriyle ve devrimin siyasi çözüm yoluna taşınmasında başarılı olan BM'in desteğiyle başlamıştır. Özellikle kabilelerin birleşmesiyle, barışçıl devrimin gidişatını tehdit eden ordunun dağılmasıyla devrim genişlemeye başlamıştır.

Yemen devriminin siyasi çözümünde Körfez Arap Ülkeleri İşbirliği Konseyi (KİK) kilit rol oynamıştır. Körfez Girişimi'nin 3 Nisan 2011 yılındaki ilk versiyonunda Körfezin rolü ortaya çıkmıştır. Girişim, Cumhurbaşkanı Ali Abdullah Salih'ten seçimle Abd Rabbu Mansur Hadi'ye yetki devretmesini, rejim ile muhalefet arasında eşit ulusal bir mutabakat hükümetinin kurulmasını içermektedir (El-Maktari, 2016: 13). 2014 sayılı BM Güvenlik Konseyi kararı, Ekim 2011'de Cumhurbaşkanı Ali Abdullah Salih'i, siyasi bir çözüm ve geçiş sürecinin organizasyonu için KİK girişimini kabul etmeye zorlaması için yayınlanmıştır (El-Maktari, 2016: 14). 23 Kasım 2011'de Yemen Cumhurbaşkanı Ali Abdullah Salih Riyad'da temelinde Körfez girişimi olan bir güç transferi anlaşması imzalamıştır. Ulusal ittifakın temsilcileri (GHK Partisi ve müttefikleri) ve Barışçıl Devrimin Kuvvetleri Ulusal Konseyi (JMP ve ortakları) girişimin yürütme mekanizmasını imzalamıştır (El-Asbahi, 2013: 13). Körfez Girişimi'nin imzalanmasıyla, Cumhurbaşkanı Ali Abdullah Salih anayasal yetkilerini yardımcısı Abd Rabbu Mansur Hadi'ye devretmiştir. Fakat Başkan Yardımcısı'nın kararlarını 90 gün veto etme yetkisine sahip olmayan onursal başkan olarak kalmıştır. KİK girişimi birçok temel ilkeyi

içermektedir^{*}. Bu ilkelerin en önemlisi: “Anlaşmadan doğan çözüm, Yemen’in birliğini, güvenliğini ve istikrarını koruması ve Yemen halkının değişime ve reform taleplerini yerine getirilmesidir”. Girişimin temel ilkelerinden, Yemen güvenliğini, istikrarını ve bütünlüğünü herhangi bir siyasi çözümün bir koşulu olarak sürdürmek için bölgesel ve uluslararası arzuyu yansıttığı açıktır. Aynı zamanda iktidar partisi ve muhalefet tarafından temsil edilen siyasi partilerin arzusunu yansıtmaktadır.

Yukarıdaki bilgiler ışığında, Körfez girişimi devrimin en önemli hedeflerini gerçekleştirdiği söylenebilir. Zira Cumhurbaşkanı Ali Abdullah Salih’in yetkilerini Abd Rabbu Mansur Hadi’ye devredilmesi bunun açık göstergesidir. Ayrıca gençlerin ve siyasi güçlerin isteklerini karşılayan modern bir sivil devlet kuracak geçiş dönemi için Kronikleşmiş bir yürütme mekanizması geliştirmeyi başarmıştır. Kronikleşmiş yürütme mekanizması iki aşamadan oluşmaktadır: İlk aşama, Körfez Girişimi’nin imzalanmasından itibaren üç ay devam edecek ve 2012 yılı Şubat ayı sonlarında uzlaşma adayı Abd Rabbu Mansur Hadi için erken cumhurbaşkanlığı seçimleriyle sona erecektir. Ardından hemen ikinci aşama başlayacak olup süresi iki yıldır. Bu aşama Abd Rabbu Mansur Hadi’nin cumhurbaşkanlığı makamına oturduktan sonra başlayacak ve Şubat 2014’te yeni anayasaya göre genel ve cumhurbaşkanlığı seçimleri ile sona erecektir.

Bu bağlamda, geçiş aşamasının birinci aşamasında Ulusal bir uzlaşma hükümeti, Askeri İşler Komitesi ve erken cumhurbaşkanlığı seçimleri oluşturulmasını içerir. İkinci aşama şunları içerir: Kapsamlı Ulusal Diyalog Konferansı, yeni anayasa kapsamında seçimlerin diyalogu ve yönetim konulu konferansın sona ermesinden sonra yeni anayasa taslağını hazırlamak için anayasa komitesinin kurulmasıdır^{**}.

4.7.1.2.1. Ulusal Uzlaşma Hükümeti’nin Kurulması

Körfez Girişimi’nin imzalanmasından ve yürütme görevinin ardından Cumhurbaşkanı yardımcısı Abd Rabbu Mansur Hadi cumhurbaşkanının tüm yetkilerini

^{*} bk. Körfez Girişimi’nin Metni ve Yürütme Mekanizması (Hill ve Diğerleri, 2013: 34).

^{**} bk. Körfez Girişimi’nin Metni ve Yürütme Mekanizması (Hill ve Diğerleri, 2013: 35-36-37).

teslim almıştır. Daha sonra geçiş dönemi sırasında, Cumhurbaşkanı yardımcısı Körfez Girişimi'nin uygulanmasına ilişkin kararlar verecektir.

Cumhurbaşkanı Yardımcısı, Muhammed Salim Basendva başkanlığında oluşturmak üzere bir başkanlık kararnamesi vererek girişimi uygulamaya başlamıştır*. Bu hükümet, Ulusal İttifak (GHK Partisi ve müttefikleri) ve Barışçıl Devrimin Kuvvetleri Ulusal Konseyi (JMP ve ortakları) arasında oluşmaktadır (El-Kodami, 2015: 45). Ulusal Uzlaşma Hükümeti; 17'si Ulusal İttifaktan ve 17'si Barışçıl Devrimin Kuvvetleri Ulusal Konseyi'nden olmak üzere toplam 34 bakandan oluşmaktadır.

Körfez Girişimi'nin kronikleşmiş yürütme mekanizması tarafından tanımlanan Ulusal Uzlaşma Hükümeti'nin en önemli görevleri aşağıdaki gibidir: (Hill ve Diğerleri, 2013: 35).

- Her türlü şiddetin sona ermesini sağlamak için diğer taraflarla istişare ederek gerekli adımları atmak, sivillerin korunması, insani hukuk ihlalleri, silahlı kuvvetler ile silahlı teşkilatlar, milisler ile silahlı gruplar arasındaki çatışmaları sona erdirmek, bu grupların evlerine geri dönmelerini ve ülke genelinde hareket özgürlüğünün sağlanmasını garantilemektir. Gerekli tedbirlerin alınıp güvenlik ve istikrarın devlet kontrolünde olmasını sağlamaktır.
- İnsani yardımları güvence altına alıp gerekli olan yerlere ulaştırılmasıdır.
- Savcılıklara, polis, cezaevlerine ve güvenlik birimlerine uluslararası hukuka ve standartlara uygun hareket etmeye, yasadışı olarak gözaltına alınanları serbest bırakmaya yönelik özel hukuki ve idari talimatları vermektir.

4.7.1.2.2. Erken Cumhurbaşkanlığı Seçimi

Erken Cumhurbaşkanlığı seçimleri, iktidara barışçıl bir siyasi geçiş çağrısı yapan BM Güvenlik Konseyi 2014 kararı gereğince; Körfez Girişimi'nin yürütme mekanizması tarafından belirlenen geçiş döneminin ilk aşamasının devamı niteliğindedir.

* bk. (Yemen Hükümeti'nin Portalı, 2011).

Yemen Cumhurbaşkanı Yardımcısı Abd Rabbu Mansur Hadi, 26 Kasım 2011 yılında yayınladığı Cumhurbaşkanlığı kararnamesinde; Yemenli vatandaşlarını Körfez Girişimi'nin ve yürütme görevinin uygulanmasıyla bağlantılı olarak 21 Şubat 2012'de erken cumhurbaşkanlığı seçiminin yapılması çağrısında bulunmuştur (Abd Rabbu Mansur Hadi, 21 Şubat'ta Erken, 2011). Cumhurbaşkanlığı kararı, Yemen'de 33 yıllık iktidardan sonra eski Cumhurbaşkanı deviren güç transferi anlaşmasında atılan önemli adımlardan biri sayılmaktadır. Cumhurbaşkanlığı seçimleri 21 Şubat 2012'de resmi olarak düzenlenmiştir. Cumhurbaşkanlığı seçiminde tek aday olan Cumhurbaşkanı Yardımcısı Abd Rabbu Mansur Hadi %99,8 oy oranı ile 6 milyondan fazla oy almıştır (El-Kodami, 2015: 45). Yüksek Seçim Kurulu'na göre, seçimlerde katılım oranı sadece %65 idi (Ulusal Bilgi Merkezi, 2012).

Bu sonuçla Cumhurbaşkanı Yardımcısı olan Abd Rabbu Mansur Hadi iki yıllık geçiş döneminin ikinci aşamanın başlangıcı olan Yemen Cumhuriyeti'nin resmi Cumhurbaşkanı olmuştur.

Körfez Girişimi, geçiş döneminin ikinci aşamasında Cumhurbaşkanı ve Ulusal Uzlaşma Hükümeti'nin görev ve yetkilerini şöyle tanımlamıştır: (Hill ve Diğerleri, 2013: 36).

1. Ulusal Diyalog Konferansının toplanmasını, Konferans Hazırlığı ve Hazırlama Komitesinin oluşturulmasını, Yorumlama Komitesinin ve bu mekanizma altında kurulan diğer organların oluşturulmasını sağlamak.
2. Devlet ve siyasi sistemin yapısını ele alacak ve referandumda Yemen halkına yapılan değişiklikten sonra anayasayı sunacak bir anayasa reformu süreci tesis etmek.
3. Seçim sistemi reformu.
4. Yeni anayasaya uygun olarak Temsilciler Meclisi ve Cumhurbaşkanı için seçim yapılması.

Yukarıdaki bilgiler ışığında, erken cumhurbaşkanlığı seçimlerinin 11 Şubat devriminin önemli başarılarından birini temsil ettiği söylenebilir. Zira Yemen halkının yeni bir cumhurbaşkanı seçmesi, devrimin ve barışçıl hedeflerin amaçlarından birini başardığı da söylenebilir.

4.7.1.2.3. Kapsamlı Ulusal Diyalog Kongresi

Körfez Girişimi'nin ikinci aşaması, Güney Hareketi, Ansarullah (Husiler) hareketi ve diğer siyasi partiler, kadın ve erkek sivil toplum temsilcileri ve tüm siyasi güçleri içeren kapsamlı ulusal diyalog kongresi hazırlamak üzere yürütme yetkisi ile başlamıştır.

Kapsamlı Ulusal Diyalog Kongresi için hazırlama ve sunma süreci 6 Mayıs 2012 tarihinde İrtibat Komitesinin kurulmasıyla başlamıştır. Misyonu ise, Ulusal Diyalog Kongresine hazırlanmak için Yemen'deki çeşitli siyasi ve toplumsal partilerle iletişim kurmaktır. Ulusal Diyalog Kongresi sunma ve hazırlık için 14 Temmuz 2012 tarihinde Teknik Komite kurulmuştur. Misyonu, Kapsamlı Ulusal Diyalog Kongresi'nin zamanında toplanması için gerekli tüm hazırlık adımlarını atmaktır (Ulusal Diyalog Konferansı'nın Sekreteryası, 2013-2014: 14). Komite, Körfez Girişimi'nin yürütme mekanizması tarafından tanımlanan Kapsamlı Ulusal Diyalog Kongresine katılmak için siyasi ve toplumsal güçlerin çeşitli bileşenlerini temsil eden 25 üyeden oluşmaktadır (El-Kodami, 2015: 45). Kapsamlı Ulusal Diyalog Kongresinde bütün siyasi güçleri, grupları ve topluluk gruplarını Yemen arenasında tutma gereğini vurgulamıştır.

Bu bağlamda, 565 üyeden oluşan Kapsamlı Ulusal Diyalog Kongresi oluşturmak için 2013 yılında 11 sayılı Cumhurbaşkanlığı kararnamesi düzenlenmiştir (El-Kodami, 2015: 46). Katılımcılar, Yemen toplumundaki çeşitli siyasi ve sosyal sorunlara ilişkin görüşlerinde farklılığı yansıtacak çeşitli siyasi güçleri, grupları ve topluluk gruplarını temsil etmektedir. Körfez Girişimi'nin aralarındaki uzlaşmaya varıncaya kadar çalıştığı söylenebilir. Bu uzlaşma, Körfez Girişimi'nin hükümlerinde belirtildiği gibi Yemen'de barışçıl güç transferinin doğru yoludur.

Kapsamlı Ulusal Diyalog Kongresi 18 Mart 2013'ten 25 Ocak 2014'e kadar yaklaşık on ay sürmüştür. Kongrede katılımcıların ele aldığı dokuz konuyla ilgili sonuç belgesinde şunlar bulunmaktadır: Güney meselesi, Sa'de konusu, ulusal uzlaşma, adaletli geçiş dönemi, devlet kurma, iyi yönetim, ordunun ve güvenliğin temelleri, rolleri, özel organların bağımsızlığı, hak ve özgürlükleri, kapsamlı ve sürdürülebilir kalkınma konuları ele alınmıştır (Ulusal Diyalog Konferansı'nın Sekreteryası, 2013-2014: 9). Ulusal Diyalog Belgesi, Yemen'i uzun zaman süregelen siyasi, sosyal ve ekonomik

krizlerden uzaklaştırmak amacıyla devletin yeniden inşası için temel ilkeleri, ana hatları ve çeşitli taraflar arasındaki ulusal uzlaşmanın sağlanmasını öngören ulusal tüzüğü temsil etmektedir.

Ulusal Diyalog belgesi sonucunda çoğu Yemenli vatandaşın özlemlerini karşılayacak birçok karar ve muameleler çıkmıştır. Kongre katılımcıları demokratik sistemi ve yolsuzlukla mücadele kurumlarını geliştirmeyi amaçlayan yasal ve kurumsal önlemleri kabul etmişlerdir. Sosyal adaletin desteklenmesi, eğitim ve sağlık hizmetlerinin, toplumsal refah hizmetlerinin iyileştirilmesi, vatandaşların gıda güvenliğinin sağlanması ve yaşam standartlarının iyileştirilmesidir (El-Şarcabi, 2014: 7).

Ayrıca Kongre, Geçici Adalet ve Ulusal Uzlaşma Yasası'nın ilan edilmesini, bağımsız bir anayasa mahkemesinin ve bağımsız bir yargı sisteminin kurulmasını tavsiye etmiştir. Bunun yanında basın mahkemesinin kaldırılmasını, ordunun ve güvenlik birimlerinin herhangi bir siyasi eylemden etkisiz hale getirilmesini önermiştir (El-Şarcabi, 2014: 7-8). Aynı zamanda kongre, güney meselesi için radikal bir çözüm olarak birleşik devletten “entegrasyon” federasyon devlete “federal” geçişini kabul etmiştir. Belgeye göre, federal anayasanın kabulünden sonra tüm yürütme, yasama ve yargı organlarında güneyi %50 oranında temsil edilecektir.

Yemen bölgelere bölünmesini göz önünde alındığında, kongre üyeleri bölünme hakkında fikir ayrılığına düşmüşlerdir. Sonuç olarak katılımcılar, Cumhurbaşkanı kendi gözetiminde her bölge için bölge sayısını ve eyalet sayısını belirlemek için bir komite oluşturmak için karar vermişlerdir. 14 gün sonra komite son raporunu sunmuş ve Yemen'in bölünmesini altı eyalette onaylamıştır. Bunlar sırasıyla şunlardır: Hadramut bölgesi, Sebe' bölgesi, Aden bölgesi, El-Cind bölgesi, Ezal bölgesi ve Tihame bölgesidir (El-Kodami, 2015: 47). Ulusal Diyalog Kongresi'nin çıktılarına baktığımızda, bu çıktıların özellikle 11 Şubat devriminin gençlerinin taleplerini kongresi'nin çoğunu karşıladığını söyleyebiliriz. En önemlisi de daha önceki ulusal diyaloglara katılmamış yeni sosyal ve siyasi güçlerin katılımı ışığında, adalet ve eşitliğe dayalı modern bir sivil devlet kurmayı planlamaktır. Gençler, kadınlar, Ansarullah (Husiler), Selefiler ve Güney hareketi.

4.7.1.2.4. Yemen'in Yeni Anayasasının Taslağının Hazırlanması

Yeni anayasanın hazırlanması süreci, Körfez Girişimi'nin ikinci aşamasının ve yürütme mekanizmasının devamı niteliğindedir. Anayasaya dayalı anayasal kararlar ve direktifleri içeren Kapsamlı Ulusal Diyalog Kongresi'nin bir sonucudur.

Kapsamlı Ulusal Diyalog Kongresi sona ermesi ve bölge sayısının tespitinden sonra Cumhurbaşkanının Anayasa Taslağı Komitesini oluşturma kararı çıkmıştır. Komite 17 üyeden oluşup tüm siyasi yelpazeyi, kadınları ve gençleri temsil etmektedir. Yeni anayasanın ve referandumun bir yıl içinde hazırlanması süresi sabitlenmiştir (El-Maktari, 2016: 19). Komite, Ulusal Diyalog Kongresinde katılımcılar tarafından kararlaştırılan anayasa kararlarını hazırlayacak ve yeni anayasada diyalog çıktılarının metinlerini içerecektir. 17 Ocak 2015'te Ulusal Denetleme toplantısına, referandumdan önce hazırlanmasında kamuoyuna sunulmak üzere Ulusal Diyalogun çıktılarını izlemek üzere sunulacak anayasa taslağı açıklanmıştır (El-Maktari, 2016: 20). Fakat 21 Eylül 2014 tarihinde San'a şehrinde Ansarullah (Husiler) hareketinin kontrolünden sonra Yemen'de meydana gelen değişiklikler, yeni Yemen anayasa taslağının tamamlanmamasına yol açmıştır. Anayasa taslağı 10 ana bölüm, 13 bölüm ve 446 maddeden oluşmaktadır. İlk bölüm genel ilkeler ve üç bölümden oluştuğu yerlerde siyasi, ekonomik, kültürel ve toplumsal temeller yer almaktadır. Siyasi ilkelerin birinci fıkrasının 1. maddesi: "Yemen Federal Cumhuriyeti'nin halk iradesine ve eşit vatandaşlığa, hukukun üstünlüğüne dayanan federal, sivil, demokratik, Arap, Müslüman, bağımsız ve egemen bir devlet olduğunu, bölünmez bir devlet olduğunu hükme bağlamaktadır. Yemen, Arap ve İslam milletlerinin bir parçasıdır"*.

Yukarıdaki açıklamalar ışığında, yeni anayasa taslağı, eşit vatandaşlık, hukukun üstünlüğü ve barışçıl güç transferine dayanan yeni Yemen devleti kurma yönünde etkili bir adımı temsil ettiğini söyleyebiliriz. Ayrıca taslak, halkın güç ve zenginlik sahipliğini yansıtan yasal hükümleri ve yönetime etkin katılımı teşvik etmeyi içermektedir. Yeni anayasa taslağının en önemli faydalarından biri de altı bölgeden oluşan birleşik devletten "entegrasyon" federasyon devlete "federal" dönüştürmektir.

* bk. Yemen'in Yeni Anayasasının Taslağı, (Yemen'in Yeni Anayasası'nın Hazırlanma Komitesi, 2015: 11).

4.8. Yemen’de İnternet ve Sosyal Medya

1996 yılında Yemen’de internet Tele Yemen şirketi aracılığıyla başlamış, 2013 yılı sonunda ise İnternet abonelerinin sayısı yaklaşık bir milyon 93 bine ulaşmıştır (Ulusal Bilgi Merkezi, 2014). 2001 yılında Yemen Cumhuriyeti’nde internet servislerini ve veri iletimini yönetmek üzere Yemen Net kurulmuştur. Yemen’in internet hizmeti ADSL, WİMAX, YahClick ve cep telefonu şirketleri aracılığıyla sunulmaktadır (Ekonomik Basın ve Araştırma Merkezi, 2018: 4). Yemen’de internet sektörü 2009 yılından bu yana kullanıcı sayısında artışa tanık olmuştur. Aşağıdaki şekil 1’de, yedi yıl içinde internet kullanıcılarının sayısındaki artış ve toplam nüfusun yüzdesini göstermektedir:

Şekil 1: 2009-2015 Döneminde Yemen’de İnternet Kullanıcılarının Sayısı

Kaynak: (İnternet Live Stats, t.y).

İnternet kullanıcılarının sayısındaki artışla bağlantılı olarak, sosyal medya sitelerinin de kullanıcı sayısında artış göstermiştir. Devrim esnasında sosyal medya sitelerinin kullanıcıları açık bir şekilde artmıştır. Zira bu siteler özellikle Yemenli gençler, medyadaki çalışan kişileri ve siyasetçilerde daha önce görülmemiş popülerlik kazanmıştır (Al-Nahari, 2017: 261). Salem ve Mourtada (2011b: 5) ’na göre, Yemen’deki 2011 yılı protestoları sırasında Facebook kullanıcıları benzeri görülmemiş bir artış görmüştür. 2010 yılında %20’ye kıyasla % 47’lik bir büyüme oranına şahit olmuştur.

Bu çerçevede, Mayıs 2011 yılı itibariyle Facebook kullanıcı sayısı %1,37’lik penetrasyon oranıyla 340.800 bin kullanıcıya ulaşmıştır. Ayrıca aktif Twitter kullanıcıların sayısı 29.422 bine ulaşmıştır (Salem ve Mourtada, 2011b: 16-27). Aynı zamanda Youtube platformundaki görüntüleme oranı aynı yıl içinde %150 artmıştır (Salem ve Mourtada, 2012: 23). 2012 yılında Facebook’a katılan yeni kullanıcı sayısı

%1,92 penetrasyon oranıyla 186.400 bine ulaşmıştır (Salem ve Mourtada, 2013a: 1-2). Aktif Twitter kullanıcıların sayısı Haziran 2012’de 5.965 bine ulaşmıştır (Salem ve Mourtada, 2012: 15). 2013 yılı, sosyal medya sitelerinin kullanıcı sayısında önemli bir artışa tanık olmuştur. Facebook’a katılan yeni kullanıcı sayısı %5 penetrasyon oranıyla 735.180 bine ulaşmıştır (Salem, Mourtada ve Al-Şaer, 2014a: 8-10). Mart 2013’te aktif Twitter kullanıcıları %0,07 penetrasyon oranıyla 18.100 aktif kullanıcıya ulaşmıştır (Salem, Mourtada ve Al-Şaer, 2013b: 20 -21).

2014 yılında Facebook’a katılan yeni kullanıcıların sayısı %17’lik bir büyüme oranıyla 220.000’e ulaşmıştır (Salem,Mourtada ve Al-Şaer, 2014a: 25-26). Aynı yılda aktif Twitter kullanıcılarının sayısı %0,47’lik penetrasyon oranıyla 128.000 aktif kullanıcıya ulaşmıştır (Salem, Mourtada ve Al-Şaer, 2014b: 33-34). Facebook, Yemen ve diğer Arap ülkelerindeki en popüler sosyal medya sitelerinden biridir. Yemen, Mısır ve Suudi Arabistan’dan oluşan 300 gençle yapılan bir çalışma anketi, Facebook’un Arap gençliği tarafından en çok kullanıldığı, Youtube’un ikinci sırada ve ardından üçüncü sırada Twitter geldiği sonucuna ulaşmıştır. Çalışma, gençlerin %55’inin günde 4 saat sosyal medya sitelerini kullandığını göstermiştir (El-Fakih ve El-Salehi, 2016: 40-42). Türkiye’de de Facebook ve Twitter kullanımı özellikle gençler arasında popülerdir.

Bu rakamlar, genel olarak Arap Baharı olayları özellikle Yemen’deki sosyal medya sitelerinin sağladığı etkinliği göstermektedir. Ve gençler bu siteleri önemli ölçüde kullanmayı kabul etmişlerdir. Bu siteler, genellikle hükümetlerin veya partizan taraftarların egemen olduğu diğer medyalar aracılığıyla görüşlerini ve entelektüel yönelimlerini ifade edemeyen gençlerin, siyasi güçlerin gözdesi ve güvenli bir platformu haline gelmiştir. Sosyal medya sitelerinin kullanıcı sayısının artması, bu sitelerin, haberlerde ve siyasi web sitelerinde yayınlanmış olanlarla ilgili olarak yetkililerin uyguladıkları sansürün üstesinden gelebildiklerini ve bu sayede vatandaşların hayatlarıyla ya da reform çağrılarıyla ilgili meselelerle ilgilenme özgürlüğünü sınırlandırabildiğini ortaya koymaktadır.

5. SİYASİ AKTİVİZM ARACI OLARAK SOSYAL MEDYA’NIN YEMEN’DEKİ ROLÜNÜN DEĞERLENDİRİLMESİ

5.1. Araştırma İle İlgili Yapılan Araştırmalar

5.1.1. Arap Baharı ve Sosyal Medya

Abdullah El-Raud (2012), Sosyal medyanın “Arap Baharı” denilen gelişmeler ile ilgisini değerlendirmek üzere *Sosyal Medya Ağlarının Tunus ve Mısır’da Siyasi Değişim Sürecindeki Ürdünlü Gazetecilerin Bakış Açısından Rolü* başlıklı bir araştırma yapmıştır. Araştırmacı 342 erkek ve kadın Ürdünlü gazeteciden veri elde etmiştir. Anket yoluyla gerçekleştirilen bu araştırmanın sonuçlarına göre protestoların hazırlanmasında sosyal ağlar 2,67 ortalama ile yüksek bir rol oynamaktadır. Ayrıca, sosyal ağlar, yerel, bölgesel ve uluslararası kamuoyunu 2,68 ortalama ile etkilemektedir. Sosyal medya ağların geleneksel medya üzerinde de 2,53 ortalama ile etkileme rolü bulunmaktadır.

Azam Obeid (2015) ise *Social Media Impact on Arab Spring, a Comparison Study between four Middle Eastern Countries* başlıklı çalışmada, sosyal medyanın, Arap Baharı devrimlerinin tek nedeni olmadığını, ancak çeşitli amaçlarla devrim olan ülkelerdeki bireylerin kullandığı önemli bir araç olduğunu keşfetmeyi amaçlamıştır. Araştırmacı, Arap Baharı döneminde devrimleri yaşayan iki ülke olan Mısır ve Tunus ile devrimleri yaşamayan iki ülke olan Birleşik Arap Emirlikleri ve Suudi Arabistan arasında karşılaştırmalı bir çalışma yapmıştır. İçerik analizi yoluyla gerçekleştirilen bu araştırmanın sonuçlarına göre sosyal medya sitelerinin, Arap Baharı’ndaki insanlar tarafından yapılan işlerin nedeni olmadığını bulmuş ve sosyal medyanın Arap Baharı döneminde sadece bir araç olduğunu ortaya koymuştur. Fakat en önemli kısım sosyal medya araçlarıyla kamuya gönderilen içeriklerdir. Çalışma ayrıca Mısır ve Tunus’taki Arap Baharı’nın ekonomik, politik, sosyal ve diğer faktörlerden kaynaklandığını da tespit etmiştir.

Xose Soengas Pérez ve Mohammed Assif (2017), Arap ülkelerinde siber aktivizm ve siyasi değişimi konu alan bir araştırma yapmıştır. Araştırma, Tunus, Mısır ve Libya’daki siyasi ve sosyal değişim sürecinde siber aktivizm katkısını belirlemeyi amaç edinerek mevcut durumda Arap gençliğinin görüşlerini analiz etmiştir. Araştırmacı,

araştırma amacına ulaşmak için Tunus, Mısır ve Libya'dan 30 öğrenciyle internet aracılığıyla görüşme yapmıştır. Bu öğrenciler internet ve sosyal medya üzerinden 2011 yılında değişim sürecine katılmış ve o zamandan beri elektronik aktivist katılımcı olarak devam etmişlerdir. Bununla beraber bu araştırmada nitel ve nicel araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Araştırmada tüm konularda düzenli bilgi almak için Haziran ve Aralık aylarında yılda iki kere 2012'den 2016'ya çevrimiçi olarak görüşmeler yapılmıştır. Görüşülen gençlerin %72'si, Arap ayaklanmalarının başlangıcından en az haftada üç gün internet ve sosyal ağlar üzerinde sürekli bir siberaktivizm yapmışlardır.

5.1.2. Gezi Parkı Protestoları ve Sosyal Medyanın Etkisi

Elif Soyseven'in (2016), *Gezi Parkı Protestolarında Sosyal Medya Etkisi* isimli araştırmasında Gezi Parkı protestolarında sosyal medyanın etkisi incelenmektedir. Akademisyenler ve gazetecilerle yapılan derinlemesine röportajlar yoluyla gerçekleştirilen bu araştırmanın sonuçlarına göre, Taksim Dayanışması'nın bu zaman diliminde karar aldığı şeyler anında, dayanışmaya ait sosyal araçlarla ve 183 bileşenin sosyal medya araçları vasıtasıyla milyonlarca insana ulaşmıştır. Bununla beraber dayanışmanın bu süreçte kamuoyunu bilgilendirmek amacıyla sosyal medyayı aktif olarak kullandığı görülmüştür. Gezi Parkı olaylarında konvansiyonel medyanın en temel etkinliğini yapmaması nedeniyle oluşan haberlerin sosyal medya araçları vasıtasıyla yayıldığı izlenmektedir. Bu meselede sosyal medya araçları üzerinden bazı insanların başlattığı eylemin etkileşime uğrayıp sokağa çıkan binlerle milyonlarca insana ulaşması günümüzde yaşanan toplumsal olayların adeta niteliği durumuna gelmiştir.

5.1.3. Siyasi Bilinci Oluşturma Aracı Olarak Sosyal Medya

Muhanned Abdulrezzak (2013), *Sosyal Medya Sitelerinin Siyasi Bilinç Oluşturmasındaki Rolü* başlıklı çalışmasında, sosyal medya siteleri olan Youtube, Facebook ve Twitter rolünü ve bu sitelerin üniversite gençliğinin siyasi bilinci üzerindeki etkisini tespit etmeyi amaçlamıştır. Araştırmacı, Anbar, Tikrit ve Musul olmak üzere üç Irak devlet üniversitesinde 400 öğrenciden veri elde etmiştir. Anket yoluyla

gerçekleştirilen bu araştırmanın sonuçlarına göre öğrencilerin %62,8'i sosyal medya sitelerini kullandıkları için siyasi bilinirliğini artırmıştır. Bununla beraber öğrencilerin, %80'i Arap politik sahnesindeki bazı değişikliklerin sebebinin sosyal medya siteleri olduğunu öne sürmektedir.

5.1.4. Mısır ve İran'daki Siyasi Değişim ve Sosyal Medyanın Rolü

Lidija Spasojević (2017), “*Social Media As a Tool For Political Change :The Uprising in İran (2009) and Egypt (2011)*” çalışmasında 2009 İran ve 2011 Mısır'daki ayaklanma sırasında göstericilere desteği kolaylaştırmak için sosyal medya kullanımını araştırmayı hedeflemiştir. Bu çalışma, Mısır ve İran'daki ayaklanmaların ana sebebinin sosyal medyanın olmadığını tespit etmiştir. Bu ayaklanmaların örgütlenmesinin nedeni siyasi, sosyal ve ekonomik faktörlerdir. Fakat sosyal medya, Mısır ve İran ayaklanmasında katkıda bulunması açısından önemli bir rol oynamıştır. Direkt olmasa da dolaylı etkisiyle bu araçlar protestocuların toplumsal seferberliğini kolaylaştırmıştır.

5.1.5. Sosyal Medya ve Siyasi Aktivizm

Aysha Karamat and Aysha Farooq (2016), “*Emerging Role of Social Media in Political Activism: Perceptions and Practices*” başlıklı çalışmasında siyasi aktivizme ulaşmada sosyal medya araçları olan Facebook ve Twitter rolünün belirlenmesini amaçlamıştır. Araştırmacı, Pakistan'ın iki devlet üniversitesinde 120 öğrenciden veri elde etmiştir. Anket yoluyla gerçekleştirilen bu çalışmanın sonuçlarına göre araştırmaya katılan öğrencilerin çoğunun Facebook ve Twitter'ı kullandıktan sonra siyasi aktivizme daha yüksek oranda katıldığını bildirmiştir. Anket, Facebook ve Twitter'ı kullanmadan önce öğrencilerin siyasete daha az eğilimli olduğunu belirtmiştir.

5.1.6. Sosyal Medyanın Siyasi Katılımı Desteklemedeki Rolü

Ali El-Kadi (2013), “*Yemenli Gençlerin Siyasi Katılımında Sosyal Medya Ağlarının Rolü: Facebook Kullanımı ile İlgili Bir Saha Çalışması*” başlıklı araştırmasında, Yemenli devlet ve özel üniversitelerinde 400 öğrenciden veri elde etmiştir. Anket yoluyla gerçekleştirilen bu araştırmanın sonuçlarına göre Yemen üniversitelerindeki Facebook kullanan öğrencilerin %71’i, siyasi katılım için aktivistlerin Facebook üzerinden çağrısını kabul ettiklerini bildirirken, %29’u ise aktivistlerin Facebook üzerinden çağrısına kabul etmediklerini söylemişlerdir. Siyasi katılımın türü ile ilgili olarak, protestolara katılım %69,9 ile birinci sırada gerçekleşirken, cumhurbaşkanlığı seçimlerinde oylamaya katılım %62,2 ile ikinci sırada yer almıştır.

Sonuç olarak, yukarıdaki çalışmalar sosyal medya sitelerinin Arap Baharında, Türkiye’deki Gezi Parkı olaylarında ve İran’da 2009 yılında gerçekleşen ayaklanmalardaki rolünü incelemiştir. Bazı çalışmalar ise sosyal medya sitelerinin bireylerin politik farkındalığını şekillendirmede ve politik katılımı desteklemedeki rolünü de incelenmiştir. Bu çalışmalar, sosyal medya sitelerinin halk ayaklanmalarının hazırlanmasında önemli bir rol oynadığını göstermiştir. Bazı araştırmalar, sosyal, ekonomik ve politik faktörlerin, Tunus ve Mısır’daki olayların ana sebebi olduğunu gösterirken, sosyal medya sitelerinin sadece kamuoyuna bilgi aktarımı için bir araç olduğunu göstermiştir. Daha da önemlisi, sosyal medya siteleri artık politik farkındalığı şekillendirmek, politik katılımı desteklemek ve siber aktivizmi uygulamak için önemli bir araç haline geldiği görülmüştür.

5.2. Araştırmanın Konusu

Sosyal medya sitelerinin ortaya çıkmasıyla iletişim araçlarında son dönemlerde devasa bir ilerleme yaşanmıştır. Uçsuz bucaksız ufuklara gidebilen söz konusu araçların kullanıcıları, son derece sınırlı denetim sistemi sayesinde etkili olma fırsatını değerlendiriyorlar. Aynı zamanda bu sitelerde en çok kullanılan alan siyasi aktivizm alanıdır. Dinamik gençlerin söz konusu sitelerdeki siyasi faaliyetleriyle başta Mısır ve Tunus olmak üzere bazı Arap ülkelerinde devrimlerin meydana gelmesinde sosyal

medyanın büyük bir katkısı olmuştur. Meydana gelen Arap devrimleri ile bir yandan söz konusu sosyal medya araçlarının toplumdaki yeri ortaya çıkarken diğer yandan bu yeni durum, bilgilerin tekelleşmesini destekleyen konvansiyonel medya araçlarını ciddi anlamda tehdit etmektedir.

2011 yılı Arap ülkelerinde yaşanan olayların gidişatı sosyal medya sitelerindeki büyük değişimi göstermektedir. Bu araçlarla bireyler otoriter rejimlerin cinayetlerini kanıtlayan görüntüleri paylaşıırken, aynı zamanda sosyal medyayı özgürlük ve demokrasi talebi için protestoları organize etme, düzenleme aracı olarak da kullanmıştır. Dolayısıyla sosyal medya siteleri siyasi aktivizmlerinde kullanılan en önemli araçlardan biri olmuştur.

Bu kapsamda sosyal medya sitelerinin siyasi alandaki rolünün önem arzemesi üzerine konuyu değerlendirme ihtiyacı doğmuştur. Buna istinaden araştırmanın ana konusu; sosyal medya sitelerinin -Facebook, Twitter ve Youtube- 2011-2015 yılları arasında Yemen’de yaşanan siyasi aktivizmin üzerindeki rolünü araştırmaktır.

5.3. Araştırmanın Amaçları

1. 2011 yılında Yemen’de yaşanan ayaklanmalara katılma amaçlarını açığa çıkarmak,
2. 2011-2015 yılları arasında Yemen’de yaşanan siyasi durumlar hakkında katılımcıların görüşlerini öğrenmek,
3. 2011-2015 yılları arasında Yemen’de yaşanan siyasi olaylarda sosyal medya sitelerinin -Facebook, Twitter ve Youtube- siyasi aktivizmdeki rolünü aşağıdaki unsurlara dayanarak değerlendirmek:
 - 2011-2015 döneminde Yemen’deki siyasi değişim sürecinin başarısına kadar Yemen’de 2011 yılında başlayan halk ayaklanmaları protestolara hazırlık sürecinde sosyal medya sitelerinin -Facebook, Twitter ve Youtube- oynadığı rolü ortaya çıkarmak,
 - 2011-2015 yılları arasında Yemen’de yaşanan siyasi değişim sırasında sosyal medya sitelerinin -Facebook, Twitter ve Youtube- rolünü bilmek,

- 2011-2015 döneminde Yemen’de yaşanan siyasi olayları sırasında sosyal medya sitelerinin -Facebook, Twitter ve Youtube- siyasi aktivizm uygulamasında siyasi aktivistlerine sağladığı avantajları öğrenmek,
- 2011-2015 yılları arasında Yemen’de gerçekleşen siyasi olaylarda sosyal medya sitelerinin -Facebook, Twitter ve Youtube- konvansiyonel medya Gazete, Radyo ve Televizyon avantajları hakkında bilgi sahibi olmak,
- 2011-2015 döneminde Yemen’de tanık olduğu siyasi olayları sırasında sosyal medya sitelerinin -Facebook, Twitter ve Youtube- Yemen gençliğinin siyasi farkındalığı ve siyasi katılımı üzerindeki etkisini irdelemek.

5.4. Araştırmanın Önemi

Araştırmacıya göre; geçtiğimiz araştırmalara bakıldığında bu konuyla ilgili çalışmaların son derece yetersiz olduğu görülmüştür. Aynı zamanda araştırma konusunun önemi ve güncelliği göz önünde bulundurulduğunda konunun detaylı olarak aydınlatılma, konuyu anlama ve konuyla ilgili sonuçlar elde etme ihtiyacı doğmaktadır. Arap Baharında sosyal medyanın rolüne baktığımızda, çoğu araştırmanın Tunus, Mısır, Libya, Suriye ve diğer Arap ülkelerinin sosyal medya sitelerinin oynadığı role odaklanılmıştır. Araştırmacının aktarımına göre, 2011-2015 döneminde Arap Baharı ülkelerinden biri olan Yemen’de sosyal medya sitelerinin siyasi aktivizm konusu üzerinde oynadığı rol hakkında hala bir çalışma bulunmamaktadır. Araştırma konusunun diğer bir önemi de sosyal medya siteleri alanında gelişmelerin takip edilmesidir. Bununla birlikte bu araştırmanın 2011-2015 yılları arasında Yemen’de siyasi aktivizmde sosyal medya sitelerinin protesto hazırlığı, siyasi değişim, siyasi katılım ve bilincin artmasındaki rolü hakkında diğer araştırmacılara yeni veriler sunması hedeflenmektedir.

5.5. Araştırmanın Yöntemi

2011-2015 yılları arasında Yemen’deki siyasi aktivizmlerde sosyal medya sitelerinin -Facebook, Twitter ve Youtube- etkisini tanıma hedefiyle bu araştırma tezi hazırlanmıştır. Aynı zamanda Yemen’de yaşanan siyasi olaylar hakkında derin bilgilere

ulaşma hedefiyle tezde Yemen'in siyasi tarihi ele alınarak eski yıllardan itibaren 2015 yılına kadar kronolojik sıralamaya göre Yemen'deki siyasi olaylar sunulmuştur. Araştırmada çeşitli tarihi kaynaklardan yararlanılmıştır. Ancak konunun güncelliği ve Yemen'de devam eden savaş şartlarından dolayı araştırmacı Yemen'in siyasi tarihiyle ilgili kaynaklara ulaşmakta engellerle karşılaşmış ve tezin yazım aşamalarında çeşitli zorluklar yaşamıştır. Özellikle Yemen'de 2011-2015 döneminde meydana gelen olaylar hakkında yazılan kaynaklar ve Yemen'deki internet ve sosyal medya üzerinde yapılan araştırmalarda kaynak sıkıntısı yaşanmıştır.

Araştırma sosyal medya sitelerinin Arap Baharına olan etkisi ile Yemen'deki olaylara olan etkisi arasında kıyaslama yapmayı hedeflemektedir. Dolayısıyla araştırmada sosyal medya sitelerinin 2011 yılında başlayan Arap Baharı üzerindeki etkisi de ele alınmıştır.

Araştırmanın uygulama kısmında ise tezde nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırmalar; gözlem, görüşme ve belgeleri analiz etme gibi nitel bilgileri toplama tekniğidir. Aynı zamanda doğal ve gerçek bir üslupla olay ve analizlere ışık tutmaktadır (Yıldırım ve şimşek, 2011: 39). Bu aşamada derinlemesine görüşme tekniği kullanılarak görüşmecilerle yüz yüze görüşülmüştür.

Günümüzde sosyal bilimlere ait araştırmalarda görüşme teknikleri geniş şekilde kullanılmaktadır. Esnek gözlem yöntemine sahip bu teknikle saha taramasından doğan kusurlar büyük oranda silinmektedir. Aynı zamanda bilgiler daha derin bir şekilde toplanır. Yöneltilen kapsamlı ve derin soruların cevaplarıyla daha güvenilir bilgiler elde edilir (Güven, 2001: 169). Bu teknik sayesinde araştırmanın konusuyla ilgili derin bilgiler elde edilmiştir. Bu şekilde okurun konuya ilişkin detaylı bilgilere ulaşabilmesi hedeflenmektedir.

5.5.1. Verilerin Analizi

Görüşme sonuçlarının değerlendirilmesi "betimsel analiz" yöntemi kullanılmıştır. Betimsel analiz; daha önce belirlenmiş konularla ilgili elde edilen verilerin

açıklanmasında kullanılan yöntemdir. Bu yöntemin hedefi görüşülen kişilerin fikir ve görüşlerinin dikkat çekici bir üslupla anlatılmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 224). Bu yöntemle göre verilerin analiz kısmında çok sayıda alıntı yapılmıştır.

5.5.2. Araştırmanın Örneklemi

Üzerinde araştırma yapılan gruplarda “amaçlı örnekleme” yöntemi kullanılmıştır. Bu tür grup araştırmasında araştırmacı, tezi doğrultusunda belirli bir hedefe göre grubu seçer. Grup fertlerinde belirli özelliklerin olması gerekir. Yöntem, söz konusu gruba dair öznel fikirleri kapsamaz. Bilimsel analiz için güçlü bir zemin ve zengin bilgi kaynağı oluşturur. Dolayısıyla araştırmacılar için araştırma konusuyla ilgili uygun bir yapıyı oluşturur (El-Tusi, 2001: 6).

20 - 50 yaş aralığındaki Yemenli siyasi aktivistler hakkında araştırmaya ilişkin bilgiler toplanmıştır. İlgili aktivistler hem araştırmanın konusuna bağlı, hem de sosyal medya siteleri ve çeşitli medya araçlarında büyük rolleri olanlardan seçilmiştir. Türkiye içinde ve dışında ikamet eden 26 Yemenli siyasi aktivist ele alınarak görüşme gerçekleştirilmiştir. Aktivistlerin 24’ü erkek 2’si kadındır. Mekan olarak Yemenlilerin Türkiye’de en çok bulundukları şehir olan İstanbul seçilmiştir. Nitekim İstanbul’da Yemen Şebab ve Belqees kanalları gibi birkaç Yemenli medya kuruluşu ve TV kanalı bulunmaktadır. Araştırma esnasında siyasi aktivistlere eşit davranılarak hepsi aynı şartlar altında değerlendirilmiştir. Bununla birlikte kimlik bilgilerinin gizliliği korunmuştur. Araştırma grubunda kadın sayısının az olmasının nedeni ise, başta 3 yıldır süren savaş olmak üzere Yemen’de yaşanan zor şartlar, maaş ödemelerinin durdurulması, elektrik ve internetin çok az ulaşılabilir olması hatta çoğu zaman tümüyle kesilmesi gibi sebeplerden dolayı araştırmacının Yemenli kadın siyasi aktivistlere ulaşmada ciddi zorluklarla karşılaşmasıdır.

Türkiye’deki siyasi aktivistlerle derinlemesine görüşmeler yüzyüze yapılmıştır. Türkiye dışında yaşayan aktivistlerle ise e-posta yoluyla gerçekleştirilmiştir. Çoğu görüşme Türkiye’de gerçekleştirilmiştir. Türkiye dışında ise başka bir ülkede yaşayan Yemenli siyasi bir aktivistle de görüşülmüştür. Yemen’deki siyasi aktivistlerde ise bir

kısmına ulaşılabilmesine rağmen Yemen'deki devam etmekte olan siyasi ve ekonomik sorunlardan dolayı iletişim kopukluğu yaşanmıştır.

Türkiye'deki Yemenli siyasi aktivistler, Türkiye'de yayın yapan TV kanallarının müdürleri, akademisyenler, Yemenli kanallarda ve web sitelerinde çalışanlar, sosyal kuruluşlardaki yöneticiler, gazeteciler, öğrenciler ve siyasi işlerle ilgilenen araştırma merkezi çalışanlarıdır. Bazı aktivistler Yemen'de görev almaktadırlar. Yemen meclisi üyeleri ve Yemen hükümeti yetkilileriyle de görüşme yapılmıştır. Aktivistlerin eğitim düzeyleri bağlamında, 13'ü lisans mezunu, 10'u yüksek lisans yapmakta olan ve 3'ü ise doktora aşamasındaki bireylerdir. Bazı Yemenli aktivistlerin basın deneyimleri ise 5-15 yıl arasında değişmektedir. Uzmanlık alanları bakımından çoğu siyasi aktivist, siyasal bilimler, yazılı, görsel ve işitsel medya uzmanlarıdır.

Sosyal medya sitelerinin -Facebook, Twitter ve Youtube- günlük kullanım oranlarına gelince; 11 siyasi aktivistin günde 1-3 saat arası, 10 siyasi aktivistin günde 3-5 saat arası, 3 siyasi aktivistin günde 5-8 saat arası, 2 siyasi aktivistin günde 8 saatten fazla sosyal medyayı kullandığı bilgisine ulaşılmıştır. Görüşmeler 19/03/2018 tarihinde başlayıp 04/04/2018 tarihine kadar sürmüştür.

5.5.3. Kapsam ve Sınırlılıklar

1. Araştırmada 2011 ve 2015 yılları arasında Yemen'de süren siyasi olaylarda sosyal medyanın rolünden bahsedilmiştir.
2. Araştırma kapsamında, sosyal medya sitelerinden sadece Facebook, Twitter ve Youtube ele alınmıştır.
3. Bu araştırma, görüşmedeki sorularla sınırlı olmuştur.
4. Soruları yanıtlayan Yemenli siyasi aktivistlerin verdikleri cevaplarla sınırlı tutulmuştur.
5. Araştırmada, görüşme sırasında Arapça dili kullanılmıştır.
6. Araştırmadaki görüşme Türkiye'de yaşayan Yemenli siyasi aktivistlerle yüz yüze yapılmış, Türkiye dışında yaşayan siyasi aktivistlerle ise e-mail üzerinden gerçekleştirilmiştir.

5.5.4. Araştırma Verilerinin Toplanması

Araştırmacı, araştırma için bilgi toplama yöntemi olarak derinlemesine görüşme tekniğini kullanmıştır. Görüşmeler için araştırma hedeflerine uygun 9 açık soru hazırlanmıştır. Aynı zamanda araştırmacı yarı yapılandırılmış görüşme tekniğini kullanmıştır. Önceden hazırladığı sorularla birlikte görüşme esnasında araştırmacının konusuyla ilgili alt sorular yöneltmiştir. Görüşmelerin süresi ortalama 10 ile 39 dakika arasında sürmüştür.

Görüşmeler çoğunlukla katılımcıların işyerlerinde bazen de işyerleri dışında gerçekleştirilmiştir. Bir takım görüşmeler otel ve diğer kuruluşlarda yapılmıştır. Zamanlama bakımından görüşme yapılacak olan grup elemanlarının istekleri doğrultusunda, bir kısmı için öğle vakitleri, diğer kısmı için de sabah saatleri tercih edilmiştir. Görüşmelerde genellikle ses kayıt cihazı kullanılmıştır. Ancak bazı görüşmecilerin ses kaydından rahatsızlık duyduklarını belirtmeleri üzerine görüşmeleri yazıyla kaydedilmiştir.

5.6. Araştırma Bulgularının Değerlendirilmesi

5.6.1. 2011 Yılı Ayaklanmalarına Katılmanın Hedefleri

Arap ülkeleri yıllar boyu zor şartlarla mücadele etmişlerdir. Arap milletlerinin otoriter rejimler tarafından uzun yıllar baskı görmeleri, öldürülme, tutuklama ve işkencelerden dolayı liderlerine karşı patlama aşamasına gelmişlerdir. Otoriter rejimlerin bu baskıcı yöntemleri sonucu 2010 yılı sonları ile 2011 yılı başlarında patlayan halkın isyanı “insanlar rejimi devirmek istiyor” sloganları başlamıştır.

Aynı zamanda Arap ülkelerinde iç ve dış kitlelerin “irtica” veya “siyasi gericilik” olarak adlandırılan durumun çeşitli suretlerine şahit olunmuştur. İçerideki Arap rejimleri; özgürlük, insan haklarına ve karşı tarafın görüşlerine saygı gerekliliğini göz ardı edip yerine baskıcı ve otoriter yöntemleri kullanmayı tercih etmiştir. Söz konusu rejimler ellerindeki güvenlik araçlarını muhalifleri susturmaya ve sindirmeye yönelik kullanmıştır. Ceza evleri dolup taşmış, işkenceler artmış, mağdur halka sopa yöneltme

yöntemi yayılmıştır (Kataluni, 2014: 22). Genel olarak Arap ülkeleri ya bir ferdin ya da bir siyasi partinin veya demokrasi tiyatrosunu oynayan, diktatör tarafını gizleyen tek bir kabilenin ülkesidir. Dolayısıyla istisnasız bütün Arap ülkelerinde demokrasi ve sivil toplum kuruluşlarından uzak bir yönetim sürmektedir (Abdullah, 1997: 67). Bu faktörlerden dolayı siyasi hayatlarda büyük bir donukluk görülmüştür. Ülke yönetiminin sadece otoriter rejimlerin ellerinde olması siyasi ufkun sınırlı kalmasına neden olmuştur. Bu durum tek parti, tek lider atmosferiyle yaşayan milletlerin bir gün ayaklanmalarına neden olmuştur. Halk, ülkelerinin düştüğü kötü duruma karşı geldiği ve bunlara tepkisiz kalamayacağını belirterek ayaklanmıştır.

Görüşmecilere 2011 yılında Yemen’de yaşanan ayaklanmalara katılmalarının nedenini sorduğumuzda, çoğunluğu ülkede gittikçe kötüleşen iç ekonomik, siyasi ve sosyal durumların buna neden olduğunu ifade etmişlerdir. Aynı zamanda Yemenli gençler ve toplumun farklı kesimlerinden insanların Arap Baharı ayaklanmalarından da etkilenecek protestolara katıldıkları görülmüştür.

Bu kapsamda görüşmecilere şu soru yöneltilmiştir: “2011 yılında Yemen ayaklanmalarına katıldınız mı? Katıldıysanız, katılmanızdaki hedefiniz neydi?” Aynı soruyu Siyaset Sosyolojisi Profesörü ve Siyasi aktivist olan Naser Bey’e (50) sorduğumuzda Yemen iktidarının barışçıl, uzlaşma ve özgürlükten uzak olduğunu kaydederek şu sözleri eklemiştir:

“Evet. Siyasi rejim çıkmaz yola girmişti. Yemen’in siyasi ortamına bakıldığında siyasi çözüm fırsatlarının olmadığı görülmektedir. Dolayısıyla Cumhurbaşkanlığı sistemini geri getirmek veya Cumhuriyeti rayına oturtmak gerekiyordu. Cumhurbaşkanlığı sistemine yakın aşamaya gelmiştik aslında. Ancak Salihiler rejimi medya araçlarıyla pazarlanıyordu”.

Naser Beyin cevabından anlaşılacağı üzere Yemen’deki rejim, Cumhurbaşkanlığı sisteminden krallık yönetimine yakın olan aile yönetimine doğru kaymaktaydı. Bunun kanıtı Ali Abdullah Salih’in Yemen’e 33 yıl boyunca hükmetmesi, halkın elinden demokrasiyi alması, iktidarda barışçıl değişimi engellemesi, iktidarı oğluna devretme niyetinin belirginleşmesiyle babadan oğula geçme politikasını öne sürmesi gibi

faktörlerin Yemen rejiminde demokrasiye yer verilmeyeceğini gösteriyordu. En belirgin kanıtlar da özgürlüklerin kısıtlanması, 3 organdaki işleyişlerin düzensizliğiyle organların birbirine girmesi gibi bütün bu faktörler 2011 yılında halkın ayaklanmasına neden oldu. Bu ayaklanmaların temel hedefi demokrasiyi tesis edip Yemen halkını geri kalmışlıktan gelişime taşımaktı.

San'a Üniversitesi siyaset bilimlerinde Hocası El-Maktari'ye göre, seçimi aday siyasi partilerin zamanında gerçekleştirmemesi Yemen'deki demokratik işleyişin gerilemesine neden oldu. Zirveye ulaşan bu gerilemeyle rejimin iktidarı sürekli devralmasıyla iktidarın en güçlü müttefiklerinin dahi dahil olduğu muhalif kitlenin iyice kabarmasına yol açtı. Bu doğrultuda tek çatı altında toplanan umutlar 11 Şubat'ta "rejimi devirme" istekleriyle meydana çıktı (El-Maktari, 2016 : 8-9). Siyasi rejimin sürekli iktidarı devralması, aşırı muhalif bir kitlenin oluşmasına neden olarak rejimi düşürmek adına geniş protesto ve ayaklanmalara sebep oldu.

Aynı soruyu Yemen meclis üyesi ve siyasi aktivist Tahir Bey'e (50) yönelttiğimizde olayı farklı bakış açısıyla değerlendirerek Yemen'deki gelişimi engelleyen nedenin siyasi iktidarın yıllar boyunca yapmış olduğu yolsuzluklar olduğunu ifade etmiştir. Tahir'e göre, siyasi rejimin yaptığı yolsuzluklar, kabileleri birbirine düşürerek farklı kabileler arasında çatışma çıkarma gibi operasyonlar Yemen'i fakir ve gelişmekte olan ülkeler sınıfında kalmasına neden olmuştur. Aynı şekilde kötü ekonomik koşullar 2011 devrimini tetikleyen önemli faktörlerdendi.

Yemenli bir TV kanalında siyasi program hazırlayıcısı ve editörü olarak çalışan siyasi aktivist Ahmet Bey (30) aynı düşüncelere katılarak görüşünü şu şekilde ifade etti:

"Katılmamdaki amaç her Yemenli genç gibi Yemen'de yaşanan siyasi, ekonomik ve sosyal durgunluk. Söz konusu devrim gerekçesinin tek adresi bunlardı".

Ahmet ve Tahir'in ifadelerine bakıldığında Yemen'deki ekonomik, sosyal ve insani gelişimin gittikçe gerilediği, dolayısıyla en az gelişmiş ülkelerden biri olarak değerlendirildiği anlaşılmaktadır. Yemen ülkesi ayaklanmalar öncesinde büyük ekonomik sorunlarla mücadele ediyordu. Söz konusu süreçte bireysel gelirlerin düşmesi, fakirlik oranının artması, okuma yazma oranının azalması gibi ciddi sosyal sorunlar

yaşanmaktaydı. Bundan dolayı Yemen sürekli dış yardımlara el açan ve bunun olumsuz neticelerine katlanan bir ülkeydi.

Ebu-Nahil (2013:117)'a göre, Kuzey ile güneyin birleştiği Yemen merkezî yönetimde zayıf ve zengin petrol kaynaklarına sahip olmasına rağmen Körfez ülkeleri arasında insani gelişim endeksinin en düşük olduğu ülkedir. Devletin gelirlerinde petrol gelirleri geçmiş yıllara nazaran ciddi düşüş yaşanarak 2008 yılında 460 milyon dolardan 2010 yılında 100 milyon dolara kadar düştü, ülkede ekonomik ve sosyal krizin derinliği arttı. Bunun sonucunda gençlerde işsizlik oranının artmasıyla Yemen'in en ciddi ekonomik sorunlarının bir tanesi oluştu.

Ortadoğu'daki ekonomik sorunların başlaması enflasyon, dış borç, işsizlik gibi sorunları çözme ihtiyacını doğurmaktadır. Örneğin Cezayir, İran, Yemen, Lübnan ve Filistin gibi Ortadoğu ülkelerinde işsizlik oranı %30-35'lere varmaktadır (Yılmaz, 2010: 66). Ekonomik zorlukların çoğu, vatandaşların taleplerini karşılamakla yükümlü olunan ekonomik kalkınmanın gelişimindeki zayıflıktan kaynaklanmaktadır.

Aynı soruyu Yemenli bir televizyon kanalında çalışan Yemenli siyasi aktivist Fatıma (35) Arap Baharına paralel şekilde ülkede yolsuzluk oranının artması, ekonomik şartların iyice kötüleşmesi gibi faktörlerin gençleri ayaklanmaya ittiğini belirtmiştir. Fatıma ayrıca, "halk devrimi" kavramının 2011'de Yemen'de olan olayları tanımlamak için kullanıldığını, çünkü "protesto" kavramı bu olaylar tanımlamak için yetersiz kaldığını aktarmıştır. Konuya ilişkin görüşü:

"Evet devrime katıldım. Biz buna ayaklanma değil devrim diyoruz. Bu 2011 yılında başlayan halkın ve gençlerin barışçıl devrimidir. Katılmamdaki hedefim değişim, özgürlük, adalet ve eşitliğin sağlanmasıydı" şeklinde olmuştur. Yanıtı değerlendirdiğimizde Yemenli gençlerin Arap Baharından etkilendiklerini görüyoruz. Çünkü ayaklanmaların sonucunda meydana gelen Arap Baharının altında yatan gerekçeler hemen hemen bütün ülkelerde aynıydı. En başında yolsuzluk, siyasi rejimlerin kaynaklara el koyması, özgürlük, adalet ve eşitlik kavramlarının olmaması gibi nedenler Arap Baharı'nı oluşturan en temel faktörlerdendi. Yemenli gençler aslında demokrasiyi, meşruiyetini kaybeden rejimin düşmesini talep eden Tunus ve Mısırlılar gibi Arap

gençliğin devamını oluşturunyorlardı. Yemen devrimini daha çok gençlik blokları oluşturmaktaydı.

Devrim sürecindeki toplantı organizasyonları, açık müzakereler, koordinasyonlu ve stratejik hareketlenmeler Yemen devriminin Mısır ve Tunus devriminden daha uzun ve verimli olacağı konusunda ümit vericiydi (Kışlakçı, 2013: 229). Ancak rejimin uzlaşmaya yanaşmaması, barışçıl protestocuların taleplerini gözardı etmesiyle başta özgürlük ve eşitliği talep eden sonrasında rejimin düşürülmesine kadar giden protestolardaki Yemenli gençlerin bir yıldan uzun süre sahalardan çekilmemelerine neden oldu. Ayaklanan Yemenlilerin talepleri Mısır ve Tunus'ta ayaklananların talepleriyle eşdeğerdi.

Sonuç olarak, 2011 yılında Yemen'de şahit olunan ayaklanmalar siyasi rejimin vatandaşların isteklerini yerine getirme konusundaki acziyetini, siyasi güçlerin ise vatandaşların siyasi ve hukuki talepleri olan barışçıl, esnek ve demokratik değişim konusundaki beceriksizliklerini açığa vurdu. Siyasi rejim bu talep ve ayaklanmaları değerlendirip köklü çözüm bulacağına, iktidar ve kaynakların sadece kendisinde kalması niyetiyle kendi dönemindeki çatışma ve savaşları fırsat bilip siyasi güçleri aleyhine çevirdi.

Yemenlilerin ayaklanma öncesinde karşılaştıkları zorluklar sadece siyasi açıdan değildi. Bununla birlikte ekonomik zorluklar da vardı. Ülkede gaz, petrol, vb. zengin doğal kaynakları olmasına rağmen Yemenliler uzun yıllar boyunca yolsuzluk, fakirlik, işsizlik sorunlarıyla mücadele ettiler. Çünkü yıllar boyunca ülkenin kaynakları vatandaşın menfaati doğrultusunda kullanılmamaktaydı.

Görüşmelerden anlaşıldığı üzere aslında bütün bu faktörler siyasi rejimdeki çöküşün başlangıcını gösteriyordu. İşte bu yüzden 2011 yılı ayaklanmaları gençlerin, siyasi güçlerin ve bütün toplum bireylerinin sistem değişikliğini istemelerinin tam zamanıydı. Tunus ve Mısır'daki Arap Baharı Yemenli gençleri fakirlik ve işsizliğine çözüm bulmak, özgürlük, adalet ve eşitliğe kavuşmak için barışçıl protestolar düzenlemeye teşvik ediyordu. Ancak rejimin çözüme hiçbir şekilde yanaşmaması, söz konusu protestoların "rejimin düşmesi" isteğine kadar dönüşmesine neden oldu.

5.6.2. Yemen’deki Değişim Sürecindeki Siyasi Durum Analizi

Yemen 2011-2015 yılları arasında büyük bir siyasi değişim yaşadı. Söz konusu siyasi değişimin izleri 2011 yılında Tunus devriminin kazanılmasıyla ortaya çıktı. Tunus devriminin zaferi genelde Arap gençler özelde ise Yemenli gençler için büyük bir ümit oluşturdu. Zaferin ertesi günü Yemenli bir grup genç San’a’daki Tunus Büyükelçiliğinin önüne giderek Yemen rejimine karşı pankartlarla Tunus devrimini destekledi.

2011 yılında başlayan Yemen’deki ayaklanmalar KİK önerisiyle hatta “Körfez Girişimi” olarak adlandırılan Ali Abdullah Salih’in başkan yardımcısı Abd Rabbu Mansur Hadi’ye devretme talebine kadar gelişti. Bu aşamada başkanlık seçimleri, ulusal diyalog ve yeni anayasa düzenlendi.

Görüşmeye katılan bir grubun görüşleri Yemen’e ilişkin bölgesel müdahalelerin, Yemenli gençlerin ülkedeki kötü durumları durdurma ve halkın adalet içinde yaşama hedeflerini içeren değişime yönelik atılan adımların önünde engel oluşturduğu yönündeydi.

Araştırma kapsamında görüşmecilere şu soru yöneltildi: “2011-2015 yılları arasında Yemen’deki siyasi durumu nasıl analiz ediyorsunuz?” Aynı soruyu Siyaset Sosyolojisi Profesörü ve aktivist Naser Bey’e (50) de sorduğumuzda, bölge ülkelerinin müdahalelerinin değişim isteyen gençlerin menfaatine olmadığını belirtti. Naser bey; rejimi destekleyen ülkeler sözde halk ayaklanmasını kucaklamak ve halkla beraber ülkeyi daha esnek bir siyasi sisteme taşımak için Başkan Ali Abdullah Salih’i yargılanmaktan koruyacak dokunulmazlık zırhına büründürüp hükümetin yarısını ona vererek Ali Abdullah Salih’i yönetime ortak ettiklerini, bununla birlikte devletin farklı kademelerinde kendisini destekleyen yapıların olmasıyla sistemin taşınma sürecindeki kararları yönetmeyi başardıklarını aktardı.

Akademisyen ve siyasi aktivist Muhammed Bey’e (40) aynı soruyu yönelttiğimizde, Muhammed değişim sürecinde Yemen’deki siyasi şartlar istenilen hedeflere doğru ilerlemeyi sürdürürken Körfez girişimi buna engel olduğunu bildirerek duruma ilişkin görüşlerini şöyle anlattı:

“Siyasi gelişmeler aslında olumlu başladı. Hatta hedeflere doğru emin adımlarla ilerliyordu. Tabii bu durum bölgede tedirginlik oluşturdu. Halbuki bundan korkulacak bir şey yoktu”.

Muhammed Bey’in bu cevabından anlaşılacağı gibi, 2011 yılında başlayan Yemen devrimi hedeflerine doğru ilerlerken bu durum Körfez ülkeleri için bir korku hattı oluşturmıştır. Referandum ve demokratik değişimi, özgürlük, onurlu yaşam, eşitlik ve adaleti talep etmekle başlayan rejimin düşürülmesi taleplerine kadar gelişen Yemen devrimi coğrafi yönden yakın olan ülkelere sıçrama ihtimaliyle söz konusu ülkelerde tedirginliğe neden olmuştur.

Bir taraftan Yemen’in son derece dinamik stratejik konumu diğer taraftan Körfez ülkelerine komşu olması, iç işlerinin gittikçe kötüleşmesi gibi önemli faktörlerden dolayı ülkedeki iç çatışmalar ve krizler direkt Körfez ülkelerine sıçramaktadır. Aynı şekilde Körfez ülkelerinde gerginlikler yaşanırsa yine eşit oranda Yemen’e de sıçrayacaktır (Ebu-Zeyd, 2013: 75). Körfez ülkelerine göre Tunus, Mısır ve Yemen rejimlerinin düşmesi demek kendi siyasetlerinin kaybetmesi demektir. Arap dünyasının siyasetini oluşturmakta aktif rolü olan Körfez ülkeleri Arap dünyasıyla ilgili siyasi istikrarının bozulmasını kabul edemez (Nofel ve diğerleri, 2015: 8). Arap Baharından sonra ülkelerdeki değişimlerin Körfez ülkelerinin Arap ülkeleriyle ilgili dış siyasetlerine karşı engel duvarı oluşturduğu kesindir.

Arap Baharı ülkelerinden olan Yemen’deki değişim sürecinin başta olumlu ilerlemesine rağmen siyasi araştırmacı ve aktivist Ahmet Bey (30) söz konusu süreçte Yemen’in çeşitli engellerle karşılaştığını belirterek, Arap Baharı döneminde Yemen’de gençlerin liderliğinde halkın ayaklanması sonrasında onlara siyasi partilerin ve kabile şeyhlerinin katılması hatta Yemenli kadınların da onlarla birlikte saf tutmasının siyasi gerginlik oluşturduğunu aktarmıştır.

Yemenliler normalde silah taşıyan bir millet olmalarına rağmen özgürlük ve demokrasi için silah ve şiddet yerine barışçıl protestoları tercih etmeleriyle büyük bir değişime imza atmışlardır. Yemen devriminin başarılı olması durumunda bölge

lkelerinin Arap Baharının kendi ülkelerine sıçrama ihtimaline karşılık duruma müdahale edilmesiyle başarıyla sonuçlanacak olan değişim, atılan bu adımlarla durdurulmuştur.

Körfez girişimini eleştiren bazı muhaliflerin görüşlerini değerlendirdiğimizde, Körfez girişiminin temel hedefinin rejimin başındakileri kurtarma ve bölgesel siyasi değişiklikleri engelleme olduğu sonucuna varılmaktadır. Yine Körfez girişimiyle ilgili diğer görüşler ise söz konusu girişimin Yemen’de iktidarın barışıl tavrılar sergilemesi, Yemenli halkın hedeflerini gerçekleştirmesi yönünde uygun bir siyasi çözüm olduğunu belirtmektedir. Hatta Körfez girişiminin neticesinde Yemen’deki ihtilaflı taraflarda uzlaşma sağlanması için Ulusal Diyalog Konferansı düzenlendiği savunulmaktadır.

Yemenli bir TV kanalında sunucu olarak çalışan siyasi aktivist Ali Bey’e (32) değişim süreciyle ilgili siyasi olayları nasıl değerlendirdiğini sorduğumuzda, Körfez girişiminin Yemen krizine çok önemli bir siyasi çözüm oluşturduğunu belirterek gençlerin protestolar esnasında baskılayıcı tavrılarla karşılaşmalarına rağmen, protestoların ülkeyi krizden kurtarmak adına bir siyasi çözüm olarak Körfez girişiminin başlamasına kadar devam ettiğini söylemiştir. Söz konusu girişim siyasi tasfiyeleri oluşturarak Ali Abdullah Salih’in çekilmesinden sonra Yemen’in geleceği için bir altyapı oluşturmuştur. Aynı zamanda Körfez girişimi mezheplere ve kabilelere kısaca bütün tarafları kapsayarak Ulusal Diyalog Konferansına katılmaları için fırsat vermiştir. Ulusal Diyalog Konferansı’nın yeni Yemen’in kurulması için önemli bir adım olduğunu düşünen Ali Bey söz konusu konferansta ülkenin siyasi ve seçim sistemini belirleme, Sa’de ve güney bölgelerinin sorunlarını çözme gibi önemli gelişmeler sağlandığını düşünmektedir.

Siyasi Aktivist Fatıma’ya (35) aynı soruyu sorduğumuzda benzer bakış açısıyla cevap vermiştir. Ona göre, *“2011 yılı devrimi Ali Abdullah Salih’i tahttan indirmesiyle büyük bir değişime imza attı. Tam 33 yıl sonra Abd Rabbu Mansur Hadi’yle yeni bir Başkanla Körfez girişimi sürecine girildi”*.

Fatıma; 2011 yılı devriminin Yemen siyasetinde köklü değişimler oluşturduğunu belirtmiştir. Bu köklü değişimlerin başında Körfez girişimine imza atılmasıyla, girişimin önemli siyasi değişikliklere neden olduğu dşncesindedir. Fatıma’ya göre, en önemli adım ise yönetimin Salih’ten yardımcısı Abd Rabbu Mansur

Hadi'ye taşınması, Ali Abdullah Salih'in 33 yıl Yemen'i yönetmesinden sonra ilk siyasi değişimin gerçekleşmesi, aynı zamanda Körfez girişimi rejimin ele başını indirip, Ulusal Diyalog Konferansına katılanların arasında ihtilaflı tarafların olmasına rağmen Güney Hareketi ve Ensarullah (Husiler) ve tüm toplumsal sınıflara kapıları açarak, gençlerin isteklerini gerçekleştirme ve toplumsal barışı sağlama arasında dengeyi sağlayabilmesi gibi Körfez girişiminin önemli gelişmelere imza atmasıdır.

El-Cabir (2016: 38)'a göre, Körfez girişimi aslında siyasi partiler ve fırkalarının arasında bir denge oluşturmayı hedeflemektedir. Egemenlik sahibi parti ve gayri resmi güçler tek başlarına Yemen'i yönetip kaos ve krizlerin oluşmasını engelleme amacıyla siyasi grupları tek çatı altına toplayıp güçlü bir zemin oluşturmaya çalışmıştır.

Bu nokta Körfez girişiminin son aşamasında ele alınmaktadır. Körfez girişiminin en önemli hedefleri yönetimin barışçıl bir ortamda Ali Abdullah Salih'ten yardımcısı Abd Rabbu Mansur Hadi'ye taşınmasını sağlamak, iktidar sahibi partiyle Ortak Buluşma Partileri* arasında yarı yarıya bir hükümet oluşturmak, ulusal diyalogta devrim gençleri dahil, kabileler, güneyliler, Ensarullah (Husiler) gibi bütün Yemenli tarafları dinlemektir.

Körfez girişiminin olumlu hedeflerine rağmen, siyasi aktivist ve gazeteci Beşir Bey'in (42) düşüncesi ise, değişim aşamasında taraflar süreci yanlış değerlendirdikleri yönündeydi. Beşir Bey görüşlerini şu şekilde beyan etmiştir:

“Uzlaşmalı hükümet ve lider oluşturulmasına rağmen hükümetin içinde dahi çeşitli ihtilaflar vardı. Hükümete ortak olan siyasi tarafların şikâyetlerine maruz kalındı. Bu faktörler istikrarlı bir hükümetin oluşmasını engelledi”.

Beşir Bey, Yemen devriminin halk ve toplum üzerinde büyük bir etki oluşturduğunu ve bu etkinin siyasete olumsuz yansiyarak ülkede istikrarsızlığa neden olduğunu düşünmektedir. Devrimin olumlu sonuçlarından olan Körfez girişimi sonucunda iktidar parti ile muhalefet arasında uzlaşma hükümeti oluşturulmasına rağmen, hükümet içindeki ihtilaflar devam ettiğinden iktidar partisi ile muhalefet arasında itham

* Ortak Buluşma Partileri 2003 yılının Şubat ayında kuruldu. Toplam 301 Yemenli milletvekili arasından 85 milletvekili tarafından oluşmaktadır. Ortak Buluşma Partileri 7 partiden oluşmaktadır. Bu partiler: İslah Partisi, Yemen Sosyalist Parti, Nasiri Birlik ve Halk Örgütü, Arap Baas Sosyalist Partisi, Eylül Topluğu, Halk Güçleri Birliği ve Hak Partisidir. bk. (Yemen'de JMP (Ortak Buluşma Partileri, 2011).

ve şikayetler devam etmiştir. Bu da hükümetin geçiş sürecindeki performansının zayıf olduğunu göstermektedir.

2014 yılının ikinci yarısında Yemen’de şiddet olayları arttı. Yemen hükümetinin siyasi istikrarı sağlama konusundaki beceriksizliği, vatandaşın bu konuda hayal kırıklığıyla birlikte patlamaya ramak kalmasına, ülkedeki gruplar arasında kutuplaşmaların hızla artmaya başlamasına sebep oldu (Metereski, 2015: 3). Aynı şekilde Ensarullah (Husiler) grubunun 2014 yılı sonlarında başkent San’a’yı ele geçirmeden birkaç ay öncesinde hükümetin yakıta olan desteğini kaldırması Yemen halkında infial yarattı. Bu durum ülkeyi tehlikeli bir yola sokarak Körfez girişiminin ulusal uzlaşma, müzakere, siyasi sistem değişikliği gibi olumlu sonuçlarını dahi etkisiz hale getirdi.

El-Mezhhaji ve diğerleri (2015:7)’ne göre, Körfez girişiminin geri kalan hükümlerinin uygulanmasının zorluğuna neden olan en önemli sebepler girişimin ekonomik ve insani yardım planlamasının olmayışydı. Buna istinaden herhangi bir barış ittifakı siyasi müzakerelerden önce ekonomik ve insani durumları değerlendirmeye almaması durumunda başarısızlığa mahkum olduğu söylenebilir.

Ulusal Diyalog Konferansı ve Uzlaşma Hükümeti’ne geçiş sürecinde doğan ekonomik krizin atlatılması için maddi destek gibi doğru çözümlerin sunulmaması halkta infial oluşmasına ve silahlı çatışmaların doğmasına neden oldu. Bütün bu faktörler ülkede barışçıl değişimi engelledi.

Araştırmanın sonuçlarına göre, Körfez girişimiyle yapılan bölgesel müdahale, siyasi sistemin başkanına bağımsızlık kazandırılmasına ve koalisyon kurulmasına katkıda bulundu. Bu süreç devrimin başlangıcında gençlerin önderliğindeki değişim sürecinin zayıf bir unsuru oldu.

Sonuç olarak, Yemen halkı aslında başlangıçta barışçıl bir devrimle başladı. Bu barışçıl devrim Körfez girişimiyle siyasi tasfiyeye dönüştü. Mısır, Tunus ve Libya gibi diğer Arap Baharı ülkelerinden farklı olarak iktidar ve muhalefet arasındaki siyasi anlaşma yoluyla Yemen iktidarının devrilmesi durumu ortaya çıktı. Söz konusu gelişme, devrimin birtakım hedeflerini gerçekleştirdi. Örneğin iktidar barışçıl yöntemlerle değişerek babadan oğula iktidarı devralma projesi engellendi. Aynı zamanda siyasi

tasfiye Yemen’i bir süreliğine yıkıcı savaştan korudu. Ancak siyasi geçiş sürecine ait görev ve sorumlulukların yerine getirilmesinde geç kalınması ve en başta ekonomik faktörler olmak üzere karşılaşılan zorluklar, tasfiye sürecinde hataların birikmesine neden oldu ve tüm bunlar Yemen halkının kaos fırtınasına girmesine sebep oldu. Körfez girişimin başında anayasa referandumu, başkanlık ve meclis seçimleri olmak üzere diğer maddeleri uygulamaya geçiremedi.

5.6.3. Yemen’de Siyasi Aktivizm Aracı Olarak Sosyal Medya

Sosyal medya siteleri yeni medyanın en önemli araçlarındandır. Bu araçların meydana çıkmasında temel etken ise internet olmuştur. Bu medyanın en önemli özelliği arada aracının olmaması, aktarımın bireye doğrudan gerçekleşmesidir. Sınırlı iletişim imkanının ve kontrolün büyük kısmının göndericide olduğu, alıcının ise az oranda katılabildiği konvansiyonel medyanın aksine bu medyada herkes gönderici ve alıcı olabilmekte, iletişim çift yönlü olarak gerçekleşmektedir. Sosyal medya dünyanın her tarafında son zamanların en yeni buluşlarındandır. Youtube, Twitter, Facebook ve benzeri birçok sosyal medya sitesinin oluşturduğu platformlar siyasi alanda aktif rol oynamaktadır. Bunların siyasal ve toplumsal aktivizmlerin düzenlenmesi ve uygulanması konusunda da güçlü bir hakimiyeti olduğu söylenebilir (Farooq ve Karamat, 2016: 381). Bu siteler, siyasi aktivistlerin rahatça ve özgürce fikirlerini beyan etmelerini sağlamıştır. Sosyal medya sitelerinde oluşturulan gruplarla siyasi konularda fikir ve bilgi alışverişi kolaylıkla yapılabilmekte ve zaman-mekan ayrımı gözetmeksizin herkes bu aktivizme katılabilmektedir. Aktivist veya herhangi bir sıradan vatandaş halk ayaklanmaları esnasında olayları telefonuyla kaydedip sosyal medya sitelerindeki kendi sayfasında paylaşabilmektedir. Bu görüntülerden görsel medya araçları da faydalanarak kendi günlük bültenlerine ve haber programlarına ekleyebilmeleri de mümkündür.

Arap Baharı ayaklanmaları sosyal medya sitelerinin etkisini ortaya çıkarmıştır. Protestocular rejimin sert tavırlarını kaydederek kendi Twitter, Facebook, Youtube vb. sosyal medya sayfalarında paylaşmıştır. 25 Ocak 2011’de yaşanan Mısır devriminde gördüğümüz gibi sosyal medya siyasi tartışmalar için uygun bir saha sunarak ayaklanma çağrıları ve düzenlenmesi için önemli bir araç oluşturmuştur.

Yemenli siyasi aktivistlerle devam eden görüşmeler kapsamında, siyasi aktivizme bağlı hedeflere ulaşma yolunda sosyal medyanın Yemen'deki siyasi aktivizmlere olan etki boyutları aşağıdaki kategorilerde derlenmiştir:

5.6.3.1. 2011 Yılında Sosyal Medya ve Ayaklanmalara Hazırlık

Arap Baharı devrimleri halk ayaklanmalarıyla geniş kitleler halinde Tunus'tan başlayarak sırasıyla Mısır, Libya, Suriye, Yemen ve birçok Arap ülkesine yayıldı. Arap ülkelerindeki kötü ekonomik yaşam koşulları, yönetimin tek iktidara ait olması, siyasi kısıtlılık gibi nedenler ve buna benzer birçok faktör halk ayaklanmalarını tetikledi.

Halk ayaklanmalarının başında toplumun tüm grupları katıldı. Ancak devrim olaylarında katılımın aktif ve verimlilik yönünden ağırlığını gençler oluşturmaktaydı. Bu gençlerin çoğunluğu özellikle siyasi grupların dışında olup, en başında “halkı yöneten sistemi düşürme, değiştirme” isteği olmak üzere ortak ve net taleplere sahipti.

Bu konuda eski Rusya Başbakanlarından Yevgeny Primakov Ortadoğu'daki devrimleri doğuran gücün gençlere ait olduğunu ve buna da internet kullanımının vesile olduğunu aktarmıştır (Sosyal Ulusal Suriye'nin Bilgi Ağı, 2011). Arap Baharı başlangıcında protestocular sosyal medya sitelerini aktif şekilde kullanmışlardır ve bu duruma Mısır ve Tunus devrimlerinde de şahit olunmuştur. Mısır ve Tunusluların medya özgürlüğü konusunda yaşadıkları kısıtlılıklara alternatif olarak Facebook ve Twitter olmak üzere pek çok sosyal medya sitesi de faaliyet göstermiştir.

Comninos (2011: 4)'na göre, Tunus ve Mısır'daki ayaklanmalar Facebook ve Twitter devrimleri olarak nitelendirilmektedir. Söz konusu sitelerde protestocular, aktivistler, protestoları destekleyenler, dünyanın dört bir tarafında olayları takip edenler konuyla ilgili geniş paylaşımlarıyla Facebook ve Twitter gibi sosyal medya ağlarında büyük ses getirmiştir.

Facebook, Twitter ve Youtube gibi sosyal medya sitelerinin 2011 yılında Yemen'de yaşanan halk ayaklanmasına karşı rolünü araştırdığımızda konuyla ilgili çeşitli cevaplara ulaşılmıştır. Görüşmemize katılanların çoğu bu sitelerin 2011 yılı

ayaklanmalarında büyük bir rol oynadığı, bazıları ise bu tür sitelerin halk ayaklanmalarında sınırlı etkisi olduğu yönünde görüş bildirmiştir.

Araştırma kapsamında görüşmecilere şu soru yöneltilmiştir: “2011-2015 döneminde Yemen’deki siyasi değişim sürecinin başarısına kadar Yemen’de 2011 yılında başlayan halk ayaklanmaları protestolara hazırlık sürecinde Facebook, Twitter ve Youtube gibi sosyal medya sitelerinin rolünü nasıl değerlendiriyorsunuz?”.

Siyasi aktivist Yunus Bey’e (28), sosyal medya sitelerinin -Facebook, Twitter ve Youtube- Yemen’in farklı bölgelerinde olan muhaliflerle iletişim sağlanmasıyla ayaklanma öncesi ortamın hazırlandığını düşünmektedir. Yunus Bey görüşünü şu şekilde ifade etmiştir:

“Sosyal medya araçları devrim sürecinde insanları bir arada toplamayı sağlayan ve hazırlayan temel aracı oluşturuyordu. Öncelikle sosyal medya araçlarıyla haber paylaşıyor, evde veya sahada olsun çeşitli bölgelerde bulunan insanlar tarafından bir şekilde haber alınıyordu. Bu şekilde toplanma noktası olarak San’a, Hudeyde, Aden veya Yemen’in herhangi bir bölgesi belirleniyordu”.

Yunus Bey’in düşüncesi sosyal medya sitelerinin muhalifler ile Yemen toplumunda siyasi referandumun olmasını isteyen vatandaşlar arasında iletişimi sağladığı yönündeydi. Bu siteler birçok kişiye protesto öncesi organizatörlük ve koordinatörlük fırsatlarını sundu. Öncelikle sosyal medya sayfalarında davetler oluşturuluyor ve sonrasında protestolar sosyal medyayı aşarak gerçek hayatta yer buluyordu.

Yemenli bir TV kanalında program hazırlayıcısı olan siyasi aktivist Usama (25), Yunus Bey’in görüşüyle örtüşen fikrini bizlere aktarırken, sosyal medya siteleriyle devrim öncesi halk ayaklanmalarının zeminin oluşturulduğunu düşünmektedir. Bu sitelerle muhalifler arasında sahadaki hareketlenmelerin organize edildiğini, bilgilerin aktarıldığını ve katılımların sağlandığını düşünen Usama konuyu şu şekilde izah etmiştir:

“Devrim organize edilirken protesto öncesi hazırlıklar yapıldı. Protestoların yerleri belirlendi, devrimin hedefleri paylaşıldı”.

Usama, Yemen'deki protestoların büyük oranda sosyal medya sitelerine dayandığını düşünmektedir. Medya araçlarının rejimin ve devrimi desteklemeyen kurumların kontrolünde olmasıyla sosyal medya siteleri sayesinde muhalifler gerekli iletişimi sağlayarak protesto öncesi gerekli hazırlıkları yaptıklarını, aynı zamanda devrimci söylemleri rahatlıkla yayarak devrimin hedefiyle ilgili siyasi bilinç oluşturdıklarını da ifade etmiştir.

Bunlardan yola çıkarak şunu diyebiliriz ki, Yemenli gençler internet ağlarının dinamikliğini ve aktifliğini sahadaki hareketlilikleri organize etmede, mümkün olan en büyük sayıdaki sosyal medya sitelerinde, özellikle Facebook, Twitter ve Youtube gibi mecralarda protesto bilgilerini paylaşarak etkili bir şekilde değerlendirmişlerdir. Bu şekilde Yemen rejim sisteminin protestoları bastırması ve durdurması zorlaştırılmıştır. Ancak görüşmelerimizde bazı görüşmeciler 2011 yılında başlayan halk protestolarında en bariz rolü Facebook sitesinin oynadığını aktarmıştır.

Bir TV kanalında program hazırlayıcısı ve editör olan siyasi aktivist Ahmet Bey'e (30) aynı soruyu sorduğumuzda, Facebook sitesinin 2011 yılında Yemen'de yaşanan halk ayaklanmasında büyük katkısı olduğunu, bu siteyle ilk protesto davetlerinin oluşturduğunu belirterek bu durumu şu şekilde ifade etmiştir:

“Devrimin ilk günlerinde protesto davalarının büyük bir kısmı Facebook sitesi yoluyla düzenleniyordu”.

Ahmet Bey'in ifade etmek istediği şey, Yemenli gençlerin devrimi başarılı kılacak en önemli aracı olan Facebook sitesini, halk ayaklanmalarının en başından itibaren aktif şekilde kullanmalarının önemidir. Facebook sitesinde gruplar oluşturularak bu gruplarla çeşitli faaliyetleri organize edip, saha hareketlilikleri takip edilmiştir.

Bu sosyal medya sitelerinin diğer araçlara nazaran hızlı iletişim sağlaması, kolay kullanılabilmesi, farklı dillerde hizmet vermesi ve siyasi rejim çerçevesinin dışında olması gibi birçok özelliği bulunmaktadır. Faaliyetleri organize etme ve protestoları düzenleme imkanı sunabilmesi gibi özelliklerinden dolayı Arap Baharı devrimlerinin başlamasıyla birlikte Yemen'deki Facebook kullanıcıları sayısında artış meydana gelmiştir. Dubai Fakültesi Kamu Yönetimi bölümü tarafından hazırlanan Arap sosyal

medya raporuna göre; 2010 yılı Aralık ayında Yemen’de Facebook kullanıcıları %0,74 artış oranıyla 179 bin 400 kullanıcıya ulaşıldı (Salem ve Mourtada, 2011a: 6). Aynı zamanda 2012 yılı içerisinde yani devrim süreci içerisinde ve sonrasında yeni Facebook kullanıcılarının sayısı 186 bin 400’e çıktı. Bu yıl içerisinde Yemen Facebook kullanıcıları Arap ülkeleri arasında 16 . sırada yer aldı (Salem ve Mourtada, 2013a: 2). Bu rakamlar sosyal medya sitesi olan Facebook sitesinin 2011 yılı ve sonrasında Yemen’de yaşanan halk protestolarının başından itibaren büyük kullanıcı kitlesine ulaştığını göstermektedir.

Bu kapsamda diyebiliriz ki; Facebook sitesi kendi fikirlerini özgürce ifade edebilme, tarafları hızlıca organize edebilme fırsatını sunmasıyla tüm dünyada olduğu gibi Yemenli gençlerde de ilgi odağı olmuştur. Bu site sadece baskıcı rejimlere karşı kullanılmamıştır. Aksine bireylerin kendi hayatlarıyla ilgili konularda da kullanım alanına sahiptir. Örneğin; kötü ekonomik koşullara itiraz etme, yolsuzluklara karşı mücadele etme, fiyat artışlarına karşı gelme vb. Aynı şekilde Facebook yoluyla siyasi aktivistler kendi sayfaları üzerinden yer, tarih ve saati belirleyerek protestoları organize edebilme fırsatına sahip olmuşlardır.

Hassan (2015: 30)’a göre, Yemen devrimi, Tunus devriminin sona ermesiyle başladı. Nobel Barış Ödülü’nü kazanan Yemenli gazeteci ve siyasi aktivist Tevekkül Kerman 16 Ocak 2011 tarihinde Facebook sitesi aracılığıyla Tunuslu gençlerin zaferini kutlamak adına halkı Tunus Büyükelçiliğin önünde toplanmaya davet etti.

Kerman’in (2011) ifade ettiği gibi:

14 Ocak’ta Binali iktidarının düşmesinin ardından Tunus halkının muazzam zaferiyle beraber bu davaya yol tuttuk. Bu tarihi anlatılamayan bir sevinçti. Her zamanki gibi hak ve özgürlükleri talep etme niyetiyle haftalık eylem ve protestoları düzenlediğimiz sıralarda kullandığım Facebook sayfama girip geniş kitlelere ulaşabilmek için herkesi 16 Ocak’ta bu önemli zaferi kutlamaya davet ettim.

2011 yılının 15 Ocak günü San’a Üniversitesi öğrencileri Tunus Büyükelçiliği’nin önünde küçük bir toplanma gerçekleştirdiler. Fakat güvenlik güçleri tarafından baskıcı tavırlarla karşılaştılar ve birçok genci tutukladılar (Kerman, 2011).

Kerman da konuyla ilgili şu sözleri eklemiştir:

Uğradıkları müdahaleden sonra gençlerin düzensizce hareket etmelerinden sitemde bulundum. Bu kutlama için bazı öğrencilerle organizasyonlara başladık. Öğrenciler küçük ilanlar hazırlayarak üniversite öğrencilerine dağıttılar. Aynı şekilde Facebook üzerinden duyurduk. Sms yoluyla herkese kısa mesaj gönderdik. 16 Ocak sabahı toplantımız tek kelimeyle inanılmazdı. Binlerce kişi davetimize icap ederek üniversite kapısının önünde toplandı. Tunus Büyükelçiliğı'ne doğru yürüyüşümüzle San'a şehri rejimin düşmesini talep eden ilk barışçıl yürüyüşe şahit oldu.

Buradan Yemen'de rejime karşı protesto düzenleme çalışmalarının aslında ne kadar tehlikeli olduğı anlaşılmaktadır. Özellikle güvenlik personelinin her tarafa yayılmış olması, protestoları düzenleyen veya katılanlara karşı direkt tutuklama ve müdahale işlemlerinin yapılması gibi tehlikelerden dolayı siyasi aktivistlerin en güvenli araç olarak sosyal medya sitelerinden Facebook sitesine yoğunlaşmalarıyla, bu site sayesinde muhalifler arasında iletişim sağlanarak protestolar öncesi hazırlıklar organize edilebildi.

Siyasi aktivist Haysam Bey'e (32) aynı soruyu yönelttiğimizde, Facebook sitesinin protestocular arasındaki iletişimi sağlamasıyla protestolara teşvik ettiğini belirtmiştir. Haysam Bey, Facebook'un halk protestoları öncesi hazırlıklarında büyük rolünün olduğunu düşünmektedir. Yemen'in farklı bölgelerinden gençleri bir araya getiren Facebook sayesinde genç gruplar oluşturularak gençlerin, değişim için gerekli planlamaları özgürce hazırlayabildiklerini ifade etmiştir.

Yemenli siyasi aktivist El-Vezir (2011)'e göre, “ internetteki forum siteleri ve Facebook grupları çeşitli bölgelerde bulunan kişileri bir araya getirdi. Özellikle bir takım sosyal medya gruplarında her zaman bir sonraki günün eylem hazırlıkları yapılıyordu”. Sosyal medya sitesi Facebook, Yemen'in siyasi hayatına girerek değişim isteyen gençlerin ufkunu açtı. Bu sitenin sistem denetiminin altında olmamasıyla gençler, özellikle mevcut iktidar sonrası ülkenin geleceğı hakkında planlarını rahatlıkla paylaşabildiler.

Birçok görüş sosyal medya sitelerinin özellikle Facebook'un 2011 yılındaki halk ayaklanmaları öncesi hazırlıklarda büyük rolünün olduğunu düşünürken bazı görüşler ise

2011 yılı devrimi öncesindeki halk protestoları hazırlıklarında bu sitelerin sınırlı rolünün olduğu yönündeydi.

Akademisyen siyasi aktivist Muhammed Bey'e (40) sosyal medya sitelerinin 2011 yılında Yemen'deki halk protestolarının ön hazırlıklarında sınırlı rolünün olduğu düşüncesindedir. Muhammed Bey, 2011 yılında Yemen'de halk protestoları olmadan önce sosyal medya kullanıcılarının az sayıda olduğunu belirtmiştir. Dolayısıyla ona göre devrim öncesi protestolar hazırlıklarında sınırlı rolü olmuştur. Ancak protestolar başladıktan sonra katılımcı sayısının artmasıyla sosyal medya siteleri siyasi hayatta daha aktif bir rol almaya başlamıştır.

Yemen'in bir TV kanalı müdürü olan siyasi aktivist Abdullah Bey (30) sosyal medya sitelerinin devrimden önce değil devrimden sonra etkili olduğu yönünde görüşe sahiptir. Abdullah Bey, sosyal medya sitelerinin etkisinin devrimden sonraki protestolar hazırlıklarında etkili olduğunu düşünmektedir. Hatta devrime hazırlık sürecinde özellikle internetin az çekmesi, elektriğin ulaşılabilirliğinin düşük olması gibi sınırlılıklardan dolayı ciddi bir rolünün olmadığını belirtmiştir.

Genel olarak Yemen'in şartları diğer Arap ülkelerinden farklı değildi. Yemen halkı aynı zamanda Tunus ve Mısır'daki siyasi gelişmeleri çeşitli görsel ve elektronik medya araçlarıyla takip ediyordu. Bu kapsamda siyasi aktivist ve gazeteci Beşir Bey'in (42) Al-Jazeera ve benzeri kanalların kamuoyunu protestolara karşı teşvik ettiği yönünde düşüncesinin olduğu görülmüştür. Beşir Bey, Al- Jazeera ve diğer medya kanallarının Mısır ve Tunus'un ayaklanmalarının mevcut sistemin düşmesini talep eden halka tamamen tercüman olmasıyla diğer Arap milletlerini özellikle Yemen halkını kışkırtma konusunda büyük etkisi olduğunu düşünmektedir. Al-Jazeera kanalı Arap Baharının gelişmelerini an be an takip ederek Yemen halkını protestoların yanında kışkırtmasıyla sosyal medya sitelerine rakip olduğu kanaatindedir.

Arap devrimi olayları Arap ve diğer dünya kanalları tarafından yayınlanıyordu. Tunus devriminde Zeynel Abidin Binali'nin düşmesine son ana kadar gelişmeleri kesintisiz aktarmaktaydı. Bu tür yayınların kalitesi Mısır devrimiyle arttı. Al-Jazeera kanalı yayınlarından büyük bir bölümünü Arap Baharına ayırarak gerçekleri, analizler,

boyutları ve gelişmeleri hakkında bilgileri anında paylaştı (Abdullah, 2012: 3). Aynı zamanda Al-Jazeera kanalı Tunus'tan internet yoluyla gelen haber ve fotoğrafları kabul edip bunları Arap kamuoyuna duyurdu. Bu durum Tunus başkanının çekilmesi ve Tunus devriminin zaferle sonuçlanmasına kadar sürdü.

Sonuç olarak, yapmış olduğumuz araştırmada sosyal medya siteleri protestocularla irtibat kurmak için önemli bir rol oynadı. Protestocular arasında iletişim sağlanarak protestoların saati, tarihi ve yeri belirleniyordu. Saha hareketleri organize ediliyordu. Bu durumun 2011 yılındaki Yemen'in protestolarına hazırlık konusunda önemli katkısı oldu.

Bu sonuç sosyal medya ağlarının Tunus ve Mısır'daki siyasi değişime olan etkisi hakkında saha araştırmasında ulaşılan sonuçlarla örtüşmektedir. Araştırmada sosyal medya ağlarının Arap Baharı sürecinde Mısır ve Tunus'taki protesto ve eylemlerde büyük etkisinin olduğu görülmüştür. Araştırmada her iki ülkede yaşanan protestolar öncesi hazırlıklarda bireylerin iletişim teknolojisinin etkisine karşı büyük tepki gösterdikleri sonucuna ulaşılmıştır (El-Raud, 2012: 106). Bu araştırmada, 342 Ürdünlü gazeteciden oluşan grup araştırmasında miktar örnekleme ve anket tekniği kullanılmıştır.

Başka bir açıdan ise araştırmanın bazı görüşmecilerine göre, sosyal medya sitelerinin 2011 yılında Yemen'de şahit olunan protestolar öncesi hazırlıklarında etkili rolünün sınırlı olmasıyla birlikte ilgili sitelerde o döneme ait kullanıcı sayısının az olması, Al-Jazeera kanalının önemli bir medya aracı olarak ön planda olması kamu oyununda daha çok etkili olduğu yönündedir.

5.6.3.2. 2011-2015 Yılları Arasında Yemen'deki Siyasi Değişim ve Sosyal Medya

Genel olarak değişim, hareketlilik ve dinamiklik anlamına gelmektedir. Tam tersi ise donukluktur. Ancak ayrıntı ve sistem bakımından eş değildir. Örneğin çeşitli okulların kurulması değişimin gerçekleştirilmesi içindir. Dolayısıyla değişim bu günkü şartların bir kısmını veya bütünü kabul etmeyen toplumun dinamizmini oluşturur. Yeniliğe ve yeni döneme girmek isteyen toplumların temel güdüsü değişimdir (El-

Şobaki, 2007: 29-30). Eski zamanlardan itibaren toplumlar özgürlük, demokrasi ve daha iyiye doğru değişim için her türlü imkanlarını kullanmaktadırlar. Bu imkanların en başında medya araçları gelmektedir. Medya araçları her zaman değişim süreçlerinde bulunmuş ve her toplumsal, sosyo-kültürel değişimde bir rolü olmuştur. Siyasi sisteme ve özgürlüklere göre etkisi kullanılan medya aracına bağlı olarak değişiklik göstermiştir (El-Raud, 2012: 55). Tarih boyunca milletler medya araçlarını kullanmışlardır. Matbaadan başlayan medyacılık faaliyetleri günümüzde radyo ve televizyon, uydu sistemiyle iletişim, kablo TV, video kayıtları ve internete kadar ilerleyen bir gelişim yolu katetmiştir. Medya son gelişim aşaması olarak internet yoluyla geniş ufuklara açılarak kullanıcılara görüşlerini rahatça ifade edebilme, hak ve özgürlükleri talep edebilme kolaylıklarını sağlamıştır.

İletişim araçları internetin icadıyla önemli gelişimlere imza atmıştır. İnternet yoluyla dünyanın her tarafından insanlar artık birbirleriyle küçük bir ekran yoluyla iletişime geçebilmeye başlamıştır. İnternetin gelişimiyle sosyal medya ağları oluşturulmuştur. Başta sosyolojik amaçla oluşturulan bu ağlar son zamanlarda dünya koşulları gereği milletlerin eylem, protesto, hak ve özgürlükleri isteme protestolarında kullanılan en önemli araç haline gelmiştir (El-Raud, 2012: 56).

2010 yılı sonları ve 2011 yılı başlarında Arap ülkelerinin yaşadığı olaylar sosyal medya araçlarının değişim sürecinde ne kadar etkili olduğunu kanıtlar niteliktedir. Siyasi durumlar hakkında fikir alışverişi yapan ve protestoları organize eden sanal topluluklardan oluşan bu iletişim dünyasının etkisi, büyük sayıda katılımcıları olan protestoların gerçekleşmesiyle bariz şekilde görülmüştür.

Arap Baharı hareketlenmeleri Facebook ve Twitter gibi sosyal medya ağlarının milyonlarca kullanıcıya ulaşmış ve devrimin ana eksenini oluşturmuştur. internetin olmadığı zamanlara kıyasla haberin bu sitelerden kısa sürede tüm Arap ülkelerine ve dünyaya yayılma hızının artışı net bir şekilde görülmüştür (Soyseven, 2016: 35). Arap Baharı olaylarında Mısırlı ve Tunuslu gençler olan olayları bu araçlar vasıtasıyla aktarmadaki dinamiklik ve hız özelliklerini değerlendirmiştir. Aynı şekilde bu araçlar sayesinde kendi kişisel hesaplarında ve aynı amaçla kurulan gruplarda eylemlere çağrı,

baskılayıcı müdahaleleri fotoğraf ve videolarla belgeleme gibi çeşitli faaliyetler gerçekleşmiştir.

Aynı zamanda Yemen'in siyasi alanda değişimini isteyen bütün gençlere genel olarak bu tarz siteler aracı olmuştur. 2011 yılının ocak ayında genç devrimlerinin başlamasıyla kişisel şiir, şarkı, bilim ve klasik görüntü ve haber sayfaları yok olarak yerine sistem değişikliği taleplerini içeren ve devrim terimlerini dolduran konular yer almıştır (El-Huşeyni, 2015: 113). Sosyal medya genel olarak Arap dünyasında ve bilhassa Yemen'de daha önce görülmemiş siyasi dalgalanma oluşmasına neden olmuştur. Bu dalgalanmalar sosyal bilinç oluşturarak toplumu gelecekte diğer hakları da isteyebilme adına kişisel hak ve özgürlükleri isteme eylemlerine itmektedir.

2011-2015 yılları arasında Yemen'deki siyasi değişim olayları üzerinde sosyal medya sitelerinin etkisi hakkında araştırma çalışmalarımız esnasında konuyla ilgili çeşitli görüşlere yer verilmeye çalışılmıştır. Çoğu görüşmeci sosyal medya sitelerinin- Facebook, Twitter ve Youtube- siyasi değişimde büyük bir katkı sağladığını düşünürken bazı görüşmeciler ise söz konusu sitelerin bu konuda sınırlı bir rolü olduğu yönünde görüş bildirmektedir.

Araştırma kapsamında görüşmecilere yöneltilen “2011-2015 yılları arasında Yemen'deki siyasi değişim sürecinde sosyal medya sitelerinin -Facebook, Twitter ve Youtube- rolünü nasıl değerlendiriyorsunuz?” sorusunu Yemenli bir TV kanalında haberci ve editör olan siyasi aktivist Yahya Bey'e (33), “ *Sosyal medya bilgi alışverişi, insanları bir araya toplama ve eylemleri organize etme hedefiyle kullanılan en önemli araçlardandır. Bu araçlar sayesinde bilgi alışverişi kolaylıkla yapılabilmekte ve en kısa zamanda mümkün olan en geniş kitleye ulaşılabilir durumdadır*” şeklinde yanıtlamıştır. Yahya Bey, sosyal medya sitelerinin 11 Şubat 2011 devriminde siyasi sistemle mücadele etme, protestolara çağırma ve devrimin gerektirdiği siyasi değişim süreci için önemli bir araç olduğu görüşünü iletmiştir. Aynı şekilde söz konusu bu sitelerin kullanıcıları tarafından son derece rağbet gördüğünü, bu sitelerle diğer taraflara (kullanıcısı olsun yada olmasın) bilgi gönderebildiklerini ifade etmiştir.

Akademisyen siyasi aktivist Muhammed Bey (40) de Yahya Bey’le aynı görüştedir. Muhammed Bey Yemen’de siyasi değişim olayları kapsamındaki çağrı hazırlıklarında sosyal medya sitelerinin protestolarda büyük etkisinin olduğunu düşünmektedir. Muhammed Bey, siyasi parti ve cemaatlerin protestoları yönetme algısını Yemenli gençlerin aştıklarını belirtmiştir. Ona göre Yemenli gençler söz konusu denklemi bozarak bütün dünyaya, protestoların yönetilmesi için illa cemaat veya siyasi örgütün olmasının gerekmediğini göstermiştir. Facebook veya Twitter yoluyla oluşturulan bir davet, çeşitli bölgelerde yaşayan bütün gençleri aynı hedef altında aynı mekan ve dakikada toplamaya yeterli olmuştur.

Bir araştırma merkezinde çalışan siyasi aktivist Necip Bey (38), Muhammed Bey’in görüşüne yakın bir yanıt vererek sosyal medya sitelerinin protestolara çağrı konusunda büyük ve etkili rolü olduğunu, ancak değişimi yöneten tarafların ise bu siteleri kullanmayan tarafların olduğunu aktarmıştır. Necip Bey de sosyal medya sitelerinin 2011-2015 yılları arası Yemen’de yaşanan siyasi değişim sürecinde sadece bilgi aktarmak için kullanılmadığını, aksine Yemenli gençler arasında bir dinamizm oluşmasını sağlayarak saha hareketlerini organize etme işlemlerinde gözle görünür şekilde yeni bir bilinç oluşturulmasında, siyasi ve sosyal iletişim yöntemleri oluşmasında büyük bir rolü olduğunu ifade etmiştir. Gençler, değişimi talep eden ancak sosyal medya sitelerinden uzak olan siyasi parti yöneticilerinden uzak ve bağımsız şekilde bu araçları, protestoları organize etme, katılımcı kitleleri çoğaltma gibi hedeflerle kullanmaktadırlar.

Mısır devrimi sürecinde Facebook aracılığıyla birçok sayıda insan halk protestolarına katıldı. Bu konuda yıllar boyu sahalarda olup başarısız olan siyasi partilerin yerine geçen Facebook, “gençlerin geleceklerini planlayabildikleri alternatif kuruluş veya örgüt” şeklindeydi (Hür, 2011’den aktaran Kataluni, 2014: 194). Buna göre gençler sosyal medya sitesi olan Facebook’u hükümetin denetiminden uzak protestolara katılımcı sayısını arttırmak için kullandı. Yıllar boyu siyasi partilerden bu girişimi bekleyen Arap halkı sosyal medya platformlarında oluşturulan gruplar sayesinde protestolara büyük sayıda katılımcı sağladı, protestolar öncesi hazırlık ve organizasyonlarda başarılı oldu.

Sözü edilen görüşlere göre başta Facebook ve Twitter olmak üzere sosyal medya sitelerinin siyasi değişim sürecinde Yemen’de gerçekleşen protestolardaki rolü siyasi

partileri geçti. Siyaset Sosyolojisi Profesörü ve aktivist Naser Bey (50) bu görüşlere katılmadığını ifade ederek sosyal medyanın kamuoyu oluşturmadaki rolünün sınırlı olduğunu belirterek protestolarda siyasi parti rolünün daha aktif ve bariz olduğu aktardı. Aynı zamanda 2011 yılında Yemen’de yaşanan devrimde protestolara katılan gençlerin çoğunluğu siyasi partilere mensup değillerdi. Gençlerin protestolarına ilişkin gelecekle ilgili her hangi program ya da planlamaları yoktu. Ancak gençlerin aktif rollerinden sonra muhalif partiler de protestolara dahil olmaya başladı. Bu doğrultuda menfaatleri yönünde hedefleri belirlediler. Fakat belirledikleri hedefler sınırlı süreli olup geleceğe ilişkin ufukları yoktu. Eylemlere ilk katılanların sosyal medya sitelerinde aktif olan gençlerden oluşmasına rağmen Naser Bey’e göre siyasi partilerin değişim alanında daha bariz rolleri, sosyal medya sitelerinin ise sınırlı rolü olmuştur.

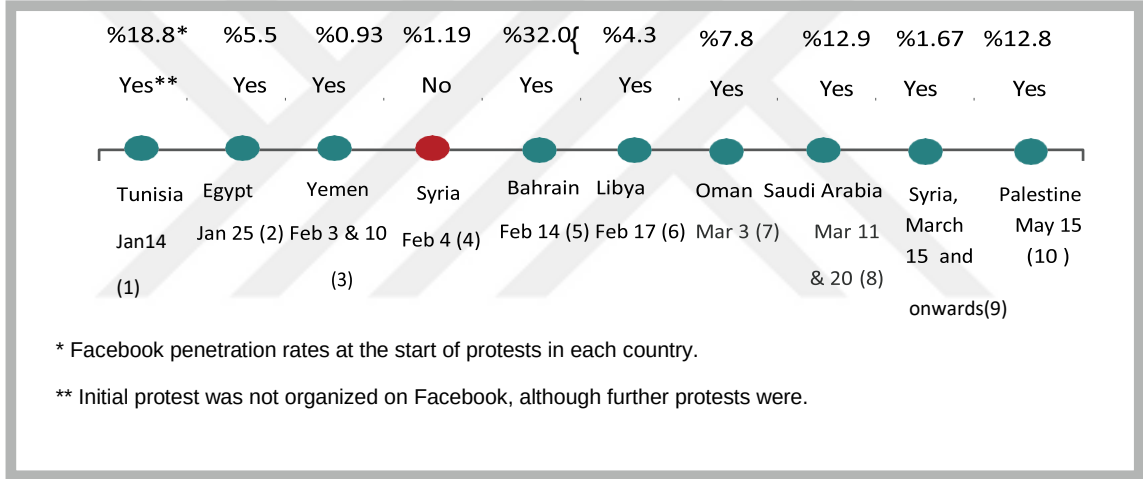
Yemen Milletvekili siyasi aktivist Tahir Bey de (50) farklı sebeplere dayansa da Naser Bey’le aynı görüştedir. Tahir Bey sosyal medya sitelerinin 2011-2015 yılları arası Yemen’de yaşanan siyasi değişim sürecinde sınırlı etkisi olduğunu düşünmekteyken, Tahir Bey’in görüşü de aynı şekilde sosyal medya sitelerinin siyasi değişim sürecinde bilhassa 2011 yılı Yemen devriminde sınırlı etkisinin olduğu yönündedir. Fakat o, bunun nedeninin sosyal medyanın propaganda etkisi eksikliği değil de, Yemen’deki gelişim hizmetlerinin sınırlı olmasıyla, internetteki hız düşüklüğünün ve Yemen’in bazı bölgesinde elektriğin bulunmaması gibi durumlar olduğunu düşünmektedir.

El-Huşeyni (2015:115)’ne göre de, 2011 yılında yaşanan Yemen devriminde başta Facebook sitesi olmak üzere sosyal medya sitelerinin önemli rolü olmuştur. Ona göre sosyal medya görüşü kolayca ve hızlıca ifade etme, Yemen’de en çok kullanılan site olan Facebook’ta oluşturdukları kendi gençlik gruplarını yönetme gibi olanakları sunmasıyla, Yemenli devrimciler tarafından rağbet görmüştür. Bu Facebook sitesi yoluyla farklı bölgelerde bulunan gençler bir araya gelebilmişlerdir.

Burada şunu söyleyebiliriz ki, Facebook Yemenli gençlere çeşitli devrim faaliyetlerini gerçekleştirmeleri için büyük fırsat sunmuştur. Protestoların düzenlenmesi, çağrıların yapılması, bilgilerin yayınlanması, 2011-2015 yılları arasında Yemen’de gerçekleşen siyasi devrim sürecinde ihlallerin fotoğraflanması gibi çeşitli rolleri bulunmaktadır. Aynı zamanda 2010 yılı sonunda ve 2011 yılı başlarında Arap ülkelerinde

meydana gelen protestolarda katılımcı toplama konusunda belirgin rolü olmuştur. Facebook sitesi sayesinde protestoları toplanma yeri ve tarihi, aktivistler tarafından rahatça öğrenebilinmiştir. Gençlerin protestolarına katılmaları da facebook yoluyla için teşvik edilebilmiştir.

Aşağıda şekil 2’de çeşitli zamanlarda Facebook sayfaları üzerinden çağrılar düzenlenen Arap ülkeleri verilmiştir. Şekilde çağrılarda sosyal medya sitelerinin araç olarak kullanılıp kullanılmadığı, gençler tarafından rağbet görüp görmediği incelenmiş ve bulgular ele alınmıştır. Şekilde görüldüğü üzere bir durum haricinde (Suriye’de 04 Şubat 2011 tarihli ilk protesto çağrısı) bütün protesto çağrılarında gençlerin Facebook aracılığıyla düzenlenen çağrı üzerine protestolara katıldıkları gözlenmiştir.

Şekil 2: Facebook Üzerinden Protestolar Çağrıları İle 2011 Yılında Gerçekleştirilen Protestolar Arasındaki İlişki.

Kaynak: (Salem ve Mourtada, 2011b: 5).

Yukarıdaki şekil, sosyal medya aracı olan Facebook sitesinin 2011 yılında Arap ülkelerinde başlayan protestolar ve bu protestolara katılan kitlenin oluşumunda ve safları birleştirmede büyük etkisinin olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla Facebook sitesi protestolar çağrılarında en önemli platform haline gelmiştir. Aynı şekilde Facebook yoluyla protestoların günleri ve tarihlerinin belirlenmesi büyük kolaylık sağlamıştır. Şekilde belirtildiği gibi, Facebook sitesinin etkisi olan ülkeler arasında Yemen de yer almaktadır. Facebook sayfalarında belirtilen tarihlerde protestolar başlamış ve devam etmiştir.

Bu kapsamda bazı görüşmecilerin görüşlerine göre, Yemen'deki siyasi değişim sürecinde Twitter ve Youtube sitelerine nazaran Facebook sitesinin daha aktif rolünün olduğu düşünölmektedir. Aynı zamanda görüşmeciler, siyasi değişim sürecinde Yemenli gençlerin örgütlenerek geniş kitle oluşturulabilmeleri, yurt içinde ve yurt dışındaki Yemen toplumunun bireyleri arasında iletişimin sağlanması adına Facebook sitesini temel araç olarak kullandıklarını belirtmektedirler.

Yemenli bir TV kanalında siyasi program hazırlayıcısı ve editörü olarak çalışan siyasi aktivist Ahmet Bey'e (30), Twitter ve Youtube sitelerine göre Facebook sitesinin Yemen olaylarında daha temel rolünün olduğu düşöncesindedir. Ahmet Bey'in *"Yemen'deki olaylarda temel etken sosyal medya sitesi olan Facebook sitesine aittir. Çünkü Yemenlilerin çoğu Facebook kullanmaktadır"* şeklindeki aktarımı bu düşöncesini desteklemektedir. Onun işaret etmek istediği nokta, Yemen devrimi sürecinde Facebook'un kullanım oranının Twitter, Youtube ve diğer sitelerin kullanım oranından daha yüksek olduğuna yöneliktir. Gençler bu site sayesinde siyasi değişim bilincini yayma konusunda diğer sitelere oranla daha büyük örgütlenme bilincine sahip olmuşlardır. Bununla birlikte Youtube sitesinin de devrim sürecindeki rolü yadsınamamaktadır. Youtube, protestoculara karşı yapılan ihlalleri belgeleyen, fotoğraf, video ve haber olarak yayınlayan bir araç olarak kullanılmakta ve bu hızlı haber aracıyla halk, devrim bilincine hızla ulaşabilmiştir. Ancak Twitter sitesi söz konusu iki siteye göre, devrim sürecinin daha ileriki zamanlarında aktif olarak kullanılmaya başlanmıştır. Tüm bu sitelerin arasında bazılarının daha aktif rol oynayıp diğerlerinin geride kalması ölkeden ölkeye değişiklik göstermekle birlikte, Yemen ve diğer Arap ölkeleri söz konusu olduğunda belli başlı siteler belirli imkanlar ve sınırlılıklar dahilinde örgütlenme sürecine katılmıştır. Sözelimi Twitter, Türkiye'de Facebook ya da Youtube'tan daha hızlı haber alınan bir ağ olma işlevine sahip olabilmektedir.

Siyasi analist ve aktivist İsam Bey (35) diğer görüşmecilere eşdeğer görüşler belli etmiştir. İsam Bey'in görüşü aynı şekilde, siyasi değişim sürecinde en çok Facebook sitesinin etkili olduğu yönündedir. Bu sitenin, gençleri protestolara çağırma ve toplamada, karşılıklı diyaloglarla ortak sorunlarını paylaşma gibi önemli bir araç olduğu konusunda hemfikirdir. Aynı zamanda siyasi görüşleri özgürce ifade edebilme imkânı

sunmasıyla Yemenli gençlerin imkanları dahilinde olan site Facebook olmuştur. Bu bağlamda, Facebook'un teknolojiyi siyasete bağlamayı başaran bir araç olduğunu savunmaktadır. Özellikle ülkelerinde demokrasi ve özgürlük sorunlarıyla mücadele eden Yemenli gençlere göre siyasi görüşleri rahatça ifade edebilme, siyasi çalışma ve protestolara katılım sağlamak için araç olması gibi özellikleriyle Facebook, Yemenli gençlerin ilgi alanını oluşturduğunu düşünmektedir.

El-Huşeyni (2015:115)'e göre de Yemen halkı tarafından en çok tercih edilen site Facebook sitesidir. Daha sonra Youtube gelmektedir. Twitter ise Yemen halkı için son sırada yer almaktadır Bunun nedeni olarak, tweetlerin karakter sayısının sınırlı olmasından dolayı, gençler arasında yaygınlaşmasının zaman alacak olması gösterilebilir. Arap ülkeleri tarafından biraz daha elitist bir araç olarak nitelendirilen Twitter'ın, halka hitap konusunda yetersiz kalacağı fikri yaygındır.

Bu durum daha önce de belirtmiş olduğumuz gibi ülkeye ve sosyolojiye göre değişiklik gösterebilmektedir. Twitter gelişmiş ülkelerde çok daha yaygın kullanıma sahip olabilmekte ve yapılan örgütlenmelerin ana kaynağını oluşturabilmektedir.

El-Huşeyni'ye göre, devrim başında şahit olunan Facebook gruplarındaki tartışmaların başında referandum talepleri geliyordu. Daha sonra “Yemen Halkının Devrimi” sayfasında bu talepler giderek değişim taleplerine döndü. Bu isteklerin devrimci gençlerin sayısını arttırmada büyük etkisi oldu. “Yemen Halkı Gençlerinin Devrimi”, “Yemen Bülteni Ağı”, “Yemen Devrimi Bülteni Ağı”, “Aynul İhbariye” ve “San'a Medya Merkezi” sayfaları da aynı şekilde devrim sürecinde dev bir arşiv oluşmasını sağladılar. Hatta devrim süreci boyunca medya araçları için temel kaynak oluşturdular (El-Huşeyni, 2015:113). Buna göre 11 Şubat Yemen devrimi sürecinde Facebook'taki çeşitli gruplar yoluyla saat ve yer belirtilerek yoğun protestolar oluşturuldu.

Sonuç olarak, Yemen devriminin başından siyasi değişim sürecine kadar Yemenli gençlerin protesto hazırlıkları, bilgi aktarımı ve ihlalleri belgelemede sosyal medya sitelerini aktif şekilde kullandıklarına ulaşılmıştır. Görüşmelerimizde birçok görüşmeci sosyal medyanın protesto hazırlıkları, bilgi aktarımı ve ihlalleri belgelemede

etkin rolü olduğunu, siyasi değişim sürecinde bu siteleri daha fazla aktif kullandıklarını belirtmişlerdir. Aynı zamanda görüşmeciler protestolar hazırlıkları, protestolara çağrı, bilgi aktarımı için en çok kullanılan sosyal medya araçlarından birinin Facebook olduğunu aktarmıştır. Bazı görüşmeciler ise siyasi partilerin sahaya olan hakimiyetleri, Yemen'deki elektrik hizmetlerinin zayıf olması gibi nedenleri gerekçe sunarak sosyal medya sitelerinin siyasi değişim sürecinde sınırlı etkisinin olduğunu düşünmektedirler.

5.6.3.3. Siyasi Katılımı Destekleme Aracı Olarak Sosyal Medya

Siyasi katılım her hangi bir ülkenin istikrarı ve gelişimi için önemli bir davadır. Aynı zamanda kamuoyunun oluşmasını sağlamaktadır. Devletin işlerine bağlı halkın siyasi katılımıyla herkes kendi görüşünü, menfaatlerini özgürce ifade edebilmektedir. Aynı zamanda devletin siyaset işlerinde, lider seçme ve diğer önemli karar alımlarında vatandaşa süreci yakından takip etme hakkı tanır. Tüm bunlar demokrasinin temel etkenleridir (El-Havraş, 2012: 56). Aynı zamanda siyasi katılım hayatın zaruri görevlerindenidir. Çünkü vatandaşların hükümet denetimi ve gözetimine katılmalarını sağlayarak vatandaşlarda toplumsal bilinç oluşturur. Bu doğrultuda vatandaşların yapı sisteminin zayıf noktalarını keşfetmeleri sağlanarak hataya düşme oranı azalır.

Teknolojik gelişimle birlikte vatandaşların siyasi katılım metodları farklılık göstermektedir. Bloglar, sosyal medya ağları, karşılıklı sohbet grupları, internet yoluyla düzenlenen görüşmeler sayesinde gençler seçim kampanyalarına aktif şekilde katılabilmektedir (Odeh, 2014: 21-22). Aynı zamanda internet ve sosyal medya siteleri gençlerin dolaylı veya dolaysız yollarla siyasi katılım sağlamalarını desteklemektedir. Gençlere seçim oylamalarında lider seçme, karar ve politikalara ortak olma, siyasi gelişmeleri takip etme, siyasi tartışmalara müdahale etme ve konferanslara katılma gibi olanakları sunmaktadır.

Sosyal medya sitelerinin Yemenli gençlerde siyasi katılıma olan etkisini araştırdığımızda konuyla ilgili çeşitli yanıtlara rastlanmıştır. Görüşmeciler sosyal medya sitelerinin Yemenli gençlerin siyasete katılmalarını sağladığını düşünmektedirler. Sosyal medya sitelerinin Yemen'de 2011-2015 yılları arasında yaşanan olaylar ve siyasi

gelişmeler hakkında gençlere siyasi görüşlerini özgürce beyan etme fırsatlarını sunduğunu düşünmektedirler. Bu sitelerle siyasi kararlara itiraz etme, Ulusal Diyalog Konferansı'na katılımı destekleme ve başkanlık seçimlerini destekleme imkanı sunulduğunu da belirtmişlerdir.

Araştırma kapsamında görüşmecilere yöneltilen “Yemenli gençlerin 2011-2015 yılları arasında Yemen'deki siyasi olaylarda siyasi katılımını destekleme sürecinde sosyal medya sitelerinin -Facebook, Twitter ve Youtube- rolünü nasıl değerlendiriyorsunuz?” sorusunu gazeteci ve siyasi aktivist İbrahim Bey'e (32) sorduğumuzda sosyal medya sitelerinin Yemenli gençlerin siyasi hakları hakkında bilinç oluşturduğunu ve siyasi katılımı arttırdığını belirtmiştir. İbrahim Bey, sosyal medyanın gençlerin siyasi katılım araçlarını oluşturduğunu düşünmektedir. Bu araçlar gençlere görüşlerini özgürce beyan etme, farklı sorunlarla ilgili karşılıklı diyalog fırsatlarını sunma gibi olanaklarla siyasi haklar hakkında bilinç oluşturup kaygısız, bilinçsiz gençlikten, toplumsal sorun ve meseleleri hakkında bilinçli bir gençliğin oluşmasına katkı sağlamaktadır.

Aynı soruyu bir araştırma merkezinde çalışan siyasi aktivist Sait Bey'e (33) sosyal medya sitelerinin Yemenli gençlerin siyasi faaliyetlere katılmalarında destek olduğunu düşünmektedir. Sait Bey'in görüşü söz konusu siteler sayesinde 2011-2015 yılları arasında alınan hükümetin kararlarına rahatça itiraz edebildikleri yönünde olup beyanını şu şekilde belirtmiştir:

“2011 yılı sonrasında alınan kararlara karşı görüşlerini sunarak siyasi faaliyetlere katıldılar. Hatta sosyal medya uzmanları siyasi tavırlara karşı önemli değerlendirmeler yaptılar”.

Sait Bey sosyal medya sitelerindeki özellikle genç kullanıcıların Facebook, Twitter ve Youtube'un demokratik hak ve özgürlükleri desteklemekte katkılarının olduğunu düşünmektedir. Yani siyasi kararların alım sürecinde kendilerini ilgilendiren hususlarda düzenledikleri yoğun sosyal medya kampanyalarıyla bu kararları destekleyebildiklerini veya itiraz edebildiklerini aktarmıştır.

Genel olarak sosyal medya sitelerinin özellikle Facebook ve Youtube'un sisteme karşı muhalif protestolar hazırlıklarında, siyasi sorunlara ışık tutup sorunlarla ilgili

tartışma oluşturmakta, gençlerin siyasi kültürünü arttırmakta, siyasi muhalefet ve adalet gibi insan hakları, eşitlik gibi değişim değerleriyle ilgili kullanıcıları bilinçlendirmekte etkili rolü olduğu görülmüştür. Aynı zamanda sosyal medya sitelerinden özellikle Facebook gençlerde siyasi şuuru harekete geçirmiş olup siyasi katılımın gerçekleştirilmesi yönünde teşvik etmiştir. Bu doğrultuda ayaklanmalar ve haklarıyla ilgili gençlere yönelik diyalog ve tartışma ortamları oluşturmuştur (Al-Nahari, 2017: 295). Burada şunu diyebiliriz ki; Yemenli gençler 11 Şubat 2011 tarihinden itibaren artık siyasetle aktif olarak ilgilenmeye başlamıştır. Yemenli gençler devrimle beraber siyasete yönelmeleriyle devrimin başlangıcından geçiş sürecine kadar bütün aşamalarında etkili olmuştur. Bunun en belirgin örneği de Ulusal Diyalog Konferansı'nın düzenlenmesidir.

Bu kapsamda bir TV kanalında program hazırlayıcısı ve editörü olarak çalışan siyasi aktivist Ahmet Bey (30) Ulusal Diyalog Konferansı'na gençlerden katılım hakkı kazananların sosyal medya sitelerinde özellikle Facebook'ta siyaset alanında aktif olduğunu belirterek şunları söylemiştir:

“Siyasi alanda söz hakkına sahip olan gençlerin çoğunluğu Facebook'ta siyaset mecrada aktif olanlardandır. Hatırladığıma göre Ulusal Diyalog Konferansı'nda koltuk hakkı kazanan gençler sosyal medya siteleri üzerinden ısrarlarına istinaden gerçekleşmiştir”.

Ahmet Bey, 18 Mart 2013 tarihinde San'a'da gerçekleşen Ulusal Diyalog Konferansı'yla gençlerin siyasi katılım alanında Facebook sosyal medya sitesinin etkisinin Twitter ve Youtube sitelerinin önüne geçtiğini savunmaktadır. Facebook'la çeşitli siyasi aktivitelerin kolaylaştırıldığını düşünen Ahmet Bey, Facebook'ta oluşturulan gruplarla sanal protestolar yapıldığını, gençlerin Ulusal Diyalog Konferansı'na katılamamalarıyla ilgili itirazları yayınladıklarını belirterek, bunun sonucunda 565 üyeden oluşan Ulusal Diyalog Konferansı'nda gençlerin %20 oranla katılıma hak kazandıklarını işaret etti.

Ulusal Diyalog Konferansı'nda tarih boyunca siyaset alanından uzaklaştırılan kesimler de dahil toplumun çeşitli sınıfları karar alma sürecine katıldılar. Katılımcıların dağılımı şu şekildeydi: %50'si güney bölgesinden, %50'si kuzey bölgesinden, güney ve

kuzeyden kadın katılımcıların oranı %30, gençlerin oranı ise %20. (Sıkça Sorulan Sorular, t.y). Kadınların erkeklerin yanında hükümet kararlarına katılmasıyla ayrımcılıktan uzak eşitlik ve demokrasiye doğru ilk adımlar atıldı.

Yemen Devrimi Gençlik Konseyi'nde çalışan siyasi aktivist Emin Bey (34), 2012 yılının Yemen başkanlık seçimleri, Ulusal Diyalog Konferansının Facebook ve Twitter sitelerinde çok tartışıldığına işaret ederek, Facebook ve Twitter gibi sosyal medya sitelerinin gençleri ittifak adayı Abd Rabbu Mansur Hadi'nin başkanlık seçimleri sürecinde aktif rol almalarına teşvik ettiğini düşünmektedir. Bu süreçte karşılıklı muhalif veya destekleyici fikir alışverişi yapıldığını, konunun bütün bireyler arasında açık tartışmaya açıldığına kanaat getirmiştir.

Bu bilgilere göre araştırmaya katılanların büyük kısmı, 2011-2015 yılları arasında Yemen'de yaşanan olaylarda sosyal medya sitelerinin siyasi katılım alanında büyük rolünün olduğunu ifade etmiştir. Diğer taraftan bazı görüşmeciler, söz konusu sitelerin siyasi katılım konusunda sınırlı rolünün olduğunu düşünmektedirler.

Siyasi aktivist Tahir Bey (50), 2011-2015 yılları arasındaki siyasi katılım desteklemesinde bu sitelerin sınırlı rolünün olduğu düşüncesindedir. Tahir Bey düşüncesini: *“siyasi katılımdaki rolü protestlerdeki rolüne göre daha büyüktü. Neden mi? Çünkü sınırlı da olsa gençlere diyalog fırsatını sundu”* şeklinde beyan etmiştir. Yemenli gençlerin sosyal medya sitelerini birçok sorun ve meseleye ışık tutma konusunda kullandıklarını, tartışma ve diyalog ortamları oluşturduklarını, herkesi bu diyaloga davet ettiklerini ifade ederek 2011-2015 yılları arası süreçte siyasi olaylara katılabildiklerini savunmuştur.

Sonuç olarak, Facebook, Twitter ve Youtube gibi sitelerin 2011-2015 yılları arasında Yemen'deki olaylarda siyasi katılımı kolaylaştırdığı sonucuna varılmıştır. Sosyal medya siteleri gençlere siyasi aktivizm uygulama fırsatını sunmaktadır. En önemlisi başkanlık seçimlerini destekleme, Ulusal Diyalog Konferansı'yla ilgili ve daha birçok sorunlarla ilgili diyalog ve tartışma ortamlarını oluşturma gibi konularda sosyal medya sitelerinin önemli rolü olmuştur. Yine görüşmecilerin cevaplarından sosyal medya

sitesi olan Facebook sitesinin gençleri siyasete katılmaya teşvik eden en önemli faktörlerden olduğu anlaşılmaktadır.

Bu sonuç “Yemenli Gençlerin Siyasi Katılımında Sosyal Medya Ağlarının Rolü” konulu saha çalışmasının sonuçlarıyla örtüşmektedir. Araştırma sonucunda Yemenli üniversite öğrencilerinden olan Facebook kullanıcılarının %71’i siyasi katılım aktivistlerin davetlerine icabet ettiklerine ulaşılmaktadır. Aynı zamanda öğrencilerden %29’u aktivistlerin davetlerine cevap vermediklerini ifade etmiştir. Siyasi katılımın türüne gelecek olursak Yemenli üniversite öğrencileri siyasi katılımlarının en başına %69,9’la protestolara katılıma girmektedir. İkinci sırada ise %62,2 ile başkanlık seçimlerinde oy verme olarak görülmüştür (El-Kadi, 2013: 150). Bu sonuçlar Facebook sitesinin Yemen devriminin bileşenlerinden ve Yemenli gençler için daha önce az bulundukları siyasi katılımlarının bir aracı olarak gördüklerini göstermektedir.

5.6.3.4. Sosyal Medya ile Konvansiyonel Medya Arasında Kıyaslama

Bilgi ve iletişim teknolojisi devriminin en önemli keşiflerinden biri olan internet sayesinde medya görüntüleri sınırlı alıcılara ulaşabilirken, sosyal medya sayesinde artık herkese açık ve kullanılabilir hale getirmiştir. Hatta medya içerikleri daha geniş kitlelere daha hızlı yayılmaktadır.

Aynı şekilde internet, dünyadaki bütün insanlara çeşitli fırsatlar sunmuştur. İnsanlar artık internet dünyasında fikirlerini özgürce ifade edebilmektedir. Çünkü kullanıcılar bilgi kısıtlaması olmaksızın demokratik denebilecek bir ortamda interneti kullanabilmeye başlamıştır. Ayrıca bireyler kamunun oluşturduğu konvansiyonel medya denetiminden uzak internet faaliyetlerini gerçekleştirebilmektedir. Aynı şekilde internet sivil toplum kuruluşları için yurt içinde faaliyetlerin artmasında yardımcı olmuştur. Şeffaflıkla birlikte bilgi alışverişi sağlanmış internet kullanıcıları haberleri tek taraflı dinlemek yerine artık yorum ve analizlerle değerlendirebilme imkânına kavuşmuştur (Necim ve El-Revas, 2011: 47). İnternet, kullanıcılarına siyasi olaylar hakkında özgürce yorum hakkı tanıyarak yeni fırsatlar sunmaktadır. Artık sadece entellektüel birikime sahip olanlar değil sıradan bireyler de yorumcu olarak bu kamusal alana katılabilmektedir.

İnternet dünyasında çeşitli araçlarla bilgi alışverişi yapıp, çeşitli görüşler sunulmaktadır. Bu araçların en önde geleni ise sosyal medya siteleridir. Sosyal medya siteleri kullanıcılara olay yerinden mobil cihazlar yoluyla ses ve görüntüleri anında aktarma imkanını sağlamaktadır. Konvansiyonel medya araçlarının aksine sosyal medya kullanıcılarına fikirlerini hiçbir denetim altına sokmadan özgürce beyan etme şansını vermektedir.

2011-2015 yılları arasında Yemen’de yaşanan olaylarda sosyal medya sitelerinin konvansiyonel medya araçlarına Gazete, Radyo ve Televizyon göre artıları hakkında araştırmamız kapsamındaki görüşmelerimizde çeşitli görüşleri ortaya çıkmıştır. Görüşmecilerin sosyal medya sitelerinin konvansiyonel medya araçlarına -Gazete, Radyo ve Televizyon- göre birçok alanda daha kullanışlı olduğu yönünde görüş beyan etmektedir. Bunun en bariz örneği de sosyal medya sitelerinin fikirleri devlet gözetim ve denetimine tabi olmadan özgürce ifade edebilme, olayları anında aktarma gibi imkanları sunmasıdır.

Araştırma kapsamında görüşmecilere sorduğumuz “2011-2015 yılları arasında Yemen’de yaşanan siyasi olaylarda sosyal medya sitelerini -Facebook, Twitter ve Youtube- konvansiyonel medya araçlarından Gazete, Radyo ve Televizyon ayıran özellikler nelerdir?” sorusunu Yemenli bir TV kanalının müdürü olan siyasi aktivist Enver Bey’e (33) yönlendirdiğimizde Enver Bey, sosyal medya sitelerinin konvansiyonel medya araçlarına göre karşılıklı etkileşim imkanı sunmasıyla kullanıcılarına 2011-2015 yılları arasında Yemen’deki siyasi olaylar hakkında görüş beyan etme kolaylığı sağladığına dair düşüncelerini aktarmıştır. Enver Bey de, sosyal medya sitelerinin konvansiyonel medya araçlarına göre daha kullanışlı olduğunu düşünmektedir. Çünkü sosyal medya siteleri gönderici ve alıcı arasında karşılıklı iletişim köprüsü kurmaktadır. Aynı zamanda konvansiyonel medyanın aksine alıcı sadece medyadan mesajı almayıp, aynı zamanda kendisi de mesajı paylaşabilmektedir.

Yemenli bir TV kanalında çalışan Siyasi aktivist Fuat Bey (34) de benzer bir görüş belirterek, sosyal medya sitelerini konvansiyonel medya araçlarından ayıran özelliğin, katılımcı kitleyle karşılıklı etkileşim fırsatının sunması olduğunu söylemektedir. Böylece Yemen’de yaşanan siyasi olaylar hakkında herkesin yorum

yapabildiğini savunan Fuat Bey “*En önemli özelliği karşılıklı etkileşimdir. Yani eski medya araçları tek yönlüdür*” şeklinde görüş belirtmiştir. Etkileşim özelliğiyle bireyler birbirlerine bilgisayar veya telefonlarla kısa mesajlar, fotoğraflar ve videolar gönderilebilmekte, bu sayede sitelerin fikir alışverişi için daha uygun ve hızlı olmasıyla birlikte içerik açısından çok daha zengin imkanlar sunduğunu savunmaktadır.

Medya zenginliği kuramı (Media Richness Theory), etkisi kullanılan iletişim aracına bağlı bir kuramdır. Dolayısıyla bu kuram gönderici ve alıcı arasında iki yönlü iletişime ışık tutmaktadır. Kurama göre geri dönüşümlü medya araçları diğerlerinden imkan bakımından daha zengindir. Mesajda gizemlilik azaldıkça etkileşim daha yüksek olmaktadır. Kullanılan iletişim aracındaki bilgi zenginliği mesajdaki gizemi azaltarak, ortak bilgi sahası oluşturmaktadır (El -Ravi, 2013: 99). Kuram, bilgi zenginliği ve bilgi edinme metodu açısından iletişim araçlarını birbirleriyle kıyaslamaktadır. Bu kuram gönderici ve alıcı açısından bilgisayarın zengin bir araç olduğunu savunarak, sıradan ve önemli mesajlar için son derece faydalı ve hızlı olduğunu belirtir. İletişimde etkileşime önem veren kuramı da alıcının gizemli bilgileri anlayabilmesi için daha zengin araç kullanmaya ihtiyacının olduğu belirtilmiştir (Necim ve El-Revvas, 2011: 57-58). Bu kuram, tek yönlü iletişim sistemiyle hızlı ve direk etkileşimi sağlayamayan Gazete, Radyo ve Televizyon gibi konvansiyonel medya araçlarını bu anlamda yetersiz olarak nitelendirmektedir. Bununla birlikte gönderici ve alıcı arasında hızlı ve direk etkileşimi sağlayan yeni medya araçlarını zengin medya araçları olarak belirtilmiştir.

Yemenli bir TV kanalında sunucu olan siyasi aktivist Ali Bey (30) sosyal medya sitelerini konvansiyonel medya araçlarından ayıran etkileşim özelliğiyle birlikte başka özellikler de sayarak, sosyal medya sitelerinin Yemenlilere görüşlerini özgürce beyan etme kolaylığı sunduğunu düşünen Ali Bey “*Yemen’de devrimle ilgili görüşünü veya siyasi düşünceni bu kanallar yoluyla beyan etmek çok zor. Bazı kanallarda beyan edebilirsin ama Facebook ve Twitter’daki kadar özgürce beyan edebildiğin gibi değildir*” şeklinde görüş bildirmiştir. Konvansiyonel medya araçlarının tekel olduğunu ifade eden Ali Bey, gönderici ve alıcının iletişim esnasında sürekli denetim altında olduğunu, bu tür araçlarda sunulan haberlerin bilgiler alıcıya gönderilmeden önce kanal, gazete ve radyoların müdürleri ya da sahipleri tarafından denetlendiğini aktarmıştır.

Kalender (2016: 182)'a göre, medyada yer alan eşik bekçiliği kuramı (Gatekeeper Theory), bilginin seçilmesi süreci üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu için gönderenine odaklanır ve bu nedenle kitle iletişim araçlarıyla bilgi akışında daha etkili olmaktadır.

Konvansiyonel medya araçlarında bilginin tekel olması 2011-2015 yılları arasında yaşanan Yemen'deki siyasi olaylar sürecinde gençleri, tek yönlü yayınlanan mesajlara karşılık olarak Facebook ve Twitter gibi sosyal medya sitelerine yönlendirdi. Görüşmecilerin cevapları değerlendirildiğinde Tunus'ta başlayan Arap Baharıyla birlikte değişimi amaçlayan Yemenli gençler bu sitelerde yoğun aktivizm göstermeye başladıkları görüldü.

Howard et al (2011: 23), Tunus blogları sistemdeki yolsuzluğa karşı ve siyasi değişimle ilgili siyasi tartışmalara açık sahaların oluşmasına neden olduğunu aktarır. Ona göre Twitter yoluyla Tunus'un siyaset alanında başarı hikayeleri yayınlanmıştır. Ayrıca Facebook sitesi Mısır'a yönelik siyasi eleştirilerde kullanılmıştır. Youtube ve diğer video siteleri de gazeteci ve telefonundan video çeken kullanıcılara konvansiyonel medya araçlarının yayınlamadığı eylemlerle ilgili en güncel görüntüleri yayınlama fırsatını sunmuştur.

Yemen'de aynı şekilde sıradan vatandaşlar mobil telefonların teknolojilerinden faydalanarak haber, bilgi, fotoğraf ve protestoların video görüntülerini yayınlatabilmiştir. Gazeteci ve siyasi aktivist Haysam Bey (32) 2011 yılında Yemen'de yaşanan protestolarda sosyal medya sitelerin önemine işaret ederek, bu sitelerin “vatandaş gazeteciliği” tabirinin çıkmasında önemli rolü olduğunu vurgulamaktadır. Haysam Bey, vatandaş gazeteciliği anlayışının son zamanlarda 2011-2015 yılları arasında Yemen'de yaşanan siyasi olaylarla beraber yayıldığını aktarmıştır. Özellikle 2011 yılında protestoların başlamasıyla vatandaşlar, genç siyasi aktivistlerin mobil cihaz teknolojilerinden çok faydalandıklarını ifade etmiştir. Bu cihazlarla sosyal medya sitelerine bağlanarak olayları an be an kaydettiklerini, protestolar çağrılarını düzenlediklerini, geçiş sürecini desteklediklerini söylemiştir. Aynı zamanda siyasi olayları yayınlamaya izin vermeyen iktidara karşın gazeteci vatandaşların sosyal medya

sitelerinde yayınladıklarıyla dünya gazetecilerine haber kaynakları oluşturdıklarını da belirtmiştir.

Sonuç olarak, sosyal medya siteleri denetimin olmaması ve etkileşim imkanı sayesinde Yemenli gençlere 2011-2015 yılları arasında yaşanan siyasi olaylarla ilgili haberleri ve görüşleri yayınlama, konvansiyonel medya araçlarında tartışması zor olan konular hakkında fikir alışverişinde bulunmada yardımcı olmuştur.

El-Raud'un (2012:107) "Sosyal Medya Ağlarının Tunus ve Mısır'da Siyasi Değişim Sürecindeki Ürdünlü Gazetecilerin Bakış Açısından Rolü" konulu araştırmasında, Tunus ve Mısır'daki siyasi değişim olaylarında resmi medya araçlarındaki denetim, bloke ve propagandaya karşın sosyal medya ağları daha başarılı olduğu ifade edilmiştir.

5.6.3.5. Sosyal Medya Siyasi Aktivistlerin Kitle İletişim Aracıdır

Günümüzde bilgi teknolojileri ve iletişim araçları toplumun gelişimiyle bağlantılı hale geldi. Teknolojik devrimle birlikte bireysel ve toplumsal hayatın farklı alanlarını kapsayan yeni uygulamalar keşfedildi.

Bu bağlamda, bilgi teknolojileri siyasi ve sosyal faaliyetlerin toplumsallaşmasını pekiştirdi. Özellikle son zamanlarda görüldüğü üzere sosyal medya araçları yöneten yönetilen ve yönetilen arasındaki ilişkilerin gelişmesini sağlayarak özel olarak hükümet genel olarak ise siyaset kurumu üzerinde belirgin bir kamuoyu gücünün hissedilmesini sağladı (Sandoval-Almazan ve Gil-garcia, 2014: 365). Hatta sosyal medya araçları, otoriter rejimler tarafından kısıtlanan ifade özgürlüğünün risklerine karşı en ideal çözümü oluşturdu. Örneğin genç siyasi aktivistler sosyal medya araçları yoluyla artık kendi fikirlerini rahatça paylaşabilmektedirler.

Bu bağlamda, özellikle Arap Baharı olarak ifade edilen toplumsal olaylarda sosyal medyanın sosyo-politik rolüne dair ekseriyetle siber-ütopyacı görüş tarafından temsil edilen iyimser bir anlayış ortaya çıktı. Dolayısıyla, söz konusu iyimser görüşçe ifade edilen iddiaların geçerliliğine yönelik soruşturmanın önemi arttı. Biz de bu

çalışmada bahsi geçen iddiaları Yemen özelinde sorunsallaştırdık. Bu bağlamda, Yemen’de 2011-2015 yılları arasındaki olaylarda Facebook, Twitter ve Youtube gibi sosyal medya araçlarının Yemenli siyasi aktivistlere sunduğu fırsatları değerlendirdik. Görüşmeye katılan çoğu görüşmeci, siyasi alanda daha fazla faaliyet gösterme şansını sunan Facebook, Twitter ve Youtube gibi sosyal medya araçlarının aktivistler için iyi bir fırsat oluşturduğunu söyleyerek söz konusu araçlarla fikirlerini rahatça ifade edebildiklerini, siyasi faaliyetlere katılmaları için teşvik edilmesi hedeflenen kitleye kolayca ulaşabildiklerini ifade ettiler.

Konuyla ilgili Yemenli aktivistlere yönelik sorular hazırladık. Bu doğrultuda görüşmecilere şu soruyu sorduk: “Yemen’de 2011-2015 yılları arasında yaşanan siyasi olaylar döneminde Facebook, Twitter ve Youtube gibi sosyal medya sitelerinin Yemenli siyasi aktivistlere sunduğu fırsatları nasıl değerlendiriyorsunuz?”. Ayrıca, ilgili soruyu Yemenli bir TV kanalının genel müdürü olan siyasi aktivist Enver Bey’e (33) de yönelttik. Enver Bey Facebook, Twitter ve Youtube gibi sosyal medya sitelerinin Yemenli siyasi aktivistlere büyük fırsatlar sunduğunu belirterek, konvansiyonel medya araçlarının aksine sosyal medya siteleri sayesinde görüşlerini özgürce ifade edebildiklerini ifade etti. Enver Bey, sosyal medya sitelerinin Yemenli siyasi aktivistlere konvansiyonel medya araçlarının aksine ifade özgürlüğü, fikirlerini rahatça savunma fırsatı sunduğunu savunarak Yemen’deki 2011-2015 siyasi olaylarından sonra vatandaş sosyal medya siteleri sayesinde siyaset adamlarıyla alakalı bilgilere rahatça ulaşabildiklerini aktardı.

Bir TV kanalında haberci ve editör olan siyasi aktivist Yahya Bey (33), Enver Bey’in düşüncesinde olup, siyasi aktivistlerin sosyal medya siteleriyle alıcılara kolaylıkla ulaşabildiklerini daha etkili olabildiklerini ifade ederek şunları söyledi: “ *bu araçlarla halk üzerinde etkileri de artmıştır. Bu araçlarla mümkün olan en geniş kitleye ulaşabildiler. Dolayısıyla birer siyasi aktivist olarak halkı etkileyebildiler*”. Yahya Bey, sosyal medya sitelerinin Yemenli siyasi aktivistler için en önemli platform haline geldiğini, bu platformlarla Yemenli kitleyi geliştirdiklerini, bu sitelerle özellikle 2011-2015 yılları arasında Yemen’de yaşanan siyasi kriz hakkında kolayca fikirlerini ve görüşlerini aktarabildiklerini ifade etti.

Bu bağlamda şunu söyleyebiliriz ki, sosyal medya siteleri Yemenli siyasi aktivistler için yeni yönelimler oluşturmıştır. 2011-2015 yılları arasında Yemen sahasında yaşanan siyasi olaylarla ilgili ülkenin yöneticilerinden korkmadan Yemenli aktivistler tarafından oluşturulan sosyal medya sayfa ve grupları, hashtag kampanyaları gibi baskılayıcı veya destekleyici kampanyalarıyla sonuçta kamuoyu oluşturmaya başarmışlardır.

Akademisyen siyasi aktivist Muhammet Bey (40) sosyal medya sitelerinin pozitif yönleri olduğunu düşünmektedir. Ona göre söz konusu siteler 2011-2015 yılları arasında Yemen’de yaşanan siyasi olaylarda Yemenli siyasi aktivistlere birçok fırsat sundu. Muhammet Bey, yönetici güçlerin konvansiyonel medya araçlarını yönetmeleri, içerikleri kendileri belirlemeleri gibi gerekçeler siyasi aktivistlerin sosyal medya sitelerini tercih etmelerine sebep olduğunu, bu siteleri alternatif medya araçları olarak kullanan aktivistler hiç kimse tarafından denetime tabi tutulmadan, yönetilmeden fikirlerini beyan edebildiklerini belirtti. Böylece konvansiyonel medya araçlarında çıkmaları yasak olan birçok siyasi aktivist ve hukukçu sosyal medya siteleri sayesinde faaliyetlerini yapabildiklerini savundu.

Aynı soruyu bir TV kanalında çalışan siyasi aktivist Fatıma (35), sosyal medya sitelerinin birçok Yemenli gazeteciyi 2011-2015 yılları arasında Yemen’de yaşanan siyasi olaylar sürecinde oluşan kaygılarından kurtardığını, kendi görüşlerini beyan etme özgürlüklerini sunduğunu beyan etti. Fatıma, Facebook, Twitter ve Youtube gibi sosyal medya siteleri, görüşleri hükümetin denetiminden korkmadan beyan etmek için ihtiyaç olunan özgürlükleri verdiğini, bu sitelerin Yemenli siyasi aktivistler için medeni, eğitim, sağlık ve diğer haklarını güvenli bir ortamda istemelerine yardımcı olduğunu ve resmi medyadan yıllar boyunca aktarılması beklenen istekleri duyurduklarını ifade etmiştir.

Bir TV kanalında çalışan siyasi aktivist Fuat Bey (34) sosyal medya sitelerinin siyasi olaylar sürecinde Yemenli siyasi aktivistlere sunduğu önemli bir fırsat olarak değerlendirerek, bu sitelerde fikir ve görüşlerini aktardıklarını, 2011-2015 yılları arasında Yemen’de yaşanan siyasi sorunlara ilişkin duruşlarını belirterek aktivistlerin ve sıradan vatandaşların katılabileceği diyalog alanları oluşturduğunu söyledi.

Araştırma kapsamında da görüşmecilere şu soruyu sorduk: “2011-2015 yılları arasında Yemen’de yaşanan siyasi olaylar sürecinde sosyal medya sitelerinin -Facebook, Twitter ve Youtube- siyasi aktivizmlerde nasıl etkili rolü olmuştur?”. Aynı soruyu siyasi analist ve aktivist İsam Bey’e (35) sorduğumuzda İsam Bey, siyasi olayların gelişimi normalde toplumun sadece bir kitlesine mahsusken sosyal medya siteleri sayesinde Yemen’de yaşanan siyasi olaylar sürecinde gelişmeleri herkesin takip edebildiğini savunduğunu belirtti. 2011-2015 yılları arasında Yemen’de yaşanan siyasi olaylarda sosyal medya birçok siyasi aktivistin hedefi olduğunu, başka araçlarla bildiremedikleri siyasi görüşlerini bu sitelerde bildirebildiklerini, böylece toplumda meşhur olduklarını ve birçok kişinin onunla tanışmak istediğini aktardı.

Yemenli bir TV kanalının müdürü olan siyasi aktivist Enver Bey (33) özellikle 2011-2015 yılları arasında Yemen’de yaşanan siyasi olaylar sürecinde farklı görüşlerde olmasına rağmen Yemenli aktivistler arasında siyasi yaklaşım oluşturduğunu savunmaktadır. Sosyal medyanın ideolojik yönelimleri olan Yemenli siyasetçi taraflara 2011-2015 yılları arasında Yemen’de yaşanan siyasi olaylar sürecinde Körfez girişimi, ittifak adayı Abd Rabbu Mansur Hadi’nin başkanlık seçimleri, Ulusal Diyalog Konferansı ilgili ortak diyalog alanları oluşturduğunu ifade etti. Aynı şekilde genç aktivistlerin oluşturdukları Facebook gibi sosyal medya grupları sayesinde bütün siyasi tarafların ortak olduğu ideoloji ve kişisel fikirlerden uzak diyalog ve tartışma ortamı oluşturduğunu düşünmekte olduğu görüldü.

Sonuç olarak, sosyal medya siteleri 2011-2015 yılları arasında Yemen’de yaşanan siyasi olaylar sürecinde, aktivistler için önemli araç haline gelmiştir. Bu araçlarla siyasi aktivistler görüşlerini özgürce beyan ederek kitleye temas edip farklı meseleleri tartışabilme imkanı bulmuştur. Aynı zamanda bu sitelerle aktivistler sistemin kısıtlamalarından uzak bazı meselelerle ilgili kamuoyu oluşturabilmektedirler.

El-Azazi’nin (2016: 119) “Yemeni Journalists' Use of Social Networks and the Level of Their Satisfaction” konulu araştırmasında ulaşılan sonuca göre, Yemenli gazeteciler sosyal medya sitelerini sırasıyla şu amaçlarla kullanmaktadırlar:

- Görüş beyan etme,

- Haberleri ve gündemi takip etme,
- Başkalarıyla iletişime geçme,
- Arkadaşlarla paylaşımda bulunma,
- Ülkede olup bitenleri takip etme.

Bu sonuç, Yemenli gazetecilerinin konvansiyonel medyada Gazete, Radyo ve Televizyon görüşlerini beyan etme gibi olanaklarının olmamasıyla, sosyal medya sitelerine Facebook, Twitter ve Youtube, yöneldiklerini kanıtlar niteliktedir. Böylece sosyal medya sitelerinde faaliyetlerini iktidar yönetimlerin denetimlerinden uzak özgürce gerçekleştirebilme imkanı doğmuştur.

5.6.3.6. Sosyal Medyanın Siyasi Bilinç Oluşturma Konusundaki Rolü

Siyasi bilinç kavramı, vatandaşın siyasi hak ve sorumlulukları hakkında bilgisinin olması, çevresinde olup biten siyasi gelişmelerden haberdar olması anlamına gelmektedir. Siyasi bilinçle insan kendini ve başkalarını daha iyi tanıma fırsatı elde eder (Ebu-Yakup, 2015: 20). Siyasi bilincin çeşitli kaynakları bulunmaktadır. Bunlar aile, eğitim kurumları, partiler ve son zamanlarda teknolojinin gelişmesiyle siyasi bilinç oluşmasında etkili rolü olan medya araçlarıdır.

Son zamanlarda şahit olduğumuz teknolojik gelişmeler internet dünyasında sosyal medya sitelerinin meydana gelmesini sağladı. Sosyal medya siteleriyle bilgi aktarımı, kişiler arası iletişim artık daha kolay. Bu siteler uzakta olan insanları yakınlaştırdı. Mesafeleri kısalttı. Böylece hayatın en önemli ve vazgeçilmez gereksinimleri haline geldi (Ebu-Yakup, 2015: 25). Vatandaşlar ve siyasi partiler tarafından internetin ve özellikle sosyal medya sitelerinin kullanılması siyasi bilgilerin yayılmasını kolaylaştırarak, internet yoluyla siyasi katılım için yeni köprüler oluşturulmasına imkan tanıdı. Aynı zamanda kullanıcıların siyasi görüşlerinin değişmesinde, diledikleri siyasi faaliyete katılmalarında önemli rolü oldu (Kanagavel ve Chandrasekaran, 2014: 71). Sosyal medya siteleri siyasi bilinci arttırıp siyasi katılımı destekledi. Demokratik ortamın gereksinimlerini sunan sosyal medya siteleri bu özellikleri sayesinde siyasi alanda önemini kanıtlamıştır (Ebu-Yakup, 2015: 48).

Araştırma kapsamında görüşmecilere şu soruyu sorduk: “2011-2015 yılları arasında Yemen’de yaşanan siyasi olaylar sürecinde sosyal medya siteleri -Facebook, Twitter ve Youtube- Yemenli gençlerde nasıl bir siyasi bilinç oluşturmuştur?”. Bu soruyu Yemenli bir TV kanalının müdürü olan siyasi aktivist Enver Bey’e (33) sorduğumuzda Enver Bey, 2011-2015 yılları arasında sosyal medya sitelerinin çeşitli siyasi meseleler hakkında gençlere tartışma fırsatlarını sunmasıyla Yemenli gençlerde siyasi bilinç oluşturduğunu düşünmektedir. Enver Bey sorumuzu şu şekilde yanıtladı: *“Özellikle sosyal medya sitelerinin genç kullanıcıları ve aktivistler geniş kitlede siyasi bilinç oluşt. Gözle görülür şekilde gençler dar ufuktan sıyrılarak daha büyük meseleleri tartışır oldu”*. Enver Bey, sosyal medya sitelerinin 2011-2015 yılları arasında Yemen’de yaşanan vatan meseleleriyle ilgili Yemenli gençlerde siyasi bilinç oluşturduğunu aktarmıştır. Bununla birlikte bölgesel ve uluslararası sorunları tartışabilme, hakkında görüş sunma gibi gençlerde bir diğer olumlu etkininde olduğunu eklemiştir.

Aynı soruyu Yemenli TV kanalında haber editörü olan siyasi aktivist Yahya Bey’e (33) sorduğumuzda, Yahya Bey benzer bir görüş ileri sürmektedir. Aynı zamanda sosyal medya sitelerinin 2011 yılında gerçekleşen Yemen devrimi ve siyasi değişimle ilgili görüşlerini aktarma imkanı sunarak Yemenli gençlerde siyasi bilinç oluşturduğunu aktarmıştır . Yahya Bey de, 2011-2015 yılları arasında Yemen’de gelişen siyasi olaylarda sosyal medya sitelerinin gençlerde siyasi bilincin gelişmesine yardımcı olduğunu belirterek, bunun sonucunda sosyal medya siteleri aracılığıyla siyasi aktivizmler Yemenli gençlerin olmazsa olmazı haline geldiğini ifade etmiştir. Bu araçlarla Yemen’de yaşanan bireylerin farklı sorunlarla ilgili görüşlerini özgürce beyan ettikleri, kararlarını açıkladıkları, hatta 2011 yılında başlayan Yemen devriminde, başkanlık seçimlerinde ve Ulusal Diyalog Konferansı’nda en çok gençlerin rol aldığı aktarmıştır.

Siyasi analist ve aktivist İsam Bey (35) sosyal medya sitelerinin gençlerde siyasi bilinç oluşturma etkisi hakkında daha olumlu düşünmektedir. İsam Bey bu tür sitelerin siyasette daha önce hiçbir rolü olmayan genç siyasi aktivistleri siyaset sahasında etkileyici rol sahibi olmalarını sağladığını belirtmiştir. İsam Bey, 2011-2015 yılları arasında Yemen’de yaşanan olaylar sürecinde Yemenli siyasi aktivistler siyaset alanında sosyal medya siteleri aracılığıyla bir sıçramaya şahit olduklarını, özellikle kırsalda

yaşayan siyasi aktivistler için 2011 yılında Arap Baharıyla beraber başlayan Yemen olaylarına aktif katılımcı olmalarını sağladığını belirtmiştir.

Bu kapsamda da siyasi aktivist ve gazeteci Beşir Bey (42), sosyal medya siteleri yoluyla Mısır ve Tunus'tan özgürce aktarılan yoğun bilgiler sayesinde Yemenli gençlerde siyasi bilinç oluştuğunu ifade etmektedir. Beşir Bey, sosyal medya sitelerinin özellikle Facebook ve Twitter Yemenli gençlerde siyasi bilinç oluşturduğunu söyleyerek, söz konusu sitelerin Tunus'ta başlayan ve Yemen dahil birçok Arap ülkesine yayılan Arap Baharıyla ilgili gerekli bilgi ve gelişmeleri aktarmasıyla, olumlu fikir ve tecrübeler Yemenli gençlerde Mısır ve Tunus'u örnek alarak ülkelerini değiştirme imkanının olduğuna inanmalarına sebep olduğunu belirtmiştir.

Ebu-Yakup (2015: 48)'a göre, sosyal medya siteleri, görüş ve fikirleri beyan etme, önemli siyasi gelişmelere dair yorum ve fikir alışverişinde bulunma platformudur. Kişiler arası iletişimi ve fikir alışverişini kolaylaştıran bu siteler insanlarda siyasi bilincin oluşmasını sağlayarak, önemli siyasi meselelere ışık tutmakta, bilgi ve analizler sunmaktadır. Dolayısıyla sosyal medya siteleri bireylerde siyasi bilincin gelişimi adına en önemli kaynak haline gelmiştir.

Yemen Devrimi Gençlik Meclisi'nde görev alan siyasi aktivist Emin Bey (34) sosyal medya sitelerinin 2011-2015 yılları arasında Yemen'de şahit olunan siyasi olaylar sürecinde Yemen gençlerindeki siyasi bilincin seviyesini gösterdiğini ifade etti. Emin Bey, 2011-2015 yılları arasında Yemen'de yaşanan siyasi olaylar sürecinde bu siteler sayesinde gençlerin anlatım, katılım, farklı meselelerde görüş beyan etme gibi konulardaki kapasitelerini keşfetmelerine yardımcı olduğunu söyledi. Bunun en bariz örneğinin Ulusal Diyalog Konferansı, Federal Devlet ve eyaletler meselelerinde şahit olanak atılımlarla kanıtlandığını savundu.

Gazeteci ve siyasi aktivist İbrahim Bey (32), Emin Bey'le hem fikirdi. Ancak sosyal medya sitelerinin Yemenli gençlerde siyasi bilinç oluşturma konusu hakkında yeni bir bakış açısı sundu. İbrahim Bey, sosyal medya sitelerinin dini ve sosyal eğilimleri farklı olan Yemenli gençlerde de ortak bir siyasi bilincin oluşmasını sağladığını, siyasi faaliyetlere katılma fırsatları sunduğunu beyan etti. 2011-2015 yılları arasında Yemen'de

yaşanan siyasi krizde siyasetin silah ve şiddetle yapıldığına inanan söz konusu gençlere siyasi faaliyetlere katılma, siyasi fikir ve görüşlerini beyan etme fırsatlarını sunduğunu aktardı. Kişisel özellikler fark etmeksizin bireyleri aynı çatı altında toplama bağlamında önemli bir saha olduğunda da değindi.

Aynı soruyu siyasi aktivist Yasin Bey'e sorduk. Yasin Bey (40), sosyal medya sitelerinin Yemenli gençlerde siyasi bilinç oluşturarak hak ve özgürlükler hakkında bilgi sahibi olmalarında yardımcı olduğunu beyan etmektedir. Yasin Bey de, Yemenli gençlerin siyasi, ekonomik, sosyal, eğitim haklarını öğrenmelerini sağladığını düşünerek haklarını tanıyan ve öğrenen Yemenli gençlerin siyasi faaliyetlere katılma gerekliliği şuuruna sahip olmalarıyla, siyasi sorumluluk sahibi haline gelen Yemenli gençlerin bu şekilde kendilerini geliştirdiklerini aktarmıştır.

Abdulrezzak (2013:143) Bey'in "Sosyal Medya Sitelerinin Siyasi Bilinç Oluşturmasındaki Rolü" konulu araştırmasında sosyal medya sitelerini kullanmaya başlayan Iraklı üniversite öğrencilerinden %62,8'inin siyasi bilinç seviyelerinin geliştiği, %37,2'sinde ise hiçbir gelişme görülmediği kaydedilmektedir. Bu da sosyal medya kullanımının ve bireyler üzerindeki etkilerinin ülkeden ülkeye değişiklik gösteriyor olduğunun bir diğer göstergesidir.

Sonuç olarak, çağımızda yaşanan dev teknolojik gelişmeler ve internet ağlarının geniş alana yayılmasından sonra sosyal medya siteleri -Facebook, Twitter ve Youtube- doğmuştur. Bu sitelerde sunulan bilgiler sayesinde, insanlarda siyasi yönelim ve değerler oluşmuştur. İnsanlar sosyal medya sayesinde örgütlenme ve siyasi birlik bilincine sahip olmuştur. Dolayısıyla sosyal medya sitelerinin bireyleri siyasi katılıma teşvik ettiğini, hiçbir denetim altında kalmadan bireylerin özgürce fikirlerini beyan edebildiklerini ve bu konuda sosyal medya sitelerinin etkili rolünün olduğu durumu net şekilde ortaya çıkarmaktadır.

6. SONUÇ

Genel olarak sosyal medya siteleri siyasi alanda kullanılan önemli bir araç haline gelmiştir. Görünen o ki bu siteler hareketlilik mekanizmaları, koordinasyon ve bilgi gibi çeşitli yöntemleri sunmaktadır. Sosyal medya siteleri bireyler ve gruplar arasında sosyal iletişim araç iken günümüzde siyasi aktivizmde kullanılacak araç olarak kullanılmaktadır.

Bu araştırma, 2011 yılı protestolarından 2015 yılına kadar Yemen'in yaşadığı siyasi durumu irdelemeyi hedeflemiştir. Aynı zamanda bu araştırma, 2011-2015 yılları arasında Yemen'deki siyasi aktivizm üzerinde sosyal medya sitelerinin -Facebook, Twitter ve Youtube- etkisini analiz etmeyi amaçlamıştır. Bu doğrultuda bu araştırmada ilgili sitelerin 2011 yılının protestoların hazırlanması alanında etkisi ve rolünün değerlendirilmesini hedeflemiştir. Ayrıca Yemen'de 2011-2015 yılları arasında siyasi değişimin seyri, sosyal medya sitelerinin siyasi katılım ve siyasi bilinç oluşturma üzerindeki rolü, siyasi aktivistlere sunduğu fırsatları ve son olarak bu sitelerin konvansiyonel medya araçlarından ayıran özellikleri ele alınmıştır.

Araştırmanın hedeflerini gerçekleştirmek için nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Aynı zamanda veri toplamak için derinlemesine görüşme aracı kullanılmış, Yemen uyruklu 26 siyasi aktivist ile yüzyüze görüşme gerçekleştirilmiştir. Aktivistler amaçlı örnekleme yöntemiyle seçilmiştir. Aynı şekilde görüşmelerden elde edilen veriler betimsel analiz yöntemiyle analiz edilmiştir.

Bu araştırma 2011-2015 yılları arasındaki döneme odaklanmıştır. Söz konusu dönemde 2010 yılının sonu 2011 yılının başlangıcında diğer Arap ülkeleriyle paralel olarak Yemen'de önemli siyasi gelişmelere şahit olunmuştur.

Tunus ve Mısır devrimlerinin başarıyla sonuçlanması neticesinde, Mısır ve Tunus'un protestolarından etkilenen Yemen'de 11 Şubat devrimi başlamıştır. Yemen'in birçok şehirlerinde Ali Abdullah Salih rejiminin değişmesini talep etmek, sosyal, ekonomik ve siyasi reformları gerçekleştirmek için gençler ve muhalif siyasi partiler tarafından yönetilen geniş halk protestolarına şahit olunmuştur.

Arap Baharı ülkelerinin tanıklık ettiği halk protestolarına katılmanın hedefleri sürekli tartışılan bir konudur. Bu araştırmadan elde edilen sonuçlardan bir tanesi, Yemen halkının 2011 yılındaki protestolara katılmaya iten en önemli nedenin, iktidardaki rejimin yıllar boyunca yönetimde olması ve iktidarın babadan oğula geçmesini istemesiyle partiler arasında demokratik yollardan iktidar devri engellenmiş, böylece Yemen’deki siyasi partiler arasında iktidarın barışçıl aktarım sürecinin zayıflamasına yol açmıştır. Çünkü verilen cevaplara göre, katılımcıların bazıları “protestolara katılmamanın amacı, rejimin gücün mirası konusundaki ısrarı nedeniyle Yemen’in kaosa girmesini önlemektir” şeklinde ifade etmişlerdir.

Yemen Cumhuriyeti anayasasının çok partili demokratik yöntemlerle özgürce oylama sonucunda iktidara gelmesini desteklenmesine rağmen görüşmelerden de anlaşıldığına göre Yemen’deki siyasi partilerin sayısının 40’ı geçmiş olmasına rağmen iktidarın her zaman bir partinin elinde olduğu görülmüştür.

Araştırma kapsamında da yapılan görüşmelerden anlaşıldığı üzere Yemen halkını protestolara iten başka nedenler ise yoksulluk, gençlerde işsizlik oranının artışı, vatandaşların geçim standartlarının gittikçe kötüleşmesi, ekonomik ve siyasi reformların zayıflaması gibi gerekçelerden dolayı özgürlük, adalet ve eşitliği talep etmişlerdir. Bu durum için katılımcıların bazıları da “protestolara katılanların büyük bir kısmının büyük bir yoksulluk ve işsizlik yüzdesine sahip olmuşlardır” şeklinde ifade etmişlerdir.

Bu gerekçeler, Yemenli gençlerin, siyasi partilerin ve toplumun çeşitli kesimlerinin meydanlarda uzun süre direnmesini sağlamıştır. Körfez Arap Ülkeleri İşbirliği Konseyi tarafından yürütülen Körfez girişimi sonucunda siyasi çözümle sonuçlanan Yemen protestoları 9 aydan fazla sürmüştü.

Körfez ülkelerinin Körfez girişimi hususunda iktidar partisi (Genel Halk Kongresi ve Müttefikleri) ile muhalefet (Ortak Buluşma Partileri ve Ortakları) arasında imzalanan anlaşmada geçiş döneminin adımları belirlenmiştir. Geçiş dönemi kapsamında Cumhurbaşkanı Ali Abdullah Salih’ten Başkan Yardımcısı Abd Rabbu Mansur Hadi’ye kanunen resmi yetkilerini intikal etmesini, muhalefetin liderliğinde Ulusal Uzlaşma Hükümeti’nin kurulması, anlaşmalı aday Abd Rabbu Mansur Hadi için cumhurbaşkanlığı

seçimlerinin düzenlenmesi, ülkenin yeni anayasasının hazırlanması, geçiş döneminin sonucunu oluşturan başkanlık ve meclis seçimlerin adımlarının belirleneceği kapsamlı Ulusal Diyalog Konferansın hazırlanması kararına varılmıştır.

Bu adımlarla Körfez girişimi ve yürütme mekanizması sonucunda 2011-2015 yılları arasında Yemen’in siyasi durumu belirlenmiştir. Araştırma kapsamında Yemen’deki 2011-2015 yılları arasındaki siyasi durumlara yönelik yapılan analizden elde edilen sonuçlardan anlaşıldığı üzere, Körfez girişimi adı altında bölgesel mdahelenin siyasi rejime tam dokunulmazlık getirdiği, iktidar partisine Ulusal Uzlaşma Hükümeti’ne muhalif partilerle birlikte katılım iznini sağladığı görülmüştür. Bu durum meydanlara çıkan gençlerin itiraz konusu haline gelmiştir.

Genel olarak Körfez girişimi, 11 şubat devrimi gençlerinin protestolardan itibaren talep ettikleri en önemli hedeflerini gerçekleştirecek siyasi zm zemini getirebilmiştir. Bu siyasi zm rejim başkanının gitmesi olmuştur. Yapılan görüşmelere istinaden, katılımcılar Körfez girişiminin imza tarihinden itibaren gerçekte önemli başarılar elde ettiğini ifade etmişlerdir. Çünkü Körfez girişimi sonucunda iktidar, Başkan Ali Abdullah Salih’ten Başkan Yardımcısı Abd Rabbu Mansur Hadi’ye geçmiştir. Bu şekilde Yemen lkesi savaşın yıkımlarından korunmuştur. Aynı zamanda katılımcılar, Körfez girişimi kapsamında yapılan Ulusal Diyalog Konferansın bütün kesimleri kucakladığından dolayı önemli bir fırsat oluşturduğunu, kadına, sivil toplum kuruluşlarına, gençlere, güney hareketine hatta Ensarullah (Husiler) hareketi gibi siyasi faaliyetlere katılım fırsatlarını sunduğunu belirtmektedirler. Bu bağlamda, katılımcıların çoğu “Ulusal Diyalog Konferansı, tüm Yemenliler için, tüm taraflar ona katıldığı için önemli bir adımdır” şeklinde ifade etmişlerdir.

Ancak Körfez girişiminin başarı sağlamasına rağmen Ulusal Uzlaşma Hükümeti’ne katılan siyasi taraflar anlaşmanın maddelerine tam uymamışlardır. Katılımcılara göre, iktidar partisi ile muhalif partiler arasında karşılıklı olarak birbirlerini suçlamaları, söz konusu dönemde Yemen’deki kötü ekonomik koşullar gibi nedenlerin hükümetin geçiş döneminde yaşanan ekonomik koşullar neticesinde zayıf düştüğünü düşünmektedir. Bu zorluklar Ulusal Uzlaşma Hükümeti’ni 2014 yılının Temmuz ayında ekonomik yetersizlik karşısında durabilmek için akaryakıt fiyatlarını arttırmaya itmiştir.

Bunun sonucunda Ulusal Uzlaşma Hükümeti'ne karşı geniş halk protestoları yaşanarak Körfez girişiminin anayasa referandumu, başkanlık ve meclis seçimleri gibi diğer maddeleri uygulama konusunda engel teşkil etmiştir.

Yemen'de 11 Şubat 2011 tarihli Yemen devriminden Körfez girişimi maddelerini uygulama aşamasına kadar siyasi aktivizmi gerçekleştirmek için sosyal medya sitelerinin oynadığı rol, Yemen'de yaşanan siyasi olayları açık bir şekilde ortaya çıkarmıştır. Bu araştırma kapsamında yapılan görüşmelerde katılımcılar çoğu, Facebook, Twitter ve Youtube gibi sosyal medya sitelerinin Yemen'de 2011 yılında yaşanan halk protestolarını etkilediğini söylemektedirler. Ancak katılımcıların üçü bu siteler, protestolara hazırlanma sürecinde sınırlı bir rol oynadığını belirtmişlerdir. Çünkü "bu siteler o zamanda Yemen'de pek yaygın değildi. Ayrıca gençlerin az bir kısmı sosyal medya sitelerini kullanıyordu" şeklinde ifade etmişlerdir. Genel olarak bu sitelerin genç siyasi aktivistlere ve Yemen devrimi gençlerine ve genel olarak Yemenli gençlere ulaşma ve gençleri Arap Baharıyla başlayan Yemen protestolarına katılmaya davet etme konusunda büyük etkisinin olduğunu göstermektedir. Aynı şekilde bu siteler, protestolar başlamadan önce onlar hakkında bilgi aktarımını da kolaylaştırmıştır. Çünkü katılımcıların çoğu "sosyal medy siteleri devrim günlerinde protestoları hazırlanmasında temel aracı oluşturuyordu" şeklinde ifade etmişlerdir. Dolayısıyla, sosyal medya sitelerinin gençler arasında protestoları harekete geçirmek ve onları seferber etmek için olumlu bir şekilde kullanıldığı iddia edilebilir.

Yemen'de 2011-2015 yılları arasında şahit olunan siyasi değişim sürecinde bütün uğraşlara rağmen devlet sosyal medya sitelerinin kullanımını engelleme konusunda başarısız kalmıştır. Söz konusu siteler gençler tarafından aktif bir şekilde kullanılarak sitelerde geçen haberler kamuoyunu etkilemeyi başarmıştır. Araştırma kapsamında yapılan görüşmelerde, sosyal medya sitelerinin siyasi değişimde kullanılan en önemli araçlardan olduğu kanısına varılmıştır. Görüşme cevaplarının, zayıf internet ve elektrik hizmetleri nedeniyle sınırlı bir rol oynadığını belirten iki kişi dışında farklı olmadığı ortaya çıkmıştır. Söz konusu sitelerin, 11 Şubat devriminde siyasi rejime karşı halk protestolarını organize etmede, devrim sonucunda meydana gelen siyasi değişim sürecinde büyük desteği olmuştur. Aynı zamanda bu tür siteler protestoculara

faaliyetlerini organize etme fırsatını, protestoların adlarını, zamanını ve yerlerini belirleme kolaylığı sağlamasının yanı sıra protestocuların teşvik olmalarını ve korku duvarını yıkmalarını sağlamıştır.

Sosyal medya sitelerinin etkileri hakkında yapılan görüşmeler sonucunda Facebook sitesinin 2011-2015 yılları arasında Yemen kamuoyunu etkileyen en önemli etken olduğu sonucuna varılmıştır. Gençlere, siyasi faaliyetlerini özgürce gerçekleştirme kolaylığı sunması, fikirlerini özgürce ifade etmelerini ve genç grupları kolayca yönetmeyi sağlaması, sorunları paylaşarak karşılıklı fikir alışverişi yapma fırsatını sunması ve devrim ve siyasi değişim sürecinde protestolara karşı ihlallerden doğan mağduriyetlerin fotoğraflarla belgeleme imkanı nedeniyle Facebook sitesi bu süreçte ciddi önem kazanmıştır. Bu konu için katılımcıların çoğu “sosyal medya araçlarından biri olan Facebook bu dönemde Yemen’deki en etkili siteydi” şeklinde ifade etmişlerdir.

Facebook sitesi de Yemen gençlerinin fikirlerini değiştirme konusunda etkili olmuştur. Facebook sitesiyle gençler meşrû değişim haklarını kazanma uğruna protestolarla ilgili başkalarının tecrübe ve deneyimlerinden faydalanmışlar, aynı zamanda Facebook sitesi Yemenli gençlerin çoğunda devrim aracı olarak kullanılmıştır. Olayların hemen ardından gençler Facebook sitesine katılmış, siyasi, haber ve bilgi paylaşımı amacıyla siteyi kullanmaya başlamışlardır.

Youtube ise, 11 Şubat 2011 devrimi olaylarını ve haberlerini belgeleme amacıyla kullanılmıştır. Youtube sitesinde 2011-2015 yılları arasında yaşanan siyasi olaylarla ilgili videolar yayınlanmıştır. Youtube, kullanıcıların tüm alanları kapsayan videoları üretmesini sağlar. Siyasi alanında ise site, kitleleri harekete geçirmeyi ve katılmaya teşvik etmeyi amaçlayan siyasi kampanyalarda kullanılmaktadır. Twitter ise, seçkin ve genç insanlar tarafından etkin bir şekilde kullanılmış, 11 Şubat 2011 devrimini ve devrim sonrası siyasi olayları desteklemek için iletişim kurmak ve tweet yayınlanmak için bir araç olarak katkı sağlamıştır. Bugün site, iktidardaki siyasi rejimleri eleştiren tweetler ve videolar yayınlarak siyasi muhalefetin etkin olarak kullandığı araçlardan biri haline gelmiştir.

Yemen ülkesinin 2011-2015 yılları arasında yaşadığı siyasi değişim sürecinde sosyal medya sitelerinin kullanımı önemli oranda belirginleşmiştir. Gençleri siyasi katılıma teşvik etme konusunda bu sitelerin önemli bir etkisi olmuştur. Araştırma kapsamında yapılan görüşmelerde, sosyal medya siteleri gençlere geniş tartışma alanı açmış, sivil ve siyasi haklar hakkında farkındalık oluşmasını sağlamıştır.

Söz konusu sosyal medya sitelerinde Yemenli gençler tarafından tartışılan konulardan bir tanesi de 2012 yılında anlaşımlı aday Abd Rabbu Mansur Hadi'nin başkanlık seçimleriyle ilgili konu olmuştur. Gençler bu siteler aracılığıyla halkı başkanlık seçimlerine çağırmaya, oy kullanma hakkı ve görüş bildirme hakkını kullanmaya teşvik etmişlerdir.

Yemenli gençlerin Ulusal Diyalog Konferansı'nda %20 oranına ulaşmaları sonucunda Yemenli gençlerde görüşü özgürce açıklayabilme, bilgileri paylaşabilme, vatandaşları konferanslara ve farklı faaliyetlere katılmalarına teşvik etme aracı olan sosyal medya sitelerine olan güvenleri artmıştır.

Bu bağlamda, sosyal medya sitelerinin Yemenli gençlerin fikirlerini özgürce açıklayabilmesini sağlamıştır. Bu durum karar vericileri etkilediği gibi kamuoyuna da bariz bir şekilde yansımıştır. Dolayısıyla, bu sitelerde uygulanan medya kampanyaları hükümetin performans ve denetim organlarını aynı anda etkilediği iddia edilebilir.

Aynı zamanda sosyal medya siteleri Yemenli gençlere internet yoluyla protestolara katılma yolları hakkında ilham vermiştir. Aynı şekilde konvansiyonel medyanın bilgi tekelliğini sonlandırmıştır. Bu araştırma kapsamında yapılan görüşmeler sonucunda sosyal medya sitelerinin Yemen'deki konvansiyonel medya araçları olan Gazete, Radyo ve TV kanallarından daha etkili olduğu sonucuna varılmıştır. Dolayısıyla, bu siteler gençlere farklı siyasi konuları analiz etme şansını tanımaktadır.

Yemen'de 2011-2015 yılları arası yaşanan siyasi olaylar sırasında sosyal medya siteleri özellikle Facebook ve Twitter olmak üzere siyasi, ekonomik ve sosyal reformları talep etmek için önemli bir aracı olarak kullanılmıştır. Gençler bu siteler sayesinde konvansiyonel medyanın aksine karartma ve denetim operasyonlarından uzak kalabilmişlerdir.

Araştırma kapsamında gerçekleştirilen görüşmelerde görüldüğü gibi, aynı yıllarda sosyal medya sitelerinin Yemen’de yaşanan siyasi hareketlenmelerde etkili bir rolünün olduğu görülmüştür. Bu siteler sayesinde normal vatandaşlar bir gazeteci gibi internet aracılığıyla olaylara yorum yapabilmektedir. Olayları mobil cihazları sayesinde fotoğraf ve sesli dosyalarla belgeyebilmektedirler. Bununla birlikte Yemen’de 2011-2015 yılları arasında siyasi olaylar sırasında sosyal medya siteleri genel durum hakkında çeşitli yorumlar yayınlanmıştır. Yemenli siyasi aktivistler bu siteler sayesinde konvansiyonel medyanın koyduğu engelleri aşabilmişlerdir. Aktivistlerle yapılan görüşmelerde, sosyal medya siteleri siyasi aktivistlere ülkeleriyle ilgili dilek ve temennilerini korkusuzca ve özgürce yayınlama imkanı sağlamıştır. Bu bağlamda aktivistler, 2011-2015 yılları arasında Yemen’de gerçekleşen olaylara halkı katılmaya özgürce çağırabilmişlerdir. Bu konu için katılımcıların çoğu “çünkü o zaman hükümet medyası iktidar emrindeydi ve aktivizm önemli ölçüde sosyal medya sitelerine dayanıyordu” şeklinde ifade etmişlerdir.

Günümüzde de sosyal medya siteleri siyasi aktivistler ve protestocular arasında bir iletişim aracı haline gelmiştir. Aynı zamanda aktivistler sokaklarda yaşanan bütün olayları belgeleyerek sosyal medya siteleri sayfalarında yayınlatabilirler.

Yine görüşmelerden anlaşıldığı üzere, sosyal medya siteleri farklı ideolojilere sahip siyasi aktivistler arasında yakınlaşma sağlamıştır. Siyasi aktivistlerin söz konusu sosyal medya sitelerinde oluşturdukları gruplar sayesinde bütün katılımcılara çeşitli sorunlarla ilgili konulara farklı ideolojilerden katılma, yorum yapma ve tartışma imkanları sağlanmıştır.

Bu bağlamda sosyal medya sitelerinin hızla yayılması, kullanım türleri ve yönlerinde farklılıkların yaşanmasıyla bu sitelerin Yemenli gençlerde siyasi bilincin oluşmasında büyük etkisi olmuştur. Bu siteler sayesinde Yemenlilere toplumla ilgili meselelere, analizlere katılma imkanı sağlayarak duruşlarını özgürce ifade edebilme fırsatını oluşturmuştur. Bu şekilde bu sitelerin değişim ve gelişime teşvik etme konusunda büyük etkisi olmuştur. Bu bağlamda söz konusu siteler aracılığıyla Yemenli gençlere siyasi bilgiler aktarılmıştır. Bu siteler sayesinde Yemen’de 2011-2015 yılları arasında yaşanan siyasi olaylara karşı Yemenli gençlerin ilgisini arttırmıştır. Araştırma kapsamında katılımcıların çoğu “sosyal medya siteleri Yemenli gençlerin siyasi bilincini

geliştirmiş. Oluşan siyasi bilinçle devrim ve siyasi değişim sürecinde gelişen olaylara karşı gençler yol haritalarını ve duruşlarını sergilemişlerdir” şeklinde ifade etmişlerdir.

Bu araştırmanın sonuçları çerçevesinde, araştırmacı araştırmaya katılan bazı katılımcılarla tekrar bir araya gelmiştir. Görüşmede çalışma sonuçlarının kısa bir sunumu yapılmış ve olumlu yorumlar alınmıştır. Araştırmacı aynı zamanda veri analizinde elde edilen sonuçları onlarla tartışmaya açmış ve sosyal medya sitelerinin şu anda oynadığı rol ile 2011-2015 dönemindeki rol karşılaştırılarak ele alınmıştır.

Katılımcılara sundukları bilgilerin gizli tutulduğu ve sadece bilimsel araştırma amacıyla kullanıldığı bir kere daha pekiştirilmiştir. Görüşmenin sonunda katılımcılar araştırmacıya çeşitli önerilerde bulunmuşlardır. Bunlar arasında; Yemen halkının ve seçkinlerinin günümüzde özellikle Yemen’in şahit olduğu kriz gölgesinde sosyal medya sitelerinin nasıl kullanılacağını izlemeye devam etmek ve ayrıca bu sitelerden faydalanarak Yemen’de barışı gerçekleştirecek olumlu çözümler geliştirmek vardır.

Sonuç olarak bu araştırma, sosyal medya sitelerinin 2011-2015 yılları arasında Yemen’de siyasi aktivizmin gerçekleştirilmesinde oynadığı rol üzerine bilimsel bir katkı sağlamayı amaçlamıştır. Konunun ehemmiyeti ve önemine karşın yeteri kadar araştırmalar yapılmadığı görülmektedir. Böylece sosyal medya sitelerinin 2011-2015 yılları arasında Yemen’de yaşanan siyasi olayların üzerindeki olumlu etkilerini daha derin analiz eden benzer araştırmaların yapılması mümkün olacaktır. Dikkat çekilmesi gereken bir başka husus, 2015 sonrası dönemde Yemen tanık olduğu siyasi olaylara karşı Yemen’de halkın bilgi ve tutumlarını şekillendirmede sosyal medyanın rolünü tanımlamaya yönelik daha derinlemesine analiz ve saha çalışmaları yapmanın da faydalı olacağı düşünülmektedir.

EKLER

EK 1 : Genel Sorular

EK 2 : Görüşme Sorularına Giriş

EK 3 : Görüşme Soruları

EK 1

Araştırmacının Adı: Abubakr Aziz Ahmed Al-owaa– Yüksek Lisans öğrencisi- Marmara Üniversitesi- İletişim Fakültesi.

NOT: Katılımcı Tarafından Verilen Bilgiler **Gizlidir.** Sadece Bilimsel Araştırma Amaçlı Kullanılacaktır.

Katılımcının Adı:

Görüşme Tarihi:

Görüşme Yeri:

Görüşme Zamanı (Başlama-Bitiş):

1. Cinsiyet:

Erkek

☐

Kadın

☐

2. Yaş:

20-30

☐

30-40

☐

40-50

☐

50 ve üstü

☐

3. Eğitim Durumu:

Lise

☐

Önlisans

☐

Lisans

☐

Yüksek Lisans

☐

Doktora

☐

4. Basın Deneyimi :

5 yıl ve altı

☐

5-10 yıl arası

☐

10-15 yıl arası

☐

15 yıl ve üstü

☐

5. Siyasi Aktivistin Akademik Uzmanlığı:

Radyo ve Televizyon ☐

Gazetecilik ☐

Siyasi Bilimler ☐

Diğer :

6. Twitter’i Takip Edenlerin Sayısı ()

7. Facebook Arkadaş Sayısı ()

8. Twitter ve Facebook Günlük Kullanım Süresi:

1-3 saat ☐

3-5 saat ☐

5-8 saat ☐

8 saat ve üstü ☐

9. Türkiye’de İkamet Etme Süreniz:

1-3 yıl arası ☐

3-5 yıl arası ☐

Diğer :

EK 2

Araştırmanın Genel Sorusu:

Yemen’de 2011-2015 döneminde siyasi aktivizmi gerçekleştirmek için Yemenli siyasi aktivistlerin sosyal medya sitelerinin -Facebook, Twitter ve Youtube- rolünü nasıl değerlendiriyorlar?

Merhaba. Adım: Abubakr Aziz Al-owaa, Marmara Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Radyo, Televizyon ve Sinema bölümü, İletişim Bilimleri Programında Yüksek Lisans öğrencisiyim.

2011-2015 yılları arasında Yemen’in tanık olduğu siyasi olaylar döneminde sosyal medya sitelerinin -Facebook, Twitter ve Youtube- Yemen’deki siyasi aktivizmi gerçekleştirmesinde oynadığı rolü amaçlayan bilimsel bir araştırma yapıyorum. Sizin huzurunuzda bu konu hakkında konuşmak istiyorum. Görüşmedeki hedefim, çalışmanın amaçlarına ulaşmamda bana yardımcı olacak bilgileri elde etmektir. Araştırmanın hedeflerini gerçekleştirmek için amacına uygun birçok soru sorarak, gazeteciler olsun, akademisyenler olsun Yemen’in siyasi aktivistleriyle derinlemesine görüşmeler yapıyorum.

- Görüşmede söylediğiniz bilgiler gizlidir. Ayrıca, bu bilgilerin bir başkası tarafından görülmesi veya duyulması mümkün değildir. Bu görüşmeler analiz edilirken, görüşme yapılan kişilerin adları araştırma raporunda geçmeyecektir.
- Başlamadan önce, bahsettiğim konularla ilgili bir sorunuz veya açıklanmasını istediğiniz bir şey var mı?
- İzin verirseniz, çalışmam hakkında ses kaydı almak istiyorum.
- Görüşme yaklaşık 20 ila 25 dakika arasına sürecektir, izninizle görüşmeye başlamak istiyorum.

EK 3

1. 2011 yılında Yemen ayaklanmalarına katıldınız mı? Katıldıysanız, katılmanızdaki hedefiniz neydi?
2. 2011-2015 yılları arasında Yemen'deki siyasi durumu nasıl analiz ediyorsunuz?
3. 2011-2015 döneminde Yemen'deki siyasi değişim sürecinin başarısına kadar Yemen'de 2011 yılında başlayan halk ayaklanmaları protestolara hazırlık sürecinde Facebook, Twitter ve Youtube gibi sosyal medya sitelerinin rolünü nasıl değerlendiriyorsunuz?
4. 2011-2015 yılları arasında Yemen'deki siyasi değişim sürecinde sosyal medya sitelerinin Facebook, Twitter ve Youtube rolünü nasıl değerlendiriyorsunuz?.
5. Yemenli gençlerin 2011-2015 yılları arasında Yemen'deki siyasi olaylarda siyasi katılımını destekleme sürecinde sosyal medya sitelerinin Facebook, Twitter ve Youtube rolünü nasıl değerlendiriyorsunuz?
6. 2011-2015 yılları arasında Yemen'de yaşanan siyasi olaylarda sosyal medya sitelerini Facebook, Twitter ve Youtube konvansiyonel medya araçlarından Gazete, Radyo ve Televizyon ayıran özellikler nelerdir?.
7. Yemen'de 2011-2015 yılları arasında yaşanan siyasi olaylar döneminde Facebook, Twitter ve Youtube gibi sosyal medya sitelerinin Yemenli siyasi aktivistlere sunduğu fırsatları nasıl değerlendiriyorsunuz?.
8. 2011-2015 yılları arasında Yemen'de yaşanan siyasi olaylar sürecinde sosyal medya sitelerinin Facebook, Twitter ve Youtube siyasi aktivizmlerde nasıl etkili rolü olmuştur?.
9. 2011-2015 yılları arasında Yemen'de yaşanan siyasi olaylar sürecinde sosyal medya siteleri Facebook, Twitter ve Youtube Yemenli gençlerde nasıl bir siyasi bilinç oluşturmuştur?.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Abazah, F. (1986). (*الحكم العثماني في اليمن 1872-1918*) (Yemen’de Osmanlı Yönetimi 1872-1918). Kahire: Mısır Genel Kitap Kurumu.
- Abdullah, S. (1997). (*اليات التغيير الديمقراطي في الوطن العربي*) (Arap Dünyasında Demokratik Değişim Mekanizmaları). 1. Baskı. Beyrut: Arab Birliği Çalışmalar Merkezi.
- Abonti, S. (2010). (*مملكة الإمام يحيى رحلة في بلاد العربية السعيدة*) (İmam Yahya’nın Memleketi: Arap Ülkelerinde Mutlu Bir Yolculuk). T. Fâuzi (Çev.). 1. Baskı. Kahire: Dini Kültür Kitabevi.
- Açıkalın, S., G. Coşkun ve S. Laçiner. (2010). *Yemen Dosyası: Fakirlik ve Terör Kısacasında Bir Ülke*. İstanbul: Usak Yayınları.
- Al-Nahari, A. (2011). (*الصحافة الإلكترونية اليمنية والفضاء العمومي*) (Yemen’de Elektronik Gazetecilik ve Kamusal Alanı). San’a: San’a Üniversitesi Yayınevi.
- Bawazir, S. (1966). (*معالم تاريخ الجزيرة العربية*) (Arap Yarımadası’nın Tarihi Yapıları). 2. Baskı. Aden: Al-Sabbagh ve Ortaklar’ın Şirket Yayınları (Orijinal Baskı Tarihi 1954).
- Desoki, A ve S. El-Rubaie. (2004). (*تقنيات وبرمجة الإنترنت*) (Web Teknolojileri ve Programlama). Riyad: El-Ruşd Kütüphanesi.
- Ebu-Nahil, A. (2013). (*الحراك العربي المعاصر*) (Çağdaş Arap Hareketliliği). 1. Baskı. Gazze: Çalışmalar için bir Araştırmacı.
- El-Ağberî, S. (2014). (*مقدمة في الإعلام اليمني*) (Yemen Medyasına Giriş). San’a: Üniversite Kitabevi.
- El-Avnî, T ve M . Mustafa. (2006). (*أساسيات برمجة الإنترنت*) (Web Programlama Temelleri). 1. Baskı. Riyad: El-Ruşd Kütüphanesi.
- El-Azzazi, M ve H . Kroza. (1975). (*دراسات تمهيدية لبحث في التنمية الإدارية*) (Yemen Arap Cumhuriyeti: İdari Kalkınma Araştırmasına Giriş). Beyrut: Darü’I-Sakafa.
- El-Bardouni, A. (1997). (*اليمن الجمهوري*) (Yemen, Cumhuri bir Ülkedir). 5. Baskı. Beyrut: Dâru’I- Andalus Basım Yayın Dağıtım.
- Elena, G. (1994). (*التطور السياسي للجمهورية اليمنية 1962-1985*) (Yemen Cumhuriyeti’nin Siyasal Gelişimi (1962-1985)). M. Al-Baher (Çev.). 1. Baskı. San’a: Yemen’in Araştırmalar Merkezi.

- El-Faqih, M. (2000). *الدور السياسي للتلفزيون في اليمن: دراسة مسحية وميدانية (Yemen'de Televizyonun Siyasal Rolü: Anket ve Saha Çalışması)*. Kahire: Madbouly Kitabevi.
- El-Haceri, Y. (1988). *السعودية تبتلع اليمن: قصة التدخلات السعودية في الشطر الشمالي لليمن (Suudi Arabistan Yemen'i Yutmaktadır: Kuzey Yemen'de Suudi Arabistan'ın Müdahale Hikayesi)*. 1. Baskı. Londra: Al-Şafâ Yayın ve Dağıtım.
- El-Hacri, M. (1996). *Yemen'nin Toplam Şehirleri ve Kabileleri (Yemen'nin Toplam Şehirleri ve Kabileleri)*. 2. Baskı. C. 1. San'a: Dâru'l-Hekma Al-Yamania Basım, Yayın, Dağıtım ve Reklamcılık (Orijinal Baskı Tarihi 1984).
- El-Haddad, M. (1986). *التاريخ العام لليمن: التاريخ السياسي، الاجتماعي، الاقتصادي، الثقافي منذ بداية تاريخ (Yemen'in Genel Tarihi: Eski Yemen Tarihinin Başlangıcından Günümüze kadar Yemen'in Politik, Sosyal, Ekonomik ve Kültürel Tarihi (İslamiyet'ten Önce Yemen Tarihi))*. C.1. Beyrut: Dâru'l -Tanweer Matbaacılık ve Yayıncılık.
- El-Hamdani, O. (2010). *الوحدة اليمنية وأمن دول الخليج (Yemen Birliği ve Körfez Devletlerinin Güvenliği)*. 1. Baskı. Yemen: Dâru'l Muhammediyah Al-Hamdaniya Araştırmalar Merkezi.
- El-Haşimi, R. (2018). *الإرهاب الإلكتروني (Elektronik Terörizm)*. 1. Baskı. Amman: Daru Amjad Yayıncılık Dağıtım.
- El-Huşeyni, S. (2015). *دور شبكات التواصل الاجتماعي في تعزيز ديمقراطية الاتصال في اليمن (Yemen'de İletişim Demokrasisini Desteklemede Sosyal Medya Ağlarının Rolü)*. M. Masud (Ed.). *شبكات التواصل الاجتماعي في بيئة إعلامية متغيرة (دروس من العالم) (Değişen Medya Ortamında Sosyal Medya Ağları (Arap Dünyasından Dersler))* içinde. Tunus: Gazetecilik ve Haber Bilimleri Enstitüsü, 109-118.
- El-Hutamî, A. (2012). *تكنولوجيا الإتصال وتطبيقاتها (İletişim Teknolojisi ve Uygulamaları)*. San'a: Darul Kitâb El-Câmie.
- El-Kodami, H. (2015). *مسارات الصراعات الداخلية في اليمن (Yemen'deki İç Çatışmaların Yolları)*. M. Younis (Ed.). *مسارات متشابكة: إدارة الصراعات الداخلية المعقدة في الشرق الأوسط (İç içe Yollar: Orta Doğu'daki Karmaşık İç Çatışmaların Yönetimi)* içinde. Kahire: Stratejik Çalışmaların Bölgesel Merkezi, 43-60.
- El-Levzi, H. (2006). *حرية الصحافة. جوهر حرية التعبير (Basın Özgürlüğü, İfade Özgürlüğünün Özüdür)*. Medya Dokümantasyon Merkezi (Ed.). *الصحافة في اليمن بين 1990-2006 (2006-1990 Yılları Arasında Yemen'de Basın)* içinde. San'a: Enformasyon Bakanlığı, 11-23.
- El-Maktari, A. (2016). *الانتقال السياسي في اليمن 2011-2015 (Yemen'de Siyasi Geçiş 2011-2015)*. Y. El-Mütevekkil (Ed.). *الانتقال السياسي في اليمن وتدابيرته الاقتصادية، 2011-2015 (2011-2015 Yemen'deki Siyasi Geçiş ve Onun Ekonomik, و الاجتماعية الإنسانية)*

- Sosyal ve İnsani Yansımaları) içinde. San'a: Çalışmalar ve İstişarelerin Ekonomik Gözlemevi,1-30.
- El-Mavla, S. (2015). *الحوثيون واليمن الجديد صراع الدين والقبيلة والجوار (Husiler ve Yeni Yemen: Din, Kabile ve Komşuluk Çatışması)*. 1.Baskı. Berut: Saer al -Maşrek.
- El-Nsari, V. (2016). *الإعلام في اليمن من الإنتفاضة الشعبية الى الصراع المسلح ٢٠١١-٢٠١٥* (Halk Ayaklanmasından Silahlı Çatışmaya Kadar Yemen'de Medya 2011-2015). O. El-Şobaki (Ed.). *التحول الديمقراطي والإعلامي في المنطقة العربية (Arap Bölgesi'nde Medya ve Demokratik Dönüşüm)* içinde. Kahire: Rwafed Yayıncılık ve Dağıtım, 85-114.
- El-Omari, H. (2001). *تاريخ اليمن الحديث والمعاصر (1918- 1516/ 1336 -992)* (Yemen Modern ve Çağdaş Tarihi "1918-1516/1336-992"). 2. Baskı. Beyrut: Dâru'I-Fikr Al-mu'asir.
- El-Salehi, H ve M. El-Fakih. (2016). *تأثير استخدام مواقع التواصل الإجتماعية على القيم الإجتماعية والأسرية للشباب العربي (Arap Gençliğinin Sosyal ve Aile Değerleri Üzerinde Sosyal Medya Sitelerinin Etkisi)*. Riyad: Kral Fahd Milli Kütüphanesi.
- El-Sarraf, A. (1992). *اليمن الجنوبي: الحياة السياسية من الإستعمار الى الوحدة (Güney Yemen: Sömürgecilikten Birliğe Siyasi Yaşam)*. Londra: Riyâd, El-Rayyes Kitaplar ve Yayıncılık.
- El-Şarjabi, K. (1986). *الشرائح الإجتماعية التقليدية في المجتمع اليمني (Yemen Toplumunda Geleneksel Toplumsal Sınıflar)*. 1. Baskı. Beyrut: Dâru'I Hadasah Matbaacılık, Yayıncılık ve Dağıtım ile işbirliği içinde Yemen Araştırma Merkezi .
- El-Şoga, A. (1987). *اليمن في صدر الإسلام من البعثة المحمدية حتى قيام الدولة الأموية (İslam'ın Başlangıcında Yemen: Peygamberlik'ten Emevi Devletinin Kuruluş Dönemine Kadar)*. 1. Baskı. Şam: Dâru'I-Fikr.
- El-Tabib, M. (2007). *علم الإجتماع السياسي (Siyaset Sosyolojisi)*. 1. Baskı. El-Zāviyah: 7 Nisan Üniversitesi.
- El-Yemeni, A. (1984). *المقتطف من تاريخ اليمن (Yemen Tarihine Giriş)*. 2. baskı. Beyrut: Modern Kitabevi'nin Kurumu.
- Ez-Zeyn, A. (1992). *الإعلام وحرية التعبير في اليمن 1974-1990 (Yemen'de Medya ve İfade Özgürlüğü 1974-1990)*. 1. Baskı. Beyrut: Dar Al-Fikr Al-Muasir.
- Ez-Zeyn, A. (1995). *اليمن ووسائله الإعلامية (Yemen'de Medya Araçları)*. 1. Baskı. Şam: Dâr Al- Fikr.
- Gallupovskaya, Y., G. Girameskov, A. Alexandrov, K. Valkova ve F. Naumkin. (1990). *تاريخ اليمن المعاصر (1917-1982) (Çağdaş Yemen Tarihi 1917-1982)*. M. Al-Baher (Çev.). Kahire: Madbouly Kitabevi.
- Ghonim,W. (2012). *الثورة 2.0 (Devrim 2.0)*. Kahire: Dar El-Şorouk.

- González-Bailón, S. (2013). Online Social Networks and Bottom-Up Politics . W.H. Dutton and M. Graham (Ed.). In: *Society and the Internet: How Information and Social Networks are Changing our Lives*. Oxford: Oxford University Press, 1-13.
- Gönenli, G. ve P. Hürmeriç. (2012). Sosyal Medya bir Alan Çalışması Olarak Facebook Kullanımı. T. kara ve E. Özgen (Ed.). *Sosyal Medya Akademi* içinde .1. Baskı. İstanbul: Beta Basım Yayım, 213-242.
- Güven, S. (2001). *Toplumbiliminde Araştırma Yöntemleri*. 2. Baskı. Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.
- Howard, P. (2011). *The Digital Origins of Dictatorship and Democracy. Information Technology and Political Islam*. New York: Oxford University Press.
- Human Rights Watch. (2013). *Unpunished Massacre: Yemen's Failed Response to the 'Friday of Dignity' Killings 12 February*. Washington, DC: Human Rights Watch.
- Kalender, M. (2016). *نظريات الإتصال: من عصر الجماعة الى عصر الجماهير (İletişim Kuramları: Topluluğun Çağından Kitlelerin Çağına)*. 1. Baskı. Kahire: El- Felah Yayıncılık ve Dağıtım Kitapevi.
- Kamel, M. (1968). *اليمن شماله وجنوبه: تاريخه وعلاقاته الدولية (Kuzey ve Güney Yemen: Tarihi ve Uluslararası İlişkileri)*. Beyrut: Dâru Beyrut Basım ve Yayıncılık.
- Kataluni, M. (2014). *ثورات الفيس بوك (Facebook'un Devrimleri)*. 1. Baskı. Beyrut: Dağıtım ve Yayıncılık İçin Yayınların Şirketi.
- Kışlakçı, T. (2013). *Arap Baharı*. 4. Baskı. İstanbul: İlimyurdu Yayıncılık.
- Koç, S. (2015). "Dijital Aktivizm mi? Sokak İsyanı mı?", *İnternet ve Sokak*. Y. İncoğlu ve S. Çoban (drl.). 1. Baskı. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Naji, S. (2004). *التاريخ العسكري لليمن 1967-1839 (Yemen Askeri Tarihi 1839-1967)*. 3. Baskı .San'a: Manevi Rehberlik Kurumu.
- Nisaburi, M. (2006). *صحیح مسلم (Sahîh-i Müslim)*. thk. N. abu-Kutaibah. 1.Baskı. C. 1-2. Riyad: Dâru Taiba Yayıncılık ve Dağıtım.
- Norris, P. (2007). Political Activism: New Challenges, New Opportunities. C. Boix and S. Stokes (Ed.). In: *The Oxford Handbook of Comparative Politics*. Oxford: Oxford University Press, 628-652.
- Salem, S. (1993). *تكوين اليمن الحديث: اليمن والإمام يحيى 1948-1904 (Modern Yemen Oluşturma: Yemen ve İmam Yahya 1904-1948)*. 4. Baskı. Kahire: Dâru'l-Âmin Yayıncılık ve Dağıtım (Orijinal Baskı Tarihi 1963).

- Salem, S. (2006). *الفتح العثماني الأول لليمن (1635-1538) (Yemen'de Osmanlı Hâkimiyeti-İlk Dönem: 1538-1635)*. 6. Baskı. San'a: San'a Üniversitesi Basım Yayınevi.
- Şaraf El-Din, A. (1964). *اليمن عبر التاريخ من القرن الرابع عشر قبل الميلاد الى القرن العشرين: دراسة جغرافية تاريخية سياسية شاملة (M.Ö. On Dördüncü Yüzyıldan Yirminci Yüzyıla Kadar Yemen Tarihi: Siyasal, Tarihsel ve Jeopolitik Kapsamlı Bir Çalışma)*. 2. Baskı. Kahire: Al-Sunah Al- Muhammadiyah Matbaası .
- Ulusal Diyalog Konferansı'nın Sekreteryası. (2013-2014). *وثيقة مؤتمر الحوار الوطني الشامل (Kapsamlı Ulusal Diyalog Konferansı'nın Belgesi)*. San'a: Kapsamlı Ulusal Diyalog Konferansı.
- Yemen'in Enformasyon Bakanlığı. (1995). *السياسة الإعلامية في اليمن (Yemen'de Medya Politikası)*. San'a: Yemen Enformasyon Bakanlığının Yayınevi.
- Yemen'in Yeni Anayasası'nın Hazırlanma Komitesi. (2015). *مسودة الدستور اليمني الجديد (Yemen Yeni Anayasa Taslağı)*. San'a: Ulusal Diyalog Konferansı'nın Sekreteryası.
- Yıldırım, A ve H. Şimşek. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. 8. Baskı. Ankara: Seçkin Yayıncılık .

Sürekli Yayınlar

- Abutaleb, H. (2011). التصدع الداخلي: مأزق مبادرات الرئيس في مواجهة الثورة اليمنية (İç Çatlaklar: Yemen Cumhurbaşkanı'nın Yemen Devrimine Karşı Başarısız Girişimleri). *Uluslararası Siyaset Dergisi*. 46. 184, 66-69.
- Ahmed, N ve L. Abulkasim . (2017). مفهوم وأهمية الوعي السياسي تجاه الدولة والمجتمع (Siyasi Bilinç Kavramının Topluma ve Devlete Karşı Önemi). *Tikrit Siyaset Bilimi Dergisi*. 3.9, 152-167.
- Akbaş, Z. (2012). Orta Doğuda Değişim Süreci ve Türk Dış Politikası. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*. 3.1, 51-73.
- Alwazir, A. (2016). Yemen's Enduring Resistance: Youth between Politics and Informal Mobilization. *Mediterranean Politics*. 21. 1, 170-191.
- Aydoğan, F ve A. Kırık. (2012). Alternatif Medya Olarak Yeni Medya. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*. 18, 58-69.
- Davison, S. (2015). An Exploratory Study of Risk and Social Media: What Role Did Social Media Play in the Arab Spring Revolutions?. *Journal of Middle East Media*. 11, 1-33.
- Durac, V. (2012). Yemen's Arab Spring-Democratic Opening or Regime Maintenance?. *Mediterranean Politics*. 17. 2, 161-178.
- Ebu -Zeyd, A. (2013). معضلة الأمن اليمني -الخليجي (Yemen-Körfez Güvenlik İkilemi). *Arap Gelecek Dergisi*. 414, 71-93.
- El-Ravi, B. (2013). دور مواقع التواصل الاجتماعي في التغيير-مدخل نظري (Sosyal Medya Sitelerinin Değişimdeki Rolü -Teorik Giriş). *Medya Araştırmacısı Dergisi*. 18, 94-112.
- El -Azazi, V. (2016). Yemeni Journalists' Use of Social Networks and the Level of Their Satisfaction: a Survey Study. *Imam Muhammad ibn Saud Islamic University (Journal of Humanities and Social Sciences)*. 41, 79-128.
- El-Berih, A ve K. El-Sofi. (2014). دور الإعلام في تشكيل اتجاهات النخبة الأكاديمية العربية في اليمن (Arap Akademik Elitinin, Arap Baharı Yönünde Eğilimlerini Şekillendirmede Medyanın Rolü). *Stratejik Vizyonun Dergisi*. 2.5, 32-85.
- El-Eriani, K. (2014). ربيع اليمن وتحديات التنمية (Yemen Baharı ve Gelişim Zorlukları). *Siyasataraibiya Dergisi*. 8, 96-113.
- El-Lekani, A ve A. El-Camel. (1996). معجم المصطلحات التربوية: المعرفة في المناهج وطرق التدريس (Eğitim Terimleri Sözlüğü: Müfredat ve Öğretim Yöntemlerinde Bilgi). Kahire: Kitapların Dünyası; Aktaran: Vafı, A. (2003). التحديات السياسية والاجتماعية في الكويت (Kuveyt ve Arap Dünyasında Siyasi ve Sosyal Sıkıntılar: Kuveyt Üniversitesi Öğrencileri Arasında Siyasi Bilinç İçerikli Araştırma). *Âlem-i Fikir Dergisi*. 31.3, 681-722.

- El-Madani, O. (2015). دور شبكات التواصل الاجتماعي في تشكيل الرأي العام لدى طلبة الجامعات السعودية: (Suudi Arabistan Üniversite Öğrencileri Arasında Kamuyu Şekillendirmede Sosyal Medya Sitelerinin Rolü: Ümmü'l-Kura Üniversitesi Örneği). *Sanat ve Sosyal Bilimler Dergisi*. 3.2, 395-425.
- El-Şarcabi, A. (2014). وثيقة مؤتمر الحوار الوطني الشامل الرابعون والخاسرون وامكانية التطبيق (Kapsamlı Ulusal Diyalog Konferans Belgesi: Kazananlar, Kaybedenler ve Uygulanabilirlik). *Arap Siyaseti Dergisi*. 7, 5-12.
- Eş-Şami, A. (2014). اتجاهات النخبة نحو التغطية التلفزيونية لانتفاضة الشباب اليمني (Elitlerin, Yemen Gençlik Ayaklanması'nın Televizyon Yayınına Yönelik Tutumları). *Ürdün Sosyal Bilimler Dergisi*. 7.3, 357-393.
- Fattah, K. (2011). Yemen: a Social İntifade in a Republic of Sheiks. *Middle East Policy Journal*. 18.3, 79-85.
- Haidar, R. (2015). ثورات الربيع العربي ومستقبل النظام السياسي العربي (Arap Baharı Devrimleri ve Arap Siyasi Sisteminin Geleceği). *Asmarya Üniversitesi Dergisi*. <http://asmarya.edu.ly/journal4/wpcontent/uploads/2015/11/18%D8%AB%D9%88%D8%B1%D8%A7%D8%AA%D8%A7%D9%84%D8%B1%D8%A8%D9%8A%D8%B9.pdf> (30 Ağustos 2018).
- Kanagavel, R and V. Chandrasekaran. (2014). Creating' Political Awareness through Social Networking – An Empirical Study with Special Reference to Tamil Nadu Elections, 2011. *Journal of Social Media Studies*. 1.1, 71-81.
- Kaplan, A ve M. Haenlein. (2010). Users of the World, Unite! The Challenges and Opportunities of Social Media. *Business Horizons*. 53.1, 59-68.
- Karamat, A and A. Farooq. (2016). Emerging Role of Social Media in Political Activism: Perceptions and Practices. *A Research Journal of South Asian Studies*. 31.1, 381-396.
- Lynch, M. (2015). After the Arab Spring How the Media Trashed the Transitions. *Journal of Democracy*, 26.4, 90-99.
- Necim, T ve A. El-Revvas. (2011). العلاقة بين تعرض الشباب العماني لوسائل الإعلام الجديدة ومستوى المعرفة السياسية (Umman Gençliğinin Yeni Medyaya Maruz Kalması ve Siyasi Bilgi Düzeyi Arasındaki İlişki). *Politika Defterler ve Yasanın Dergisi*. 4, 46-86.
- Pérez, X ve M. Assif. (2017). Cyberactivism in the Process of Political and Social Change in Arab Countries. *Media Education Research Journal*. 25.53, 49-57.
- Ribeiro, E ve J. Borba. (2016). Personality, Political Attitudes and Participation in Protests: The Direct and Mediated Effects of Psychological Factors on Political Activism. [Electronic Version] *Brazilian Political Science Review*. 10.3: 1-31(12 Ağustos 2018).

- Sandoval-Almazan, R ve J. Gil-Garcia. (2014). Towards Cyberactivism 2.0? Understanding The Use of Social Media and Other Information Technologies For Political Activism and Social Movements. *Government Information Quarterly Journal*. 31.3, 365-378.
- Şobaki, O. (2011). الحركات الاحتجاجية في الوطن العربي (مصر -المغرب-لبنان-البحرين) (Arap Dünyasındaki Protesto Hareketleri (Mısır -Fas -Lübnan -Bahreyn). *Arap Gelecek Dergisi*. 384, 101-114.
- Şuveihat, S ve M. El-Kvaledeh. (2013). اتجاهات طلبة الجامعات نحو المشاركة السياسية في الأردن (Ürdün'de Üniversite Öğrencilerinin Politik Katılımlarına Yönelik Tutumları). *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*. 40.2, 782-797.
- Yılmaz, S. (2010). Orta Doğu'ya Demokrasiyi Getirmek. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*. 3.5, 63-82.

Raporlar

- Dünya Bankası. (2014). الموجز الإقتصادي ربع السنوي لمنطقة الشرق الأوسط وشمال أفريقيا (Orta Doğu ve Kuzey Afrika'nın Üç Aylık Ekonomik Raporu). <http://documents.worldbank.org/curated/en/899461468275945480/pdf/864890BRIOMENA0BLIC000ARABIC0REPORT.pdf> (29 Temmuz 2017).
- Embassy of the Republic of Yemen – Washington. (2017). Yemen's Crisis and Threatened Transition. <http://www.yemenembassy.org/wp-content/uploads/2017/02/Final-pol.pdf> (1 Ekim 2017).
- Gıda ve Tarım Örgütü. (2008). الري في إقليم الشرق الأوسط بالأرقام: استقصاء النظام العالمي للمعلومات بشأن المياه والزراعة - 2008 (Rakamlarla Orta Doğu'da Sulama: 2008 Yılı Tarım ve Su için Dünya Bilgi Sisteminin Anketi). 34. تقرير المياه رقم 34 (34 Nolu Su Raporu). www.fao.org/docrep/014/i0936a/i0936a00.pdf (29 Temmuz 2017).
- Glassman, M., J. Straus and C. Shogan. (2010). Social Networking and Constituent Communications: Member Use of Twitter During a Two-Month Period in the 111th Congress. *Congressional Research Service Reports for Congress*. Washington, DC: The Congressional Research Service.
- Hill, G., P. Salisbury, L. Northedge ve J. Kinninmont. (2013). اليمن: الفساد وهروب رأس المال (Yemen: Yolsuzluk, Sermaye Kaçırma ve Çatışma için Uluslararası Nedenleri). *A Chatham House Rapor*. London: Chatham House.
- International Crisis Group. (2011). Popular Protest in North Africa and the Middle East (II): Yemen between Reform and Revolution. *ICG Middle East/North Africa Report No.102*. Available at <https://d2071andvip0wj.cloudfront.net/102-popular-protest-in-north-africa-and-the-middle-east-II-yemen-between-reform-and-revolution.pdf> (24 Ağustos 2018).
- Nofel, A., A. El-Golani, A. El-Felihat ve K. Mahmut. (2015). أزمة دول مجلس التعاون الخليجي (Körfez İşbirliği Konseyi Ülkelerinin Krizi ve Arap Baharı İle İlişki). Ürdün: Orta Doğu Araştırmaları Merkezi.
- Salem, F ve R. Mourtada. (2011a). Facebook Usage: Factors and Analysis. *Arab Social Media Report*. Dubai: Dubai School of Government.
- Salem, F ve R. Mourtada. (2011b). Civil Movements: The Impact of Facebook and Twitter. *Arab Social Media Report*. Dubai: Dubai School of Government.
- Salem, F ve R. Mourtada. (2012). Social Media in the Arab World: Influencing Societal and Cultural Change?. *Arab Social Media Report*. Dubai: Dubai School of Government.
- Salem, F ve R. Mourtada. (2013a). Social Media in the Arab World: Two Years After the Popular Movement. *Arab Social Media Report*. Dubai: Dubai School of Government.

- Salem, F., R. Mourtad ve S. El-Şaer. (2013b). Transforming Education in the Arab World: Breaking Barriers in the Age of Social Learning. *Arab Social Media Report*. Dubai: Dubai School of Government.
- Salem, F., R. Mourtad ve S. El-Şaer. (2014a). Arab Social Media Outlook 2014 Report . Dubai: Governance and Innovation Programme, Mohammed Bin Rashid School of Government in Partnership with the Dubai Press Club.
- Salem, F., R. Mourtad ve S. El-Şaer. (2014b). Citizen Engagement and Public Services in the Arab World: The Potential of Social Media. *Arab Social Media Report*. Dubai: Governance and Innovation Programme, Mohammed Bin Rashid School of Government.
- Salem, F. (2017). Social Media and the İnternet of Things: Towards Data Driven Policy Making in the Arab World. *Arab Social Media Report*. Dubai: Mohammed bin Rashid School of Government.
- We Are Social and Hootsuite. (2018). Digital in 2018. *Hootsuite and We Are Social's Global Report on Internet, Social, and Mobile Adoption Across 239 Countries*. <https://hootsuite.com/uploads/images/stock/Digital-in-2018-001-Global-Overview-Report-v1.02-L.pdf> (1 Ekim 2018).
- Yemen Tarım ve Sulama Bakanlığı. (2013). (Yemen'de Tarım Sektörü) القطاع الزراعي في اليمن. التقرير السنوي للقطاع الزراعي 2013. (Yıllık Tarım Sektörü Raporu 2013). www.agricultureyemen.com/rar/annula_rep_2013.doc (12Ağustos 2017).

Kongreler ve Forumlar

El-helve, H. (2-4 Aralık 2012). الإعلام الجديد وتأثيراته في تشكيل الرأي العام (Kamuoyunu Şekillendirmede Yeni Medyanın Etkisi). *منتدى الإعلام الجديد، التحديات النظرية والتطبيقية (Yeni Medya Formu: Teorik ve Uygulama Formunun Zorlukları)*. Riyad: Kral Suud Üniversitesi, 2-30.

Salmen, M. (6-8 Kasım 2012). العوامل الاجتماعية وأثرها في التغيير: الثورة اليمنية نموذجاً (Değişimde Sosyal Faktörlerin Etkileri: Yemen Devrimi Örneği). مؤتمر جامعة فلادلفيا الدولي السابع (17. Philadelphia Üniversitesi'nin Uluslararası Kongresi (Değişim Kültürü: Entelektüel Boyutlar ve Faktörler). Amman: Philadelphia Üniversitesi, 1-16.

Tezler

- Abdullah, M. (2012). دور قناة الجزيرة الفضائية في احداث التغيير السياسي في الوطن العربي: الثورة. (Al-Jazeera Televizyon Kanalinin Arap Dünyasındaki Siyasi Değişim Olaylarındaki Rolü :Mısır Devrimi Örneği). *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Nablus: An-Najah Ulusal Üniversitesi.
- Abdulrezzak, R. (2013). دور مواقع التواصل الاجتماعي في تشكيل الوعي السياسي (Siyasi Bilincin Oluşturulmasında Sosyal Medya Sitelerinin Rolü). *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Amman: Petra Üniversitesi.
- Abraas, İ. (2012). الثورات في العالم العربي (Arap Dünyasında Devrimler). Ramallah: Gelecek Araştırmaları Merkezi; Aktaran: Ryan, R. (2015). الثورات العربية وأثرها على مفاهيم الحرية والمشاركة السياسية لدى طلبة الجامعات الفلسطينية في الضفة الغربية: جامعة النجاح الوطنية (Arap Devrimlerinin, Batı Şeria'da Bulunan Filistin Üniversite Öğrencileri Arasında Siyasi Katılım ve Özgürlük Kavramları Üzerindeki Etkisi: An-Najah Ulusal Üniversitesi Örneği). *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Nablus: An-Najah Ulusal Üniversitesi.
- Abulhamam, A. (2011). آثار العوامل السياسية والاجتماعية والاقتصادية على الصحافة العربية على الإنترنت (Siyasal, Sosyal ve Ekonomik Faktörlerin, İnternette Arapça Gazeteciliğine Etkisi). *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Amman: Orta Doğu Üniversitesi.
- Al-Nahari, A. (2017). الإعلام والحدثة السياسية في اليمن: تحليل خطابات النخب السياسية في الفضائية اليمنية (Yemen'de Medya ve Siyasi Modernite: Yemen Uydu Kanallarında, Siyasi Elitlerin Ulusal Diyalog Konuları Üzerinde Konuşmalarının Analizi). *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Tunus: Manouba Üniversitesi Gazetecilik ve Haber Bilimleri Enstitüsü.
- Boyd, D. (2008). Taken Out of Context American Teen Sociality in Networked Publics. *Published PhD Thesis*. California: University of California, Berkeley.
- Demir, G. (2014). Sosyal Medya ve Siyaset İlişkisi: Mısır Örneği. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Beykent Üniversitesi SBE.
- Ebu-Yakup, Ş. (2015). أثر مواقع التواصل الاجتماعي على الوعي السياسي بالقضية الفلسطينية لدى طلبة (جامعة النجاح الوطنية (An-Najah Ulusal Üniversitesi Öğrencileri Arasında Filistin Sorununda Sosyal Medya Sitelerinin Siyasi Bilinç Üzerindeki Etkisi). *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Nablus: An-Najah Ulusal Üniversitesi.
- Ebu-Zeyd, T. (2012). دور المواقع الاجتماعية التفاعلية في توجيه الرأي العام الفلسطيني واثره على المشاركة السياسية (Etkileşimli Sosyal Medya Sitelerinin Filistin Kamuoyuna Rehberlik Etmede ve Siyasi Katılım Üzerindeki Etkisi). *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Gazze: El-Ezher Üniversitesi.
- El-Cabir, S. (2016). الأبعاد الإستراتيجية للمبادرة الخليجية تجاه الجمهورية اليمنية (Yemen Cumhuriyetine Yönelik Körfez Girişiminin Stratejik Boyutları). *Yayınlanmamış Master Tezi*. Riyad: Naif Arap Üniversitesi Güvenlik Bilimleri.

- El-Havraş, M. (2012). الوعي والمشاركة السياسية لدى المواطن اليمني دراسة ميدانية (دراسة حالة لأمانة صنعاء العاصمة صنعاء) (Yemeni Vatandaşlarının Farkındalığı ve Politik Katılımı: Başkent San'a'nın Üzerine Bir Çalışma). *Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi*. Amman: Orta Doğu Üniversitesi.
- El-Kadi, M. (2013). دور مواقع الشبكات الاجتماعية في المشاركة السياسية للشباب اليمني: دراسة ميدانية (Yemen Gençliğinin Siyasi Katılımındaki Sosyal Medya Sitelerinin Rolü: Facebook Kullanımı Üzerine Bir Saha Çalışması). *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Kahire: Kahire Üniversitesi.
- El-Nuno, İ. (2007). التسوق عبر الإنترنت -دوافع القبول او الرفض -دراسة ميدانية (Online Alışveriş-Kabul ve Reddetme Motivasyonu: Bir Saha Çalışması). *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Gazze: Amerikan Dünya Üniversitesi.
- El-Rababa'a, K. (2001). الجمهورية اليمنية دراسة في الجغرافية السياسية (Siyasi Coğrafyada Araştırma Konusu Olan Yemen Cumhuriyeti). *Yayınlanmamış Master Tezi*. San'a: Yemen Üniversitesi Diller ve Edebiyat Fakültesi.
- El-Raud, A. (2012). دور شبكات التواصل الاجتماعي في التغيير السياسي في تونس ومصر من وجهة نظر (Ürdün Gazetecilerinin Bakış Açısından, Tunus ve Mısır'daki Siyasi Değişimde Sosyal Medya Sitelerinin Rolü). *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Amman: Orta Doğu Üniversitesi.
- El-Şabiri, M. (2011). اعتماد الجمهور اليمني على تغطية قناة اليمن الفضائية للأزمات: حرب الحوثيين نموذجاً (Yemen Halkının Krizler Konusunda, Yemen Kanalı Hakkındaki Güveni: Husilerin Savaşı Bir Örneği). *Yayınlanmamış Master Tezi*. Amman: Orta Doğu Üniversitesi İletişim Fakültesi.
- El-Şobaki, B. (2007). التغيير السياسي من منظور حركات الإسلام السياسي في الضفة الغربية وقطاع غزة (Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nde İslami Siyasi Hareketleri Perspektifinden Siyasi Değişim : Hamas Hareketi Bir Örneği). *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Nablus: An -Najah Ulusal Üniversitesi.
- Hamouda, A. (2013). دور شبكات التواصل الاجتماعي في تنمية مشاركة الشباب الفلسطيني في القضايا (Filistinli Gençlerin, Toplumu İlgilendiren Konulara Katılımını Geliştirmede Sosyal Medya Sitelerinin Rolü). *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Kahire: Arap Araştırmaları Enstitüsü.
- Majdalavi, M. (2016). أثر الوعي السياسي للشباب الفلسطيني في المشاركة السياسية في قطاع غزة: دراسة ميدانية (Filistinli Gençliğin Politik Farkındalığının Gazze Şeridi'ne Siyasi Katılım Üzerindeki Etkisi: Bir Saha Çalışması). *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Gazze: El-Ezher Üniversitesi.
- Obeid, A. (2015). Social Media Impact on Arab Spring, a Comparison Study between Four Middle Eastern Countries. *Unpublished Master Thesis*. Honolulu: Hawaii Pacific University.

- Odeh, Y. (2014). المشاركة السياسية (الاتجاه والممارسة) وعلاقتها بالمسؤولية الاجتماعية وتأثير الأقران لدى (Siyasal Katılımın (Yön ve Uygulama) Sosyal Sorumlulukla İlişkisi ve Meftuha (Açık) Üniversite Öğrencileri Arasında Aynı Yaşıtlar Etkisi.). *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Gazze: İslam Üniversitesi.
- Raşed, S. (2011). الثورات العربية (Arap Devrimleri). *Arap İşleri Dergisi*.148; Aktaran: Ryan, R. (2015). الثورات العربية وأثرها على مفاهيم الحرية والمشاركة السياسية لدى طلبة (Arap Devrimlerinin, Batı Şeria'da Bulunan Filistin Üniversite Öğrencileri Arasında Siyasi Katılım ve Özgürlük Kavramları Üzerindeki Etkisi: An-Najah Ulusal Üniversitesi Örneği). *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Nablus: An-Najah Ulusal Üniversitesi.
- Skaik, H. (2014). دور شبكات التواصل الاجتماعي في توعية الشباب الفلسطيني بالقضايا الوطنية : دراسة تحليلية وميدانية (Filistinli Gençlere Ulusal Konularda Siyasi Bilincin Sosyal Medya Sitelerinin Rolü: Analitik ve Saha Çalışması). *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Gazze: İslam Üniversitesi.
- Soyseven, E. (2016). Gezi Parkı Protestolarında Sosyal Medya Etkisi .*Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi SBE.
- Spasojević, L. (2017). Social Media as a Tool for Political Change: The Uprising in Iran (2009) and Egypt (2011). *Unpublished Master Thesis*. Cambridge: Harvard University.
- Şinbari, S. (2016). السياسة السعودية تجاه اليمن في ضوء تحولات الحراك الشعبي اليمني 2011-2015 (Yemen Halk Hareketinin Dönüşüm Işığında Yemen'e Suudi Arabistan Politikası 2011-2015). *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Gazze: El-Ezher Üniversitesi.
- Varanda, F. (1994). Tradition and Change in the Built Space of Yemen: The Description of a Process as Observed in the Former Yemen Arab Republic between 1970 and 1990. *Unpublished PhD Thesis*. İngiltere: Durham University.

Ansiklopedi

Bâslim, H. (2003). الإذاعة في اليمن (Yemen’de Radyo). *Yemen Ansiklopedisi*. C.1. San’a: El- Afif Kültür Kurumu.

Eş-Şerefi, M. (2003). المسرح في اليمن (Yemen’de Tiyatro). *Yemen Ansiklopedisi*. C.4. San’a: El- Afif Kültür Kurumu.

Ez-Zelb, A ve M. El-Mütevekkil. (2003). الصحافة في اليمن (Yemen’de Basın). *Yemen Ansiklopedisi*. C.3. San’a: El- Afif Kültür Kurumu.

Ez-Zelb, A. (2003). التلفزيون في اليمن (Yemen’de Televizyon). *Yemen Ansiklopedisi*. C.1. San’a: El- Afif Kültür Kurumu.

İnternette Yayınlanan Çalışmalar

- Boucek, K. (2010). الحرب في صعدة: من تمرد محلي إلى تحد وطني (Sa'de'deki Savaş: Yerel Bir İsyandan Ulusal Bir Mücadeleye). *Carnegie Uluslararası Barış Vakfı*.
<http://carnegieendowment.org/files/Yemen-AR.pdf> (19 Ağustos 2017).
- Comninos, A. (2011). Twitter Revolutions and Cyber Crackdowns: User-Generated Content and Social Networking in the Arab Spring and Beyond. *Association for Progressive Communications*.
https://www.apc.org/sites/default/files/AlexComninos_MobileInternet.pdf (19 Kasım 2018).
- Ekonomik Basın ve Araştırma Merkezi. (2017a). الإذاعات اليمنية وأقبعها وتأثيرها في المجتمع اليمني (Yemen Toplumunda Yemen Radyo İstasyonlarının Gerçekliği ve Etkisi).
<http://economicmedia.net/ar/wp-content/uploads/2017/10/arabic-radio-study-.pdf> (28 Aralık 2017).
- Ekonomik Basın ve Araştırma Merkezi. (2017b). حضور المرأة في وسائل الإعلام اليمنية 2017 (Yemen Medyasında Kadınların Varlığı, 2017).
<http://economicmedia.net/ar/wp-content/uploads/2017/06/studywommenar-1.pdf> (11 Aralık 2017).
- Ekonomik Basın ve Araştırma Merkezi. (2018). وصول الصحفيين والمواطنين اليمنيين للإنترنت (Yemen Vatandaşlarının ve Gazetecilerin İnternete Erişimi).
<http://economicmedia.net/wp-content/uploads/2018/04/access-to-internet-yemen2018.pdf> (16 Eylül 2018).
- El-Alem, S. (2013). دور وسائل الاعلام في مراحل التحول الديمقراطي: مصر نموذجاً (Demokratik Değişim Aşamalarında Medyanın Rolü: Mısır Örneği). *Al-Jazeera Araştırmalar Merkezi*.
<http://studies.aljazeera.net/ar/issues/2013/03/201331411434095725.html> (28 Mayıs 2018).
- El-Asbahi, A. (2013). المصالحة السياسية في اليمن مثال لحل النزاعات الداخلية (Yemen'deki Siyasi Uzlaşma: İç Çatışmaların Çözümü için Bir Örneği). *Association of Senates, Shoora and Equivalent Councils in Africa and the Arab World*.
<https://www.assecaa.org/images/WorkPapers/.../workpaperPeaceMeeting1.doc> (13 Temmuz 2017).
- El-Azazi, V. (2007). دور وسائل الاعلام في تشكيل الوعي السياسي للشباب اليمني (Yemen Gençlerinin Siyasi Bilincini Şekillendirmedeki Medyanın Rolü). *yemen-nic*.
<http://www.yemen-nic.info/sectors/detail.php?ID=32358&print=Y> (21 Aralık 2017).
- El-Hatri, A. (2015). الوضع في اليمن أعقاب ثورة 11 فبراير 2011 (11 Şubat 2011 Devriminden Sonra Yemen'deki Durum). *Cenevre'deki Cordoba Kurumu*.
<https://www.cordoue.ch/publications-mega/contributions/469-contrib-11-02-2011> (3 Eylül 2018).

- El-Mezhhaji, M., A. Ahmet ve F. El-Mosalami. (2015). أدوار الفاعلين الإقليميين في اليمن وفرص (Yemen'deki Bölgesel Aktörlerin Roller ve Barış için Fırsatlar). *Stratejik Çalışmalar Merkezi*.
http://www.fesyemen.org/media/Sanaa_Center_Policy_Brief-AR.pdf (20 Ocak 2018).
- El-Othrbai, A. (2017). تداول السلطة في اليمن وإرساء تقاليد الديمقراطية دراسة تحليلية لتجربة السابع عشر من (Yemen'de İktidar Değişimi ve Demokratik Geleneklerin Kurulması, 17 Temmuz 1987 Deneyiminin Analitik Çalışması). *Almotamar.net*.
<http://www.almotamar.net/news/138007.htm> (31 Temmuz 2017).
- El-Tusi, Z. (2001). مجتمع الدراسة والعينات (Örnekleme ve Araştırma Toplumu). *Petra Eğitim Müdürlüğü*.
http://www.fhf.demo.blue.ps/files/6e1f78_7b250f487dcc46a29e376763511903f8.pdf (6 Mayıs 2018).
- Hassan, S. (2015). Social Media and the Arab Spring. *Rutgers University, Graduate School of Arts & Sciences at Camden*.
<https://rucore.libraries.rutgers.edu/rutgers-lib/46193/PDF/1/play/> (11 Ocak 2018).
- Howard, P. N., A. Duffy, D. Freelon, M. Hussain, W. Mari & M. Mazaid. (2011). Opening Closed Regimes: What Was the Role of Social Media During the Arab Spring?. *Project on Information Technology and Political Islam (Seattle: PIPTI)*.
https://deepblue.lib.umich.edu/bitstream/handle/2027.42/117568/2011_Howard-Duffy-Freelon-Hussain-Mari-Mazaid_PITPI.pdf?sequence=1&isAllowed=y%20 (2 Kasım 2018).
- Hür, Y. (2011). الشبكات الاجتماعية على الإنترنت ودورها السياسي المتصاعد (*İnternette, Sosyal Medya Ağları ve Onların Artan Siyasi Rolü*). <https://lnko.in/klz>; Aktaran: Kataluni, M. (2014). ثورات الفيس بوك (*Facebook'un Devrimleri*). 1. Baskı. Beyrut: Dağıtım ve Yayıncılık İçin Yayınların Şirketi.
- İman, B ve H. Marzouki. (2009). الويب 2.0, Yeni Medya ve Sosyal Ağları. *kenanaonline*.
<http://kenanaonline.com/files/0063/63108/%D8%A7%D9%84%D9%88%D9%8A%D8%A8%202.0%D8%A7%D9%84%D8%A5%D8%B9%D9%84%D8%A7%D9%85%20%D8%A7%D9%84%D8%AC%D8%AF%D9%8A%D8%AF%20%D9%88%20%D8%A7%D9%84%D8%B4%D8%A8%D9%83%D8%A7%D8%AA%20%D8%A7%D9%84%D8%A5%D8%AC%D8%AA%D9%85%D8%A7%D8%B9%D9%8A%D8%A9.pdf> (28 Kasım 2011).
- Mayfield, A. (2008). What is Social Media?. *ICrossing*. Available at
https://www.icrossing.com/uk/sites/default/files_uk/insight_pdf_files/What%20is%20Social%20Media_iCrossing_ebook.pdf (9 Ağustos 2018).

İnternet Erişimleri

- Abdülvaris, H. (13 Mart 2017). هل تكتب الحرب شهادة وفاة المسرح اليمني (Savaş, Yemen Tiyatrosunun Ölüm Belgesi Üzerine Yazılır Mı?). *Alkhaleej*.
<http://www.alkhaleej.ae/supplements/page/e407a4e8-7f37-47bb-ad25-545221139533> (15 Aralık 2017).
- Alexa. (2018). *The Top 500 Sites on the Web*. <https://www.alexa.com/topsites> (6 Ekim 2018).
- Barry, E. (7 Nisan 2009). Protests in Moldova Explode, with Help of Twitter. *The New York Times (On-Line)*. Available at:
<http://www.nytimes.com/2009/04/08/world/europe/08moldova.html> (19 Ekim 2018).
- Battaglia, L. (2017). Yemen – Media Landscape. *Media Landscapes*.
<https://medialandscapes.org/country/pdf/yemen> (20 Aralık 2017).
- Central Intelligence Agency. (2017). *The World Factbook (Yemen)*.
<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ym.html> (24 Ekim 2017).
- El- Kaiwani, A. (28 Mart 2011). الحركة الحوثية النشأة والصراع (Husi Hareketi: Kuruluş ve Çatışma). *Al-Jazeera*.
<https://www.aljazeera.net/news/reportsandinterviews/2011/3/28/%D8%A7%D9%84%D8%AD%D8%B1%D9%83%D8%A9%D8%A7%D9%84%D8%AD%D9%88%D8%AB%D9%8A%D8%A9%D8%A7%D9%84%D9%86%D8%B4%D8%A3%D8%A9%D9%88%D8%A7%D9%84%D8%B5%D8%B1%D8%A7%D8%B9> (15.10.2017).
- El-Ahmer, A. (14 Mayıs 2013). اللواء علي محسن الأحمر يكشف عن خمسة عوامل أدت إلى إندلاع ثورة 2011 (Genelkurmay Başkanı Ali Muhsin El-Ahmer, 2011 Devriminin Patlak Vermesine Yol Açan Beş Faktör Ortaya Çıkardı). *Yemen-Press*. <https://yemen-press.com/news19127.html> (5 Eylül 2018).
- El-Fakih, A. (25 Mart 2009). (1990-2009) التطور السياسي في الجمهورية اليمنية (1990-2009 Yılları Arasında Yemen Cumhuriyeti'ndeki Siyasi Gelişmeler). *Dralfaqih blogspot* <http://dralfaqih.blogspot.com.tr/2009/03/1990-2009.html> (15 Ekim 2017).
- El-Vezir, A. (30 Aralık 2011). Social Media in Yemen: Expecting the Unexpected. *Al-Akhbar Online*. <https://english.al-akhbar.com/node/2931> (2 Ağustos 2017).
- Endari, S. (15 Haziran 2011). هل حولت وسائل الإعلام الاجتماعي الثورة العربية الى صحوة فوضيين؟ (Sosyal Medya, Arap Devrimini Anarşist Bir Uyanışa Dönüştürdü Mü?). *Beirut Observer*. <https://www.beirutobserver.com/2011/06/andary-32/> (18 Ekim 2018).

- Facebook. (2018). *Facebook Statistics*. <https://newsroom.fb.com/company-info/> (30 Eylül 2018).
- Hasan, S. (8 Ocak 2013a). تدهور دور السينما في اليمن (Yemen'deki Sinemaların Bozulması). *Al-Jazeera*.
<https://www.aljazeera.net/news/cultureandart/2013/1/8/%D8%A7%D9%86%D8%AF%D8%AB%D8%A7%D8%B1-%D8%AF%D9%88%D8%B1-%D8%A7%D9%84%D8%B3%D9%8A%D9%86%D9%85%D8%A7-%D9%81%D9%8A-%D8%A7%D9%84%D9%8A%D9%85%D9%86> (13 Aralık 2017).
- Hasan, S. (13 Nisan 2013b). حراك إعلامي بقتوات التلفزة اليمنية (Yemen Televizyon Kanallarında Medya Hareketliliği). *Al-Jazeera*.
<https://www.aljazeera.net/news/reportsandinterviews/2013/4/13/%D8%AD%D8%B1%D8%A7%D9%83-%D8%A5%D8%B9%D9%84%D8%A7%D9%85%D9%8A-%D8%A8%D9%82%D9%86%D9%88%D8%A7%D8%AA-%D8%A7%D9%84%D8%AA%D9%84%D9%81%D8%B2%D8%A9-%D8%A7%D9%84%D9%8A%D9%85%D9%86%D9%8A%D8%A9> (11 Aralık 2017).
- Internet Live Stats. (t.y.). *Yemen Internet Users*.
<http://www.internetlivestats.com/internet-users/yemen/> (16 Eylül 2018).
- Internet World Stats. (2018). *World Internet Users and 2018 Population Stats*.
<https://www.internetworldstats.com/stats.htm> (3 Ağustos 2018).
- Kara, D. (8 Kasım 2014). Facebook'un Kuruluş Öyküsü ve Kısa Tarihi. *Medya Akademi*.
<https://www.medyaakademi.org/2014/11/08/facebookun-kurulusu-ve-tarihi/> (30 Eylül 2018).
- Kerman, T. (8 Nisan 2011). نعم ... في اليمن ثورة سلمية (Evet ... Yemen'de Barışçıl bir Devrim Var). *Theguardian Gazetesi*.
<https://www.theguardian.com/commentisfree/2011/apr/08/arab-and-middle-east-protests-yemen> (1 Haziran 2018).
- Sabit, S. (30 Kasım 2004). ثورة 14 أكتوبر (14 Ekim Devrimi). *Facebook*.
https://www.facebook.com/pg/Althurah/photos/?tab=album&album_id=126422914036487 (20 Eylül 2017).
- Social Capital Blog. (26 Ocak 2011). *Twitter, Facebook and Youtube's Role in Arab Spring(Middle East Uprisings)*.
<https://socialcapital.wordpress.com/2011/01/26/twitter-facebook-and-youtubes-role-in-tunisia-uprising/> (5 Ağustos 2018).
- Sosyal Ulusal Suriye'nin Bilgi Ağı. (2011). كيف يرى محللون وباحثون الثورات الحالية في الشرق الأوسط والعالم العربي؟ (Ortadoğu ve Arap Dünyasındaki Var Olan Devrimleri)

- Analistler ve Araştırmacılar Nasıl Görüyor?*).
<http://www.ssnp.info/index.php?article=60696> (05 Haziran 2018).
- Statista. (2018a). *Number of Monthly Active Twitter Users Worldwide from 1st Quarter 2010 to 2nd Quarter 2018*. <https://www.statista.com/statistics/282087/number-of-monthly-active-twitter-users/> (6 Ekim 2018).
- Statista. (2018b). *Youtube: Statistics and facts*.
<https://www.statista.com/topics/2019/youtube/> (8 Ekim 2018).
- Taher, A. (29 Aralık 2013). الوحدة اليمنية في وثائق الجبهة القومية وحكومة الإستقلال (Ulusal Cephe ve Bağımsızlık Hükümeti Belgelerinde Yemen'in Birliği). *14 October Gazetesi*.
<http://www.14october.com/news.aspx?newsno=3060886> (23 Eylül 2017).
- Tanker, K. (11 Ekim 2011). Sosyal Medya Nedir?. *Digibug*. <http://dijibug.com/sosyal-medya-nedir/#comments> (30 Eylül 2018).
- Twitter Blog. (21 March 2012). *Twitter Turns Six*.
<http://blog.twitter.com/2012/03/twitter-turns-six.html> (3 Ekim 2018).
- Ulusal Bilgi Merkezi. (2012). اللجنة العليا للإنتخابات تعلن فوز عبديره منصور هادي رئيسا للجمهورية. (Yüksek Seçim Kurulu, Abd Rabbu Mansur Hadi'yi Cumhurbaşkanı olarak ilan etti). <https://www.yemen-nic.info/sectors/politics/trans/elect1.php> (9 Eylül 2017).
- Ulusal Bilgi Merkezi. (2014). الإئصال والمعلومات نظرة عامة. (Bilgi ve İletişim: Genel Bakış).
<http://www.yemen-nic.info/sectors/information/> (17 Eylül 2018).
- Ulusal Bilgi Merkezi. (t.y.). Yemen'de Tarım (الزراعة في اليمن). https://www.yemen-nic.info/agri/agrin_yemen (24 Ekim 2017).
- Unesco. (t.y.). قائمة وزارة الثقافة والسياحة اليمنية (Yemen Kültür ve Turizm Bakanlığının Listesi)
www.unesco.org/culture/natlaws/media/pdf/yemen/yemen_dec129_97_arorof (12 Aralık 2017).
- United Nations Statistics Division. (2016). *Country Profile (Yemen)*.
<http://data.un.org/CountryProfile.aspx/ Docs/CountryProfile.aspx?crName=Yemen> (4 Kasım 2017).
- Yemen Cumhuriyeti Anayasası 1994. (t.y.). <http://www.yppwatch.org/page.php?id=49> (4 Ağustos 2017).
- Yemen Hükümeti'nin Portalı. (2011). القرار الجمهوري رقم 184 الخاص بتشكيل حكومة الوفاق الوطني (Ulusal Uzlaşma Hükümeti'nin Kurulmasına İlişkin 184 Sayılı Cumhurbaşkanı Kararı).
<http://www.yemen.gov.ye/portal/gov/%D8%A7%D9%84%D8%AD%D9%83%D9%88%D9%85%D8%A7%D8%AA%D9%B3%D9%86%D8%AF%D9%88%D9%87/tabid/3250/Default.aspx?PageContentID=870> (9 Eylül 2018).

- Yemen Petrol ve Madenler Bakanlığı. (2011). *لمحة تاريخية عن الإستكشافات النفطية في اليمن* (Yemen'de Petrol Aramanın Tarihsel Bakışı). http://www.mom.gov.ye/index.php?option=com_content&view=article&id=19:joomla-overview&catid=29:the-cms&Itemid=27 (24 Ekim 2017).
- Al-Jazeera. (13 Nisan 2011). *أحداث الثورة في اليمن* (Yemen Devrimi'nin Olayları). <https://www.aljazeera.net/news/reportsandinterviews/2011/4/13/%D8%A3%D8%AD%D8%AF%D8%A7%D8%AB-%D8%A7%D9%84%D8%AB%D9%88%D8%B1%D8%A9-%D9%81%D9%8A-%D8%A7%D9%84%D9%8A%D9%85%D9%86> (8 Şubat 2017).
- (t.y.). *الأسئلة الشائعة* (Sıkça Sorulan Sorular). <http://www.ndc.ye/ar-page.aspx?show=63> (12 Haziran 2018).
- Al-Jazeera. (14 Eylül 2015). *باب المنذب. الأهمية والرهانات المحلية والإقليمية* (Bab El-Mendeb Boğazı'nın Bölgesel ve Yerel Önemi). <https://www.aljazeera.net/programs/arab-present-situation/2015/9/14/%D8%A8%D8%A7%D8%A8-%D8%A7%D9%84%D9%85%D9%86%D8%AF%D8%A8-%D8%A7%D9%84%D8%A3%D9%87%D9%85%D9%8A%D8%A9-%D9%88%D8%A7%D9%84%D8%B1%D9%87%D8%A7%D9%86%D8%A7%D8%AA-%D8%A7%D9%84%D9%85%D8%AD%D9%84%D9%8A%D8%A9-%D9%88%D8%A7%D9%84%D8%A5%D9%82%D9%84%D9%8A%D9%85%D9%8A%D8%A9> (24 Ekim 2017).
- Euronews. (8 Kasım 2017). *تويتر يضاعف عدد أحرف التغريدة* (Twitter, Tweet Karakterlerinin Sayısını İki Katına Çıkardı). <https://arabic.euronews.com/2017/11/08/twiter-doubles-its-character-limit> (6 Ekim 2018).
- Almasdaronline. (26 Kasım 2011). *عبدربه منصور هادي يدعو اليمنيين لإنتخابات رئاسية مبكرة في 21 فبراير المقبل* (Abd Rabbu Mansur Hadi, 21 Şubat'ta Erken Cumhurbaşkanlığı Seçimlerine Yemenlileri Çağırıyor). <http://almasdaronline.com/article/25923#lg=1&slide=0> (9 Eylül 2018).
- Akhbaralyom. (14 Ekim 2012). *في الذكرى الـ 49 لثورة 14 أكتوبر برع بالاستعمار* (14 Ekim Devriminin 49. Yıldönümü). https://akhbaralyom-ye.net/news_details.php?sid=60252 (23 Eylül 2017).
- Al-Jazeera. (18 Mart 2011). *اللقاء المشترك في اليمن* (Yemen'de JMP (Ortak Buluşma Partileri)). <https://www.aljazeera.net/news/reportsandinterviews/2011/3/18/%D8%A7%D9%84%D9%84%D9%82%D8%A7%D8%A1-%D8%A7%D9%84%D9%85%D8%B4%D8%AA%D8%B1%D9%83-%D9%81%D9%8A-%D8%A7%D9%84%D9%8A%D9%85%D9%86> (22 Mayıs 2018).

الملاحم العامة للتطورات السياسية في شطري اليمن 1962-1978م (Yemen'in İki Kesiminde 1962-1978 Yılları Arasındaki Siyasi Gelişmelerin Genel Çehreleri). (1 Mayıs 2009). Almasdaronline. <https://www.almasdaronline.com/articles/43799> (21 Eylül 2017).

المؤسسات الإعلامية اليمنية (Yemen Medya Kurumları). (t.y.). <http://www.yemen-media.gov.ye/%D8%A7%D9%84%D9%85%D8%A4%D8%B3%D8%B3%D8%A7%D8%AA%D8%A7%D9%84%D8%A5%D8%B9%D9%84%D8%A7%D9%85%D9%8A%D8%A9-%D8%A7%D9%84%D9%8A%D9%85%D9%86%D9%8A%D8%A9/> (25 Eylül 2017).

